



ประชุมพงศาวดารภาคที่ ๔๘

จดหมายเหตุของมองซิเออร์เซเบเรต์ ราชทูตฝรั่งเศส

ซึ่งเข้ามาเจริญทางพระราชไมตรี

ครั้งแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์มหาราช

ตอนที่ ๒

(ต่อจากประชุมพงศาวดารภาค ๔๗)

พิมพ์ในงานปลงศพ

นางนันทประชา (สายหยุด เจียรณัย)

เมื่อปีมะเส็ง พ.ศ. ๒๔๗๒

พิมพ์ที่โรงพิมพ์บำรุงนุกุลกิจ

ถนนบำรุงเมือง ในพระนคร

คำนำ

ข้ามาคย์โท พระโทณวณิกมนตรี มาแจ้งความยังราชบัณฑิตยสภา ว่าข้ามาคย์โท พระนนทประชา จะทำการปดงศพนางนนทประชา (ด้ายหยุด เจียรณีย์) ผู้เป็นภรรยา ไกรพิมพ์หนังสือแจกเป็นมิตรพด่แก่ผู้มาแต่ตงไมตรีจิตต์ต่อผู้มรณะดักเรื่องหนึ่ง ขอให้กรรมกรช่วยเหลือเรื่องหนังสือให้ ข้าพเจ้าจึงเด็กคำแปลจดหมายฝรั่งเศ็ดครั้งแผ่นดินส้มเค็ดจพระนารายณ์มหาราชให้พิมพ์ตามประด่งค้

อันจดหมายเหตุจ้ापวกนี้ ศ้าคัดกรจารย้ ยอช เซเต็ด เตชานุการราชบัณฑิตยสภา ได้ข้อค้ค้มาจากประเทศฝรั่งเศ็ดครวออกไปเยียมบ้านเรือนเมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๓ เป็นรายการและจดหมายที่รัฐบาลฝรั่งเศ็ดได้รับจากประเทศดยามบัง เป็นด้าเนาหนังสือสัญญาและรายงานด้าคัญที่คณะทูตานุทูตฝรั่งเศ็ดซึ่งเข้ามาเมืองไทยในแผ่นดินส้มเค็ดจพระนารายณ์มหาราชได้นำเด่นอเด่นาบดักกระทรวงต่างประเทศไว้บัง เป็นจดหมายและรายงานซึ่งคณะบาดหลวงและคณะพ่อค้าฝรั่งเศ็ดจคไว้บัง หอพระด้มค ๗ ได้ให้แปลออกไว้และอนุญาตให้พิมพ์มาโดยด้าคับ

จดหมายเหตุที่พิมพ์ในด้มคเด้มนี เป็นรายงานของมองซีเออร์เซเบเรตจคไว้เมื่อเป็นทูตเข้ามาเจริญทางพระราชไมตรีในแผ่นดินส้มเค็ดจพระนารายณ์มหาราช มีรายการค้ตั้งแต่ออกจากประเทศ

๗

ฝรั่งเศสจนกลับไปถึงประเทศฝรั่งเศส ราชบัณฑิตยสภาได้แบ่งให้พิมพ์เป็นสามภาค ภาค ๑ ตั้งแต่ออกจากประเทศฝรั่งเศสมาถึงกรุงศรีอยุธยา ภาค ๒ ตอนแรกจากการเมือง ภาค ๓ ตอนออกจากกรุงศรีอยุธยาไปถึงประเทศฝรั่งเศส ที่พิมพ์ใหม่ชุดเดิมนั้นเป็นภาค ๒

ทำ ๖๖ ๖๖ ๖๖ ๖๖ ๖๖

นายกราชบัณฑิตยสภา

วันที่ ๕ เมษายน พ.ศ. ๒๕๖๒



นางนันทประชา (สายหยุด เจียรนัย)

สมภพ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๓

ถึงแก่กรรม พ.ศ. ๒๔๗๑

ประวัติ นางนทประชา (สายหยุด เจียรณย์)

นางนทประชา สัมภเวณีเมื่อวันที่ เดือนธันวาคม ๑๑ ค่ำ
ปีชวด ตรงกับวันที่ ๑๗ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๕๓ เป็นบุตร นายเด็ก
นางจัน โทณฉนิก

นางนทประชาได้ทำการสมรสกับพระนทประชา (เจียร
เจียรณย์) เมื่อครั้งยังเป็นหัตถ์ เมื่อวันที่ ๕ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๖๕
มีบุตรและบุตรด้วยกัน ๓ คน บุตร ๒ บุตรี ๑ แต่บุตรและบุตรี
ได้ถึงแก่กรรมเมื่อยังอยู่ในปฐมวัยเสีย ๒ คน เวदानยังคงเหลือ
บุตรีคนใหญ่คนเดียว นางนทประชาเป็นผู้มีนิสัยดีใจคอโอบอ้อม
อารีย์คอยบรรดาญาติมิตรและผู้คนที่เคยทักไป มีความอดทนต่อ
หน้าที่กิจวัตรของสตรีเป็นอย่างดี เป็นผู้ที่มีความรอบคอบในการ
เรือน รู้จักประหยัดทรัพย์ในการใช้จ่ายในสิ่งที่ควรและไม่ควร
นางนทประชาเป็นบุตรพี่คนหนึ่งของบิดา เพราะนางนทประชา
เมื่อก่อนแต่งงานได้ออกติดตามบิดาซึ่งป่วยอยู่เป็นเวลาด้านยี่

นางนทประชาได้ถึงแก่กรรมเมื่อวันที่ ๑๗ เมษายน พ.ศ. ๒๔๗๑
เวลา ๑๕ นาฬิกาเศษณที่พักผู้พักอาศัยจังหวัดฉะเชิงเทรา เนื่อง
จากการคลอดบุตรคนที่ ๓ อายุได้ ๒๗ ปี เป็นเหตุนำมาซึ่งความ
อาลัยเสียสยแก่บรรดาญาติมิตรเป็นอันมาก ส่วนบุตรชายอยู่
ต่อมาได้ ๕ เดือนก็เริ่มป่วยเป็นทรางถึงวันที่ ๕ กันยายน พ.ศ. ๒๔๗๑
เวลา ๑๑ นาฬิกาถึงแก่กรรม

จดหมายเหตุมองซิเออร์ไซเบเวต์
ซึ่งเป็นเอกอัครราชทูตของพระเจ้ากรุงฝรั่งเศส
ไปเจริญทางพระราชไมตรีกับพระเจ้ากรุงสยาม
เมื่อปี ค.ศ. ๑๖๘๗ - ๑๖๘๘ (พ.ศ. ๒๒๓๐ - ๒๒๓๑)

ตอนที่ ๒

ณวันที่ ๒๔ (ตุลาคม) มองซิเออร์คอนซตันซ์ได้จัดให้
มองซิเออร์เดอเฟรดวดี มาหาเราเพื่อเป็นการต้อนรับ บาดหลวง
เดอรวีเย ๑ บาดหลวงคูชาติ ๑ และบาดหลวงเดอเบซ ๑ รวม
๓ คนก็ได้มาหาเราเหมือนกัน มองซิเออร์เดอตาตแบจึงได้ชี้แจง
ต่อบาดหลวงเดอเบซถึงข้อความต่าง ๆ ซึ่งเรากล่าวโทษคดีเคียน
บาดหลวงตาชา เพราะบาดหลวงเดอเบซได้มาพูดแทนบาดหลวง
ตาชาว่า บาดหลวงตาชาขอโทษอีกครั้ง ๑ ในการที่มีได้บอกให้
เราทราบถึงการที่จะตั้งแตงนายทหารที่บางกอก แล้วมองซิเออร์
เดอตาตแบได้ชี้แจงให้บาดหลวงเดอเบซฟัง ถึงข้อผิดต่าง ๆ ใน
หมายตั้งตำแหน่งนายทหารนั้น และได้กล่าวต่อไปว่า มองซิเออร์
คอนซตันซ์และบาดหลวงตาชาได้ทำการต่าง ๆ โดยมีได้ระดัดถึง
พระเกียรติยศของพระเจ้ากรุงฝรั่งเศสเลย และเมื่อได้ยกบางกอก

ให้แก่ฝรั่งเศสแล้ว มองซิเออร์คอนซตันซ์ก็เอากองทัพชาวไทยเข้าไปอยู่ในที่นั้น ยังมีหน้าซ้ำทำการที่ผิดต่าง ๆ อีกหลายอย่างด้วย เพราะฉะนั้นเป็นการจำเป็นที่เราจะต้องกราบทูลพระเจ้ากรุงสยามกล่าวโทษผู้ที่ทำผิดให้เสียหายทางของพระเจ้ากรุงฝรั่งเศสดังนี้ เมื่อขาดหลวงเดอเบซได้ฟังคำอธิบายที่แจ่มแจ้งของมองซิเออร์เดอลาดูแบก็มีความตกใจเป็นอันมาก จึงได้รับรองว่าจะได้ไปพบบาดหลวงคาซามาหาเราในคำวอนนั้นเอง มองซิเออร์เดอลาดูแบจึงได้พูดกับบาดหลวงเดอเบซว่า ถ้าบาดหลวงคาซาไม่รู้ดีก็คิดว่าเราพูดถูก แต่ถ้าบาดหลวงคาซาไม่คิดจะช่วยเหลือเราแก้ไขการทั้งปวงด้วยน้ำใจจริงแล้ว ก็อย่าพบบาดหลวงคาซามาเลย

ในวันนั้นเองหัวหน้าของห้างฮอลันดาได้มาเยี่ยมเยียนเรา แต่เราได้ให้คนไปบอกแก่หัวหน้าห้างฮอลันดาว่า การที่จะมาพบปะกันในเวลานี้คงของดสักที่หนึ่งก่อน ต่อไปจึงค่อยพบกันและจะพบกันเวลาไรก็ตามแต่หัวหน้าของห้างฮอลันดาจะพอใจเกิด

ในตอนค่ำบาดหลวงคาซาได้มาหาเราพร้อมกับบาดหลวงเดอเบซ และได้นำใบชากับของหวานมาให้เรา ซึ่งเป็นของกำนันของมองซิเออร์คอนซตันซ์ด้วย แต่ข้าพเจ้าตั้งเถิดคิดว่าบาดหลวงคาซาหาได้มีใจจริงต่อเรา ตั้งเราได้หวังใจไม่ เพราะในชั้นต้นบาดหลวงคาซาก็มาพูดแทนมองซิเออร์คอนซตันซ์ยกข้อดีบรรเดรียูเราต่าง ๆ และในล่อนดัวบาดหลวงคาซาเองก็ได้กล่าววาจาขยอเราด้วยเหมือน

กัน กับทั้งแต่งตั้งคว้ามี่ความประดั่งก็จะจัดการต่าง ๆ ให้เป็นที่พอ
 พระทัยพระเจ้ากรุงฝรังเศสทุกอย่างด้วย แล้วบาทหลวงคาซาได้
 รับรองต่อเราว่าจะได้จัดการให้เด็กในกาที่ใต้ตั้งแต่นายทหาร
 ไปแล้ว และจะได้ร่างข้อสัญญาขึ้นใหม่ให้ล้่มพระราชประดั่งของ
 พระเจ้ากรุงฝรังเศสทุกอย่าง และบาทหลวงคาซาได้แสดงข้อไปว่า
 มองซีเออร์คอนชตันซ์ก็คิดจะทำการให้ลูกพระทัยของพระเจ้ากรุง
 ฝรังเศสเหมือนกัน และเพื่อเป็นพยานแห่งความตั้งใจอันนี้ มอง
 ซีเออร์คอนชตันซ์จึงได้มอบข้อสัญญามากับบาทหลวงคาซาให้มา
 ค้นกับเรา เมื่อเราเห็นควรจะฉีกข้อสัญญาเหล่านั้นทิ้งเสียหรือจะทำ
 ประการใด ก็แล้วแต่เราจะเห็นล้่มควรทั้งนั้น แล้วบาทหลวงคาซา
 จึงได้นำข้อสัญญามาให้กับเราเพื่ให้เรากล้่มทั้งเสีย และบาทหลวง
 คาซาได้ขอให้เราเอาข้อสัญญาค้นฉบับที่เราเก็บรักษาไว้นั้น ออกมา
 ฉีกทิ้งเสียพร้อมกันด้วย

เมื่อเราได้ฟังบาทหลวงคาซาพูดเช่นนั้น เราก็อธิษคิดจะฉีกข้อ
 สัญญาจริง ๆ ตามคำพูดของบาทหลวงคาซา แต่ครั้นบาทหลวง
 คาซาเห็นว่าเราจะฉีกสัญญาจริง ๆ จึงได้มาแย่งสัญญาจากมือ
 มองซีเออร์เคอตาตูแบ เพราะบาทหลวงคาซาได้ตั้งสัญญานั้นให้แก่
 มองซีเออร์เคอตาตูแบ และมองซีเออร์เคอตาตูแบก็ยังถือไว้ในมือ
 แล้วบาทหลวงคาซาจึงได้พูดกับเราว่า “เมื่อท่านจะฉีกสัญญาทั้ง
 เสียก็ได้ ตามใจเถิด แต่ท่านมองซีเออร์คอนชตันซ์ได้ให้ข้าพเจ้า

สัญญาไว้ว่า จะได้อาหนังส์คือสัญญาอันคนให้แก่องซีเออร์คอนซตันซ์”

เมื่อเป็นการเช่นนั้นเราก็จำเป็นต้องคืนสัญญาให้แก่บาทหลวงคาซา เพราะเกรงว่าบาทหลวงคาซาจะหาว่าเราทำร้ายร่างกายต่อกันและอีกประการหนึ่งเราก็เห็นว่าถึงจะคืนหนังสือสัญญานั้นทั้งเดีย กองทหารไทยก็คงจะอยู่ในบางกอกนั่นเอง แต่ถ้าทหารไทยได้คงอยู่ที่บางกอกแล้ว ก็อาจจะเป็นประโยชน์สำหรับทำให้มีความสามัคคีในระหว่างฝรั่งเศสกับไทย ทั้งการบังคับบัญชาที่บางกอกก็จะสะดวกขึ้นด้วย เพราะในเวลานั้นบาทหลวงคาซาได้บอกกับเราว่า ถ้าเราได้คืนหนังสือสัญญานั้นเสียแล้ว ก็ต้องเป็นอันขาดความสามัคคีกัน และจะต้องแยกให้กองทหารฝรั่งเศสอยู่ฝั่งหนึ่ง ให้กองทหารปอตุเกศและไทยอยู่ฝั่งหนึ่ง เพราะฉะนั้นบาทหลวงคาซาเห็นว่าทางที่ดีก็ควรเราจะร่างหนังสือสัญญาขึ้นมาใหม่จะดีกว่า มิฉะนั้นเราก็จะต้องกลับไปยังประเทศฝรั่งเศสโดยมิได้มาจัดการสำเร็จอย่างใดเลย ซึ่งเป็นการที่เราคงจะมีความเสียใจเป็นอันมาก

เราจึงได้ตอบบาทหลวงคาซาว่า การที่เราจะแก้ข้อสัญญานั้นไม่เป็นการสำคัญอย่างไรเลย เพราะเป็นเรื่องแต่เล็กน้อย แต่ข้อที่สำคัญและที่เราตั้งใจจะทำนั้น ก็คืออยากจะจัดการทั้งปวงให้เป็นทีพอพระราชหฤทัยของพระเจ้ากรุงฝรั่งเศสเท่านั้น แต่ถ้ากองทหารไทยยังคงอยู่ที่บางกอกตราบไต่ ก็เป็นอันจะจัดการให้เต็มพระราช

ประสงค์ของพระเจ้ากรุงฝรั่งเศสไม่ได้เป็นอันขาด เพราะไทยได้ยก
บางกองขึ้นให้อยู่ในความพิทักษ์รักษาของพวกฝรั่งเศสโดยแท้

บาทหลวงคาซาจึงได้ตอบเราว่า ถ้ามองซีเออร์คอนชตันซ์ได้
จัดการตามความต้องการของเราแล้ว ศรัทธาของมองซีเออร์คอนช
ตันซ์ก็คงจะต้องขาดเป็นแน่ ทั้งจะทำให้เกิดการจลาจลตามทั่ว
พระราชอาณาเขต ผู้คนก็จะรวบรวมเป็นหมเป็นคณะนับตั้งหลาย
พันคณะด้วย และจะเป็นโอกาสอันดีสำหรับผู้ที่เกลียดชังมองซีเออร์
คอนชตันซ์ ได้มีโอกาสดำเนินการได้ทันที เพราะผู้ที่เกลียดชังมองซีเออร์
คอนชตันซ์มีจำนวนมากนัก และฝ่ายพระราชบิดานี้ก็เกลียดชังมอง
ซีเออร์คอนชตันซ์อย่างที่สุด ด้วยพระราชบิดานี้เป็นคนที่ถูกพระองค์
และหยิ่งจนเหลือที่จะเชื่อว่าจะหยิ่งได้ถึงเพียงนี้ เพราะฉะนั้นถ้าเรา
ขึ้นคือจะเอาตามใจเราแล้ว ก็เท่ากับทำลายความคิดทั้งปวง ซึ่งได้
คิดไว้สำหรับให้ค่าขึ้นมาได้แพร่หลาย และที่คิดไว้สำหรับให้บริษัท
ฝรั่งเศสได้ทำการค้าขายต่อไปด้วย

เราจึงได้ตอบบาทหลวงคาซาว่า เราไม่ได้มีเจตนาอย่างใด
ที่จะให้มองซีเออร์คอนชตันซ์ได้ทำความผิดอันจะมีโทษถึงประหาร
ชีวิต และเราก็ไม่มีความตั้งใจที่จะทำให้บ้านเมืองเกิดการวุ่นวายระส่ำ
ระสายเช่นเคย เราต้องการเพียงแต่ให้มองซีเออร์คอนชตันซ์ได้จัด
การตามทศวโคตมหนังสือรับรองไว้เท่านั้น และในเรื่องนี้ถ้าเราไม่
เคยเชื่อมั่นให้มองซีเออร์คอนชตันซ์ได้ทำตามทศวโคตมรับรองไว้แล้ว ก็

เท่ากับเราทำการไม่ซื่อตรงต่อพระเจ้ากรุงฝรั่งเศสเหมือนกัน แต่เพื่อจะให้การทั้งปวงได้ตั้งรูปต่อไปนั้น เราจะได้จัดข้อขัดข้องต่างๆ ยื่นให้แก่ควมองซิเออร์คอนซตันซ์เอง เพราะเราได้รับคำสั่งมาว่า ในการทั้งหลายทั้งปวงให้เราพูดกับมองซิเออร์คอนซตันซ์แต่ผู้เดียวเท่านั้น และเมื่อมองซิเออร์คอนซตันซ์ได้ทราบในข้อขัดข้องของเราแล้ว จะนำความกราบทูลต่อพระเจ้ากรุงสยามตามข้อขัดข้องของเรา หรือจะกราบทูลพลิกแพลงไปอย่างไรก็ได้แต่ใจของเขาเกิดบาดหลวงคาซาจึงได้ตอบว่า ถ้าเราได้จัดข้อขัดข้องยื่นให้แล้ว เวลาที่มองซิเออร์คอนซตันซ์จะนำความขึ้นกราบทูล ก็คงจะกราบทูลตามข้อความของเราทุกประการ คงจะไม่แก้ไขพลิกแพลงอย่างไร เพราะฉะนั้นถ้าเราจะทำการสิ่งใดก็ขอให้เราระวังจงมาก

จดท้ายที่สุดได้เป็นอันตกลงกันว่า เราจะได้ร่างข้อสัญญาขึ้นใหม่ และบาดหลวงคาซาสัญญาว่าพรุ่งนี้จะได้กลับมารับสัญญาที่เรา โดยรับรองว่าสัญญาที่เราจะได้ร่างขึ้นใหม่นี้ คงจะเป็นอันตกลงกันได้ แล้วบาดหลวงคาซาจึงได้พูดขึ้นว่า ในการที่เราจะร่างข้อสัญญาขึ้นใหม่นี้ มองซิเออร์คอนซตันซ์ขออย่างเดียวเพียงแต่ให้ส่งข้อเรื่องเมืองมะริดไว้ก่อน เพื่อเขาไว้ปรึกษากันต่อไปเท่านั้น ข้อเรื่องเมืองมะริดนั้นเป็นข้อที่ ๒ รองข้อสุดท้ายของสัญญา ซึ่งมีว่ามองซิเออร์คัมบุร็องจะต้องอยู่ในความบังคับบัญชาของมองซิเออร์เดฟาซโดยตรง

มองซีเออร์เคอตาตเบียงไม่ทันได้ตรึกตรอง ก็รีบปากว่าจะได้
 ปฏิบัติตามประดังคอนัน ซึ่งเป็นการที่ข้าพเจ้าไม่เห็นด้วยเลย
 ข้าพเจ้าจึงได้พูดคุยกับบาทหลวงคาซาว่า ในเรื่องที่จะเอาข้อสัญญาที่
 เกี่ยวด้วยเมืองมริตงคไว้สำหรับพูดจาหรือกันนั้น เป็นเรื่องที่
 ข้าพเจ้าจะยอมไม่ได้ และที่มองซีเออร์เคอตาตเบได้รีบปากไว้นั้น
 ก็เพราะยังไม่ทันได้ตรึกตรอง แต่ถึงอย่างไรข้าพเจ้าก็ไม่ยอมแก้ไข
 ความในข้อสัญญาข้อนี้ แล้วมองซีเออร์เคอตาตเบกับบาทหลวง
 คาซาได้ค้นหากันต่อไป ห่างกับที่ข้าพเจ้านั่งอยู่ ภายหลังข้าพเจ้า
 ได้พูดคุยกับมองซีเออร์เคอตาตเบในเรื่องนี้ มองซีเออร์เคอตาตเบ
 จึงรับว่า ในขั้นแรกที่ไต่ยอมตามความต้องการของบาทหลวงคาซา
 วนั้น ก็เพราะยังไม่ทันได้ตรึกตรอง แต่พอรู้ดีถี่จนมากได้พูดคุย
 บาทหลวงคาซาโดยทันทีว่า ในเรื่องสัญญานั้นจะต้องทำความตกลง
 พร้อมกันทุกข้อ ที่จะแยกเอาข้อนี้ออกจากข้อโน้นนั้นไม่ได้ และใน
 เรื่องนี้มองซีเออร์เคอตาตเบได้ชี้แจงต่อข้าพเจ้า ว่าได้อธิบายให้
 บาทหลวงคาซาเป็นที่เข้าใจจนดีแล้ว เมื่อบาทหลวงคาซาได้ถา
 มองซีเออร์เคอตาตเบแล้ว ข้าพเจ้าได้ชักชวนบาทหลวงคาซาให้
 มาค้นหากับข้าพเจ้าโดยระเฉพาะ เพื่อจะได้พูดคุยกันถึงเรื่องต่าง ๆ
 ที่ได้พูดกันมาแล้ว ข้าพเจ้าเองจะต้องการใช้ว่าจาอย่างอ่อนหวาน
 สำหรับปดอบบาทหลวงคาซา เพื่อให้บาทหลวงคาซาได้กตัญใจมา
 เป็นพวกเรามาก เพราะข้าพเจ้าได้เห็นว่ามีเวลาที่บ้านหลวงคาซา

พูดอยู่กับมองซีเออร์เดอตาตูแบ ก็ได้อำนาจแรงจนเกือบจะเกิดเป็นปากเสียงกันขึ้นแล้ว ฝ่ายบาทหลวงคาซาไปเข้าใจเสียว่า ข้าพเจ้าจะต้องการพูดถึงเรื่องที่ได้เกิดขึ้นที่บางกอกในเรื่องมองซีเออร์เดอเฟรตวัด บาทหลวงคาซาจึงได้เอาเรื่องนั้นเอ่ยพูดขึ้นก่อนเพื่อจะหาทางแก้ตัว แต่ข้าพเจ้าไม่มีความประสงค์จะพูดกับบาทหลวงคาซาในเรื่องนั้นเลย ข้าพเจ้าจึงได้พูดกับบาทหลวงคาซาตรงๆว่า ในเรื่องการต่าง ๆ นั้น ข้าพเจ้าก็ได้บอกให้บาทหลวงคาซาทราบในความคิดของข้าพเจ้าทุกอย่างแล้ว แล้วข้าพเจ้าจึงได้พูดถึงเรื่องที่ได้พูดจาโต้เถียงกันเมื่อแต่ก่อนว่า การต่าง ๆ ตามที่เป็นมาแล้ว หาได้ดำเนินตามพระราชดำริของพระเจ้ากรุงฝรั่งเศสไม่ และการที่บาทหลวงคาซาพูดจาว่าอย่างนั้น ก็เป็นการแสดงตัวชัดกับความเห็นของมองซีเออร์เดอตาตูแบเกินไป เพราะความเห็นของมองซีเออร์เดอตาตูแบนั้น มุ่งหมายแต่จะเอาราชการของพระเจ้ากรุงฝรั่งเศสเป็นใหญ่เท่านั้น และที่บาทหลวงคาซามีความจงรักภักดีต่อมองซีเออร์คอนชตันซ์ จนถึงกับแตกออกจากพวกเรา และคิดจะขัดขวางเราทุกอย่างทุกประการนั้น คงเป็นการที่พระเจ้ากรุงฝรั่งเศสจะไม่พอพระทัยเป็นแน่ และที่บาทหลวงคาซาได้แตกกับพวกเราเช่นนั้น ก็เห็นได้ปรากฏโดยที่เราจะพูดจา กับมองซีเออร์คอนชตันซ์ คงง่ายกว่าพูดกับบาทหลวงคาซาเสียเข้าไป แล้วข้าพเจ้าได้พูดจาอย่างอ่อนหวาน ซึ่งแรงชักชวนให้บาทหลวงคาซาได้กลับใจมาเป็นพวก

เราอย่างเดิม เพื่อจะได้ช่วยกันคิดอ่านแก้ไขการไม่ดีขึ้นที่ได้ทำกัน
ไปแล้วแล้ว

บาทหลวงคาซาจึงได้ตอบข้าพเจ้า อธิบายชี้แจงเหตุผลหลาย
อย่าง เพื่อให้ข้าพเจ้าเห็นว่าบาทหลวงคาซามีความตั้งใจอันดี
แล้วบาทหลวงคาซาจึงได้สัญญากับข้าพเจ้าว่า ถ้าหากว่าข้อ
สัญญาที่เราจะได้ร่างขึ้นใหม่นั้น จะไม่เป็นการตกลงกันได้แล้ว
มองซีเออร์คอนซตันซ์จะได้นำข้อสัญญานั้นถวายต่อพระเจ้ากรุง
สยาม แล้วแต่จะทรงพระกรุณาโปรดประการใดต่อไป และใน
ข้อนี้บาทหลวงคาซารับรองว่าพรังซ์จะได้นำหนังสือของมองซีเออร์
คอนซตันซ์ซึ่งจะได้รับรองว่าจะได้จัดการตามที่บาทหลวงคาซาพูด
ในทุกประการ เมื่อทุกคนเสร็จแล้ว บาทหลวงคาซาก็จะลากลับไป
ในทันทีคืนนั้นมองซีเออร์เคอตาตแบก็เดินมาเพื่อจะลาบาทหลวงคาซา
ข้าพเจ้าจึงได้พูดกับมองซีเออร์เคอตาตแบ ว่าการที่มองซีเออร์
คอนซตันซ์คิดจะขอข้อสัญญาเรื่องเมืองมะริดนั้น มองซีเออร์คอน
ซตันซ์เองก็คงจะไม่ทราบว่าจะประสงค์อย่างไร เพราะมอง
ซีเออร์คูบรู็งนั้นเป็นคนใจหนักแน่น ถ้าจะบังคับให้มองซีเออร์
คูบรู็งไปฟังบังคับบัญชาคนอื่นนอกจากมองซีเออร์เคฟาซแล้ว ก็
จะเป็นการยากที่สุด เพราะมองซีเออร์คูบรู็งถือว่า มองซีเออร์
เคฟาซเป็นนายผู้มีอำนาจเหนือโดยตรง และอีกประการหนึ่งถ้า

มองซีเออร์คอบรูซังได้อยู่ในความบังคับบัญชาของมองซีเออร์โคเฟาช
แล้ว ก็อาจจะให้มองซีเออร์คอบรูซังทำอะไรได้ทั้งนั้น

บาทหลวงคาซาได้ฟังข้าพเจ้าซึ่งแจ่มแจ้งกับมองซีเออร์เคอตาตูแบ
ตงนี้ ก็หัวเราะแฉะก็ตกลงไป ภายหลังจากเราจึงทราบเป็นการแน่ว่า
บาทหลวงคาซาได้ตั้งเรือไปพร้อมกับบาทหลวงเคอเบซ บาทหลวง
คาซาจึงได้บอกกับบาทหลวงเคอเบซว่า มองซีเออร์เคอตาตูแบได้
รับปากแล้วว่าจะขอเรื่องเมืองมะริดไว้ปรึกษากับมองซีเออร์
คอนชตันซ์ต่อไป การที่บาทหลวงคาซาพูดเช่นนั้น ก็เท่ากับเอา
กระดูกไปเตะ ยากที่จะขบกระดูกให้แตกได้

ณวันที่ ๒๕ เดือนตุลาคมเวลาเย็น บาทหลวงคาซาได้มาหาเรา
มองซีเออร์เคอตาตูแบจึงได้เดินทางไปรับบาทหลวงคาซาในเวดจาซึ่ง
จากเรือ พอบาทหลวงคาซาได้เห็นมองซีเออร์เคอตาตูแบ ก็ได้
เอ่ยพูดขึ้นก่อนต่อหน้าธารกำนัลอยู่ในที่นั้นออกแน่นหนา และ
ได้กระทำการบางอย่างอ่อนน้อมสุภาพ พูดว่า

“ความจริง ท่านก็คงจะไม่เชื่อเลยว่า เมื่อฮัคเฮกซา
เดนซ์มองซีเออร์คอนชตันซ์ได้ทราบ ว่า ท่านจะได้เอาข้อสัญญา
ที่เกี่ยวข้องเมืองมะริดไว้ปรึกษากับมองซีเออร์คอนชตันซ์นี้
มองซีเออร์คอนชตันซ์ได้มีความยินดีสักเพียงไร แต่ในข้อ
สัญญาข้ออื่น ๆ นั้น มองซีเออร์คอนชตันซ์ไม่เห็นว่าจะแก้ไข
เปลี่ยนแปลงได้อย่างใดเลย”

มองซีเออร์เคอตาตูแบจึงค้านว่า “ข้าพเจ้าหรือจะเป็นผู้เอาเรื่องเมืองมะริดไปปรึกษาามองซีเออร์คอนซตันซ์”

บาทหลวงคาซาซังจะดูน ๆ จึงตอบว่า “แน่ทีเดียว คิวท่านเองได้บอกกับข้าพเจ้าเมื่อวานนี้”

มองซีเออร์เคอตาตูแบจึงได้ตอบว่า “ข้าพเจ้าได้พูดกับท่านก็จริงอยู่ แต่ข้าพเจ้ามิได้มุ่งหมายจะยืนยันตามที่ได้พูดไว้คนเดียว และข้าพเจ้าก็ได้พูดกับท่านปฏิเสธคำเดิมไว้แล้ว”

บาทหลวงคาซาซังตอบว่า “ในคำที่ท่านพูดอย่างโรนนั้น ข้าพเจ้าขอเอามองซีเออร์เซเบเรต์เป็นพยาน เพราะถ้าท่านพูดโดยไม่มีพยานหลักฐานแล้ว ข้าพเจ้าก็จะไม่ถือเอาถ้อยคำของท่านเป็นหลักเลย”

ข้าพเจ้าจึงได้พูดกับบาทหลวงคาซาซังว่า ข้อความที่มองซีเออร์เคอตาตูแบได้พูดไว้กับบาทหลวงคาซาซังอย่างโรนนั้น ข้าพเจ้าทราบไม่ได้ตลอด เพราะเวลาที่พูดกันนั้นข้าพเจ้าหาได้อยู่ด้วยตลอดเวลาไม่ แต่ขอให้บาทหลวงคาซาซังระลึกดูว่า ในเรื่องสัญญาข้อที่โต้เถียงกันอยู่นี้ ข้าพเจ้าหาได้ยอมเห็นด้วยไม่ ว่าเป็นเรื่องที่จะต้องเอามาพูดปรึกษาหารือกันอย่างไร และข้าพเจ้าเองก็ได้คัดค้านไว้แล้ว เพราะฉะนั้นถึงแม้ว่ามองซีเออร์เคอตาตูแบจะได้ออกมาให้คำ แต่คิวข้าพเจ้าเองก็คงจะคัดค้านไว้อย่างแข็งแรง และการที่จะมาเข้าใจว่า เรื่องซึ่งเป็นเรื่องได้ตกลงกันแล้วและเป็นเรื่องที่ต้องพระราช

คำวิของพระเจ้ากรุงฝรั่งเศส เราจะยอมเปลี่ยนแปลงแก้ไขให้
 ง่าย ๆ นั้น เป็นการที่น่าชื่นมาก และถึงแม้ว่าสัญญาข้ออื่น ๆ
 จะได้แก้ไขเปลี่ยนแปลง ตั้งบาดหลวงคาซาได้รับรองไว้แทน
 มงซีเออร์คอนซตันส์สักเท่าใดก็ตาม แต่ในข้อที่เกี่ยวกับเมือง
 มริตนั้นข้าพเจ้าจะไม่ยอมให้แก้ไขเป็นอันขาด แล้วข้าพเจ้าจึงได้
 ข้างแจ้งกับบาดหลวงคาซาต่อไปว่า การที่บาดหลวงคาซาได้มาพบ
 แทนมอนซีเออร์คอนซตันส์ ว่าจะได้เอาสัญญาเรื่องเมืองมริตไว้
 พุดจาปรึกษาหารือกันนั้น เป็นเรื่องที่บาดหลวงคาซาควรรู้สึกอยู่
 เค็มใจว่า เป็นการน่าปาดอกันเราไม่ได้รู้ตัวเลย และการที่
 บาดหลวงคาซาได้ยอมตัวเป็นเครื่องมือของมงซีเออร์คอนซตันส์
 สำหรับขัดขวางต่อประโยชน์ของพระเจ้ากรุงฝรั่งเศสเช่นนี้ ดูเป็น
 การไม่บังควรเลย ถึงแม้ว่ามงซีเออร์เดอตาตแบจะได้อยอมโดย
 ไม่ได้ตรึกตรองก็ตาม แต่ถ้ควรจะเป็นหน้าที่ของบาดหลวงคาซาที่
 จะต้องหักท้วงั้น การที่บาดหลวงคาซาได้ทำไปตั้งนั้น ก็โดย
 ไม่ได้ตรึกตรองเลย เพราะบาดหลวงคาซาก็เป็นไพร่ฟ้าข้าแผ่นดิน
 ของพระเจ้ากรุงฝรั่งเศสผู้หนึ่ง จึงเป็นการจำเป็นที่บาดหลวงคาซา
 จะต้องเอาใจใส่ในการงานของพระเจ้ากรุงฝรั่งเศสเท่ากับเราเหมือน
 กัน แต่ตามที่เป็นอย่างนี้บาดหลวงคาซาหาได้กระทำการให้เป็น
 ประโยชน์แก่พระเจ้ากรุงฝรั่งเศสไม่ กลับไปมีความจงรักภักดีต่อ
 มงซีเออร์คอนซตันส์ จนถึงจะมายื่นให้มงซีเออร์เดอตา

ตู่แบไต่กระทำตามวจา ซึ่งบาดหลวงคาซซาหว่ามองซีเออร์เดอลา
 ตู่แบไต่พูดจารับรองไว้ อันเป็นวจาที่มองซีเออร์เดอลาตู่แบไต่
 ปฏิเสธอย่างชัดเจนว่ามีได้พูดเลยคังน

ในขณะที่มองซีเออร์เดอลาตู่แบไต่กำลังหมายอันพูดเรื่องนชนชก
 มองซีเออร์เดอลาตู่แบไต่บาดหลวงคาซซา จึงได้เกิดพูดจาต่างคน
 ต่างเถียงกันใหญ่โต ถึงกับบาดหลวงคาซซาได้อ้างว่ามองซีเออร์
 คอนชตันซ์เป็นคนชที่ซื่อสัตย์สุจริตและเป็นคนตรง ซึ่งมองซีเออร์
 เดอลาตู่แบไต่ตรงและซื่อสัตย์สุจริตเหมือนมองซีเออร์คอนชตันซ์
 ไม้ ครั้นเมื่อการโต้เถียงได้สงบลงไปบ้างแล้ว บาดหลวง
 คาซซาจึงได้ให้เราฟังว่า มองซีเออร์คอนชตันซ์มีความน้อยใจ
 มาก เพราะเหตุว่าพระเจ้ากรุงฝรั่งเศสได้มีสายพระราชหัตถ์
 มาถึงมองซีเออร์คอนชตันซ์ รับผิดชอบว่าเราจะต้องปฏิบัติตามคำ
 แนะนำของมองซีเออร์คอนชตันซ์ทุกอย่าง แต่เราก็ทำได้ปฏิบัติ
 ตามคำแนะนำของมองซีเออร์คอนชตันซ์ไม้ กลับจะหาความเสีย
 ชาติไป ว่ามองซีเออร์คอนชตันซ์เป็นผู้กระทำกรวดบด้างคำสั่งของ
 เราและคำสั่งของมองซีเออร์เคฟาซ ส่วนมองซีเออร์คอนชตันซ์นั้น
 ก็คงใจจะให้กรทั้งปวงได้ดำเนินไปตามพระราชดำริของพระเจ้า
 กรุงฝรั่งเศสทุกอย่าง ขอแต่อย่างเดียวว่า ถ้าเราจะต้องการ
 อย่างไม่ใด ก็ขอให้บอกมองซีเออร์คอนชตันซ์ได้ทราบเดี่ยก็เช่น
 เดี่ยวกัน

เราจึงได้ตอบบาดหอดวงตาชาว่า บาดหอดวงตาชาที่ทราบอยู่
 ค่ะแล้วว่า คำสั่งต่าง ๆ นั้นหาได้เป็นเรื่องที่เปิดเผยเด็ดกัณพังก์
 ประเทศฝรั่งเศสไม่ และวิธีดำเนินการในประเทศยุโรปก็ต่างกัณกับ
 วิธีที่ทำการในประเทศอินเดีย เพราะผู้ที่เป็นราชทูตของประเทศ
 อินเดียไม่มีหน้าที่อย่างไร นอกจากจะเอาหนังสือหรือพระราชดำ
 รัสที่ตนเชิญไป ไปวางต่อประเทศที่ตนไป และเมื่อตนได้รับคำสั่ง
 มาอย่างไร ก็ให้นำคำสั่งนั้นไปบอกเล่าเท่านั้น แต่ในส่วนของงาน
 ที่เราได้รับคำสั่งมาให้ฟังคำแนะนำของมองซิเออร์คอนชตันซ์นั้น ก็
 ต้องเข้าใจว่า เราจะต้องฟังคำแนะนำของมองซิเออร์คอนชตันซ์
 ฉะเพาะแต่ในสิ่งที่เราจะต้องการคำแนะนำเท่านั้น แต่ข้อใดที่เรามี
 คำสั่งมาเป็นเด็ดขาดแล้ว ก็ไม่จำเป็นต้องฟังคำแนะนำหรือ
 ความเห็นของผู้ใดเลย ในข้อที่หาว่าเรากล่าวโทษมองซิเออร์
 คอนชตันซ์นั้น ก็เป็นเรื่องที่เข้าใจผิด เพราะเราเข้าใจว่าการ
 ติงปวงที่มองซิเออร์คอนชตันซ์ได้ทำไปนั้น ก็คงจะได้ทำโดยได้
 รับพระราชโองการของพระเจ้ากรุงสยามให้ทำทั้งสิ้น และเมื่อเรา
 จะต้องการกราบทูลพระเจ้ากรุงสยามประการใด ก็ต้องพูดไปกับ
 มองซิเออร์คอนชตันซ์ เพราะฉะนั้นที่เรากล่าวว่าหรือกล่าวโทษ
 อย่างไม่นั้น มองซิเออร์คอนชตันซ์จะยอมรับว่าเรากล่าวมองซิเออร์
 คอนชตันซ์อย่างไรก็ได้ แต่นอกจากเรื่องที่มองซิเออร์คอนชตันซ์
 ไปตั้งแต่นายทหารที่บวงกอกนั้น ยังมีข้อสำคัญอีกข้อ ๑ ซึ่งเรา

จะหนึ่งไม่ได้เป็นอันขาด ถึงเรื่องที่เขากองทัพไทยไปประจำไว้ที่
บางกอก อันเป็นดังที่ผิดกับคำสัญญาของมองซิเออร์คอนชตันซ์
ซึ่งได้สัญญาไว้ว่าจะได้ให้กองทัพของพระเจ้ากรุงฝรั่งเศส เป็น
ผู้รักษาบางกอกแต่ฝ่ายเดียว ดังนี้

บาทหลวงตาซาจึงได้ตอบว่า ถ้าเช่นนั้นท่านได้ปลงใจยอม
ส่งมองซิเออร์คอนชตันซ์ และพระเจ้ากรุงสยามแล้วหรือ และ
ท่านก็คงจะไม่ทราบว่าเป็นประเทศสยามนี้ ได้แตกกันออกเป็นอีก
เป็นเหล่ากันอย่างไร เพราะถ้ามองซิเออร์คอนชตันซ์ได้ปฏิบัติ
ตามความต้องการของท่านแล้ว ก็ไม่ต้องสงสัยเลยว่าศีรษะของ
มองซิเออร์คอนชตันซ์จะต้องขาดเป็นแน่

เราจึงได้ตอบบาทหลวงตาซาว่า ถึงแม้ที่สุดพระเจ้ากรุงฝรั่งเศส
จะพอพระทัยในการที่ได้ให้กองทัพฝรั่งเศสมาประจำอยู่ใน
ประเทศสยามนี้ พระองค์เป็นนายเป็นใหญ่จะพอพระทัยอย่าง
ไรก็ได้ แต่ส่วนตัวเรานั้นหาได้เป็นนายของตัวเราเองไม่ จึงไม่
อาจจะลงความเห็นว่าเป็นการที่พอใจเราแล้ว และถ้าเราไม่ทำ
การตามหน้าที่ของเราแล้ว หัวของเราอาจจะขาดได้เหมือนกัน
เพราะการที่พระเจ้ากรุงฝรั่งเศสได้ส่งกองทัพมาเมืองไทยนั้น ก็
โดยทรงพระราชดำริจะให้การค้าขายและ การค้าขาย ของ พวก
ฝรั่งเศส ได้มีหลักฐานมั่นคงแน่นอน และการที่ได้ส่งกองทัพมา
เมืองไทยนี้ มองซิเออร์คอนชตันซ์ก็เป็นผู้ที่ได้ขอร้องไปเอง

แต่มาบัดนี้เราได้เห็นว่าการทิ้งปวงใต้ดำเนินไปโดยชัดกับพระราช
 คำริของพระเจ้ากรุงฝรั่งเศสทุกอย่าง เพราะการที่ได้ให้กองทหาร
 ฝรั่งเศสไปอยู่ที่บางกอกนั้น หาเป็นการที่พันธมิตรรายต่าง ๆ ไม่
 ก่อตัวคือ ๑ การที่มัททหารต้องชาติไปอยู่ประปรกนั้นนั้น อาจจะมี
 เกิดแตกร้างกันขึ้นได้ และพันธมิตรรายอยู่ในข้อที่กองทหารของไทย
 เป็นข้างฝ่ายของผู้ที่มีอำนาจ ๒ ยังจะต้องระวังใ้การทุจริต
 ต่าง ๆ ซึ่งเคยมีตัวอย่างมาแล้ว เช่นเรื่องแขกมะกาซ่า และ
 เรื่องฆ่าฟันพวกอังกฤษทเมืองมรวัดเป็นต้น ๓ พระเจ้ากรุงสยาม
 อาจจะต้องรุดลงเวลาใดก็ได้ และผู้ที่ควรจะครอบครองราชสมบัติ
 คือไปอาจจะไม่ยอมเป็นไมตรีกับเราก็ได้ เพราะฉะนั้นด้วยประการ
 ทั้งปวงเหล่านี้ มองซิเออร์คอนชตันซ์ควรจะรู้จักใคร่ครวญให้มาก
 กว่าเรา เพราะเมื่อได้เกิดการตั้งอธิบายมาแล้ว มองซิเออร์
 คอนชตันซ์เองจะเป็นผู้ที่ได้รับความเดือดร้อนมากกว่าผู้อื่น โดย
 เหตุว่าถ้าพระเจ้ากรุงสยามได้ตั้งรุดลงแล้ว ก็ต้องเชื่อได้แน่
 ทำอย่างไร ๆ มองซิเออร์คอนชตันซ์ก็คงจะถูกทำร้าย ก็เมื่อเป็น
 เช่นนั้น มองซิเออร์คอนชตันซ์จะไม่คิดหนีเข้าไปอาศัยที่บางกอก
 หรือ และถ้าที่บางกอกพวกฝรั่งเศสได้เป็นใหญ่แต่ฝ่ายเดียวแล้ว
 มองซิเออร์คอนชตันซ์จะพันธมิตรรายหรือไม่เล่า อนึ่งในหนังสือของ
 มองซิเออร์คอนชตันซ์ ซึ่งยกบางกอกให้อยู่ในความพิทักษ์รักษา
 ของพวกฝรั่งเศสนั้น มองซิเออร์คอนชตันซ์ก็ยกเหตุว่า จำเป็นจะ

ต้องหาท่อนมนคงแข็งแรงสำหรับพวกเข่าไว้จะได้หนีไป อาศัยได้สัก
 แห่งหนึ่ง เพราะถ้าพวกเข่าไว้ได้อยู่ประปรายกับพวกมิจฉาติฐฐิไม่เป็น
 ที่ไว้ใจได้ ดังนี้

ตามที่เราได้ยกเหตุผลต่าง ๆ มาอธิบายถึงนั้น บาดหลวงตาซา
 หามี่คำหจะตอบไม่ เป็นแต่พูดว่าพระเจ้ากรุงฝรั่งเค็ลคังจะพอพระทัย
 และว่ามาภิศะเออเซเนเตได้พูดกับบาดหลวงตาซาว่า พระเจ้ากรุง
 ฝรั่งเค็ลคังทรงยอมให้หมักองทหารไทยอยู่ในข้อมที่บางกอกได้

ฝ่ายเราก็เถียงว่า การที่เอาองทหารไทยไปไว้ที่บางกอกเช่น
 เป็นการตรงกันข้ามกับคำสั่งของเรา และการที่มัทหารไทยเช่น
 เป็นการทำให้เสียพระเกียรติยศของพระเจ้ากรุงฝรั่งเค็ลคังในประเทศ
 อินเดียนตลอดถึงประเทศจีน เพราะไม่เคยมีแบบอย่างเคยที่มหา
 ประเทศใดในทวีปยุโรป จะมาขอบ้านเมืองจากเจ้านายฝ่ายอินเดียน
 โดยอำนาจไม่ได้ข้อยได้ตลาดในมหาประเทศนั้น

บาดหลวงตาซาก็กกลับโต้อีก ว่าน่ากลัวอันตรายจะมาถึงตัว
 มองซีเออร์คอนชคินซ์ และถ้าเราขืนถือไม่พอใจอยู่เช่นนี้แล้ว ก็
 น่ากลัวมองซีเออร์คอนชคินซ์จะคังหัวขาดด้วย

เราจึงได้ตอบบาดหลวงตาซาว่า ถ้าจะนั้นเพื่อจะแแต่คงให้ท่าน
 เห็นว่า เราไม่มีเจตนาอย่างใดที่จะทำให้มองซีเออร์คอนชคินซ์ต้อง
 ต้มตาย เราจะยอมให้มัทหารไทยประจำอยู่ที่บางกอก ๓๐๐ คน

สำหรับแทนพดทหารฝรั่งเศส ๓๐๐ คน ซึ่งได้ล้มตายตามทางนั้น
 แต่จะต้องให้เรากับมองซิเออร์คอนซตันซ์ทำหน้าที่ดีไว้เป็นหลักฐาน
 ให้ปรากฏว่า การที่ให้ทหารไทย ๓๐๐ คนเข้าไปอยู่ในบ้อมที่บางกอก
 ได้นั้น ก็โดยมองซิเออร์เดฟาซได้ยอมและได้ขอเอาทหารไทย
 ๓๐๐ คนนี้มาสำหรับแทนพดทหารฝรั่งเศส ซึ่งขาดจำนวนเดิมที่พระเจ้า
 กรุงฝรั่งเศสได้ทรงกำหนดไว้สำหรับรักษาตำบลนี้

บาดหลวงตาซาได้ฟังเราพูดดังนั้นก็เข้าใจว่าได้ชนะเรา เพราะเรา
 ก็ได้ผ่อนผันให้แล้ว จึงแก้งทำพูดว่าตามที่เรารู้ดูเหมือนไม่เห็นเป็น
 การแปลอะไรเลย แต่บาดหลวงตาซาก็ยังไม่เห็นด้วย และยังไม
 ยอมรับรองในการเรื่องนี้ แต่ครั้นเราได้พูดค่อไปว่า ในเรื่องที่จะ
 กระทำดีด้วยดีบาดกันนั้น มองซิเออร์เดฟาซจะไม่ยอมลำบากอย่างอื่น
 นอกจากตามคำสั่งบาดที่พระเจ้ากรุงฝรั่งเศสได้ทรงอนุญาตไว้แล้ว
 เพราะเราก็ได้กำชับมองซิเออร์เดฟาซว่า ถ้าฉันทำนอกเหนือคำสั่ง
 ไปแล้ว มองซิเออร์เดฟาซจะต้องรับผิดชอบแต่ผู้เดียวเท่านั้น
 บาดหลวงตาซาได้ฟังก็ออกจะร้อนใจขึ้นบ้าง จึงได้พยายามอธิบาย
 ว่า คำลำบากตามที่ปรากฏในข้อสัญญา นั้น เป็นเกียรติยศต่อพระเจ้า
 กรุงฝรั่งเศส มากกว่าคำลำบากที่เราได้ร่างขึ้นไว้ตามคำสั่งของเรา
 เดี่ยวก็ และได้อธิบายชี้แจงต่าง ๆ จะให้เราเชื่อตามถ้อยคำของ
 บาดหลวงตาซาให้จึงได้ แล้วได้ยกย่องชมเชยมองซิเออร์คอนซตันซ์

ว่าเป็นคนที่เอาใจใส่ซื่อสัตย์สุจริตต่อพระเจ้ากรุงฝรั่งเศสจริงๆ แม้แต่ชนชาติฝรั่งเศสเองก็ไม่ซื่อสัตย์สุจริตเท่ากับมงซีเออร์คอนชตันซ์

เราจึงได้ตอบบาดหลวงตาซาว่า ถ้ามงซีเออร์คอนชตันซ์เป็นคนดีดังที่บอกว่า เป็นผู้ที่จะทำตามคำสั่งของพระเจ้ากรุงฝรั่งเศสทุกอย่างแล้ว ก็เป็นการน่าแปลกใจที่ว่าเหตุใด มงซีเออร์คอนชตันซ์จึงมีใต้ออกตามคำสั่งที่เราได้รับมาในเรื่องการกระทำสัตย์สาบาน อันเป็นคำสั่งที่กล่าวโดยขลุ่ยเงินแจ่มแจ่มง่า

บาดหลวงตาซาว่าออกจะขบเคืองจึงได้พูดขึ้นว่า ถ้าเช่นนั้นขอย้ำการสาบานกันเสียเถิดดีกว่า เพราะถ้ามีคนขอร้อง พระเจ้ากรุงฝรั่งเศสก็จะทรงอนุญาต ฝ่ายพระเจ้ากรุงสยามก็จะไม่ทรงขอร้องให้ผู้ใดทำสัตย์สาบาน และคงจะทรงไว้พระทัยในพวกฝรั่งเศสต่อไปจะได้เป็นอันหมดความขัดข้องกันเสียดีกว่า

เราจึงได้ตอบว่า ถ้าเป็นเช่นนั้นใดก็จะเป็นการหนักหนาทีเดียวแต่เดิม ๆ มาบาดหลวงตาซาไม่เคยได้เห็นเราขัดแย้งเช่นนั้นเลย เพราะแต่ก่อนเรากลัวเสียว่าบาดหลวงตาซาเป็นคนที่เอาใจใส่ในกิจการของพระเจ้ากรุงฝรั่งเศส แต่ครั้นมาภายหลังเราก็ได้เห็นแน่ชัดแล้วว่าบาดหลวงตาซาไม่ได้เอาราชการของพระเจ้ากรุงฝรั่งเศสเป็นประมาณ แต่กลับเอาใจใส่พินพิณอยู่ในมงซีเออร์คอนชตันซ์คนเดียว จนที่สุดต่อมาบาดหลวงตาซาหาได้มาหาเราสำหรับที่จะปรึกษาหารือในข้อที่จะต้องไปพูดจากับมงซีเออร์คอนชตันซ์ไม่

แต่ได้มาหาเราสำหรับเอาข้อความของมองซิเออร์คอนซตันซ์มาพูด
กับเราแทนมองซิเออร์คอนซตันซ์ และถ้ามีข้อโต้เถียงอย่างใด
บาดหลวงคาซาก็คอยขัดกับความเห็นของเราอยู่นิคมย์ จนที่สุด
บาดหลวงคาซาได้พูดว่า การที่เราจะได้ปฏิบัติต่อไปนั้นจะทำให้
เดียวราชการของพระเจ้ากรุงฝรั่งเศส และในเวลาที่เรายังพักอยู่
ในเรือ เราก็ได้พยายามทำการต่าง ๆ ทุกอย่างแล้ว เพราะฉะนั้น
เราก็ควรจะเป็นที่พอใจเสียบ้าง

เราจึงได้ตอบบาดหลวงคาซาว่า ๑ เราไม่ได้ทำการอย่างใด
ที่จะเป็นข้อให้เราติตัวเราเองได้ เพราะเราจะทำไปอย่างอื่นไม่ได้
นอกจากทำไปตามทางที่เราได้ปฏิบัติมาแล้ว แต่ตามการที่เป็นไป
แล้วนั้น ไม่เป็นสิ่งที่ทำให้เราพอใจได้เลย และการที่บาดหลวง
คาซาพอใจนั้น ก็เป็นการที่เราปลาดใจหนักหนาทีเดียว ๒ การที่
พระเจ้ากรุงฝรั่งเศสจะพอพระทัยหรือไม่นั้น ก็แล้วแต่เหตุการณ์ที่จะ
เป็นไป ๓ ควรบาดหลวงคาซาจะไปชี้แจงความจริงให้มองซิเออร์
คอนซตันซ์ฟัง ไม่ควรที่บาดหลวงคาซาจะไปยอมมองซิเออร์
คอนซตันซ์เลย ๔ เราเชื่อได้เน่ว่าการที่บาดหลวงคาซากระทำมาป
เช่นนี้ไม่ใช่เพราะเจตนาไม่ดี แต่เป็นด้วยบาดหลวงคาซาไม่รู้ความ
จริงในพระราชดำริของพระเจ้ากรุงฝรั่งเศส และไปเข้าใจผิดเสียว่า
ถ้าได้จัดทำอะไรไปแล้ว คงจะเป็นการพอพระทัยพระเจ้ากรุงฝรั่งเศส
หงตั้ง

ครั้นได้สนิทสนมและโต้เถียงกันเสร็จแล้ว บาดหลวงตาชาลีตากลับไปกรุงศรีอยุธยา และรับรองว่าพรุ่งนี้จะได้กลับมารับรางวัลสัญญาใหม่ซึ่งเราจะไต่รางวัลนั้น

ณวันที่ ๒๒ เดือนตุลาคม เวลากลางคืน ๑ ได้มาหาเราบอกว่าพระยาพระคลังใช้ให้มาถามว่า ในการที่เราจะเข้าเฝ้าพระเจ้ากรุงสยามนั้น เราจะต้องการใหม่เกียรติยศหรือทรัพย์สินอย่างใดบ้าง การที่พระยาพระคลังให้มาถามเช่นนั้น เป็นการที่เราประหลาดใจมาก

ประการที่ ๑ มองซิเออร์คอนชตันซ์ได้ให้เกียรติยศแก่เราโดยยกให้เราเป็น เอ็กซาเดมส์ และการที่รับรองเรามาแล้วก็ได้ให้เกียรติยศต่างๆ มากกว่าครั้งเซอวาเตียเตอโซมองหลายอย่าง เราจึงได้เข้าใจเสียว่า เรื่องพิธีและวิธีเข้าเฝ้าต่าง ๆ คงเป็นเรื่องที่ได้ตกลงกันไว้แล้ว และเราคงจะได้รับการรับรองเหมือนกับครั้งเซอวาเตียเตอโซมอง ทั้งไทยก็ได้ขอให้เราพาผู้ตีฝรั่งเค็ด ๓๐ คนให้มากับเรา เพื่อไปเป็นทหารเพิ่มเกียรติยศเราด้วย เราจึงได้เข้าใจว่า วิธีที่จะเข้าเฝ้านั้น คงจะได้รับเกียรติยศยิ่งกว่าครั้งเซอวาเตียเตอโซมองเสียอีก

ประการที่ ๒ เราได้มีความประหลาดใจว่าเมื่อครั้งเซอวาเตียเตอโซมองนั้น มองซิเออร์คอนชตันซ์ได้มาหาเซอวาเตียเตอโซมองเป็นการลับๆ เพื่อจะมาทำความตกลงในเรื่องพิธีที่จะเข้าเฝ้าว่า

จะต้องมีอะไรบ้าง ส่วนเรานั้นมองซีเฮอร์คอนซตันซ์หามาไม่ แต่ให้ราชทูตที่ ๓ มาหาเรา โดยอ้างนามของพระยาพระคลัง ซึ่งเป็นผู้ที่ไม่มีความใจอย่างใดเลย จนที่สุดเมื่อเราพักอยู่ที่บางกอก มองซีเฮอร์คอนซตันซ์ก็มิได้มาหาเราเลย และในเวลาที่เรากับมองซีเฮอร์คอนซตันซ์พักอยู่ที่บางกอกนั้น ก็ชวนแม่มีแม่นำคนอยู่เท่านั้น และในเวลานั้นมองซีเฮอร์คอนซตันซ์ก็มิได้มีเหตุผลอย่างใดที่จะไม่พอใจเราเลย เว้นแต่ในข้อที่บาดหลวงคาซาได้บอกกับมองซีเฮอร์คอนซตันซ์ ว่าการทำเราไม่ยอมขึ้นบกก็เพราะเราขาดความไว้วางใจเท่านั้น แต่จะอย่างไรก็ตาม เราก็ตอบรับและพูดจากับราชทูตที่ ๓ เพราะเป็นคนที่พระเจ้ากรุงฝรั่งเศสได้เคยโปรดปรานมาแล้ว เราจึงได้พูดกับราชทูตที่ ๓ ว่าเราได้รับพระราชโองการมาจากพระเจ้ากรุงฝรั่งเศส ให้เราขอร้องให้ได้รับเกียรติยศเท่าเทียมกับเมื่อครั้งเซอวาเดย์เดอโซมอง และได้พูดต่อไปว่า พระเจ้ากรุงฝรั่งเศสทรงหวังพระทัยว่าการที่เราจะขอร้องเช่นนั้น ข้างฝ่ายไทยคงจะไม่ขัดข้องอย่างไร แต่ทรงเชื่อพระทัยว่า บางทีไทยจะให้เกียรติยศแก่เราสูงกว่าเมื่อครั้งเซอวาเดย์เดอโซมองก็จะเป็นได้ เพราะทรงเห็นว่าเมื่อคราวราชทูตของพระเจ้ากรุงสยามได้ไปยังประเทศฝรั่งเศสนั้น ก็ได้ทรงรับรองให้เกียรติยศเป็นพิเศษ ทั้งได้ทรงเอื้อเฟื้อแก่พระเจ้ากรุงสยามหลายอย่างด้วย

ราชทูตที่ ๑ จึงตอบว่า พระเจ้ากรุงสยามนายของข้าพเจ้าก็
ทรงตั้งพระทัยจะพระราชทานเกียรติยศให้แก่ท่านตามความต้องการ
ของท่านทุกอย่าง แต่ทรงพระราชดำริเห็นว่าต่อไปยังมีพระเจ้า
แผ่นดินองค์อื่น ๆ แต่งทูตเข้ามาเฝ้าอีก จึงต้องทรงระงับมิให้เกิด
ความลำบากขึ้นได้ ก็ล้วนตัวท่านนั้นเป็นแต่เอนอวยเอกชตราออดิ
นาร์เท่านั้น จึงทรงเกรงว่าต่อไปถ้าประเทศฝรั่งจะได้แต่งตั้ง
เป็นแอมมาซา คอเอกชตราออดินาร์มาแล้ว ทูตนั้นขอเกียรติยศ
ให้ตั้งยิ่งกว่าท่านไปอีกหรือ

เราจึงได้ตอบราชทูตที่ ๑ ว่า ชื่อนั้นไม่ควรจะวิตกเลย เพราะ
พระเจ้ากรุงฝรั่งเศสก็ทรงพอพระทัย ในการที่ไทยได้ให้เกียรติยศ
แก่เขอดีเดียวเดอโซมองอยู่แล้ว เพราะฉะนั้นถ้าต่อไปภายหน้าจะ
ทรงแต่งตั้งเอกอัครราชทูตมาอีกแล้ว ก็คงจะทรงมีพระราชดำริสั่ง
ให้ท่านนั้นได้รับเกียรติยศเพียงครั้งเขอดีเดียวเดอโซมองเท่านั้น

ราชทูตที่ ๑ จึงถามขึ้นว่า ในข้อนี้เราจะยึดอะไรเป็นหลัก ว่า
จะได้เป็นไปตามที่ท่านพูดนั้นเจ้า

เราจึงได้ตอบว่า ตัวท่านเองก็ได้เป็นพยานว่าพระเจ้ากรุงฝรั่งเศส
ได้ทรงพอพระทัยในการที่ไทยได้รับรองเขอดีเดียวเดอโซมอง

แล้วราชทูตที่ ๑ จึงได้ตอบเราว่า ตำแหน่งราชทูตซึ่งเรียกว่า
แอมมาซาเตอร์ กับตำแหน่งราชทูตซึ่งเรียกว่า เอนอวยเอกชตรา
ออดินาร์นั้น ต่างกันอย่างไร

เราจึงได้ตอบว่า ตำแหน่งหน้าที่ของราชทูตทั้ง ๒ ในราชสำนักสยามจะถือว่าต่างกันไม่ได้ เพราะราชทูตไม่ต้องทำอะไรนอกจากเป็นผู้เชิญพระราชดำรัสไปเท่านั้น แต่ในยุโรปนั้นเมื่อพระมหากษัตริย์องค์ ๑ แต่งทูตให้ไปเฝ้าพระมหากษัตริย์อีกองค์ ๑ แล้ว พระมหากษัตริย์ที่เบนผู้แต่งตั้งไปนั้น มีมติที่จะตอบให้พระมหากษัตริย์ผู้รับทูตได้แต่งตั้งทูตตอบแทนได้ แต่ถ้าได้แต่งตั้งตอบแทนเพียงเอนวอยแล้ว พระมหากษัตริย์ผู้รับทูตนั้น ไม่จำเป็นต้องส่งทูตเอนวอยตอบแทนก็ได้ แต่ส่วนตำแหน่งทูตเอนวอยเอกซตราออดินาร์ ซึ่งพระเจ้ากรุงฝรั่งเศสได้ทรงตั้งแต่งตั้งให้เราเป็นมาในครั้งนั้น เป็นตำแหน่งที่สูงที่สุด เพราะฉะนั้นบรรดาเจ้านายและขุนนางในประเทศฝรั่งเศสจึงถือว่าเกียรติยศของทูตเอนวอยเอกซตราออดินาร์นั้น สูงกว่าตำแหน่งทูตแอมบาสซาเดอรัชธรรมดา มาก แล้วเราจึงได้ยกตัวอย่างให้ราชทูตที่ ๑ ฟัง ในเรื่องท่านมาเรชาดเทออดัมแย ซึ่งราชทูตที่ ๑ ได้เห็นด้วยตัวของตัวเอง ในเวลาที่มาเรชาดเทออดัมแยได้เป็นเอนวอยเอกซตราออดินาร์ ไปยังประเทศอังกฤษนั้น

ราชทูตที่ ๑ จึงได้พูดซ้ำหลายหนว่า ดั่งแล้ว ดั่งแล้ว แล้วก็ได้บอกซ้ำอีกว่า พระเจ้ากรุงสยามทรงตั้งพระทัยที่จะพระราชทานเกียรติยศให้แก่เราเหมือนกบที่ใต้เคยพระราชทานเชอวาเต็ยเดอไซมอมมาแล้ว แต่ต้องทรงระวังมิให้เกิดความลำบากขึ้นในภายหน้าดังได้อธิบายให้เราฟังมาแล้ว

เราจึงได้พูดซ้ำอีกว่า ข้อนี้ไม่ควรจะวิตกแฉะการข้างหน้าคงจะไม่ลำบากอย่างไร เพราะพระเจ้ากรุงฝรั่งเศสคงจะต้องตั้งผู้ที่จะได้เป็นราชทูตในภายหน้า ให้ได้รับเกียรติยศเท่าเทียมเพียงเซอร์วาเลียร์เดอโซมของท่านนั้น

ในข้อนี้ได้พูดจาเข้าไปเข้ามาหลายหน แฉะราชทูตที่ ๑ ก็ยังตั้งสยขอให้เราทำหลักฐานให้อยู่เสมอ เราจึงได้รับว่าจะได้ทำคำรับรองไว้ด้วยลายลักษณ์อักษรให้ ราชทูตที่ ๑ ก็พอใจ จึงขอให้เราเซ็นชื่อและประทับตราของเราลงไปใบบรรองนั้นด้วย

ครั้นเวลาค่ำบาดหลวงคาซาก็ได้กลับมาหาเราอีก แต่หาได้มาขอรับเอาร่างสัญญาตั้งได้นักไว้ไม่ กลับมาบอกว่ามีเซอร์คอนซตันซ์ได้ห้ามมิให้บาดหลวงคาซามาเกี่ยวข้องกับเรื่องนี้ด้วยอีกต่อไป และเล่าว่ามีเซอร์คอนซตันซ์ได้บอกว่า ทั้งพระเจ้ากรุงสยาม และ พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศส พอพระทัยในภาระงานที่บาดหลวงคาซาได้ทำไปแล้ว เพราะฉะนั้นให้บาดหลวงคาซาคนเดียวอย่าเกี่ยวข้องกับงานเหล่านี้เลย

เราจึงได้ตอบบาดหลวงคาซาว่า ถ้ามีเซอร์คอนซตันซ์ได้ห้ามไว้แล้ว ก็ควรบาดหลวงคาซาจะต้องปฏิบัติตามคำห้ามของมีเซอร์คอนซตันซ์ แต่ความจริงการที่บาดหลวงคาซาไม่ยอมมาเกี่ยวข้องกับงานต่าง ๆ นั้น เป็นเรื่องที่เรามิได้

เดียวใจเดียว เพราะเราหวังใจอยู่ว่าเมื่อเราได้พบปะกับมองซีเออร์
คอนชตันซ์แล้ว เราคงจะได้พูดคุยทำความตกลงกับมองซีเออร์
คอนชตันซ์ได้ง่ายกว่าบาทหลวงคาซา และมองซีเออร์คอนชตันซ์
คงจะรักษาวาจาคำที่ได้พูดกับเรามากกว่าบาทหลวงคาซาเป็นแน่ มอง
ซีเออร์เดอลาดูแบจึงได้พูดคุยกับบาทหลวงคาซาว่า การที่บาทหลวง
คาซาจะดื้อไม่ยื่นมือเข้ามาเกี่ยวข้องในกิจการงานทั้งปวงนั้น เป็นการ
ล้มศรัทธายิ่งนัก เพราะการที่บาทหลวงคาซาเอาใจใส่ในกิจการ
ของพระเจ้ากรุงสยามแต่ฝ่ายเดียวนั้น เป็นการที่เราดูไม่ได้ และ
ถ้าบาทหลวงคาซาไม่ประพฤติดีเช่นนั้นแล้ว มองซีเออร์คอนชตันซ์
ก็คงจะไม่เชื่อถือบาทหลวงคาซาเป็นแน่

บาทหลวงคาซาจึงได้ชี้แจงว่า ความจริงบาทหลวงคาซาก็มี
เจตนาดีในสิ่งทั้งปวง

เมื่อการเป็นเช่นนั้น ข้าพเจ้ากับมองซีเออร์เดอลาดูแบจึงได้
ตกลงใจว่า ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป เราจะไม่พูดการงานกับบาทหลวง
คาซาต่อไป แล้วเราจึงได้ถามบาทหลวงคาซาว่าที่กรุงศรีอยุธยา
มีข่าวอะไรบ้าง บาทหลวงคาซาจึงได้เล่าว่ามองซีเออร์คอนชตันซ์
มีความโกรธเคืองเราเป็นอันมาก

เราจึงได้ถามขึ้นว่า การที่มองซีเออร์คอนชตันซ์ โกรธเรานั้น
เพราะเหตุใดเล่า เพราะตั้งแต่เราได้มาถึงเมืองไทย ก็ยังไม่เคย
ได้พบปะกับมองซีเออร์คอนชตันซ์เลยจนครั้งเดียว ยังไม่เคย

ได้พบกับมองซีเออร์คอนชตันซ์จนคำเดียว และหนังสือที่ได้นำ
ไปทิ้งมองซีเออร์คอนชตันซ์ ก็ล้วนแต่เป็นหนังสือที่อ่อนน้อม
สุภาพทุกฉบับ เพราะฉะนั้นการที่มองซีเออร์คอนชตันซ์ โกรธเรา
นั้น มีต้องโกรธเราก่อนที่เราจะรู้จักกันดังนั้นหรือ

บาดหลวงคาซาจึงพยายามจะให้เราเชื่อว่า การที่มอง
ซีเออร์คอนชตันซ์ โกรธเรานั้น ก็เพราะเหตุที่ข้าพเจ้าการฝรั่งเสด็จ
ที่ได้มากับเรามางคนนั้นได้ไปหามองซีเออร์คอนชตันซ์ และได้ไป
เล่าถึงข้อความที่เรากับบาดหลวงคาซาได้โต้เถียงกัน และอธิบาย
ว่า พวกฝรั่งเสด็จที่เก็บความไปเล่าให้มองซีเออร์คอนชตันซ์ ฟังนั้น
อาจจะได้ยินคำโต้เถียงของเราได้ เพราะเขาอยู่นอกห้องก็จริงอยู่
แต่ฝาประชันห้องนั้นกั้นด้วยไม้ไผ่บาง ๆ อาจจะได้ยินถนัด

ตามที่บาดหลวงคาซาอธิบายเช่นนั้น เมื่อพิจารณาเหตุที่ไม่เป็นดัง
ที่หน้าเข็ญเลย เพราะเหตุว่า ๑ พวกฝรั่งเสด็จจะไปพบกับมอง
ซีเออร์คอนชตันซ์ด้วยตัวไม่ได้เป็นอันขาด แต่จะต้องมีตามจึง
จะพูดเข้าใจกันได้ ๒ พวกฝรั่งเสด็จเหล่านั้นได้มาถึงด้านภายพร้อม
กับเรายังไม่ได้ไปไหนเลย จริงอยู่ในระวางที่บาดหลวงคาซา
ได้พูดอยู่กับเรานั้น ก็ได้โต้เถียงกันโดยต่างคนต่างมีโทษด้วยกัน
ทั้งต้องฝ่ายหลายครั้ง และภายหลังในเวลาที่เขาเข้าไปเล่นหน้ากับ
มองซีเออร์คอนชตันซ์ ข้าพเจ้าก็ได้ทราบว่ ในข้อโต้เถียง
ระวางเรากับบาดหลวงคาซามีอย่างไรนั้น มองซีเออร์คอนชตันซ์

ก็ให้ทราบอย่างละเอียดทุกอย่าง แต่ทำอะไร ๆ ข้าพเจ้าก็ไม่
เชื่อว่า มองซิเออร์คอนชตันซ์จะได้ทราบมาจากทางอื่น นอก
จากทราบจากบาดหลวงคาซาผู้เดียวเท่านั้น เพราะบาดหลวงคาซา
ไม่มีนิสัยที่จะปิดความ หรือที่จะกลบเกลื่อนให้มากเป็นนัยได้
ในเวลานี้ก็พอดี บาดหลวงคาซาได้เข้ามาอยู่ในห้องของข้าพเจ้า
และได้มาบ่นในการที่มองซิเออร์เดอลาดแบมี โทชะพูดจาห้าวหาญ
มาก ข้าพเจ้าเห็นเป็นโอกาสที่ดี จึงได้ชี้แจงกับบาดหลวงคาซาว่า
การที่บาดหลวงคาซาคาบเอาความต่าง ๆ ที่เราพูด ไปรายงานให้
มองซิเออร์คอนชตันซ์ทราบนั้น เป็นการไม่สมควรอย่างยิ่ง ฝ่ายเรา
ได้ถือใจว่าบาดหลวงคาซาก็เป็นชาวฝรั่งเศส และเป็นพลเมืองของ
พระเจ้ากรุงฝรั่งเศสผู้หนึ่ง เราจึงได้พูดอะไรต่ออะไรต่าง ๆ ต่อหน้า
บาดหลวงคาซา โดยมีได้ระวังถ้อยคำที่ใช้้อย่างใดเลย และ
บอกให้บาดหลวงคาซาทราบในข้อขัดข้องต่าง ๆ แต่เมื่อบาดหลวง
คาซาได้ยินได้ฟังเราแล้วก็ควรที่จะปิดความที่เราพูดไว้ และควร
จะคัดค้านแต่เพราะใจความที่พูดเท่านั้น ไม่ควรจะทำกิริยาและ
ถ้อยคำที่เราใช้เป็นใหญ่เลย ถ้าแม้ว่าจะมีข้อความอย่างใดที่จะเป็น
คำแหม่มแล้ว บาดหลวงคาซาก็ไม่ควรจะทำเป็นรู้อะไร แต่ควร
จะปิดเสียอย่าให้คำนั้นแพร่หลายออกไปได้จึงจะถูก เพราะถ้า
เกิดการบาดหมางซึ่งกันและกันขึ้นแล้ว ก็จะทำให้การงาน
ทั้งหลายเสียไปหมด

บาทหลวงคาซาโตฟังข้าพเจ้าอธิบายชัดเจน จึงตอบ
 ข้าพเจ้าว่า ก็ท่านจะให้ข้าพเจ้าทำอะไรได้ ท่านก็เห็นอยู่เอง
 แล้วว่ามองซีเออร์เคอตาตูแบ ได้ทำกับข้าพเจ้าแะมองซีเออร์
 คอนชตันซ์อย่างไร อีกประการหนึ่งที่มองซีเออร์คอนชตันซ์ได้
 ทราบความต่าง ๆ จนถึงกับมีความขเคื่องนั้น ก็หาใช้ข้าพเจ้า
 เป็นผู้ไปเล่าให้ฟังไม่ แต่ผู้ไปเล่าเรื่องต่าง ๆ ให้มองซีเออร์คอนช
 ตันซ์ฟังนั้น ก็คือข้าราชการฝรั่งเค็ดที่มากับท่านนั่นเอง เพราะ
 มองซีเออร์เคอตาตูแบเคยพูดต่อหน้าท่านเหล่านั้นด้วยเสียงอันดัง อัน
 อาจจะให้ใคร ๆ ได้ยินก็ได้

แล้วบาทหลวงคาซาโตจึงได้ชี้แจงต่อไปว่า มองซีเออร์คอนช
 ตันซ์พอใจจะฟังถึง การต่าง ๆ อันเป็นประโยชน์แก่ราชการ ของ
 พระเจ้ากรุงฝรั่งเค็ด แต่วิตถวเนนการนั้น ๆ เป็นวิธที่มองซีเออร์
 คอนชตันซ์มิได้พอใจเลย มองซีเออร์คอนชตันซ์นั้นเป็นคนที่มี
 เจตนาอันดี จะหาหน้ใดที่จะมีเจตนาดีเท่าเทียมไม่ได้แล้ว และเมื่อ
 ท่านได้ปรึกษาหารือกับ มองซีเออร์คอนชตันซ์ ในเวลาที่ท่านจะทำ
 หนังสือขุดัญญาซึ่งเกี่ยวข้องด้วยการค้าขายแล้ว ท่านก็คงจะเห็นในข้อ
 นี้ด้วยตัวของท่านเอง

ข้าพเจ้าจึงได้ตอบบาทหลวงคาซาโตว่าก่อนที่จะได้พูดจากัน
 ถึงเรื่องการค้าขาย และในเรื่องที่จะคงบริษัทฝรั่งเค็ดในเมืองไทย
 นั้น จะต้องได้ทำความตกลงกันในเรื่องที่จะให้นายทหารแะกอง

ทหารของพระเจ้ากรุงฝรั่งเศส เข้าไปประจำอยู่ที่บางกอกและเมืองมะริด ให้เป็นที่พอพระทัยของพระเจ้ากรุงฝรั่งเศสทุกอย่างเสียก่อน ถ้าไม่ได้ตกลงกันในเรื่องบางกอกและเมืองมะริด ให้เป็นที่พอใจเสียก่อนแล้ว ถึงเราจะทำสัญญาอย่างอื่น ๆ ดังกษัตริย์สัญญาเหล่านั้นก็จะเป็นประโยชน์อันใดเลย เพราะเหตุว่า ถ้าพวกมิชชันนารีไม่มีที่แห่งใดสำหรับเป็นที่พักอาศัยในเวลาที่จะเกิดกบฏขึ้นในเมืองไทยอยู่ครบใจแล้ว ก็ไม่ควรจะคิดถึงการที่จะแผ่ศาสนาคริสต์เคียนให้แพร่หลายในเมืองเหล่านั้นเลย ที่พักอาศัยอันพ้นจากความอันตรายทั้งปวงอันนั้นเอง เป็นรากแก้วของการที่จะจัดให้ศาสนาคริสต์เคียนได้แพร่หลายออกไป และเป็นที่สำคัญสำหรับจัดการเรื่องค้าขายด้วย การที่พระเจ้ากรุงฝรั่งเศสได้ทรงพระราชดำริจะหาที่นั้นเช่นนั้น มิฉะนั้นแต่เพื่อประโยชน์ของการค้าขายและการค้าขายอย่างเดียว แต่เพื่อประโยชน์สำหรับให้เส้นทางให้พระราชไมตรีในระหว่างประเทศฝรั่งเศสและประเทศสยาม ได้ติดต่อกันอย่างสะดวกด้วย ทั้งในเวลาที่จะเกิดความวุ่นขึ้นในประเทศสยาม ก็จะได้ส่งกำลังไปช่วยให้ทันที่วงที่ได้ด้วย

ข้อความที่ข้าพเจ้าได้ค้นพบกับบาทหลวงคาซัน ข้าพเจ้าได้รับรายงานบอกให้มองซีเฮอร์เคอตาตูแบทราบ โดยทันที

ก่อนที่บาทหลวงคาซันจะลาตบไปนั้น บาทหลวงคาซันได้พบกับมองซีเฮอร์เคอตาตูแบว่า ในเรื่องนิกามของซีเฮอร์เคอตาตูแบ

จะคิดอ่านฟ้องร้องกล่าวโทษผู้ใดแล้ว ข้างฝ่ายไทยก็จะไม่ถือว่า
มองซีเออร์เคอตาตูแบเป็นราชทูต (เขนวอย) และฝ่ายพระเจ้า
กรุงสยามก็คงจะตอบว่า ทรงเชื่อว่ามองซีเออร์เคอตาตูแบไม่มี
หน้าที่จะมาฟ้องร้องกล่าวโทษผู้ใด และผลที่สุดมองซีเออร์เคอ
ตาตูแบคงจะได้รับควมร่ำคาญใจหลายพันอย่าง จนมองซีเออร์
เคอตาตูแบคงจะเบื่อหน่ายไปเอง

มองซีเออร์เคอตาตูแบจึงถามว่า ถ้าฉะนั้นการที่ข้าพเจ้ามา
เมืองไทยนั้น คงจะไม่มีหน้าที่ต้องทำอะไร นอกจากจะมาคอยดู
คอยรับควมร่ำคาญ และจะพูดอะไรก็ได้ อย่างนั้นหรือ และ
ผลที่สุดของการที่จะทำสัญญานั้นจะเป็นอย่างไรเล่า

บาทหลวงคาซาจึงได้ตอบว่า ในเรื่องสัญญานั้น มองซีเออร์
คอนซตันซ์ไม่ยอมแก้ไขเปลี่ยนแปลงเลยจนข้อเดียว แต่มอง
ซีเออร์คอนซตันซ์จะยอมเพิ่มความลงไปให้อีกข้อ ๓ ว่าการทั้ง
หลายทั้งปวงเหล่านี้จะควรจัดการใด ก็แต่พระเจ้ากรุงฝรั่งเศส
จะทรงพระมหากรุณา

ความที่บาทหลวงคาซามาบอกดังนี้ ถึงจะเพิ่มความลงไปอีก
ข้อ ๓ อย่างว่า ก็ไม่เห็นจะเป็นเหตุอะไรเลย แต่คงเป็นเรื่อง
อุบายสำหรับหาเวลาให้ชักยัดออกไปเท่านั้น เพราะฝ่ายเราจะต้อง
การหาตัวจริง มิต้องการฟังถ้อยคำอันไพเราะอย่างใดเลย เราจึงได้
ตอบบาทหลวงคาซาว่า

ตามที่ท่านมาพูดบอกเล่าเช่นนั้น ก็เป็นข่าวที่แปลกมาก เพราะเราสังเกตเห็นว่า ท่านได้มาหาเราสองสามครั้ง โดยอ้างเหตุว่า จะมารับเอาร่างข้อสัญญาไป แต่ความจริงที่ท่านมาหาเรานั้น ก็เพื่อดำหริ่บมาแนะนำการ แปลก ๆ ต่าง ๆ แทนมองซิเออร์คอนซตันซ์เท่านั้น

บาทหลวงคาซาจึงได้ตอบว่า ความจริงก็เป็นเช่นนั้น เพราะมองซิเออร์คอนซตันซ์ได้บ่นอยู่ว่า ท่านได้ออกความเห็นเปลี่ยนแปลงอยู่ทุก ๆ วัน มิได้ยุติลงไปได้เลย

เราจึงได้ตอบบาทหลวงคาซาว่า การที่เราจะมาได้ถึงกันอยู่เช่นนั้นหาประโยชน์อันใดมิได้เลย แล้วเราจึงได้ถามบาทหลวงคาซาว่า สัญญาข้อใหม่ตามที่บาทหลวงคาซามาพูดนั้น ได้เอาร่างมาด้วยหรือเปล่า

บาทหลวงคาซาจึงได้ตอบว่า สัญญาข้อใหม่นั้นมิได้ร่างเอามาด้วย เพราะไม่ต้องร่างมากก็ได้ ให้เราร่างเอาเองก็แล้วกัน

เราจึงได้ตอบบาทหลวงคาซาว่า เราได้จัดข้อความร่างไว้แล้ว บาทหลวงคาซาจึงได้ขอบคุณ เราก็ได้เอาร่างให้บาทหลวงคาซาดู บาทหลวงคาซาจึงรับว่า จะเอาร่างนั้นไปให้มองซิเออร์คอนซตันซ์ดูต่อไป

ในระหว่างที่ร่างและเขียนสัญญาข้อใหม่นั้น เราได้บอกกับบาทหลวงคาซาว่า เราได้มีหนังสือไปถึงมองซิเออร์ ใจถึง ผู้เป็น

เฮนชินเนี่ยของพระเจ้ากรุงฝรั่งเศส ซึ่งประจำอยู่ที่บางกอก ดั่งให้
มองซีเออร์ วัตังมาหาเรา เพื่อจะได้ปรึกษาหารือกันว่าควรทำ
ความตกลงกับมองซีเออร์คอนซตันซ์ประการใดบ้าง

บาทหลวงคาซาจึงได้ตอบเราว่า พันทนต์บางกอกนั้น เป็นพณ
ทซึ่งยากจะตรวจตราให้ละเอียดได้ เพราะเป็นพันทุ่ม ๆ ดอน ๆ
และได้พณแผ่นดินกัหนา ๆ บาง ๆ ไม่เสมอกัน บาทหลวงคาซาจึง
เห็นว่า กว่าจะได้ทำแผนที่และแปลนบ่อมอันแน่ชัดได้แล้ว ก็คง
จะต้องกินเวลาไม่ต่ำกว่า ๓ เดือน

ในข้อนี้เราก็ได้เคยขะเขยุดคิดกันอย่างใด แต่เราก็ได้ระลึก
ขึ้นได้ว่าบาทหลวงคาซาได้บอกเราไว้ว่า พระเจ้ากรุงสยามได้ทรง
พระราชดำริไว้ว่า จะได้ทรงจัดให้บางกอกเป็นทแห่งแข็งแรงมั่นคง
อย่างสำคัญ ซึ่งจะต้องมีกองทหารรักษาอยู่ไม่ต่ำกว่า ๓,๐๐๐ คน
เราจึงได้ทาบตามบาทหลวงคาซาเพื่อจะฟังดูว่า ในเรื่องที่จะสร้าง
บ่อมขันทบางกอกนั้น มองซีเออร์คอนซตันซ์จะมีความเห็นอย่าง
ไรบ้าง บาทหลวงคาซาจึงได้อธิบายว่า ในตำบลบางกอกซึ่งเป็น
ศูนย์กลางอันสำคัญของประเทศสยามนี้ จะต้องจัดการให้เป็นตำบล
ที่สำคัญที่สุด และจะต้องขอร้องให้พระเจ้ากรุงฝรั่งเศสได้ส่งกอง
ทหารมาเพิ่มเติมสำหรับตำบลนี้อีก

ครั้นข้อสัญญาที่บาทหลวงคาซาบอกอยู่นั้นได้ร่างและเขียนเสร็จ
แล้ว เราจึงได้มอบข้อสัญญานี้ให้บาทหลวงคาซารับไป แต่เรา

ได้บอกกับบาทหลวงคาซาว่า การที่เราได้มอบให้บาทหลวงคาซา
 รับข้อสัญญาไปนั้น ก็เพราะเหตุที่บาทหลวงคาซาว่ารอรับเขา
 ไปเท่านั้น แต่มิได้เป็นการแสดงว่าเราได้เป็นที่พอใจในข้อสัญญา
 นั้นเลย บาทหลวงคาซาว่าได้ฟังก็มีได้ว่าประการไร แต่ก็ได้รับ
 ข้อสัญญานั้นไป

การที่เราจะได้เข้าเฝ้าพระเจ้ากรุงสยามนั้นต้องเดือนเวดออก
 ไปอีก เพราะเหตุว่าของเครื่องราชบรรณาการยังหาได้เตรียมได้
 พร้อมเสร็จไม่ ด้วยมีของต่างๆ ที่ได้บุบฉลายหักพังไปหลายอย่าง
 ของที่เสียหายนั้น คือ ตุ๊ก โดกกลม ๒ อัน กับนาฬิกากระจก
 ดีค่าน ซึ่งเรากำตั้งพยายามจะซ่อมแซมแก้ไขให้ดีขึ้นอย่างเต็ม
 เพราะฉะนั้นเราจึงขอให้บาทหลวงคาซาว่าไปพบกับมองซีเออร์คองช
 คันซ์ ขอให้เราได้พบกับมองซีเออร์คองชคันซ์เป็นการส่วนตัว
 ในวันพรุ่งนี้ การที่เราร้อนใจอยากจะพบกับมองซีเออร์คองชคันซ์
 นั้น ก็เพราะจะพยายามทุกอย่างไม่ให้ฝ่ายเรามีความบกพร่องได้จน
 อย่างเดียว แต่เราก็มิได้หวังเลยว่าจะทำความตกลงกับมองซีเออร์
 คองชคันซ์ได้อย่างไร เพราะเราเชื่อมั่นว่าทำอะไรๆ มอง
 ซีเออร์คองชคันซ์ก็คงจะไม่ห่างกับบาทหลวงคาซาว่าได้ และเรา
 กลับจะสงสัยเสียเข้าไปว่า มองซีเออร์คองชคันซ์คงจะคิดจัดพวก
 บาทหลวงเชอวิคบางคนให้ไปยังประเทศฝรั่งเศส เพื่อนำความ
 ต่างๆ ไปกราบทูลต่อพระเจ้ากรุงฝรั่งเศส และจะทรงโปรดมา

ประการใดก็ได้แล้วแต่จะทรงเห็นควร แต่ในระวางหม่อมซีเออร์
 คอนซตันซ์คงจะต้องการให้การทิ้งปวงที่บางกอกได้ตกอยู่ในกำมือ
 ของตัวทุกอย่าง เพราะฉะนั้นเราจึงได้ตั้งใจว่าเราจะไม่เอาถ้อยคำ
 ของหม่อมซีเออร์คอนซตันซ์เป็นหลักสำหรับให้เรามีความหวังต่าง ๆ
 แต่จะต้องการหลักฐานและตัวจริงให้จึงได้ เพราะเหตุฉะนั้นข้อ
 สัญญาที่เราได้มอบไปกับบาทหลวงคาซ่านั้น จึงเป็นการที่เรามิได้
 พอใจเลย

ณวันที่ ๒๗ เดือนตุลาคม บาทหลวงคาซ่านได้มารับประทานอาหาร
 กับเรา เราจึงได้ถามว่า ในเรื่องที่เราจะขอไปพบกับหม่อมซีเออร์
 คอนซตันซ์เป็นการส่วนตัวนั้น จะตกลงอย่างไรกัน บาทหลวง
 คาซ่านก็ตอบแต่สั้น ๆ ว่า ถ้าเราไปมองซีเออร์คอนซตันซ์ก็ยินดีที่
 จะได้พบกับเรา และว่าหม่อมซีเออร์คอนซตันซ์ก็กำลังหาโอกาสที่จะ
 มาหาเราบ้างเหมือนกัน เราจึงได้ถามต่อไปว่า ในเรื่องสัญญาข้อ
 ใหม่ที่ว่าอย่างไรกัน บาทหลวงคาซ่านจึงได้ตอบว่า หม่อมซีเออร์
 คอนซตันซ์ไม่ยอมตรวจดูร่าง และได้กำชับบาทหลวงคาซ่านอีก
 มิให้บาทหลวงคาซ่านเข้ามาเกี่ยวข้องกับราชการเหล่านี้ เราจึงได้ขอ
 ให้บาทหลวงคาซ่านส่งข้อสัญญาคืนให้แก่เรา และบาทหลวงคาซ่าน
 ก็ได้คืนให้ตามความประสงค์ แล้วหม่อมซีเออร์เดอตาแลแบจึงได้
 พูดกับบาทหลวงคาซ่านว่า เราทราบอยู่ดีแล้วว่าเวลาที่เราจะไป

หามองซีเฮอร์คอนชตันซ์ เป็นการล่่วนตัวนั้น นะเพราะตรงกับ เวลาที่มองซีเฮอร์คอนชตันซ์เคยเข้าไปเฝ้าพระเจ้ากรุงสยาม และ การที่มองซีเฮอร์คอนชตันซ์จะมาเยี่ยมเรานั้น ก็คงจะเป็นการ คิดขัดต่าง ๆ เพราะเหตุฉะนั้นเราจะไม่ไปหามองซีเฮอร์คอนช ตันซ์ และอย่าให้มองซีเฮอร์คอนชตันซ์คอยเราเลย อีกประการ หนึ่งเราก็ได้สังเกตเห็นแล้วว่า มองซีเฮอร์คอนชตันซ์ได้แก๊ง ไม่มาหาเรา สำหรับที่จะทำความตกลงในเรื่องพิธีที่จะเข้าเฝ้า ฝึกกับเมื่อครั้งเซอวาเลียเดอโซมอง เพราะเมื่อครั้งนั้นมอง ซีเฮอร์คอนชตันซ์ได้มาทำความตกลงกับเซอวาเลียเดอโซมองด้วย ตัวเอง และการที่เราได้ยอมฟังและพูดจากับราชทูตที่ ๓ นั้น ก็เพราะเหตุที่ราชทูตที่ ๓ เป็นคนโปรดของพระเจ้ากรุงฝรั่งเศส เท่านั้น

บาทหลวงคาซาได้รับประทานอาหารเสร็จแล้ว ก็ได้เคยอยู่ กับเราตลอดวัน และข้าพเจ้าก็ได้มีโอกาสที่จะพูดกับบาทหลวง คาซาเพราะต้องคอยได้ บาทหลวงคาซาได้ถามข้าพเจ้าถึงเรื่อง การค้าขายหลายข้อ แต่ข้าพเจ้าก็ไม่ยอมขยายความให้บาทหลวง คาซาฟัง เพราะไม่อยากให้บาทหลวงคาซามาเกี่ยวข้องกับอีก ต่อไป โดยถือได้ว่าเมื่อได้เข้าเฝ้าถวายพระราชสาส์นแล้ว ก็จะได้พูดจาทำความตกลงตรงกับตัวมองซีเฮอร์คอนชตันซ์เองดีกว่า

ฝ่ายมองซีเฮอร์เดอตาตุแบก็พยายามที่จะเกดยกด้อมให้บาด
 หดวงคาซาหายใจแข็งตบ้าง เพราะบาดดวงคาซาอ้างว่าถ้า
 มีเรื่องอะไรเกิดขึ้นเราก็โทษแต่บาดดวงคาซาผู้เดียวเท่านั้น เรา
 จึงได้บอกว่าเรามีได้โทษบาดดวงคาซาอย่างใดเลย แต่บาด
 หดวงคาซาเองไปคิดเสียว่า การงานทั้งปวงซึ่งเป็นกิจการการ
 ของพระเจ้ากรุงฝรั่งเศสได้ดำเนินไปอย่างดีแล้ว และถ้ายังมี
 กองทหารไทยประจำอยู่ที่บางกอกตราบใด เราจะเห็นพ้องกับ
 บาดดวงคาซาว่าการทั้งปวงได้ดำเนินไปอย่างดีไม่ได้โดยุ่เอง นอก
 จากนั้นบาดดวงคาซาจะทำประการใด ก็แล้วแต่บาดดวงคาซา
 จะทำ เพราะต้องรับผิดชอบในส่วนตัวของตัวเอง และข้าง
 ฝ่ายเราก็ต้องรับผิดชอบในส่วนการงานที่เราได้ทำไปเหมือนกัน
 ถ้าหากว่าพระเจ้ากรุงฝรั่งเศสจะพอพระทัยในเรื่องต่าง ๆ ที่ได้เป็น
 ไปแล้ว เราก็จะพลอยมีความยินดีด้วยเป็นอันมาก เพราะเรา
 ไม่ได้มุ่งหมายอะไรนอกจากจะทำการให้เป็นทีพอพระทัยของพระเจ้า
 กรุงฝรั่งเศสเท่านั้น เราจึงได้ขอต่อบาดดวงคาซาว่าอย่าได้มี
 ความบาดหมางกับเราเลย เพราะถ้าเราได้รู้ดีเสียแต่ขึ้นเดิม
 ว่าความคิดของบาดดวงคาซาไม่ตรงกับความเห็นของเราแล้ว เรา
 ก็คงจะพยายามหาหนทางมิให้บาดดวงคาซาแค้นตัวเราขัดใจกันได้
 เป็นอันขาด

บาดหลวงคาซาจึงตอบและพูดซ้ำกับคำเก่าอีกว่า บาดหลวงคาซาทราบได้ทันทีเลยว่า พระเจ้ากรุงฝรั่งเศสและท่านมาควิศเคอเซเนเดได้ตั้งคัวบาดหลวงคาซามาว่าเป็นอย่างไร

เราจึงได้ตอบบาดหลวงคาซาว่า ความจริงเราก็หาได้มีเกียรติยศที่จะได้รับคำสั่งตรงจากพระโอรสของพระเจ้ากรุงฝรั่งเศสไม่ แต่พระเจ้ากรุงฝรั่งเศสได้ให้เจ้าพนักงานมีคำสั่งมายังเรา อันเป็นคำสั่งที่เราได้เข้าใจดีเหมือนกัน เพราะฉะนั้นการที่จะพูดกันไปให้ยืดยาว และที่จะขัดใจบาดหลวงกันต่อไปนั้น ไม่เป็นประโยชน์อันใดเลย เพราะทำอย่างไร ๆ ความเห็นของเรากับบาดหลวงคาซาก็แตกต่างกันเสียแล้ว

เวลาคำบาดหลวงคาซาได้กลับขึ้นไปที่กรุงศรีอยุธยา ไม่ช้าบาดหลวงคาซาก็ได้กลับลงมาอีก พร้อมกับมองซิเออร์คอนชตันซ์ แต่เราได้ทำความตกลงในใจว่า ในคราวแรกที่จะได้พบปะกับมองซิเออร์คอนชตันซ์นั้น เราจะไม่พูดถึงการงานเลยจนคำเดียว เพราะในน้ำใจของมองซิเออร์คอนชตันซ์และบาดหลวงคาซาก็มีความซุ่มมัวขัดใจเราอยู่แล้ว จึงจำเป็นต้องคิดอ่านตบด้างให้ท่านทั้งสองนั้นหายขัดใจเสียก่อน จึงจะพูดถึงการงานต่อไปได้

เมื่อเราได้พบกับมองซิเออร์คอนชตันซ์นั้น ก็ไม่ได้พูดถึงอะไรนอกจากต่างคนต่างแสดงความคิดเห็นตามธรรมเนียม และเราได้เอาสุราต่าง ๆ ของประเทศยุโรป และ ประเทศอินเดีย ออก

มัจฉะ ในเวลาที่ต้นทากันอยู่นั้น มองซีเออร์คอนชตันซ์ได้
 เขย่งเรื่องซึ่งเราเห็นเป็นการปลาดมาก เรื่องที่ ๓ นั้น มอง
 ซีเออร์คอนชตันซ์ได้กล่าวว่าการที่มองซีเออร์คอนชตันซ์ได้
 มาหาเซอวาเดย์เคอโซมอง เพื่อทำความตกลงในเรื่องพิธีที่จะ
 เข้าเฝ้าถวายพระราชสาส์นนั้น ก็เพราะเหตุที่เซอวาเดย์เคอโซมอง
 ได้เชิญ มองซีเออร์คอนชตันซ์ มา โดยเฉพาะ แต่ความจริง
 การขนิทนิกหัว ไซ่หน้า^๕ ของมองซีเออร์คอนชตันซ์ไม่ การที่
 มองซีเออร์คอนชตันซ์ได้กล่าวเช่นนั้น เราก็เข้าใจได้ดีว่าเป็นการ
 แก้วของมองซีเออร์คอนชตันซ์ เพราะมองซีเออร์คอนชตันซ์
 มิได้มาหาเราเหมือนที่ได้ไปหาเซอวาเดย์เคอโซมอง และที่
 มองซีเออร์คอนชตันซ์คิด แก้ว^๕เช่นนั้น ก็เนื่องจากคำที่เราได้พูด
 ต่อว่าบาตหลวงตาชานั่นเอง

ก่อนนั้นข้าพเจ้าได้ทราบว่า มองซีเออร์คอนชตันซ์มีความขัด
 เคืองมองซีเออร์เคอตาตูแบ เพราะได้มีคนเอาเรื่องต่างๆ ไปเล่า
 ให้มองซีเออร์คอนชตันซ์ฟัง มองซีเออร์คอนชตันซ์จึงได้ตั้งใจ
 พยายามจะทำให้เราได้รับความรำคาญใจที่สุดที่จะทำได้ แต่ความ
 จริงเมื่อแรกเราได้มาถึงเมืองไทยนั้น มองซีเออร์คอนชตันซ์ก็ได้
 ตั้งใจไว้ว่าจะให้เกียรติยศกับเราทุกอย่าง แต่ในการที่มองซีเออร์
 คอนชตันซ์คิดจะรังแกเราเช่นนี้ก็ยังไม่หาหนทางที่จะออกตัวได้ จึง
 ได้เอาชื่อของพระยาพระคลังมาอ้าง เพื่อต่อไปจะได้ชี้ตพระยา

พระคังไค้ แต่ความจริงการที่ราชทูตที่ ๑ ได้มาหาเรานั้น ก็คือ มองซิเออร์คอนชตันซ์เองเป็นผู้ที่ให้นำ และราชทูตที่ ๑ ก็เอา ข้อความที่ได้มาพูดกับเราไปรายงานกับมองซิเออร์คอนชตันซ์ หา ไซ้พระยาพระคังไค้ให้นำไม่ ที่จริงมองซิเออร์คอนชตันซ์ไม่ควร จะเข้าใจผิดเลยถ้าเราอยากจะทำธุระกับพระยาพระคังไค้ เพราะเรา อยากจะทำธุระต่าง ๆ ตรงกับมองซิเออร์คอนชตันซ์ดีกว่า และ ที่จริงในเรื่องพิชิตจะเข้าเผ่าถวายเป็นราชสำนักนั้น เราก็มักได้ขอร้อง อย่างใดเคย และเมื่อราชทูตที่ ๑ ได้มาหาเราโดยอ้างว่าพระยา พระคังไค้ให้นำนั้น เราเป็นแต่เพียงราชทูตที่ ๑ พูดฝ่ายเดียวเท่านั้น กับทั้งการที่เรายอมฟังราชทูตที่ ๑ นั้นก็โดยเราอ้างเหตุว่า ราชทูต ที่ ๑ เป็นคนโปรดของพระเจ้ากรุงฝรั่งเศส ในเวลาที่ราชทูตได้ไป เจริญทางพระราชไมตรีในประเทศฝรั่งเศส ดังนี้

เรื่องที่ ๒ ที่มองซิเออร์คอนชตันซ์กล่าวนั้น เป็นเรื่องเกี่ยวแก่ ราชทูตของกรุงเปอเซีย ซึ่งได้มาเจริญทางพระราชไมตรีกับเมือง ไทย ในเวลาภายหลังที่เซอวาเตียเคอโซมองได้กลับไปประเทศ ฝรั่งเศสแล้ว ในเรื่องราชทูตกรุงเปอเซียนี้ มองซิเออร์คอนชตันซ์ ได้อ้างถึงพระมหากษัตริย์ของพระเจ้ากรุงสยาม และได้ยกย่อง พระเจ้ากรุงสยามจนเหลือที่จะฟังได้ แล้วจึงได้เล่าว่า ก่อนวันที่ ราชทูตกรุงเปอเซียจะเข้าเผ่าเพื่อทูลถามนั้น เจ้าพนักงานได้ถาม ราชทูตตามธรรมเนียมว่า พระเจ้ากรุงสยามมีรับสั่งให้ถามว่า

ราชทูตมีกิจที่จะมากราบทูลทูลหมดเพียงเท่านั้น หรือจะมีกิจธุระ
 อย่างไม่อีกบ้าง ราชทูตเปอเซียได้ตอบว่า หมดกิจไม่มีธุระอะไร
 อีกแล้ว แต่ครั้นรุ่งขึ้นในเวลาที่ทูตเปอเซียได้เข้าเฝ้า เมื่อพระเจ้า
 กรุงสยามได้ทรง โยนใบรับพระราชดำรัสของ พระเจ้าเปอเซียตาม
 ขรรณนิยมพระราชประเพณีแล้ว ราชทูตเปอเซียได้ชักหนังสือ
 เขียนเป็นภาษาไทยออกจากใต้อุณบบั ๓ และได้ร้องขอให้
 เจ้าพนักงานมาอ่านถวายหน้าที่นั่งในเดียงวัน หนังสือฉบับนั้นก็ไม่มี
 เรื่องอะไรนอกจากเป็นเรื่องกล่าวโทษมองซีเออร์คอนชตันซ์เท่านั้น
 ในระวางที่เจ้าพนักงานกำลังอ่านหนังสือถวายอยู่นั้น พระเจ้ากรุง
 สยามก็ทอดพระเนตรเห็ดยวไปทางโน้นบ้างทางนี้บ้าง หาได้ทรงฟัง
 หนังสือไม่ จนตลอดเวลาเด็คัจฉขึ้น การที่ราชทูตกรุงเปอเซียถวาย
 หนังสือนั้นก็หาได้เป็นผลอย่างใดไม่

เมื่อมองซีเออร์คอนชตันซ์ได้เด้าจบเรื่องดังแล้ว พวกเรา
 ก็พากันหัวเราะขึ้น แต่หาได้ทำให้รู้ดีไม่ว่าเราเข้าใจดีว่า เหตุใด
 มองซีเออร์คอนชตันซ์จึงเอาเรื่องนี้มาเด้า ความประสงค์ของ
 มองซีเออร์คอนชตันซ์ที่เอาเรื่องทูตเปอเซียมาเด้า นั้น ก็คือเกรงว่า
 เราจะกราบทูลพระเจ้ากรุงสยามกล่าวโทษในการที่มองซีเออร์คอนช
 ตันซ์ได้ทำกับเราต่าง ๆ จึงได้เอาเรื่องทูตเปอเซียมาเด้า เพื่อเรา
 จะได้ท้อใจจะได้ไม่กราบทูลกล่าวโทษตัวเท่านั้น และที่มองซีเออร์

คอนซตันซ์วิตกเช่นกัน ก็เนื่องจากคำบอกเล่าของบาทหลวงเดอเบซ ซึ่งไปทำให้บาทหลวงตาซาฟังว่า เราคิดจะกราบทูลฟ้องต่อพระเจ้ากรุงสยามถึงเหตุการณ์ต่างๆ ที่ได้เป็นไปแล้ว แต่ความจริงในเรื่องที่จะกราบทูลฟ้องกล่าวโทษผู้ใดต่อพระเจ้ากรุงสยามนั้น เรามีได้คิดเช่นนั้นเลย แต่เราได้คิดไว้ว่าจะได้ทำหน้าที่อกรายทูลพระเจ้ากรุงสยามให้ทรงทราบในข้อขัดข้องต่างๆ แต่หนังสือนี้จะเขียนต่อมองซิเออร์คอนซตันซ์ตามแบบธรรมเนียมของทวีปยุโรป ซึ่งเป็นธรรมเนียมที่ผิดกับธรรมเนียมในฝ่ายอินเดีย เพราะในฝ่ายอินเดีย พระเจ้าแผ่นดินเป็นแต่ตั้งการกับเสนาบดีด้วยพระโอษฐ์เท่านั้น เพราะฉะนั้นถ้าผลของคำสั่งนั้นๆ จะเกิดภัยขึ้นแล้ว ความผิดก็ตกหนักอยู่กับเสนาบดีผู้รับคำสั่งนั้นมาปฏิบัติ และความจริงก็ได้มีผู้กราบทูลพระเจ้ากรุงสยาม กล่าวโทษมองซิเออร์คอนซตันซ์อยู่บ่อยๆ เพราะมองซิเออร์คอนซตันซ์เป็นผู้ที่ถกสนโทษะไม่มีใครจะได้เมื่อเสด็จขึ้นราชทูตที่ ๑ ได้กลับมามาหาเราอีก และแจ้งว่าพระเจ้ากรุงสยามนายของเขาจะได้โปรดพระราชทานเกียรติยศให้แก่เรา เหมือนกับที่ได้พระราชทานแก่เซอร์วาเดย์เดอโซมองทุกอย่าง และได้พูดต่อไปว่า พระยาพระคลังมีประสงค์จะให้เราเขียนจดหมายอีกฉบับ ๑ ระบุว่า ถ้าต่อไปในภายหน้าพระเจ้ากรุงสยามจะทรงแต่งตั้ง (เอนวอยเอกซตราออดินารี) ไปยังประเทศฝรั่งเศสบ้างแล้ว ข้างฝ่ายพระเจ้ากรุงฝรั่งเศสจะต้องรับรองและพระราชทาน

เกียรติยศให้แก่ราชทูตไทย เหมือนกับที่พระเจ้ากรุงสยามได้
พระราชทานเกียรติยศให้แก่ทูตฝรั่งเศสในครั้งนั้นเหมือนกัน

การที่ราชทูตที่ ๑ มาพูดเช่นนั้น กระทำให้เรามีความปลื้ม
ใจมาก เพราะเราเข้าใจว่าการเรื่องนั้นได้เป็นการตกลงกันตั้งแต่นั้น
มานี้แล้ว เราจึงได้ตอบราชทูตที่ ๑ ว่า เราเชื่อมั่นว่าเมื่อพระเจ้า
กรุงสยามได้รบตั้งไว้ได้อย่างไร ก็คงจะได้ทรงจัดการให้ได้เป็นไป
ตามที่ไต่รบตั้งไว้นั้น แต่ส่วนหนึ่งคือที่พระยาพระคลังจะต้องการนั้น
ไม่จำเป็นจะต้องมีหนังสือใด ๆ เพราะไม่เป็นประโยชน์อันใดเลย
โดยเหตุที่พระยาพระคลังได้หนังสือของเราไปไว้ฉบับ ๑ แล้ว และ
ในหนังสือฉบับนั้นเขาก็ได้ขอร้องให้เราได้รับเกียรติยศเหมือนกับเมื่อ
ครั้งเขอดีใจเคอไซมอง หนังสือฉบับนั้นเองเป็นหลักฐานสำหรับ
ข้างหน้า เพื่อพระเจ้ากรุงสยามจะทรงแต่งตั้ง (เฮนรียเอกซชตรา
ออกันนาร์) ไปยังประเทศฝรั่งเศสเวตาโต ข้างฝ่ายทูตไทยก็มีอำนาจ
ที่จะขอร้องให้ไต่รบเกียรติยศอย่างทุกได้ทีเดียว เมื่อเราได้อธิบาย
ดังนี้แล้ว ราชทูตที่ ๑ ก็เป็นที่พอใจ จึงได้ลากลับไป

ณวันที่ ๒๘ เดือนตุลาคม เราได้ไปหา มงซีเออร์คอนชตันซ์
เป็นการส่วนตัวที่กรุงศรีอยุธยา มงซีเออร์คอนชตันซ์ ได้ต้อนรับ
เราอย่างดี และได้เชิญให้เราเข้าไปในห้อง เพราะมงซีเออร์
คอนชตันซ์จะต้องการพูดในเรื่องสำคัญกับเรา ในการที่ได้สนทนา
กันนั้นคราวนั้น มาตหลวงคาซาก็อยู่ด้วย รวมทั้งได้นั่งสนทนากันเป็น

๔ คน และเรื่องสำคัญที่มองซีเออร์คอนซตันซ์ต้องการพูดกับเรา
นั้น บาดหดวงศาซาก็ได้ทราบเรื่องตลอด แต่ก็ทำได้บอกให้เรา
ทราบล่วงหน้าไม่

มองซีเออร์คอนซตันซ์ได้เอ่ยพูดขึ้นว่า ขรรคมดาพระเจ้าแผ่นดิน
ในฝ่ายตะวันออกนั้น ทรงถือนักในเรื่องพิธีที่จะเข้าเฝ้า และยังใน
ประเทศสยามแล้ว พระเจ้ากรุงสยามทรงถือจัดอย่างที่สุด ก็พวก
เราก็อทราบอยู่ทุกคนแล้วว่า ในประเทศยุโรปนั้นได้จัดขึ้นว่า ตำแหน่ง
ราชทูต (แอมบาสซาเดอร์) กับตำแหน่งราชทูต (เอนวอยเอกซตรา
ออดินารี) ต่างกันอย่างไร ในเรื่องนี้พระยาพระคลังก็ได้นำความ
กราบทูลอธิบายให้พระเจ้ากรุงสยามได้ ทรงทราบโดยละเอียดแล้ว
เพราะฉะนั้นการที่จะรับรองเราอย่างราชทูตแอมบาสซาเดอร์นั้นเป็นการ
ไม่สมควร เพราะเหตุที่เราหาได้รับตำแหน่งแอมบาสซาเดอร์มาไม่

มองซีเออร์คอนซตันซ์นั้นเป็นคนพูดจาขี้ดขาดและเป็นคนถือตัว
หยิ่งด้วย เพราะฉะนั้นที่พูดกับเรากว่าจริงได้พูดโดยขี้ดขาดและใช้
ถ้อยคำที่แรง ๆ มาก และพูดเป็นภาษาปอกุเกศด้วย มองซีเออร์
เดอรัลตามแบจจึงพูดภาษาปอกุเกศตอบมองซีเออร์คอนซตันซ์ว่า

พระเจ้ากรุงฝรั่งเศสได้ทรงเป็นพระชูระเอ็ชเพื่อแก่พระเจ้ากรุง
สยามหลายอย่างหลายประการมาแล้ว โดยเหตุนี้จึงทรงหวังว่า
เราคงจะได้รับเกียรติยศไม่เฉพาะแต่เพียงเท่าเทียมเซอวาเด็ชเคอโซ
มอง แต่คงจะได้รับเกียรติยศสูงกว่าเซอวาเด็ชเคอโซมองขึ้นไปอีก

ในส่วนที่ว่าตำแหน่งราชทูตเช่นบาซาเดอริกกับเอนวอยเอกซตราออกดี
 นาร์ต่างกันนั้น ก็ต่างกันจริงแต่จะเพาะในประเทศยุโรปเท่านั้น และ
 ฝ่ายพระเจ้ากรุงฝรั่งเศสก็เข้าพระทัยได้ดีว่า ธรรมเนียมของทวีป
 ยุโรปในชั้นนี้ ยังหาได้ถือกันในฝ่ายประเทศอินเดียไม่ แต่การที่ได้
 มีเหตุเชิญพระราชดำล้นของพระเจ้ากรุงฝรั่งเศสมานั้น ก็เป็นการเพียง
 พอที่จะต้องให้ทูตได้รับเกียรติยศทุกประการแล้ว ส่วนราชทูตของ
 พระเจ้ากรุงสยามที่ไปเจริญทางพระราชไมตรีนั้น ก็ได้รับตำแหน่ง
 เป็นราชทูต อันเป็นตำแหน่งซึ่งไม่มีใครรู้จักในประเทศฝรั่งเศสเลย
 แแต่ถึงนั้นพระเจ้ากรุงฝรั่งเศสก็ทรงแปลคำว่ารทูตอย่างดีที่สุดที่จะ
 แปลได้ เพราะฉะนั้นพระเจ้ากรุงฝรั่งเศสจึงทรงเชื่อว่า ข้างฝ่าย
 พระเจ้ากรุงสยามก็คงจะทรงแปลตำแหน่ง เอนวอย ให้อย่างดีที่สุดที่
 จะแปลได้เหมือนกัน อีกประการ ๓ เมื่อครั้งพระเจ้ากรุงสยาม
 ได้ทรงแต่งตั้งทูตไปยังประเทศฝรั่งเศสนั้น พระเจ้ากรุงฝรั่งเศสก็ได้ทรง
 รวมพิธีของฝ่ายอินเดียควบกับพิธีของฝ่ายยุโรป เพื่อพระราชทาน
 เกียรติยศให้แก่ทูตของพระเจ้ากรุงสยาม เพราะฉะนั้นในส่วนตัวเรา
 เป็นทูตมาในครั้งนั้น ถ้าพระเจ้ากรุงสยามจะทรงถือแต่จะเพาะแบบ
 ประเพณีของประเทศยุโรปอย่างเดียวนั้นก็ได้ แต่ถ้าเข้าไปใน
 ภายหน้าพระเจ้ากรุงฝรั่งเศสจะทรงรับทูตของพระเจ้ากรุงสยาม โดย
 ถือแต่จะเพาะแบบประเพณีของประเทศยุโรปบ้างแล้ว พระเจ้า
 กรุงสยามก็คงจะไม่มีคำที่จะพูดคัดค้านขึ้นได้ เพราะพระเจ้ากรุง

ฝรั่งเศสได้ทรงรับทูตไทย โดยวิธีเดียวกันกับที่พระเจ้ากรุงสยาม ได้ทรงรับทูตฝรั่งเศสเหมือนกัน ถ้าพระเจ้ากรุงฝรั่งเศสได้ทรงรับทูต ของพระเจ้ากรุงสยามอย่างเดียวกับที่ได้เคยรับทูตกรุงเศสเป็น คือว่า ในเวลาที่ทูตจะเข้าเฝ้า ก็ให้ทูตเอาพระราชสาส์นได้มาในกระเบื้องเคลือบ (ความตอนนั้นในต้นฉบับขาดหายไปหมด)

ในระวางที่มองซีเออร์เคอตาตแบอริบายชแจงอยู่นั้น มอง ซีเออร์คอนชคินซ์ก็ได้ทักท้วงคัดค้านกลางคันหลายครั้งหลายหน และได้ใช้วาจาแตรชนเสียงดังอันไม่ใช่วาจาสุภาพเลย โดยมีได้ถือว่าที่ หนึ่งพวกนั้นนั้นอยู่ในบ้านของตัวเอง ซึ่งควรจะทำกิริยาและใช้วาจา ต่อแขกให้สุภาพเรียบร้อย การที่มองซีเออร์คอนชคินซ์ได้ใช้กิริยา และวาจาเช่นนั้นเรามีได้พอใจเลย เมื่อมองซีเออร์เคอตาตแบอริบายชแจงจบลงแล้ว ข้าพเจ้าจึงได้พูดต่อท้ายคำของมองซีเออร์เคอตาตแบอริบายชแจงว่า

ราชทูตที่ ๑ ได้มาหาเราโดยที่พระยาพระคลังใช้ให้มาพูดแทน พระเจ้ากรุงสยาม เพื่อจะได้มาทำความตกลงถึงพิชิตต่าง ๆ ในเวลาที่ จะเข้าเฝ้า และราชทูตที่ ๑ ก็ได้บอกกับเราอย่างชัดเจนว่าพระเจ้า กรุงสยามจะได้ โปรดพระราชทานเกียรติยศให้แก่เราเหมือนกันที่ได้ พระราชทานเชอวาเลียร์คือโฮมองมาแล้ว และข้อนว่าราชทูตที่ ๑ ได้มาพูดรับรองกับเราถึง ๓ วันติด ๆ กัน จนที่สุดราชทูตที่ ๑ ได้ ขอให้เราทำหนังสือให้ยศไว้เป็นหลักฐาน ๑ และเราก็ได้เขียน หนังสือไปตามความประสงค์ของราชทูตที่ ๑ แล้ว

มองซีเออร์คอนชตันซ์ จึงได้ตอบด้วยเสียงเบาหงกว่าเก่าว่า
(ความค่อนหมในคั้นฉบับเขียนเป็นภาษาปอกุเกศ)

การที่เรจะได้เข้าเฝ้าหรือไม่ได้เข้าเฝ้าพระเจ้ากรุงสยามนั้นไม่
เป็นปัญหาเสียแล้ว เพราะเราได้ขึ้นมาถึงค้ำบดซึ่งตามปกติเป็น
ค้ำบดที่ปกติสำหรับเตรียมจะเข้าเฝ้า และเราก็ได้มาถึงค้ำบดจนหลาย
วันมาแล้ว เพราะฉะนั้นการที่มองซีเออร์คอนชตันซ์มาพูดจากับเรา
ดังนั้น จึงทำให้เราเห็นได้ชัดว่า มองซีเออร์คอนชตันซ์ไม่ได้มุ่งหมาย
อะไรนอกจากจะทำให้เรารำคาญดังบาดหดวงตาซาได้พูดไว้เท่านั้น
อีกประการ ๓ คำพูดของมองซีเออร์คอนชตันซ์นั้นก็ได้ยิ่งว่าพูด
ในนามของพระยาพระคลังทุกเรื่องไป แต่ความจริงก็เป็นคำของ
มองซีเออร์คอนชตันซ์เองทั้งสิ้น พระยาพระคลังมิได้รู้ได้เห็นด้วยเลย
เพราะพระยาพระคลังมีตำแหน่งหน้าที่ในเมืองไทย เท่ากับเป็นหุ่น
ตัวหนึ่งเท่านั้น จนที่สุดหนังสือของมองซีเออร์คอนชตันซ์มาถึง
พระยาพระคลังนั้น มองซีเออร์คอนชตันซ์ก็ไม่ยอมให้เราตั้งหนังสือ
ฉบับนั้นให้แก่พระยาพระคลังเสียเข้าไป เพราะฉะนั้นการที่มอง
ซีเออร์คอนชตันซ์รับอาดำ จะเป็นคนกลางในระหว่างเรากับพระยา
พระคลังนั้นก็เป็นอุบาย มองซีเออร์คอนชตันซ์เบจึงตอบมองซีเออร์
คอนชตันซ์ว่า ถ้าเราจะต้องการหาคนกลางเมื่อไร เราจึงจะมาหา
มองซีเออร์คอนชตันซ์เมื่อไหร่ แต่ในเรื่องนี้เรายังหาต้องการคน
กลางไม่ เพราะพระเจ้ากรุงฝรั่งเศสได้รับสั่งห้ามมิให้เราไปได้ถึง

ในเรื่องนี้เป็นอันขาด แต่ถ้าหากว่าจะเกิดการขัดข้องขึ้นอย่างใด
แล้ว ก็ให้เรานำความกราบทูลต่อพระเจ้ากรุงสยาม แล้วแต่
พระเจ้ากรุงสยามจะโปรดกรุณาสถานใดเป็นแต่ด้วยกัน

บาดหลวงคาซาซึ่งได้นั่งนิ่งอยู่ไม่ได้พูดเลยจนคำเดียวตั้งแต่คืน
มา จึงได้คำนึงขึ้นว่า ถ้าท่านได้รับกระแสรบสิ่งมาเช่นนั้นแล้ว เหตุ
ใดท่านจึงขอให้ได้รับเกียรติยศเท่าเทียมกับเซอวาเลียเคอโซมองเดอ

มองซีเออร์เคอตาตูแบจึงได้ตอบบาดหลวงคาซาว่า เพราะเหตุ
ที่เราได้รับคำสั่งมาให้ขอรับเช่นนั้น แต่ถ้าจะมีการขัดข้องเกิด
ขึ้นแล้ว ก็อย่าให้เราโต้เถียงหรือพูดจาเถียงกันต่อไป แต่ให้
เรานำความกราบทูลต่อพระเจ้ากรุงสยาม แล้วแต่พระเจ้ากรุงสยาม
จะโปรดสถานใด เพราะพระเจ้ากรุงฝรั่งเศสทรงเชื่อพระทัยว่า คง
จะไม่มีใครกรูณาเรายิ่งกว่าพระเจ้ากรุงสยามเป็นแน่

การท่อมองซีเออร์เคอตาตูแบได้ตอบไปเช่นนั้น ก็โดยยังมีได้ทัน
ปรึกษาหารือกับข้าพเจ้าอย่างไรเลย และถ้ามองซีเออร์เคอตาตูแบ
ได้คิดว่าในเรื่องนี้จะได้มาพูดจาโต้เถียงกันแล้ว ก็คงจะเอาเรื่อง
นี้มาปรึกษาหารือกับข้าพเจ้าเสียก่อนเป็นแน่ และถ้ามองซีเออร์
เคอตาตูแบได้มาหารือข้าพเจ้าแล้ว ข้าพเจ้าก็คงจะต้องแนะนำ
ห้ามมิให้มองซีเออร์เคอตาตูแบตอบเช่นนั้น เพราะข้าพเจ้าทราบอยู่
เต็มใจว่า คนไทยมิได้รู้จักเลยว่าการกระทำกริยาอันหมิ่นสุภาพ
ซึ่งกันและกันนั้นเป็นอย่างไร ไปเข้าใจเสียว่าใครอ้อนน้อมเข้าหาแล้ว

ก็เพราะความเกรงกลัว และฝ่ายมองซิเออร์คอนชตันซ์ก็กลายเป็นนิสัยขี้ขางฝ่ายไทยเดี่ยด้วย จึงเป็นการจำเป็นที่เราจะต้องยื่นในเรื่องนี้ไว้ให้แข็งจะหย่อนให้ไม่ได้โดยฉันทัดใจ เพราะเหตุว่าตั้งแต่ต้นมาไทยก็ได้จัดรับเราอย่างตำแหน่งแอมบาสซาเดอร์แล้ว และวิธีรับรองกันเช่นนี้ในฝ่ายทิศตะวันออกถือกันว่าเป็นการใหญ่และสำคัญมาก เพราะฉะนั้นถ้าได้ตัดหย่อนพิธีรับรองแม่แต่เล็กน้อยแล้ว ก็จะเป็นการกระทำให้ชาวยุโรปซึ่งอยู่ในอินเดียได้ถูกชาติฝรั่งเคียดแค้นในเรื่องนี้เมื่อครั้งเซอร์เดวิดเดอโซมอง ก็ได้เคยเป็นตัวอย่างมาแล้วด้วย อนึ่งข้าพเจ้าก็ทราบอยู่ว่าพระเจ้ากรุงสยามก็มีพระราชประสงค์จะให้เราเข้าเฝ้าเดี่ยโดยเร็ว ถ้าเราได้ถือตามคำเดิมซึ่งเขาได้มาพูดกับเราแทนพระเจ้ากรุงสยามแล้ว มองซิเออร์คอนชตันซ์ก็คงจะขัดขวางไว้ไม่ได้ และเราก็คงจะได้ตามความต้องการของเราทุกอย่าง เพราะพระเจ้ากรุงสยามก็ได้มีพระราชดำรัสตั้งมองซิเออร์คอนชตันซ์ไว้แล้วว่า ถ้าเราจะต้องการอย่างไรก็ให้ยอมเราทุกอย่าง แต่ตามที่มองซิเออร์เดอตาตูแบได้พูดได้ตอบกับมองซิเออร์คอนชตันซ์นั้น ก็ได้ทำให้มองซิเออร์คอนชตันซ์หนักใจอยู่บ้าง จึงได้คิดอุบายทำเป็นรับอาสาว่าจะเป็นคนกลางเกลี้ยไกลดให้ระวางเรากับพระยาพระคลัง และการที่จะมาเป็นกลางให้หนักก็กลับจะยกบุญคุณว่าเพราะมีความกรุณาแก่เราเสียเข้าไป เมื่อเราไม่ยอมให้มองซิเออร์คอนชตันซ์เป็นคนกลางนั้น มองซิเออร์

คอนซตันซึสก็โต้ตอบว่าเราหลายครั้งหลายหน เราก็ได้คอยมองซีเออร์
 คอนซตันซึสทุกครั้งว่า ถ้าเราจะต้องกรำให้มันคนกลางเมื่อใด เราจะ
 ยินดีบอกหนาท่าจะได้เชิญให้มองซีเออร์คอนซตันซึสเป็นคนกลาง แต่
 ในครั้งนี่ยังห้ามข้อใดที่เป็นข้อใดเลยงั้นไม่ จึงยังไม่จำเป็นจะต้อง
 มีคนกลางสำหรับเกย์โกด์ เพราะตามกระแสบังคับของพระเจ้า
 กรุงฝรั่งเศสนั้น เราก็จะได้เห็นว่าเรื่องนกรวมทูตขอพระมหากษัตริย์คือ
 พระเจ้ากรุงสยามอยู่แล้ว เพราะเราเชื่อใจได้แน่ที่ว่าพระเจ้ากรุงสยาม
 คงจะทรงพระกรุณาภิรมองเราให้เต็มพระราชประสงค์ของพระเจ้ากรุง
 ฝรั่งเศสทุกอย่าง และที่เราเชื่อใจเช่นนั้นก็เพราะเหตุว่าเมื่อครั้ง
 ราชทูตไทยได้ไปยังประเทศฝรั่งเศส ราชทูตก็ได้มอบการรับรอง
 ทั้งปวงแล้วแต่พระเจ้ากรุงฝรั่งเศสจะทรงโปรด พระเจ้ากรุงฝรั่งเศส
 จึงได้ทรงรับรองราชทูตสยามเป็นอย่างดีดังนี้ แต่มองซีเออร์
 คอนซตันซึสก็ยังชวนให้เราไม่หยุดเลย เราจึงได้ลุกขึ้นเพื่อจะสลา
 กลับไป และได้พูดว่าเวลานี้ดูเหมือนจะเป็นเวลาที่มองซีเออร์
 คอนซตันซึสเคยเข้าเฝ้าอยู่แล้ว มองซีเออร์คอนซตันซึสจึงได้ขอให้
 ฆราวาสหญิงคนหนึ่งให้เรายืนรับประทานอาหารที่บ้านมองซีเออร์
 คอนซตันซึสก่อน เพราะมองซีเออร์คอนซตันซึสได้พูดว่าไม่กล้าออก
 ปากเชิญเราเอง เราเห็นว่าเวลานั้นเป็นเวลาหัวต่อเราจะเดินด้วย
 ไม่ได้ ถ้าจะไม่รับเชิญก็ดูจะไม่ดีเหมาะ เราจึงได้รับคำเชิญของ
 ฆราวาสหญิง ได้เดินออกไปจากห้องเขียนหนังสือของมองซีเออร์

คอนซตันซ์ เข้าไปในห้องใหญ่อีกห้องหนึ่ง ในห้องใหญ่นี้ได้พบ
 พวกนายทหารฝรั่งเศสहतายคน ซึ่งเวลานั้นชนมาอยู่ทกรุงศรีอยุธยา
 รอคอยอยู่ มองซิเออร์คอนซตันซ์ จึงได้ตั้งบาดหลวงคาซาด้วย
 เดียงอันคัง ให้บาดหลวงคาซาเข้าไปที่ครัวและตั้งให้เขายกอาหาร
 มาให้รับประทาน ครั้นบาดหลวงคาซาได้กลับมาจากครัวแล้ว มอง
 ซิเออร์คอนซตันซ์ก็เอ่ยพูดถึงเรื่องต่าง ๆ แล้วได้พูดว่าเซอวาเดย์
 เดอโซมองได้เฝ้าเรื่องต่าง ๆ พิมพ์ลงในรายงานหลายอย่าง มอง
 ซิเออร์เดอตาตูแบจึงได้ตอบมองซิเออร์คอนซตันซ์ว่า เรื่องที่เกี่ยว
 ด้วยการทำเซอวาเดย์เดอโซมองได้มาเจรจากรบ้านเมืองนั้น เซอ
 วาเดย์เดอโซมองมิได้จัดลงในรายงานที่ออกเป็นคำพิมพ์จนสักข้อ
 เดียวเลย หรือมิได้กล่าวถึงการทำมาเจรจานั้นเลยจนคำเดียว เป็น
 แต่ได้จัดในรายงานว่าเซอวาเดย์เดอโซมองได้กราบทูลความลับต่อ
 พระเจ้ากรุงฝรั่งเศสहतายเรื่องเท่านั้น

ในทันใดนั้นบาดหลวงคาซาก็ก่เอาเท่าเหยียบตำมองซิเออร์
 คอนซตันซ์เป็นเครื่องอาณาคัสัญญา เพื่อเตือนมิให้มองซิเออร์
 คอนซตันซ์ลืมตัว มองซิเออร์คอนซตันซ์ได้รู้ดีก็ตัว ก็เปลี่ยนพูด
 ถึงเรื่องอื่นทันที

ในคืนวันนั้นเองมองซิเออร์เดอตาตูแบได้พูดกับข้าพเจ้าว่า ไม่
 ต้องสงสัยแล้วว่าบาดหลวงคาซาก็ก่ได้เฝ้ารายงานของเซอวาเดย์เดอ
 โซมอง ซึ่งได้ยื่นไว้กับมาควิศเคอเซเนเตนั้น ดังให้กับมองซิเออร์

คอนซตันซ์เสียแล้ว เพราะรายงานฉบับมองซิเออร์เคอตาตูแบ ได้แจ้งกับข้าพเจ้าว่า ได้มอบไปกับบาดหลวงคาซาเมื่อยังอยู่บน เรือตจิวโซ และได้มอบไว้ให้กับบาดหลวงคาซาก่อนที่บาดหลวง คาซาจะลงเรือไปกรุงศรีอยุธยา แต่การที่มองซิเออร์เคอตาตูแบ ได้เอารายงานของเธอว่าเดี่ยเคอโซมของมอบหมายไว้กับบาดหลวง คาซาเช่นนั้น เป็นการที่ข้าพเจ้ามิได้รู้ได้เห็นด้วยเลย และตัวมอง ซิเออร์เคอตาตูแบเองก็ออกจะเสียใจที่ได้ทำเช่นนั้น จึงได้พูดกับ ข้าพเจ้าว่า ทำอย่างไร ๆ ก็จะต้องเอารายงานฉบับนี้คืนจาก บาดหลวงคาซาให้จึงได้ เพราะรายงานฉบับนี้เป็นต้นฉบับที่มาจาก เดอเซเนเต้ได้มอบไว้กับมองซิเออร์เคอตาตูแบ

ในระหว่างเวลาที่รับประทานอาหารอยู่นั้น ก็ต่างคนต่างค้นหา กันเสาะหานักเดินทางครั้งครั้นทั่วหน้ากัน และมองซิเออร์คอนซตันซ์ ก็ได้พูดจาเยาะเย้ยล้อเซอวาเดี่ยเคอโซมของว่า เซอวาเดี่ยเคอโซมของ ไม่ยอมฟังเสียงใครเลย เมื่อใครจะแนะนำออกความเห็นว่าจะอย่างไร เซอวาเดี่ยเคอโซมของก็คอยคัดค้านขัดข้องไปเสียทุกเรื่อง เพราะ เซอวาเดี่ยเคอโซมของมิได้มุ่งหมายอย่างใด นอกจากคิดจะชักชวน เจริญให้พระเจ้ากรุงสยามได้ทรงเข้ารับอย่างเดียวกับเท่านั้น

มองซิเออร์เคอตาตูแบคั้นปากเต็มที จึงได้พูดขึ้นว่า “จริงนะ เป็นการนำขึ้นมากกว่าเหตุใดเซอวาเดี่ยเคอโซมของจึงได้ขุดหูของตัวเองเสียเช่นนั้น”

มองซีเออร์คอนชตันซ์จึงได้ตอบมองซีเออร์เดอตาตูแบว่า
 “สิ่งที่ท่านคิดเห็นเชอวาเดียเดอโซมองนั้น เป็นสิ่งที่ท่านเองก็
 ประพาศอยู่เหมือนกัน แต่ท่านก็อ้างแต่คำสั่งอย่างเดียวกันนี้”

มองซีเออร์เดอตาตูแบจึงได้ตอบว่า “ข้าพเจ้ามิได้คิดเห็น
 เชอวาเดียเดอโซมองอย่างไรเลย เพราะเชอวาเดียเดอโซมองก็ได้
 ทำการตามคำสั่งของตัวท่านนี้ แต่ส่วนตัวข้าพเจ้าเองก็ไม่ยอมฟัง
 คำแนะนำของใครเหมือนกัน”

ในการที่ข้าพเจ้าได้มาพบปะกับมองซีเออร์คอนชตันซ์ ในคราวนี้
 และเมื่อคราวมองซีเออร์คอนชตันซ์ได้ไปหาเราที่คานาภาณนั้น ได้
 ทำให้ข้าพเจ้ารู้จักนิสัยมองซีเออร์คอนชตันซ์ว่าเป็นคนช่างพูด และ
 มองซีเออร์คอนชตันซ์ก็พูดถึงเรื่องต่าง ๆ อย่างคล่องแคล่ว และ
 มิได้พูดระวังตัวอย่างใดเลย ซึ่งเป็นการกระทำให้รู้จักนิสัยได้ง่าย
 ซึ้ง เพราะฉะนั้นข้าพเจ้าจึงได้ตกลงใจว่าจะแกต้งพูดกับมองซีเออร์
 คอนชตันซ์ ให้น้อยที่สุด เพื่อจะได้เป็นโอกาสให้มองซีเออร์คอนชตันซ์
 ได้พูดข้างเดียว ข้าพเจ้าจะได้คอยตั้งเกณินต์สัยและจะได้คอยดูว่า
 มองซีเออร์คอนชตันซ์จะมีสติปัญญาเพียงไร ทั้งจะได้รู้ด้วยว่า
 มองซีเออร์คอนชตันซ์จะชอบหรือเกลียดพวกฝรั่งเศสได้อย่างไร และ
 มองซีเออร์คอนชตันซ์มีความคิดความอ่านในเรื่องฝรั่งเศสอย่างไร
 ด้วย การที่ข้าพเจ้าได้คอยตั้งเกณินต์สัยของมองซีเออร์คอนชตันซ์
 นี้ก็ได้สัมความปรารถนาทุกอย่าง

เมื่อได้รับประทานอาหารกันเสร็จแล้ว มองซิเออร์เดอตาตูแบ
ได้หาโอกาสพูดกับมองซิเออร์คอนชตันซ์ว่า

“เมื่อพระเจ้ากรุงฝรั่งเศสกำลังมีพระราชธุระมากที่จะทรงพระราช
ดำริทำสงครามกับข้าศึกซึ่งมีกำลังมากนัก หาได้ทรงรู้ลึกไม่ว่า
ในใดกันจะมีพระเจ้าแผ่นดินสยามเลย”

มองซิเออร์คอนชตันซ์ได้ตอบว่า

“ขอข้าพเจ้าเชื่อว่าจริง และในทวีปยุโรปนั้น ก็คงยังมี
พระเจ้าแผ่นดินอีกหลายองค์ ที่ไม่เคยได้ยินพระนามของพระเจ้า
กรุงสยามเลย”

มองซิเออร์เดอตาตูแบจึงพูดต่อไปว่า

“เพราะฉะนั้นเมื่อพระเจ้ากรุงฝรั่งเศสได้ทรงทราบข่าวเด่า
ถึงเรื่องพระองค์ได้ทรงมีชัยชนะในการทัพศึก ได้เด่าเด่ามา
ถึงประเทศอันพระองค์ไม่เคยได้ทรงรู้จักชื่อเลยนั้น จึงกระทำให้
พระองค์มีความปลื้มยินดี แต่ในขณะนั้นเองพระองค์ก็ทรงเสียด
พระทัยที่สุดที่ได้ทรงทราบว่า ราชทูตที่พระเจ้ากรุงสยามได้ทรงแต่ง
ออกไปนั้น ได้ไปตายเสียในคราวที่เรือไซเตดอริยังได้ถูกอัปปาง
ตั้งแต่นั้นมาพระเจ้ากรุงฝรั่งเศสก็ทรงพระราชดำริจะแต่งทูตให้
ออกมาเจริญทางพระราชไมตรีกับราชสำนักไทย ครั้นมองซิเออร์วาเซ
ได้ไปกราบทูลว่าเมื่อเหตุผลควรจะหวังได้ว่า พระเจ้ากรุงสยามคงจะ
ทรงเข้ารับ พระเจ้ากรุงฝรั่งเศสจึงได้ทรงรับแต่งตั้งให้เซอวาเดย์เดอ

ไซมองเป็นทูตออกมายังเมืองไทย และได้ทรงตั้งเซอวาเดียเคอไซ
มองให้มาจัดการต่าง ๆ อันเห็นได้แน่ชัดว่า การนั้น ๆ มิได้เป็น
ประโยชน์ในดวงพระองค์พระเจ้ากรุงฝรั่งเศสเลย จนที่ผู้พระเจ้า
กรุงสยามทรงรู้ดีก็ จึงได้รับสั่งหยาดครั้งว่า การที่พระเจ้ากรุงฝรั่งเศส
ได้เป็นไมตรีด้วยนั้น เป็นการที่พระเจ้ากรุงสยามทรงยินดียิ่งนัก

มองซีเออร์คอนซตันซ์จึงได้ตอบว่า

(ความตอนนั้นและคำตอบของมองซีเออร์เคอตาจูแบ ในคัม
ฉบบเขียนเป็นภาษาปอกเกต)

เมื่อมองซีเออร์เคอตาจูแบได้พูดเช่นนั้นแล้ว มองซีเออร์
คอนซตันซ์ก็หาได้ตอบประการใดไม่

ก่อนไปได้สันทนากันถึงเรื่องพวกบาดหลวงเซซีวิดได้ถูกขับไล่
ออกจากประเทศตั้งแคว้นและประเทศญวนว่า พวกบาดหลวงเซซีวิด
จะมีข้อที่จะฟ้องร้องอย่างไรได้บ้างหรือไม่ และได้สันทนากถึงความ
ประพฤติกของพวกมิชชันนารีบางคน ซึ่งมองซีเออร์คอนซตันซ์ขอให้
เรารับเป็นธุระไปจัดการให้เรียบร้อย และมองซีเออร์คอนซตันซ์
กับบาดหลวงคาซาก็ได้รับรองว่า ในเรื่องนี้จะได้เล่าเรื่องให้เราฟัง
อย่างละเอียดต่อไป เพราะฉะนั้นในเวลานั้นเราจึงยังไม่รับรองที่จะ
ช่วยเป็นธุระในเรื่องนี้ เพราะเราจะรอฟังเรื่องให้ละเอียดเสียก่อน
ตั้งแต่นั้นมาก็ไม่เห็นมองซีเออร์คอนซตันซ์หรือบาดหลวงคาซาเอา
เรื่องพวกมิชชันนารีมาพูดกับเราอีกเลย แต่ในเวลาที่ยังสนทนากันอยู่นั้น

ทั้งมองซีเออร์คอนชตันซ์และบาดหลวงคาซาได้พูดขอให้เราจับเรื่อง
ที่ได้ว่า ข้อที่กล่าวโทษพวกมิชชันนารีในเรื่องต่าง ๆ นั้น เป็นหัวใจ
สำหรับให้มองซีเออร์คอนชตันซ์ถือให้บาดหลวงคาซาได้เป็นพรรค
พวกของมองซีเออร์คอนชตันซ์นั่นเอง

ณวันที่ ๒๙ เดือนตุลาคม ได้มีพวกหัวหน้าของชนประเทศต่าง ๆ
ซึ่งอยู่ในกรุงศรีอยุธยา ได้มาหาเราเป็นการต้อนรับ มองซีเออร์
คอนชตันซ์ได้บอกกับเราว่าในกรุงศรีอยุธยามีชนชาติต่าง ๆ อยู่ถึง
๔๐ ชาติ แต่เราได้จับพวกหัวหน้าที่มาหาเรานั้นจับได้เพียง ๒๐ ชาติ
เท่านั้น และพวกทหารรับปืนใหญ่ของพระเจ้ากรุงสยามก็นับว่าเป็น
ชาติ ๑ ด้วย เพราะเหตุว่าพวกนี้เป็นพวกโมกุล

ในวันนั้นเองบาดหลวงคาซาได้มาหาเรา มองซีเออร์ได้อดทนแบ
จึงขอให้บาดหลวงคาซาค้นค้นรายงานของเซอวาเตียเคอโซมอง
บาดหลวงคาซาว่าจับว่าจะคืนให้ และได้พูดต่อไปว่ามองซีเออร์
คอนชตันซ์มีความเดียดใจมาก ในการที่เราไม่ยอมรับให้มองซีเออร์
คอนชตันซ์เป็นคนกลาง สำหรับเกลี้ยเกล็ดในเรื่องพิธีที่เราจะเข้า
เผื่อว่าจะตกลงกันอย่างไรแน่

ในวันนั้นข้าพเจ้ามีโอกาสดำเนินทนากับบาดหลวงคาซาอย่างยืดย
ยาว บาดหลวงคาซาได้พยายามหนักหนาที่จะให้เรายอมในเรื่องการ
รับรองให้ต่างกันกับเมื่อครั้งเซอวาเตียเคอโซมอง และบอกว่า
ถ้าเราได้ยอมเสียแล้ว พระเจ้ากรุงสยามก็จะโปรดพระราชทาน

เกียรติยศเพิ่มให้เรามาก และการที่บาดหลวงซาตาได้พยายาม
 ชี้แจงแก่ข้าพเจ้านั้น ก็ไต่ยกเหตุผลต่าง ๆ มาอ้างทุก ๆ อย่าง
 ข้าพเจ้าก็ได้ตอบบาดหลวงซาตาว่าอย่างไร เป็นแต่ตอบว่า ทำ
 อย่างไร ๆ เราก็จะยอมไม่ได้ ถึงจะพูดกันถึงเท่าไร หรือจะมีคน
 กตางมาเกลี้ยโกธอย่างไร เราจะยอมลดเกียรติยศให้หย่อนกว่า
 เซอวาเลียเคอโซมองไม่ได้เป็นอันขาด เรายอมได้แต่ทำให้ตาม
 คำสั่งของพระเจ้ากรุงฝรั่งเศสได้อย่างเดียวเท่านั้น

บาดหลวงซาตาคิดจะให้ข้าพเจ้าตกใจ จึงได้พูดว่า “ถ้าพระเจ้า
 กรุงสยามจะให้ท่านเข้าเฝ้าโดยมีพิธีอย่างต่ำอันไม่สมเกียรติยศของ
 ท่านแล้ว ท่านจะทำอย่างไรเล่า”

ข้าพเจ้าจึงได้ตอบว่า “ถ้าเช่นนั้น เราก็ไม่ยอมเข้าเฝ้าท่านนั้นเอง
 แต่อย่างไรก็ตาม ข้าพเจ้าเชื่อไม่ได้เป็นอันขาดว่า พระเจ้ากรุง
 สยามจะทำกับเราได้เช่นนั้น เพราะได้ทรงรับรองเป็นเด็ดขาดแล้ว
 ว่า จะได้พระราชทานเกียรติยศแก่เราให้เสมอเท่ากับที่ได้พระราช
 ทานเซอวาเลียเคอโซมอง ใหนเลยจะมาทรงถกกับคำเดียวเช่นนั้นเล่า
 อีกประการ ๑ ข้าพเจ้าไม่ต้องการขัดค่อมองซิเออร์เคอตาตูแบ ซึ่ง
 ได้พูดไว้ว่าในการรับรองจะควรอย่างไรก็ตามแต่พระเจ้ากรุงสยามจะ
 ทรงพระกรุณานั้น เพราะที่มองซิเออร์เคอตาตูแบได้พูดเช่นนั้น ก็คง
 จะมีเหตุผลพอ แต่ถ้ามองซิเออร์เคอตาตูแบได้มีเวลามาปรึกษา

กับข้าพเจ้าเสียก่อนแล้ว ข้าพเจ้าก็คงจะได้แนะนำมิให้มองซีเออร์
เคอตาตูแบไปรับปากเช่นนั้นเลย ถึงแม้ว่าพระเจ้ากรุงฝรั่งเศส
จะได้ตั้งไว้เช่นนั้นก็จริงอยู่ แต่ข้าพเจ้าก็คงจะไม่ยอมให้มอง
ซีเออร์เคอตาตูแบไปรับรองเช่นนั้น เพราะเหตุว่าพระเจ้ากรุง
สยามได้รับตั้งเป็นเสด็จขาดแล้ว และการที่ปวงก็คงได้
ดำเนินไปตามรับตั้ง ถ้ามีฉนั้น ข้าพเจ้าก็จะไม่ยอมเข้าเฝ้าเลย
เป็นอันขาด”

บาทหลวงคาซาจึงได้ตอบข้าพเจ้าว่า “ไม่เข้าใจเลยว่าราชทูต
ที่ ๓ ได้เอาอะไรมารับปากกับท่านฉนั้น หรือบางทีถ้าจะแปลความ
ผิดกระมัง”

ข้าพเจ้าจึงได้ตอบว่า “ในเรื่องนี้ ข้าพเจ้าได้ให้ด้ามแปลทบ
ทวนหลายครั้ง จนเป็นอันเข้าใจกันดีแล้ว และเพื่อจะให้ท่าน
หายสงสัย ก็ขอให้ท่านเรียกด้ามมาถามในเวลาข้าพเจ้าไม่อยู่
ก็ได้”

บาทหลวงคาซาได้ฟังข้าพเจ้าพูดก็เห็นชอบด้วย จึงได้ให้คนไป
ตามด้ามมา และในเวลาที่บาทหลวงคาซาพูดอยู่กับด้ามนั้น ข้าพเจ้า
ก็ออกไปเดินนอกห้อง อีกสักครู่หนึ่งบาทหลวงคาซาก็ออกมาหา
ข้าพเจ้า บอกว่าด้ามได้พูดอย่างเดียวกับข้าพเจ้า และได้ยืนยัน
ตามที่ข้าพเจ้าได้พูดทุกอย่าง บาทหลวงคาซาจึงได้แสดงความ
ปลาดใจว่า ไม่เข้าใจเลยว่าเหตุใดราชทูตที่ ๓ จึงได้ มาพูดผิด

อันผิดด้วยคำสั่งเช่นนั้น แต่อย่างไรก็ดี ถึงบาดหลวงคาซาจะกล่าวว่
ราชทูตที่ ๑ ได้ทำความผิดก็จริง แต่ก็ไม่เห็นว่าราชทูตที่ ๑ หรือ
ด้ามต้องรับโทษอย่างใดเลย

ณวันที่ ๓๐ เดือนตุลาคม ราชทูตที่ ๑ ได้มาหาเรา บอกว่
ในการรับรองและพิธีเข้าเฝ้าของเซอร์วาเดย์เคอโซมองมีอย่างไรนั้น
พระเจ้ากรุงสยามจะโปรดให้เราได้รับเหมือนเซอร์วาเดย์เคอโซมอง
ทุกอย่าง ผิดกันแต่ข้อเดียว คือว่า ในเวลาที่เราจะกราบทูลต่อ
พระเจ้ากรุงสยามนั้น ขอให้เราถอดหมวกเดี่ยวเท่านั้น นอกจากนี้
เราจะนั่งกราบทูลก็ได้ และเกียรติยศต่าง ๆ ได้พระราชทานแก่
เซอร์วาเดย์เคอโซมองอย่างไร ก็จะไปรดพระราชทานให้แก่เรา
เหมือนกันทุกอย่าง แต่ขอให้เราทำหนังสือรับรองไว้ว่า ถ้าพระเจ้า
กรุงสยามจะได้โปรดแต่งตั้งทูตเอนวอยเอกซตราออดันารีไปยังประเทศ
ฝรั่งเศสบ้างแล้ว ทูตนั้น ๆ จะได้รับเกียรติยศเหมือนกับเมื่อครั้งรับ
ราชทูตไทยทุกอย่าง ซึ่งราชทูตที่ ๑ มาขอให้เราทำหนังสือรับรอง
เช่นนั้น เราก็หยาบยอมทำให้ไม่ โดยเราอ้างเหตุว่เราไม่มีอำนาจที่จะ
รับรองเช่นนั้นได้ ราชทูตที่ ๑ จึงตอบว่ “ถ้าเช่นนั้นท่านจะทำ
หนังสือบอกว่ ท่านเชื่อว่าข้างฝ่ายฝรั่งเศสคงจะรับรองเช่นนั้นได้
ไหมเด้า” เราจึงได้ตอบว่ “ได้ แต่ท่านจะต้องรับรองว่ ใจความ
ในหนังสือเพียงเท่าว่ท่านเป็นอันพอแล้ว” ฝ่ายเราจะต้องการให้
ราชทูตที่ ๑ ได้จดจำถ้อยคำต่าง ๆ ที่พูดกันไว้ และให้เขียนไว้เป็น

ลายลักษณ์อักษร เราจึงได้ให้ตามเขียนถ้อยคำที่เราได้โต้ตอบนั้น
ไว้เป็นภาษาไทย

ในวันนั้นเอง ตอนเย็นบาดหลวงตาซาได้มาหาเราพร้อมด้วย
ราชทูตที่ ๓ เพื่อมาถามว่าหนังสือที่เราได้รับไว้ว่าจะเขียนให้ใน
ตอนเช้ามันจะเป็นหนังสืออะไรแน่ แต่ครั้นบาดหลวงตาซาได้เห็น
หนังสือรับรองของเรา ไม่ได้เป็นคำมั่นสัญญาที่เป็นหลักฐานอย่างใด
บาดหลวงตาซาก็ก็นิยามรับหนังสือนั้นไป และได้บอกเราว่าพระเจ้า
กรุงสยามได้ทรงตกลงว่าในเวลาที่เรากราบทูลต่อพระองค์นั้น เรา
จะต้องถอดหมวกออกเสีย

เราจึงได้ถามขึ้นว่า “การที่เราได้ชี้แจงไว้เมื่อเช้านี้ ท่าน
ได้เข้าไปตรึกตรองดีแล้วหรือ”

บาดหลวงตาซาได้ตอบว่า “ได้ตรึกตรองดีแล้ว แต่เราหาฟัง
เป็นอารมณ์ไม่”

เราจึงได้ขอให้ราชทูตที่ ๓ คืนหนังสือของเราที่ได้เขียนไว้เมื่อ
วันที่ ๒๖ ราชทูตที่ ๓ ก็รับว่าจะคืนให้ แต่บาดหลวงตาซาก่อน
ที่จะลาไปนั้น ได้ขออนุญาตขอให้เราเรียกหนังสือฉบับนั้นคืนเลย
แต่เราก็หาฟังไม่ ในตอนเช้าเราได้พูดไว้ว่า ในเวลาที่เราจะเข้า
เผื่อนั้น ถ้าเราไม่ได้รับเกียรติยศอย่างราชทูตเอมมาซาเคอร์แล้ว
เราจะไม่ยอมพาพวกผู้คลั่งเค่งเข้าไปเผื่อนั้นเลยเป็นอันขาด การที่
เราได้พูดเช่นนั้น บาดหลวงตาซาไม่พอใจเลย เพราะบาดหลวงตาซา

เป็นผู้ที่ได้มาขอรับรองแทนมองซีเออร์คอนชตันซ์ ให้เราพาผู้ตั้งรังเค็ด
ไปด้วย ๓๐ คน บาดหลวงตาซาจึงได้พูดว่า การที่เราทำเช่นนั้น
ก็เท่ากับไม่ยอมรับสิ่งที่เซอวาเลียเดอโซมองต้องการนัก

ครั้นในคอนคำ เมื่อบาดหลวงตาซาได้กลับขึ้นไปกรุงศรีอยุธยา
แล้ว มองซีเออร์ตูบรูองได้ตั้งมาจากกรุงศรีอยุธยาและได้มาหาเรา
จึงได้เล่าให้เราฟังว่า มองซีเออร์คอนชตันซ์มีความโกรธเคืองมาก
ในการที่เราไม่ยอมให้มองซีเออร์คอนชตันซ์เป็นคนกลางในระหว่าง
เรากับพระยาพระคลัง และที่เราได้พูดไว้ว่า ถ้าเราจะต้องการ
คนกลางเมื่อใดเราก็จะได้เชิญให้มองซีเออร์คอนชตันซ์เป็นคนกลาง
นั้น หาเป็นการพอใจของมองซีเออร์คอนชตันซ์ไม่ เพราะมองซีเออร์
คอนชตันซ์ได้อวดอ้างว่า ถ้ามองซีเออร์คอนชตันซ์ได้เป็นพระใน
เรื่องนี้แล้ว ก็จะได้ช่วยเราอย่างแข็งแรงทีเดียว และในเรื่องนี้
มองซีเออร์คอนชตันซ์ก็ไปเที่ยวเล่าให้พวกนายทหารฟัง พวกนาย
ทหารจึงมีความเสียใจนักที่จะไม่ได้เข้าเฝ้าพระเจ้ากรุงสยาม

เราจึงได้ขอให้มองซีเออร์ตูบรูอง ไปบอกบรรดาพวกนายทหาร
เหล่านั้นให้ทราบความที่เป็นจริง เพื่อเขาจะหายเข้าใจผิด และเรา
ได้ขอให้มองซีเออร์ตูบรูองรับกลับขึ้นไปกรุงศรีอยุธยา ไปหา
มองซีเออร์คอนชตันซ์ด้วยตัวเอง และให้ไปชี้แจงให้มองซีเออร์
คอนชตันซ์เข้าใจว่า เวลานั้นเป็นโอกาสอันเหมาะที่สุด สำหรับแก้ไข

ขอเดชะหายให้ดีขึ้น เพราะมองซีเฮอร์คอนชตันซ์เป็นผู้หาว่า การ
ที่ใดเดชะหายไปใน ก็เพราะเราเป็นผู้ทำให้เดชะหายขึ้น

เมื่อวันที่ ๓๑ เดือนตุลาคม มองซีเฮอร์เคอดาตแบได้มาขอ
ให้ข้าพเจ้าช่วยกันร่างหนังสือถึง มองซีเฮอร์คอนชตันซ์ ฉบับ ๓
ให้เป็นที่ว่าเราขอร้องให้มองซีเฮอร์คอนชตันซ์ ได้ช่วยเหลือจัดการ
ในเรื่องพิธีที่เราจะเข้าเฝ้าให้ไต่เป็นการเรียบร้อยต่อไป ในขั้นต้น
ข้าพเจ้ามิได้เห็นพ้องด้วยมองซีเฮอร์เคอดาตแบที่จะมีหนังสือไปเช่น
นี้เลย แต่ครั้นข้าพเจ้าเห็นว่ามองซีเฮอร์เคอดาตแบได้คงใจจะมี
หนังสือไปให้จึงได้ ข้าพเจ้าจึงได้ยอม เพราะเห็นว่าเมื่อมีโอกาส
ควรจะทำได้ประการใด ก็ไม่ควรจะทิ้งโอกาสนั้นเสีย แต่ข้าพเจ้า
ก็มีได้หวังเลยว่า การที่จะมีหนังสือไปเช่นนั้นจะได้ผลอย่างไร เพราะ
การเรื่องนี้ก็เท่ากับเป็นเรื่องที่ตกลงกันเด็ดขาดแล้ว ก่อนที่จะส่ง
หนังสือฉบับนี้ไปยังมองซีเฮอร์คอนชตันซ์นั้น เราได้ตกลงว่า
จะได้ขอให้มองซีเฮอร์คอนชตันซ์กลับจากกรุงศรีอยุธยาเพื่อฟังข่าวคราว
คดีเดชะก่อน ครั้นเวดabayประมาณ ๕ โมง มองซีเฮอร์คอนชตันซ์
ก็มาถึง และได้มาเดาว่าได้มีประกาศทางราชการตั้งให้บาดหลวง
คาซาเป็นราชทูต เอนวอยเอกซตราออดินารี แทนพระเจ้ากรุงสยาม
ไปยังประเทศฝรั่งเศสแล้ว และได้เดาต่อไปว่าบาดหลวงคาซา
จะไม่ไปราชการเฉพาะแต่ที่ประเทศฝรั่งเศสแห่งเดียว แต่จะเคย
ไปถึงกรุงโรมด้วย

เมื่อเราได้ทราบความจากมองซิเออร์คอบรูว์ถึงกึ่งนี้แล้ว เราจึง
 ได้นำข่าวนี้เด้าให้พวกบาทหลวงเยซุอิต ๔ คนฟังซึ่งอยู่ในที่นั้นด้วย
 และเราก็แก้งทำเป็นยินดีในข่าวอนันนี้ และแก้งพูดว่า การที่
 บาทหลวงตาซาจะไปประเทศฝรั่งเศสนั้น คงจะมีเรื่องสำคัญอัน
 พอพระทัยของพระเจ้ากรุงฝรั่งเศสเป็นแน่ มิฉะนั้นไหนเดยบาท
 หลวงตาซาจะยอมไปเช่นนั้น แต่ความจริงเราก็เข้าใจว่า เรื่องที่
 บาทหลวงตาซาจะนำไปพูดที่ประเทศฝรั่งเศสนั้น ก็คงจะเอาเรื่องที่
 พวกมิชชันนารีถูกขับไล่จากเมืองตงเกีย และเรื่องเชิญให้พระเจ้า
 กรุงสยามเข้ารับตไปพูดกับบาทหลวงเดอลาเซซ เพื่อจะได้ให้บาท
 หลวงเดอลาเซซมีใจนำความกราบทูลต่อพระเจ้ากรุงฝรั่งเศสเท่านั้น
 แต่การที่จะให้บาทหลวงตาซาไปประเทศฝรั่งเศสนั้น เป็นเรื่อง
 ที่ได้คิดกันไว้ตั้งแต่แรก บาทหลวงตาซาได้ขึ้นมาที่กรุงศรีอยุธยา
 เสียแล้ว เพราะมองซิเออร์เวเรต์ผู้จัดการห้างฝรั่งเศสได้เด้าให้
 ข้าพเจ้าฟังว่า บาทหลวงตาซาได้กระซิบบอกมองซิเออร์เวเรต์
 มานานแล้ว และมีได้บอกกับมองซิเออร์เวเรต์แต่ผู้เดียว แต่
 บาทหลวงตาซายังได้พูดกับคนอื่น ๆ ก็อีกหลายคนว่า การเรื่องนี้
 ได้เป็นอันตกลงกันตั้งแต่บาทหลวงตาซาได้พบกับมองซิเออร์คอนซ
 คินซ์ในคราวแรกอยู่แล้ว ตามที่มองซิเออร์เวเรต์ได้เด้าให้
 ข้าพเจ้าฟังดังนี้ ต่อมาก็มืดเหตุทำให้ข้าพเจ้าเห็นว่า เป็นเรื่องที่
 จริง เพราะเมื่อเร็ว ๆ นี้เอง บาทหลวงตาซาได้พูดกับข้าพเจ้าว่า

พระเจ้ากรุงสยาม จะได้โปรดให้ส่งข้อสัญญาไปถวายพระเจ้ากรุง
 ฝรั่งเศส และจะเป็นการตกลงกันอย่างไร ก็แล้วแต่พระเจ้ากรุง
 ฝรั่งเศสจะทรงเห็นควรทั้งนี้ ในการที่จะส่งข้อสัญญาไปนั้น
 พระเจ้ากรุงสยามจะได้ทรงจัดคนที่ดีสำหรับให้นำข้อสัญญานั้นไป
 และบาดหลวงคาซาก็ยังได้พูดต่อไปอีกว่า กองทหารที่พระเจ้ากรุง
 ฝรั่งเศสได้ส่งมานั้น หาเพียงพอสำหรับพิทักษ์รักษาบางกอกไม่
 เพราะต่อไปเมื่อได้สร้างบ่อน้ำประทุหอรับขึ้นแล้ว บางกอกก็จะ
 กลายเป็นตำบลใหญ่และสำคัญมาก จึงจำเป็นจะต้องมีกองทหาร
 สำหรับรักษาตำบลนี้ไม่ต่ำกว่า ๒,๐๐๐ คน และบาดหลวงคาซา
 เชื่อว่า ถ้าพระเจ้ากรุงฝรั่งเศสได้ทรงทราบถึงเรื่องบางกอกโดย
 ละเอียดแล้ว ก็คงจะได้พระราชทานกองทัพเรือและกองทหาร
 ออกมาอีก เมื่อมีจำนวนทหารประจำอยู่ที่บางกอกพอแล้วเมื่อใด
 พระเจ้ากรุงสยามจึงจะทรงถอนทหารไทยออกจากบางกอกเมื่อนั้น
 ตามที่มองซิเออร์เวร์ตมาเดาให้ข้าพเจ้าฟัง และตามความ
 ที่ข้าพเจ้าได้ทราบจากบาดหลวงคาซานั้น จึงเป็นเหตุจำเป็นทำให้
 ข้าพเจ้าต้องพูดแข็งแรงกับบาดหลวงคาซา เป็นที่เหมือนข้าพเจ้าเฝ้า
 ความลับให้ฟังในเวลาที่ได้มีโอกาสสนทนากันว่า ในเรื่องของ
 ต่าง ๆ ที่มองซิเออร์คอนซันซ์บอกไว้ ได้ฝากไปยังประเทศฝรั่งเศส
 เมื่อสักก่อนนั้น เป็นเรื่องที่ราชสำนักฝรั่งเศสเมื่อหน่วยเดิมที่
 เราจึงได้รับคำสั่งมาให้คิดจัดการให้จัดการส่งของฝากต่าง ๆ ไปสักที่

และให้แจ้งการส่งทูตตอบกันไปตอบกันมาด้วย เพราะฉะนั้นพระเจ้ากรุงฝรั่งเศสจึงได้โปรดให้เราจัดการทั้งปวงให้เรียบร้อย ถ้าแม้ว่าไทยได้คิดจัดการกับคนอื่น โดยไม่ได้ทำความตกลงกับเราแล้ว พระเจ้ากรุงฝรั่งเศสก็คงจะไม่พอพระทัยเป็นแน่

ในสวนเรื่องพิธีและระเบียบที่จะเข้าเฝ้านั้น มองซิเออร์คูบรูอิงได้ให้เราฟังว่า ในเวลาที่มองซิเออร์คูบรูอิงไปพบกับมองซิเออร์คอนซตันซ์นั้น บาทหลวงคาซาได้เป็นด่ามให้ ครั้นมองซิเออร์คูบรูอิงได้แนะนำและชี้แจงเหตุผลต่าง ๆ ให้ฟังแล้ว ทั้งมองซิเออร์คอนซตันซ์และบาทหลวงคาซาได้แสดงตัวว่า จะได้ตั้งใจที่จะให้เราได้รับความพอใจทุกอย่าง และมองซิเออร์คอนซตันซ์ก็ได้พูดว่า ทำอย่างไร ๆ ก็จะได้จัดการให้เราได้ถวายพระราชสาส์นต่อพระหัตถ์ โดยจะได้จัดทำกันขึ้นได้ชั้น ๓ ครั้ง เพื่อเราจะได้เดินขึ้นไปให้ถึงพระแท่นที่ประทับได้ และจะได้จัดการให้เราได้มีโอกาสกราบทูตการต่าง ๆ ต่อพระเจ้ากรุงสยามได้

ที่มองซิเออร์คูบรูอิงได้เล่าเช่นนั้น ก็ทำให้ได้เห็นได้ว่า การที่มองซิเออร์คอนซตันซ์ได้อาสาจะเป็นคนกลางเกี่ยไต่ในเรื่องนี้นั้น จะมีผลอย่างไร เพราะเมื่อครั้งเซอวาเตียเดอโซมองถวายพระราชสาส์นนี้นั้น เซอวาเตียเดอโซมองได้เดินเข้ามาให้พระเจ้ากรุงสยามต้องก้มพระองค์ลงมารับพระราชสาส์นของพระเจ้ากรุงฝรั่งเศส

เค็ดจันได้ มองซิเออร์คอนชตันซ์จึงได้คิดบอังกัมมิให้เป็นเช่นนั้น
ในคราวนี้อีก โดยจัดให้มีคนบันได ๓ คนพอที่เราจะได้เดินขึ้นไป
ถวายพระราชดำล้นต่อพระหัตถ์ได้ พระเจ้ากรุงสยามจะได้ไม่ต้อง
ก้มพระองค์ลงมารับ ซึ่งเป็นการไม่เหมาะสมเลย เพราะฉะนั้นการ
ที่มองซิเออร์คอนชตันซ์คุยบายรับอาสาจะเป็นคนกลางให้ นั้น ก็โดย
คิดจะเอาบุญเอาคุณแก่เรา เราจะได้เห็นว่า มองซิเออร์คอนชตันซ์
ได้กรุณาแก่เราที่สุด และการที่ยอมให้เราก้าวบันไดขึ้นไปถวาย
พระราชดำล้นต่อพระหัตถ์นั้น ก็มีการแตกเปลี่ยนที่บังคับให้เรา
ถอดหมวกในเวลาที่เรากราบทูตพระเจ้ากรุงสยาม

เมื่อเราได้ฟังรายงานของมองซิเออร์คูบรูองต์เสร็จแล้ว เราจึง
ได้เอาหนังสือที่เราได้เขียนถึงมองซิเออร์คอนชตันซ์นั้น มาอ่าน
ให้บาดหลวงเชซวิต & คนฟัง บาดหลวงเชซวิตทั้ง ๔ คนได้เห็น
ว่า จำนวนในหนังสือเป็นจำนวนที่อ่อนหวานมาก เราจึงได้มอบ
หนังสือฉบับนั้น ให้บาดหลวงกุซาคซ์ถือไปส่งมองซิเออร์คอนช
ตันซ์ และได้สั่งให้บาดหลวงกุซาคซ์ไปบอกกับบาดหลวงคาซา
ว่า การที่บาดหลวงคาซาได้รับตำแหน่งหน้าที่ใหม่นี้ เรามีความ
ยินดีด้วยเป็นอันมาก ครั้นบาดหลวงกุซาคซ์ได้กลับมาแล้ว บาด
หลวงกุซาคซ์จึงได้บอกกับเราว่า มองซิเออร์คูบรูองต์ได้สั่งให้มา
บอกว่า หนังสือที่เราได้มีไปถึงมองซิเออร์คอนชตันซ์นั้น มอง
ซิเออร์คอนชตันซ์เห็นว่าเป็นจำนวนที่ไม่ใคร่จะดี และได้พูดต่อไป

ว่า การที่เราได้แสดงความยินดีต่อบาทหลวงคาซันนี บาทหลวงคาซาตอบมาว่า ชอบใจ และว่าพรุ่งนี้จะได้มาหาเรา

ณวันเสาร์ที่ ๓ เดือนพฤศจิกายน ค.ศ. ๑๖๘๗ (พ.ศ. ๒๒๓๐) บาทหลวงคาซาได้มารับประทานอาหารกับเรา เราจึงได้แสดงความยินดีในการที่บาทหลวงคาซาได้รับตำแหน่งหน้าที่ใหม่ บาทหลวงคาซาจึงได้พูดกับเราต่อหน้าคนเป็นอันมากโดยแสดงกิริยาและวาจาล่อมคัวว่า การที่บาทหลวงคาซาจะได้รับเกียรติยศใหม่นี้ บาทหลวงคาซาต้องได้รับคำแนะนำของเราเสียก่อนจึงจะยอมรับตำแหน่งนี้ได้ ฝ่ายเราจึงได้ตอบบาทหลวงคาซา โดยแสดงกิริยาและวาจาล่อมคัวเหมือนกันว่า บาทหลวงคาซาไม่จำเป็นต้องคอยรับคำแนะนำของเราอย่างใดเลย บาทหลวงคาซาก็ยึดเอาคำของเราเป็นที่ตั้ง และตั้งแต่นั้นมาก็ได้พูดถึงเรื่องหนักกับเราอีกต่อไป แล้วบาทหลวงคาซาจึงได้ส่งหนังสือของ มงซิเออร์คอนชตันซ์ ให้เราฉบับ ๑ และได้ขอให้บาทหลวงเดซปายักซึ่งได้มากับบาทหลวงคาซันนี ได้คัดสำเนาหนังสือฉบับนั้นไว้ด้วย

เราจึงได้ถามบาทหลวงคาซาว่า มงซิเออร์คอนชตันซ์ไม่พอใจหนังสือของเรา จริงหรืออย่างไร

บาทหลวงคาซาได้ตอบว่า จริง มงซิเออร์คอนชตันซ์ไม่พอใจในหนังสือฉบับแรกของท่าน

เราจึงได้ตอบว่า ในหนังสือฉบับเดียวจะกล่าวข้อความตง
ทั้งหมดไม่ได้ยู่เอง แต่หนังสือฉบับที่ ๒ ก็ดำเนินความไปถึง
ฉบับแรกยู่แล้ว และข้อความในหนังสือฉบับแรกนั้น ก็ยู่
แต่เป็นเรื่องท่จริงทงนั้น

บาทหลวงคาซาจึงตอบว่า ท่านอ่านหนังสือของมองซิเออร์
คอนซตันซ์เกิด

มองซิเออร์เคอลาดูแบจึงได้พุดกับบาทหลวงคาซาว่า ท่านได้
กรุณาอย่าต้งให้ข้าพเจ้าอ่านหนังสือฉบับนี้เลย เพราะข้าพเจ้า
ได้ต้งใจไว้ว่า ในระวางที่ข้าพเจ้ายู่เมืองไทยนี้ ข้าพเจ้าจะไม่
มีความโกรทเคืองอีกต้อไป

ข้าพเจ้าจึงได้ต้งจดหมายฉบับนี้ให้บาทหลวงเคซปานยักคิด
ด้าเนาไว้ แล้วบาทหลวงคาซาได้ขอให้ข้าพเจ้าได้อ่านจดหมาย
ฉบับนี้โดยละเพาะ ข้าพเจ้าได้อ่านแล้วก็เห็นว่า จดหมายฉบับ
นี้ เต็มไปด้วยข้อความเหน็บแนมทงนี้ แล้วมองซิเออร์เคอลา
ดูแบก็ได้ให้คิดด้าเนาไว้ฉบับ ๑ เหมือนกัน

เมื่อได้รับประทานอาหารกันเสร็จแล้ว ก็ต่างคนช่วยกันตรวจ
ดูของเครื่องราชบรรณาการ ของพระเจ้ากรุงฝรังเศส ครั้นเมื่อ
บาทหลวงคาซาจะถากถับไป มองซิเออร์เคอลาดูแบจึงได้พุดกับ
บาทหลวงคาซาว่า หนังสือที่เราได้มไปถึงมองซิเออร์คอนซตันซ์
เมื่อวานนี้ บาทหลวงเชชวิตทง ๕ คนก็ได้อ่านและได้เห็น

ชอบด้วยแล้ว และบาดหลวงเยซุอิตทั้ง ๕ คนอาจจะเป็นพยาน
ได้ว่า การที่เราได้มีหนังสือไปถึงมองซิเออร์คอนซตันซ์ ก็ด้วย
เจตนาอันดีเป็นแท้

เมื่อข้าพเจ้าได้เข้าใจความในหนังสือของมองซิเออร์คอนซตันซ์
ให้มองซิเออร์เคอตาตูแบฟังแล้ว มองซิเออร์เคอตาตูแบก็ค้น
หนังสือฉบับนั้นให้กับบาดหลวงคาซา โดยมองซิเออร์เคอตาตูแบ
มิได้อ่านหนังสือฉบับนั้นเลย และบาดหลวงคาซาก็นำหนังสือฉบับ
นั้นไปคืนให้กับมองซิเออร์คอนซตันซ์ ในเวลาที่มองซิเออร์คอนซ
ตันซ์จะไปเฝ้าพระเจ้ากรุงสยาม แต่ในเรื่องพิธีและระเบียบที่จะ
เข้าเฝ้านั้น ก็คงเป็นอันยุติตามเดิมนั่นเอง คือว่า เราจะต้องนั่ง
และถอดหมวกในเวลาที่กราบทูลต่อพระเจ้ากรุงสยาม แต่ในเรื่อง
ที่จะพาคนผู้ผิดฝังเศียรเข้าไปเฝ้าด้วยนั้น เป็นเรื่องที่โต้เถียงกันไว้
ที่กรุงศรีอยุธยาแล้ว จึงเป็นอันตกลงกันว่า เราจะได้พาพวก
นายทหารเรือและพลอาสาบางคนไปกับเราด้วย ส่วนนายทหารที่
ประจำการอยู่ที่บางกอกนั้น จะได้ไปพร้อมกับมองซิเออร์เดฟาซ
เพราะเมื่อเราได้เฝ้าเสร็จแล้ว พระเจ้ากรุงสยามจะได้เสด็จออก
อีกครั้ง ๑ เพื่อให้มองซิเออร์เดฟาซได้เฝ้าโดยฉะเพาะ ในตอน
ค่ำได้มีนายทหารเรือมาจากด่านภาษีหลายคน เพื่อเตรียมตัวที่จะ
ไปเฝ้ากับเราในวันพรุ่งนี้

ณวันที่ ๒ เดือนพฤศจิกายน ค.ศ. ๑๖๘๗ (พ.ศ. ๒๒๓๐) เวลาเช้า เจ้าพนักงานได้มาแจ้งว่า เรือสำหรับประดิษฐานพระราชดำรัสและสำหรับบรรทุกของเครื่องราชบรรณาการของพระเจ้ากรุงฝรั่งเศส และเรือสำหรับเราและพนักงานข้าราชการคนใช้ของเรา นั้น ได้เตรียมไว้พร้อมเสร็จแต่คั่นแล้ว ในตอนกลางคืนก่อนสว่าง ราชทูตที่ ๑ กับข้าราชการไทยอีกหลายคน ได้ไปบนของเครื่องราชบรรณาการของพระเจ้ากรุงฝรั่งเศส ซึ่งยังคงค้างอยู่ที่ด่านภาษีบรรทุกลงเรือไว้เสร็จ และในคืนจะต้องกล่าวไว้ว่า ก่อนวันที่เราจะได้เข้าเฝ้าหลายวัน เจ้าพนักงานของพระเจ้ากรุงสยาม ได้มาบนของเครื่องราชบรรณาการของพระเจ้ากรุงฝรั่งเศสบางสิ่งบางอย่าง ไปไว้ในพระราชวังเสียบ้างแล้ว และการที่ชนเครื่องราชบรรณาการไปนั้นก็ได้ทำพิธีกันใหญ่โต และได้จัดทำบัญชีของต่าง ๆ อย่างละเอียดถี่ถ้วน จนที่สุดจดพดอยต่าง ๆ ที่ฝังอยู่ในอานม้านั้นก็อยู่ด้าหะนับเม็ดดีดและจดลงในบัญชีไว้ด้วย

มาจนถึงบัดนี้เรายังหาได้ข่าวคราวถึงเรือ ดานอมนันตี อย่างไรก็ดีไม่เรือดำน้ำได้พดกับเรากั้งแต่เรือได้ข้อมแหดมเคบออกฟุกโตไซบ จะไปร้ายดีประการใดเราหาทราบข่าวไม่ แต่ของเครื่องราชบรรณาการบางอย่าง เช่น ผ้าปักทองและเงิน ผ้าต่าง ๆ และอาวุธต่าง ๆ นั้นได้บรรทุกลงเรือดำน้ำ เพราะฉะนั้นในเวลาที่จะถวายเครื่องราชบรรณาการคราวนี้ จึงต้องงคของที่ยังตกค้างอยู่ในเรือดานอมนันตีไว้ก่อน

ครั้นเวลาเข้าประมาณย่ำรุ่ง ออกยาพระเสด็จ กับขุนนาง
 ข้าราชการผู้ใหญ่อีกหลายนาย ได้ให้ราชทูตที่ ๑ มาแจ้งแก่เราว่า
 การต่าง ๆ สำหรับให้เราได้เข้าเฝ้าพระเจ้ากรุงสยามนั้น ได้เตรียม
 ใจพร้อมทุกอย่างแล้ว ถ้าเราจะออกเดินทางเมื่อไรก็ได้ เราจึงได้
 ตอบว่า เราก็ตได้เตรียมตัวอยู่พร้อมแล้วเหมือนกัน สักครู่หนึ่ง
 ออกยาพระเสด็จกับขุนนางผู้ใหญ่จึงได้เข้ามาในห้องที่เราพักรออยู่
 ในห้องนั้นเราได้นั่งพักอยู่บนเก้าอี้ ๆ นั่งอยู่บนแท่น มีโต๊ะตั้งอยู่
 หน้าเราโต๊ะหนึ่ง พระราชดำรัสของพระเจ้ากรุงฝรั่งเศสนั้นได้บรรจ
 ไล่หีบทอง และได้วางอยู่บนพานทอง ๆ นั้นตั้งอยู่บนที่สูงประมาณ
 สัก ๒ ฟุต เมื่อข้าราชการไทยได้เข้ามาในห้องนั้น พอมาถึงประตู
 ก็ถึงกราบแล้วจึงคตานเข้ามาหาโต๊ะ ในระวางที่คตานอยู่นั้นก็ได้
 ถวายบังคม ๓ ครั้ง เมื่อคตานมาถึงโต๊ะแล้วข้าราชการไทยก็ยืนชน
 ข้าง โต๊ะเรียงกันตามลำดับผู้ใหญ่ผู้น้อย เมื่อเสร็จแล้วออกยา
 พระเสด็จจึงได้กล่าวถ้อยคำต้อนรับเรา ข้าพเจ้าได้ทราบว่าออกยา
 พระเสด็จผู้นั้น เป็นผู้สั่งการงานทั้งปวงในเวลาที่พระเจ้ากรุงสยาม
 เสด็จไม่อยู่

ราชทูตที่ ๑ จึงได้มาบอกกับเราว่า ถึงเวลาที่จะต้องไปแล้ว
 ทันใดนั้นออกยาพระเสด็จและข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อย จึงได้เดิน
 เรียง ๒ ออกจากห้อง แต่ก่อนที่จะออกเดินทางนั้น ได้ถวายบังคม
 พระราชดำรัสอีกครั้ง ๑ แล้วได้เดินไปลงเรือซึ่งจอดอยู่ที่ริมตลิ่ง

มองซีเออร์เดอตาตูแบ จึงได้ยกพานทองซึ่งประดิษฐานพระราชดำรัส
นั้นส่งให้ข้าพเจ้า ๆ จึงได้ส่งให้บุตรของข้าพเจ้าเชิญต่อไป บุตรของ
ข้าพเจ้าได้รับพานทองซึ่งประดิษฐานพระราชดำรัสไว้แล้ว จึงได้
เดินออกหน้าเราจนถึงเรือ ครั้นไปถึงเรือแล้วข้าพเจ้าจึงได้รับ
พานพระราชดำรัสจากบุตรของข้าพเจ้าส่งให้แก่ขุนนางไทยคนหนึ่ง
ขุนนางผู้นั้นจึงได้เชิญพระราชดำรัสไปประดิษฐานบนบุษบกซึ่งตั้งอยู่
กลางเรือยาว และเรือดำน้ำเป็นเรือที่ไม่ได้ใช้ อย่างอื่นนอกจาก
สำหรับประดิษฐานพระราชดำรัสเท่านั้น ผู้ที่ได้ไปกับเราในคราวนี้
มีนายทหารเรือ ๑๒ คน และคนใช้ของเรารวมทั้งสิ้นเป็นคนประมาณ
๓๐ คน เราจึงได้ลงไปในเรือดำน้ำหนึ่งซึ่งเป็นเรือดำน้ำเองที่เสอวาเลีย
เดอโซมองได้เคยนั่งไปแล้ว นายทหารเรือและคนใช้ของเราได้
ลงในเรือดำน้ำ

ออกยาพระเสด็จกับขุนนางข้าราชการที่ได้มาเชิญพระราชดำรัส
ของพระเจ้ากรุงฝรั่งเศส กับขุนนางข้าราชการอื่น ๆ อีกหลายคน
ซึ่งมาหน้าพระราชดำรัสนั้น จึงได้เคลื่อนกระบวนเรือออกหน้า
ตามลำดับยศผู้ใหญ่ผู้น้อย ต่อจากเรือขุนนางข้าราชการนั้นถึง
เรือซึ่งบรรทุกเครื่องราชบรรณาการ ต่อจากเรือเครื่องราชบรรณา
การนั้น ก็ถึงเรือที่ประดิษฐานพระราชดำรัส บุตรของข้าพเจ้าก็ได้
ลงไปอยู่ในเรือดำน้ำด้วย และได้นั่งอยู่บนแท่นที่รองบุษบก ต่อจาก

เรือพระราชดำรินั้นหนักถึงเรือเราทีเดียว ต่อจากเรือเราถึงเรือ
นายทหารเรือฝรั่งแต่ละคนใช้ของเรา

กระบวนเรือได้เดินเรียงดำเป็นแนวเดียว ทั้งต้องช่างนม
เรือของพระเจ้ากรุงสยามแข่งสำหรับประดับเกียรติยศ พอเราได้
เคลื่อนเรือก็ได้เห็นเรือเป็นอันมากจนนับจำนวนไม่ถ้วน ซึ่งเป็นเรือ
ของพวกหัวหน้าชาติต่าง ๆ ทุก ๆ ชาติซึ่งอยู่ในเมืองไทย ชาติแต่
ชาติฮอลันดาชาติเดียวหาได้มาไม่ และบรรดาหัวหน้าเหล่านั้นต่าง
มีข่าวไพร่ผู้คนตามมาด้วยอันนับจำนวนไม่ไหวเลย ในระหว่างที่
เดินกระบวนเรืออยู่นั้น เรือของพระเจ้ากรุงสยามได้ยิงสลุดคำนับ
เราหลายลำ และมีเรือชาติอังกฤษซึ่งจอดอยู่ในลำแม่น้ำลำหนึ่ง
ก็ได้ยิงสลุดคำนับเราด้วย ครั้นได้มาถึงกรุงศรีอยุธยา บันใหญ่
ในพระนครก็ได้ยิงสลุด พอบันในพระนครได้ยิงจบแล้ว เรือเซนต์
หลุย กับที่ห่างของบริษัทก็ได้ยิงบันใหญ่สลุดเหมือนกัน กระบวน
เรือจึงได้เดี่ยวเข้าคลอง ซึ่งมีถนนใหญ่มาตกที่คลองสายหนึ่ง และ
เป็นถนนในระหว่างคลองทะลุถึงพระราชวังของพระเจ้ากรุงสยามทีเดียว
เมื่อเราได้ขึ้นจากเรือแล้ว ได้เห็นราชรถคันหนึ่งเปิดทองอร่าม
ทั้งคัน บนราชรถนั้นมีบุษบกทำรูปคล้าย ๆ พระโขนง สำหรับ
ประดิษฐานพระราชดำรินเข้าไปในพระราชวัง
เมื่อเรือได้เทียบท่าที่ริมถนนใหญ่แล้วเราจึงได้ขึ้นจากเรือ เรา

จึงได้ไปเชิญพระราชดำดี้นออกจากเรือพระที่นั่ง แล้วได้เชิญพระ
 ราชดำดี้นประดิษฐานลงบุษบกซึ่ง ชุนนางไทยได้ แบก หามไปจนถึง
 ราชรถ จึงเชิญพระราชดำดี้นออกจากบุษบกขึ้นตั้งประดิษฐานบน
 ราชรถต่อไป รอบราชรถมีชุนนางข้าราชการไทยถือฉัตรหลายชั้น
 และมีผู้คนเป็นอันมากจนนับจำนวนไม่ถ้วน ต่างถวายบังคมพระ
 ราชดำดี้นด้วยกนทั้งดิน

ข้าพเจ้ากับมองซิเออร์เคอตาตุแบจึงได้ขึ้นนั่งเสด็จเปิดทอง ซึ่ง
 คนไทยได้หามไป นายทหารเรือกับข้าราชการฝรั่งเสด็จซึ่งได้มา
 กับเรานั้นได้เข้ามาตามเรา และคนใช้ของเราก็ได้เดินเคียงและเวด
 ด้อมเสด็จที่เราั่งไป เราได้เดินกระบวนไปตามถนนใหญ่ สองข้าง
 ถนนมีทหารไทยยืนเรียงรายไปตลอดทาง ทางที่จะไปนั้นถึงเป็นทาง
 ที่ใกล้ก็จริงอยู่ แต่เราได้เดินทางถึง ๒ ชั่วโมงจึงได้ไปถึงพระราชวัง
 การที่ช้าเช่นนั้นก็เพราะเหตุที่เราค่อย ๆ ก้าวเดินช้า ๆ อยู่แล้ว และ
 ค่อยหยุดบ่อย ๆ เพราะคิดผู้คนพลเมืองซึ่งออกมาดูกันยัดเยียด
 เต็มถนนไปหมด

ครั้นได้มาถึงประตูพระราชวังแล้ว เราก็ได้ลงจากเสด็จ จึง
 ได้ไปเชิญพระราชดำดี้นจากราชรถมอบให้บุตรของข้าพเจ้าเชิญต่อไป
 บุตรของข้าพเจ้าได้รับพระราชดำดี้นแล้ว ก็ได้เดินออกหน้าเรา เมื่อ
 ไปถึงประตูพระราชวังแล้ว พวกที่ล้อมกนให้เรานั้นก็ต่างคนต่างไป
 กันหมด และได้มีข้าราชการชั้นผู้ใหญ่หลายคนได้มาคอยรับเรา

อยู่ที่ประตูพระราชวังนี้ เราจึงได้เดินเข้าประตูพระราชวังพร้อมด้วย
ขุนนางข้าราชการไทยที่มารับเรา และเจ้าพนักงานฝรั่งเคียงกับคนใช้
ของเราที่ได้เดินตามเข้าไปพร้อมกัน

การที่เจ้าพนักงานไทยได้ให้เราเดินด้วยเท้าและไม่มียุบจะกัน
เวลาที่แดดกำลังกล้าแรงในระยะทางอันไกลเช่นนั้น เราก็ไม่เห็นเป็น
การ ปลอดภัย ไต เดียวแล้ว เพราะเขอวอดีเคอโซมองได้เคย
ถูกอย่างนั้นมาครั้งหนึ่งแล้ว เพราะฉะนั้นในข้อนี้เราจึงมิได้คัดค้าน
หรือว่ากล่าวอย่างใด แต่ถึงดังนั้นเมื่อได้เข้าเฝ้ากันเสร็จแล้ว
ข้าพเจ้าก็อดพูดกับมองซิเออร์คอนชตันซ์ไม่ได้ว่า พวกเขาวยุโรป
ไม่เคยเดินตากแดดอันกล้าแรงเช่นนั้นเลย เมื่อได้เข้าไปถึงพระราชวัง
แล้ว ก็ได้เห็นทหารรักษาพระองค์ของพระเจ้ากรุงสยาม และมี
อะไรต่ออะไรต่าง ๆ เหมือนกับเมื่อครั้งเขอวอดีเคอโซมองเข้าเฝ้า
เหมือนกัน

เมื่อได้เดินเข้าไปถึงสถานที่สุดแล้ว มองซิเออร์คอนชตันซ์กับ
บาทหลวงคาซาก็ออกมาต้อนรับ และได้มาบอกว่าพระเจ้ากรุงสยาม
ได้เสด็จขึ้นประทับบนพระแท่นคอยเรายู่นานแล้ว พระเจ้ากรุง
สยามได้โปรดให้ผู้ตีฝรั่งเคียงเข้าไปในท้องพระโรงก่อน ผู้ตีฝรั่งเคียง
เหล่านั้นได้เข้าไปในท้องพระโรง ได้ถวายคำนับต่อพระเจ้ากรุงสยาม
แล้วจึงได้นั่งลงทบทมตรงกับที่ประทับ แล้วมองซิเออร์คอนชตันซ์
จึงได้พาเราไปจนถึงสถานที่ข้างตอกกับท้องพระโรงนั้น พอเรา

ได้เดินก้าวขึ้นฉัตรจรยัคคนแรกแล้ว มองซีเฮอร์คอนซคันซ์ก็ได้
เดินไปที่ซาตาอีกแห่งหนึ่งซึ่งติดกับห้องพระโรง มองซีเฮอร์คอนซ
คันซ์ได้กราบถวายบังคม ๓ ครั้งจึงได้เข้าไปในห้องพระโรง ฝ่าย
เราได้ขึ้นฉัตรจรยัคแล้วเดินเข้าไปในห้องพระโรง เราได้ถวายคำนับ
พระเจ้ากรุงสยาม ๓ ครั้ง ครั้งแรกนั้นได้ถวายคำนับเมื่อได้ก้าว
พระทวารเข้าไป ครั้งที่ ๒ ได้ถวายคำนับเมื่อเดินไปถึงกลางห้อง
พระโรง และครั้งที่ ๓ นั้นได้ถวายคำนับเมื่อไปถึงที่เจ้าพนักงาน
ได้จัดให้เรานั่ง

เมื่อพระเจ้ากรุงสยามได้ทอดพระเนตรเห็นเราก็ทรงพระสรวล
แต่ก็หาได้ถามพระเศียรรับคำนับเราไม่ พระเจ้ากรุงสยามได้ประทับ
อยู่ข้างในพระแกร เห็นพระองค์แต่เพียงครั้งพระองค์เท่านั้น ทรง
ฉลองพระองค์ทำด้วยผ้าเยียรบับเงิน และทรงพระมาดามียอดแหลม
เป็นรูปปรัามีค ตามแบบของไทยทำด้วยผ้าเยียรบับเงินเหมือนกัน
บนพระมหามาตานั้นมีพระเกี้ยวทองคำ ๓ ชั้นประดับเพชรพลอยต่างๆ
และมีช่อดอกไม้ไหว้ทำเป็นรูปกระหนกเปลวทองคำประดับเพชร
พลอยต่างๆ เหมือนกัน ช่อดอกไม้ทองนั้นติดอยู่ข้างซ้ายพระมหา
มาดา ต้องข้างพระแกลงนั้นปักฉัตรหลายฉัตร ๆ ๑ มี ๗ ชั้นก็มี ๘ ชั้น
ก็มี ๙ ชั้นก็มี แต่ได้พระแกลงนั้นทำเป็นบันได ๓ ชั้น ในห้อง
พระโรงนั้นปูพรมเปือยงามที่สุดเต็มห้องพระโรง และข้าราชการ
ขุนนางผู้ใหญ่หมอบอยู่เต็มไป ต่างคนต่างวางพานทองและพานเงิน

ตามยศของตัวทุกคน มองซีเออร์คอนชตันซ์ก็หมอบอยู่ข้างขวาเรา เพราะจะเป็นด้าม มองเซนเยอร์เคอเมเตโดโปดิคั้งอยู่บนพรม ซ้ายเรา และบาดหลวงคาซาณังอยู่ข้างหลังเรา

เมื่อเราได้ถวายคำนับครั้งที่ ๓ แล้ว มองซีเออร์เคอตาตูแบก็กราบทูลข้อความต่าง ๆ แต่ในเวลาทีกราบทูลอยู่นั้นเราก็ได้ยืนอยู่ตลอดเวลา เพราะเราได้ทราบว่ากรทียันนั้นเป็นกริยาฝังผายมากกว่าที่จะนั่ง บนม้าเด็ก ๆ ดี เหลี่ยม กว้าง ๑ ฟุต ยาว ๑ ฟุต ซึ่งเจ้าพนักงานได้เอาพรมตายทงปูไว้ให้เรานั่ง และม้านั่งเหลี่ยมนั้นก็เป็นม้าตัวเดียวกันเองที่ได้เตรียมไว้สำหรับครั้งเสอวาเตียเคอโซมอง

เมื่อมองซีเออร์เคอตาตูแบได้กราบทูลสิ้นคำดังแล้ว มองซีเออร์คอนชตันซ์ก็ได้แปลถวาย แต่คำแปลของมองซีเออร์คอนชตันซ์นั้นได้เขียนไว้เป็นภาษาปอตุเกตุถืออยู่ในมือ แต่ข้าพเจ้าได้สังเกตเห็นว่าคำแปลของมองซีเออร์คอนชตันซ์ ดีนักกว่าที่มองซีเออร์เคอตาตูแบได้กราบทูลเป็นอันมาก

ครั้นมองซีเออร์คอนชตันซ์ได้แปลถวายคำกราบทูลของมองซีเออร์เคอตาตูแบเสร็จแล้ว ข้าพเจ้าจึงได้ไปรับหีบซึ่งบรรจุมงกุฎราชดำเนินของพระเจ้ากรุงฝรั่งเศสมาจากมือบุตรข้าพเจ้า เพราะบุตรข้าพเจ้าได้ยื่นถือหีบพระราชดำเนินอยู่ตลอดเวลา ข้าพเจ้าจึงได้เชิญหีบพระราชดำเนินส่งให้กับมองซีเออร์เคอตาตูแบ มองซีเออร์

เดอลาดูแบ่ได้รับหีบพระราชดำรัสจากข้าพเจ้าแล้ว ก็เอาหีบพระราชดำรัสขึ้นทูลทูลกระซิบแล้วจึงนำถวายต่อพระเจ้ากรุงสยาม

พระเจ้ากรุงสยามได้ทรงรับพระราชดำรัสจากมองซิเออร์เดอลาดูแบ่แล้ว ก็ทรงยกพระหัตถ์ทูลทูลกระซิบพระราชดำรัสขึ้นขึ้นเพียงพระโอษฐ์ ทรงแสดงพระกริยาคล้าย ๆ จะคำนับพระราชดำรัส แล้วจึงได้ทรงวางพระราชดำรัสไว้ข้างขวาพระองค์ เสร็จแล้วจึงได้รับสั่งถามเราถึงทุกซัดๆ ของพระเจ้ากรุงฝรั่งเศสเสด็จพระสหายของพระองค์ ว่าทรงสดบายดีอยู่หรืออย่างไร เพราะได้ทรงทราบมาโดยเสด็จพระทัยเป็นอันมาก ว่าพระเจ้ากรุงฝรั่งเศสได้ทรงพระประชวรไป

เราจึงได้กราบทูลว่า พระเจ้ากรุงฝรั่งเศสได้ทรงพระประชวรจริง แต่เมื่อเราได้ออกจากประเทศฝรั่งเศสนั้น พระเจ้ากรุงฝรั่งเศสได้หายพระประชวรทรงสดบายเป็นปกติดีแล้ว

พระเจ้ากรุงสยามจึงได้รับสั่งถามถึงข่าวทุกซัดๆ ของราชวงศ์ฝรั่งเศสทุกองค์ และเราก็ได้สังเกตเห็นตามพระกระแสและตามพระอิริยาบถว่า พระเจ้ากรุงสยามทรงรักใคร่และทรงนับถือพระเจ้ากรุงฝรั่งเศสจริง เมื่อหมดกระแสรับสั่งแล้ว พระเจ้ากรุงสยามจึงได้รับสั่งให้มองซิเออร์คอนซันซิบออกกับเราว่า ในเรื่องต่างๆ ที่เราจะมาจัดการนั้น ให้เรามาพบกับพระยาพระคลังต่อไป เพราะได้มีรับสั่งไว้กับพระยาพระคลังเสร็จแล้ว

พระยาพระคลังหาได้เกี่ยวข้องในการแผ่นดินอย่างใดไม่ และการ
ทั้งหลายทั้งปวงมองซิเออร์คอนชตันซึกก็เป็นผู้ทำทั้งนั้น

ในขณะนั้นเจ้าพนักงานได้เป่ามโหรีตักตอง พระเจ้ากรุงสยามก็เสด็จ
ขึ้น พอหับพระเกรงเสร็จแล้ว มองซิเออร์คอนชตันซึกได้ขอให้เรา
รออยู่ในห้องพระโรงก่อน เพราะมองซิเออร์คอนชตันซึกจะต้องกลับ
เข้าไปเฝ้าพระเจ้ากรุงสยามอีก เพื่อจะได้นำมองซิเออร์เดฟาดและ
นายทหารให้เข้าเฝ้า เมื่อเสร็จแล้วมองซิเออร์คอนชตันซึกจึงจะ
กลับมารับเรา

เราได้นั่งรออยู่ในห้องพระโรงพร้อมกับตั้งพระราชเตอเมเตโกลโปลิค
ในระวางนั้นพวกขุนนางข้าราชการก็ยังคงหมอบอยู่ เหมือนกับ
หมอบอยู่ในเวลาที่พระเจ้ากรุงสยามประทับอยู่ในที่นั้นเหมือนกัน อีก
สักครู่หนึ่งมองซิเออร์คอนชตันซึกได้กลับมา และได้พาเราไปในที่
แห่งหนึ่งซึ่งได้จัดเตรียมไว้สำหรับเลี้ยงอาหาร ครั้นไปถึงห้องเลี้ยง
อาหารแล้ว ข้าพเจ้าจึงขอความกรุณาต่อมองซิเออร์คอนชตันซึก
ให้ข้าพเจ้าได้กลับไปเสียดก่อนท่านเพราะข้าพเจ้าไม่สบายเลย โดย
เหตุที่ได้รับความคิดเห็นน้อยในเวลาที่เดินทางและในเวลาที่เฝ้า และ
อาการป่วยของข้าพเจ้านี้ ทำให้ข้าพเจ้ารับประทานอาหารไม่ได้
มองซิเออร์คอนชตันซึกได้ทราบว่าข้าพเจ้าไม่สบายก็แสดงความเสีย
ใจ จึงได้พาข้าพเจ้าไปจนถึงเรือ เมื่อไปถึงเรือ ข้าพเจ้าได้พบกับ

มองซิเออร์เดฟาซซึ่งพึ่งกลับจากเฝ้าพระเจ้ากรุงสยาม ดั่งเกิด
มองซิเออร์เดฟาซมีความพอใจมาก ในการที่ได้เฝ้าในครั้ง

เมื่อข้าพเจ้าไปถึงที่พักซึ่งเจ้าพนักงานได้เตรียมไว้สำหรับให้เรา
พัก และเป็นที่พักหลังเดียวกับเมื่อครั้งเซอวาเดียเคอโซมของนั้น อีก
สักครู่หนึ่งได้มีคนเข้ามาบอกว่า มีข้าราชการมาจากพระราชวังมาหา
ข้าพเจ้าคนหนึ่ง โดยพระเจ้ากรุงสยามมีรับสั่งให้มา ข้าพเจ้าจึงได้
ให้ไปเชิญข้าราชการผู้นั้นเข้ามาในห้องพร้อมด้วยด้าม ข้าราชการ
ผู้นั้นจึงได้บอกกับข้าพเจ้า ว่าพระเจ้ากรุงสยามได้ทรงทราบ
ว่าข้าพเจ้าป่วยที่ทรงเสียดพระทัยเป็นอันมาก จึงได้รับสั่งให้ข้าราชการ
ผู้นั้นมาหาเพื่อให้ถามอาการของข้าพเจ้าว่าเป็นอย่างไรบ้าง ทั้งโปรด
ให้บอกกับข้าพเจ้าว่าเมื่อข้าพเจ้าจะต้องการหมอยาหรือจะต้องการ
สิ่งใด ๆ ในพระราชอาณาเขตต์ ซึ่งจะเยี่ยวยาให้ข้าพเจ้าหายได้
โดยเร็วแล้ว ก็จะมีพระราชทานให้ทั้งสิ้น

ข้าพเจ้าจึงได้ตอบขอบพระเดชพระคุณในการที่พระเจ้ากรุงสยาม
ได้ทรงพระกรุณาแก่ข้าพเจ้าดังนี้ แล้วข้าราชการผู้นั้นก็ลากลับไป

ในเวลากลางคืนเมื่อมองซิเออร์เดอตาตูแบได้กลับมาแล้ว มอง
ซิเออร์เดอตาตูแบได้บอกกับข้าพเจ้า ว่าในการที่พระเจ้ากรุงสยาม
ได้โปรดพระราชทานเลี้ยงนั้น ตัวมองซิเออร์เดอตาตูแบกับ
เจ้าพนักงานและนายทหารฝรั่งเศส ได้รับพระราชทานเลี้ยงอย่างอิม
หน้าสำราญทุกคน และในระวางเวลาที่รับประทานอาหารอยู่นั้น

ก็ได้คิดถวายพระพรให้แก่พระราชวงศ์ไทยทั้งหมด ต่อมาภายหลัง
ข้าพเจ้าได้ทราบว่า ในระวางที่พวกฝรั่งเค้ได้รับพระราชทานเลี้ยงอยู่นั้น
พระเจ้ากรุงสยามได้เสด็จประทับในท่ากำบังแห่งหนึ่ง ทอดพระเนตร
การเลี้ยงจนตลอดเวลา

ณวันที่ ๓ เดือนพฤศจิกายน เวลาค่ำ มองซิเออร์คอนชตันซ์
ได้มาหา และเราก็ได้เชิญให้มองซิเออร์คอนชตันซ์รับประทาน
อาหารพร้อมกับเราด้วย

ณวันที่ ๔ เดือนพฤศจิกายน ทูตเมืองปัตตานี ๓ ทูตเมือง
เซมร ๓ ทูตของพระเจ้ากรุงยี่ปุ่น ๓ กับหัวหน้าพวกแขกมัวร์
ด้วยพวกแขกมัวร์เป็นอันมาก ได้มาเยี่ยมเยือนเรา และกรที่
ได้มาเยี่ยมเยือนกันคราวนี้ ได้กินเวลาเกือบครึ่งวัน เวลาเย็นเรา
ได้ไปเยี่ยมมองซิเออร์คอนชตันซ์ และได้เชิญกระบี่กับพระรูปพระเจ้า
กรุงฝรั่งเศส ซึ่งพระเจ้ากรุงฝรั่งเศสได้ส่งมาพระราชทานนั้นมอบ
ให้แก่มองซิเออร์คอนชตันซ์ มองซิเออร์คอนชตันซ์ได้รับกระบี่
และพระรูปด้วยแต่คงกริยาอย่างอ่อนน้อม ในคืนวันนั้นเราได้
เลี้ยงรับประทานอาหารที่บ้านมองซิเออร์คอนชตันซ์ และเมื่อได้รับประทาน
กันเสร็จแล้ว ก็ได้เข้าไปพักอยู่ในห้องเขียนหนังสือของมองซิเออร์
คอนชตันซ์ ในเวลาที่ต้นทากันอยู่นั้น มองซิเออร์คอนชตันซ์ได้
กล่าวคำยกย่องสรรเสริญพระเจ้ากรุงสยามหลายอย่าง และได้ได้

ว่าพระเจ้ากรุงสยามมีพระราชประสงค์ยิ่งนัก ที่จะได้เป็นพระราชไมตรีกับพระเจ้ากรุงฝรั่งเศส แล้วมองซีเออร์คอนซตันซ์ได้เอาจดหมายบันทึกซึ่งจดข้อความที่มองซีเออร์คอนซตันซ์ได้กราบทูลพระเจ้ากรุงสยามส่งตามครั้ง นับแต่แรกเราได้มาถึงเมืองไทยเป็นต้นไป แต่จดหมายบันทึกฉบับนั้นได้เขียนเป็นภาษาปอตุเกศจนมองซีเออร์คอนซตันซ์เองก็อ่านเกือบไม่ออก และข้อความที่ได้จดลงไปนั้น ก็ล้วนแต่ไม่มีใครจะมีแก่นสารอะไร ไม่ใคร่ได้ประโยชน์อันใดเลย และบางตอนก็ไม่ได้ความเตยเตยเข้าไป แต่เราก็ได้ทักท้วงกันว่า ตามข้อความในจดหมายบันทึกนี้ เมื่อมองซีเออร์คอนซตันซ์ได้เข้าไปเฝ้าในครั้งแรกนั้น ก็มีข้อความปรากฏว่าเมื่อจวนจะเสด็จขึ้น พระเจ้ากรุงสยามก็ได้มีรับสั่งให้มองซีเออร์คอนซตันซ์จัดการรับรองเราตามสมควรทุกอย่าง เพราะฉะนั้นความซอซอเองทำให้เราเห็นชัดว่า ในเรื่องพิธีที่รับรองเรานั้นไม่มีผู้ใดที่จะมีหน้าที่มาเกี่ยวข้องด้วยเลย แต่ตกเป็นหน้าที่ของมองซีเออร์คอนซตันซ์แต่ผู้เดียวเท่านั้น

ตามข้อความในจดหมายบันทึกฉบับนี้ เราได้รู้ถึงข้อสำคัญอยู่ ๒ ข้อ ข้อ ๑ นั้น ว่าเหตุใดพระเจ้ากรุงสยามจึงไม่ทรงดำริเขียนในเรื่องคำสนทนาครีศเคียน ข้อที่ ๒ นั้น ว่าเหตุใดหนังสือสัญญาที่ได้ทำไว้กับเซอร์วาเลียร์เดอโซมอง ยกสิทธิต่างๆ ให้แก่ศาสนา จึงมิได้ประกาศให้ใช้

ในความข้อ ๑ นั้น ปรากฏว่าการที่พระเจ้ากรุงสยามมิได้ทรง
 เถ่าเรียนในการของศาลนาครีก์เคียนนั้น ก็เพราะขาดคนสอน และ
 มองซีเออร์คอนซตันซ์จะให้กราบทูลพระเจ้ากรุงฝรั่งเศสว่า พระเจ้า
 กรุงสยามมิได้เข้าพระทัยในภาษาของตั้งพระราชเออเมเตโลโปติศ แต่
 ที่จริงท่านตั้งพระราชผู้ปกครองได้อยู่ในเมืองไทยถึง ๒๕ ปีแล้ว และพูด
 ภาษาไทยได้อย่างดีทีเดียว ในขณะที่นั้นบาดหลวงคาซาซึ่งอยู่ในที่
 นั้นด้วย จึงได้พูดขึ้นอย่างหน้าเฉยตาเฉยว่า “พระเจ้ากรุงสยาม
 มิได้ทรงเข้าพระทัยในคำพูดของท่านตั้งพระราชเลย เพราะฉะนั้นจึงเป็น
 การจำเป็นจะต้องรอให้พวกบาดหลวงเซชวิตได้เรียนภาษาไทยรู้
 ขำของเสียก่อน จึงจะดมมือสอนศาลนาถวายพระเจ้ากรุงสยามได้”

ในความข้อ ๒ นั้น ปรากฏว่าพระเจ้ากรุงสยามได้รับตั้งถาม
 มองซีเออร์คอนซตันซ์ว่า ในการที่ยังมิได้ประกาศสิทธิต่าง ๆ ที่ได้ทำ
 สัญญาพระราชทานให้แก่ศาลนานั้น จะแก้ตัวกับเราอย่างไรจึงจะดี
 เพราะเป็นเรื่องที่ได้พระราชทานพระราชานุญาตไว้แล้ว มีแต่มอง
 ซีเออร์คอนซตันซ์ผู้เดียวที่ได้ทักท้วงขัดขวางไว้ และเหตุผลที่มอง
 ซีเออร์คอนซตันซ์ยกมาอ้างสำหรับแก้ตัวในข้อที่ไม่ได้ประกาศสิทธิ
 ต่าง ๆ ที่ได้พระราชทานให้แก่ศาลนานั้น เราเห็นว่าเป็นเหตุผลเด็ก
 น้อยหามี่หน้าหนักอย่างใดไม่

แต่เราก็ได้แกดถึงพูดว่าในการที่เราได้มาสนทนากันและได้ฟัง

ถ้อยคำในจดหมายบันทึกครั้งนั้น เป็นสิ่งที่เรายินดีและพอใจเป็นอย่าง
มาก เราจึงได้ขอคัดสำเนาจดหมายบันทึกนั้นไว้

เราได้มาคิดเห็นในใจของเราว่า ถ้าพระเจ้ากรุงสยามจะทรง
ตั้งพระพุทธรูปสำริดซึ่งเป็นสำริดของพระองค์ สำหรับมาถือสำริด
คริศ์เดียนแล้ว ก็คงจะเป็นเพราะเหตุที่พระองค์มิได้ทรงนับถือพระ
พุทธรูปสำริดเท่าไรนักกระมัง แต่ถึงสำริดคริศ์เดียนดูพระเจ้ากรุง
สยามก็มิได้ทรงเชื่อถือเท่าไรนักเหมือนกัน เราจึงอดไม่ได้ที่จะ
ต้องพูดกับมองซิเออร์คอนซตันว่า ในข้อรับสั่งต่าง ๆ ของพระเจ้า
กรุงสยามนั้น ดั่งเกิดเหตุที่ทรงพระปรีชาสามารถมาก แต่เมื่อมาคิด
ถึงการที่จะทรงเข้ารีตนั้น ก็ยังมีเหตุผลที่จะทำให้หวังได้น้อยที่สุด
แล้วเราจึงได้พูดออกไปเพื่อให้มองซิเออร์คอนซตันซึ่งรู้จักในการที่ทรง
ทหาวของพระเจ้ากรุงฝรั่งเศสได้ ไปอยู่ปะปนกับทหาวไทยที่บางกอก
ไม่เป็นการด่มพระเกียรติยศของพระเจ้ากรุงฝรั่งเศสนั้นว่า “ถ้าแม่
ว่าเราได้นำข่าวไปยังประเทศฝรั่งเศส ว่าพระเจ้ากรุงสยามได้ทรง
เข้ารีตแล้ว ถึงการอื่น ๆ จะบอกพระองค์ก็เท่าไรก็ตาม พระเจ้ากรุง
ฝรั่งเศสก็คงจะทรงเห็นดีไปหมด และถึงกองทหาวของพระเจ้ากรุง
ฝรั่งเศสจะไปอยู่ปะปนกันอย่างไรก็ดี พระเจ้ากรุงฝรั่งเศสก็คงจะ
ไม่ถือสาอย่างไร เพราะเป็นการที่ได้ถวายนกทหาวให้แก่พระเจ้า
แผ่นดินซึ่งได้ทรงเข้ารีต อันเป็นเกียรติยศพออยู่แล้วเช่นนั้น” แต่ข้อ
ที่เราเห็นว่าพลาดที่สุดนั้น ก็คือมองซิเออร์คอนซตันซึ่งได้พยายาม

ออกตัวและพูดคักหน้าเรามิให้เราคิดว่าในเรื่องที่เกี่ยวข้องด้วยการ
ค้าสนาได้

ตอนนี้ก็ได้สันทนากันถึงเรื่องบ่อแร่ คือว่าได้มีคนฝรั่งเศส
ชาวเมืองโปรวันซ์คน ๑ ชื่อแวงซัง ได้ไปพบบ่อแร่ในพระราช
อาณาจักรด์ยามแห่ง ๑ และบอกว่าได้พบทั้งทองคำ เงิน และแร่
อย่างอื่นเป็นอันมาก มองซิเออร์คอนชตันซ์จึงได้นำความกราบทูล
ต่อพระเจ้ากรุงด์ยามให้ทรงทราบตามข่าวที่ชาวฝรั่งเศสบอกว่าได้พบ
บ่อแร่ และได้กราบทูลต่อไปว่า ถ้าบ่อแร่เหล่านี้มีแร่จริงดังว่าแล้ว
ถ้าพระเจ้ากรุงด์ยามจะมีพระราชประสงค์คนชาวฝรั่งเศสจำนวน มาก
น้อยเท่าใดก็คงจะได้ตามพระราชประสงค์

เราจึงได้คอยมองซิเออร์คอนชตันซ์ว่า การที่พระเจ้ากรุง
ฝรั่งเศสได้โปรดให้เรามาประเทศด์ยามคราวนี้ มิได้ทรงนึกถึงการ
บ่อแร่อย่างใดเลย แต่ที่ได้ทรงจัดให้เรามาในคราวนี้ก็โดยทรง
พระราชดำริถึงการค้าสนาอย่างเดียวกันเท่านั้น

มองซิเออร์คอนชตันซ์จึงได้ตอบเราว่า เชื่อแน่แล้วว่าใน
ส่วนของพระองค์พระเจ้ากรุงฝรั่งเศสนั้น มิได้ทรงพระราชดำริที่จะหา
ผลประโยชน์ในส่วนของพระองค์อย่างใดเลย แต่ที่พูดถึงชาวฝรั่งเศสนั้น
หมายแต่จะเพาะบุคคลชาวฝรั่งเศสที่เป็นคนด้ามมือเท่านั้น

ครั้นได้สันทนากันถึงเรื่องบ่อแร่เสร็จแล้ว ซึ่งยังไม่มียุทธศาสตร์
อย่างใดเป็นแต่เรื่องนึกกันเอาเองทั้งนั้น เราก็คิดจะลากลับไปเพราะ

เป็นเวลาดึกมากแล้ว แต่ครั้นออกมาถึงห้องใหญ่ก็ต้องหยุดพัก
รับประทานน้ำชาอีก มองซีเฮอร์คอนซตันซ์จึงได้เดินไปพบกับ
มองซีเฮอร์เคอตาตูแบว่า พวกเราจะต้องคิดอ่านจัดการให้พระราช
ไมตรีในระวางพระเจ้าแผ่นดินทั้งสอง ได้เป็นพระราชไมตรีอันสนิท
ติดต่อกันชั่วกาดนานอย่าให้ขาดกันได้

(ตอนนี้คำโต้ตอบในระวางมองซีเฮอร์เคอตาตูแบกับมองซีเฮอร์
คอนซตันซ์ ในต้นฉบับเขียนเป็นภาษาปอตุเกศ)

เมื่อพูดกันเสร็จแล้ว เราก็ได้ตามองซีเฮอร์คอนซตันซ์กลับไป
ยังที่พักของเรา แต่การที่มองซีเฮอร์เคอตาตูแบได้พูดคัดค้าน
ก็เพราะเหตุจะไม่ต้องการรับรองอย่างใดกับมองซีเฮอร์คอนซตันซ์

การที่มองซีเฮอร์เคอตาตูแบกับมองซีเฮอร์คอนซตันซ์ ได้ตั้งหน้า
กันในตอนท้ายนี้ ข้าพเจ้าได้จัดลงไปตามคำที่เขาพูดกันจริง ๆ เพราะ
ข้าพเจ้าได้สังเกตเห็นว่าการที่มองซีเฮอร์คอนซตันซ์ ได้ใช้คำปอตุเกศว่า
ซุบอดีนาโซ นั้น ก็เพราะเหตุที่มองซีเฮอร์คอนซตันซ์ไม่พอใจใน
การที่มองซีเฮอร์ดูบรูองังจะต้องได้รับคำสั่งเฉพาะจากมองซีเฮอร์
เตฟาซคนเดียว ในเวลาที่ประจำการ อยู่ที่เมืองมะริดตามความใน
หนังสือสัญญาอันนี้เอง เพราะมองซีเฮอร์คอนซตันซ์มีประสงค์นัก
ที่จะตั้งการตรงต่อมองซีเฮอร์ดูบรูองังที่เมืองมะริดได้ โดยไม่ต้อง
ให้เกี่ยวข้องกับมองซีเฮอร์เตฟาซ ต่อนี้มาข้าพเจ้าก็ได้ทราบเป็นการ
แน่ว่า มองซีเฮอร์คอนซตันซ์มุ่งหมายไว้จะตั้งการงานทั้งปวงตรง

ก่อนนายทหารฝรั่งเศ็ดทุก ๆ คน โดยไม่ต้องมีคำสั่งผ่านมองซีเออร์
เตฟาซอย่างใด และที่มองซีเออร์คอนซตันซ์ได้ใช้คำปอตุเกศว่า
ซุบอดีนาโซ นั้น ก็คงมุ่งในความซื่อเอง

ณวันที่ ๕ เดือนพฤศจิกายน พระเจ้ากรุงสยามซึ่งได้เสด็จลงมา
ประทับที่กรุงศรีอยุธยาเพื่อเสด็จออกแขกเมืองรับเรานั้น ได้เสด็จ
กลับขึ้นไปประทับที่เมืองสทปุร็อก ในค่านมมองซีเออร์คอนซตันซ์
ได้เชิญเราไปรับประทานอาหาร และในการเลี้ยงคราวนี้ ได้มีวงจัน
มีตะกอนรำของไทย หุ่นกระบอกของพวกแขกมัว มีคนกะโศกข้าม
ไม้ไผ่ คอนกต่างคืนได้จุดดอกไม้เพลิง

การเลี้ยงคราวนี้เป็นกรที่แปลกแฉงดงามมาก อาหารที่
รับประทานนั้นได้เลี้ยงอย่างยุโรป แต่นอกจากอาหารยุโรปแล้ว
ยังมีกับเข้าจีนมาวางบนโต๊ะกว่า ๘๐ ตั้ง ซึ่งคเป็นของแปลกปลาต
อย่างที่สุด เพราะในกับเข้าจีน ๘๐ ตั้งนี้ ซึ่งเป็นของต่าง ๆ กันทั้งนั้น
คูก็นำรับประทานค้อยู่ แต่ที่จริงจะรับประทานไม่ได้เลยจนถึงเดี้ยว
เพราะเป็นของที่ไม่ดีทั้งนั้น คอนกต่างคืนมองซีเออร์คอนซตันซ์
ได้เชิญให้เราเข้าไปดูห้องต่าง ๆ ในบ้านของมองซีเออร์คอนซตันซ์
ทุก ๆ ห้อง ซึ่งได้สร้างขึ้นใหม่เมื่อเธอวาเตียเดอโซมองได้กลับจาก
เมืองไทยแล้ว แล้วมองซีเออร์คอนซตันซ์ได้พาเราขึ้นไปบน
คาคฟ้าซึ่งทำต่างหลังคาเรือนค่านหนึ่ง เมื่อขึ้นไปบนคาคฟ้านั้น

ได้เห็นตอคดถึงแม่น้ำ และในแม่น้ำนั้นมีเรือหลายลำกำลังแข่งกัน เพื่อจะเอารางวัลว่าดำใตจะเร็วกว่ากัน

รุ่งขึ้นวันที่ ๖ เดือนพฤศจิกายน มองซีเออร์คอนซตันซ์ได้มาหาเราเพื่อมาตามขึ้นไปเมืองดพบูร์ และจะพามองซีเออร์เดฟาซกับนายทหารราบซึ่งอยู่ที่กรุงศรีอยุธยาขึ้นไปด้วย แล้วมองซีเออร์คอนซตันซ์ได้บอกว่า เมื่อขึ้นไปถึงเมืองดพบูร์แล้ว จะได้จัดการให้ปลูกที่พักชนหลังหนึ่ง เพื่อเราจะไต่ขึ้นไปเมืองดพบูร์ได้บ่อย ๆ

ณวันที่ ๗ และที่ ๘ พฤศจิกายน เป็นวันปกติไม่มีอะไร เป็นแต่ใน ๒ วันนั้นเราได้ไปเที่ยวชมวัดวัดวาอาราม ซึ่งเป็นของงามที่สุด ในกรุงศรีอยุธยา แต่พระเจ้าย็องค็ใหญ่ปิดทอง ซึ่งเจ้าพนักงานได้พาเราไปดูคนเดียวเดอโซมองไปดูนั้น ในคราวนั้นหาได้พาเราไปดูไม่ เพราะพวกไทยไม่อยากจะพูดในเรื่องนี้อีกต่อไป โดยเหตุที่เราผู้เป็นแน่แล้วว่าพระเจ้าย็องค็นั้นหาได้ทำด้วยทองคำไม่ เป็นแต่เอาทองปิดไว้เท่านั้น

ณวันที่ ๙ เดือนพฤศจิกายน ท่านสังฆราชเดอเมเตโตโปติสก็ได้มารับประทานอาหารกับเรา และมีมองซีเออร์เดอโรชาดีกับมิชชันนารีอีกสองสามคนได้มารับประทานอาหารพร้อมกับท่านสังฆราชด้วย เพราะเมื่อวันที่ ๕ เดือนพฤศจิกายน เราได้ไปเยี่ยมเยือนท่านสังฆราชคนที่พักของพวกคณะบาทหลวง ที่พักก็เป็นที่พักกว้างขวางพออยู่ได้อย่างสบาย และเราก็ได้ไปเห็นวัดที่สร้างขึ้นมาใหม่ด้วย วัดนี้สร้าง

จวนจะเสร็จแล้ว เป็นวัดที่ใหญ่พอใช้ได้ และทำเป็นรูปคล้าย ๆ วัดไทย

ณวันที่ ๑๐ เดือนพฤศจิกายน เราได้ออกจากกรุงศรีอยุธยา ขึ้นไปเมืองดพบุรี ได้ไปด้วยเรือดำเดี่ยวและชุดเดี่ยวที่เราได้ขึ้นมา เมื่อมาที่กรุงศรีอยุธยา เมื่อได้ไปได้สักครึ่งทางเราได้พักนอนในที่พักแห่งหนึ่ง ซึ่งได้ปลูกขึ้นโดยเฉพาะสำหรับให้เราพักและเป็นรูปเหมือนกับที่พักที่หลวงที่เราเคยได้พักมาตามทางแล้ว ราชทูตที่ ๓ และอุปทูตก็ได้ไปกับเราด้วย เพราะท่านทั้ง ๒ นมหน้าที่ต้องไปกับเราทุกแห่ง และเป็นผู้นำสั่งและจัดการทั้งปวง เช่นเรื่องกรับประทาน รถและพาหนะต่าง ๆ สำหรับเราใช้ทุกอย่าง ยังมีข้าราชการในราชสำนักอีกหลายคน สำหรับเป็นลูกมือของราชทูตที่ ๓ และอุปทูตด้วย

ณวันที่ ๑๑ เดือนพฤศจิกายน เวลาดำดวงคืนประมาณ ๒ ทุ่ม (๘ ด.ท.) เราได้ไปถึงเมืองดพบุรี ในวันนี้ทั้งวัน เรือได้เดินไปตามลำคลองซึ่งได้ขุดเป็นลำคลองตรง สำหรับยื่นให้หนทางสั้นเข้า และเป็นคลองที่ยาวประมาณ ๑๐ ไมล์ของฝรั่งเศส เมื่อเราได้ไปถึงเมืองดพบุรี ได้มีเจ้าพนักงานจุดคบเพลิงสว่างทั่วไปหมด และมีขุนนาง ข้าราชการ เป็นอัน มากได้ลงมารับที่เรือ ที่บนบกนั้น เจ้าพนักงานได้เตรียมแคว่หามไว้ ซึ่งคล้ายกับแคว่หามคนไทยหาม

และมีมาดำหริบให้คนใช้ของเราเตรียมไว้พร้อมเสร็จ ผู้รักษาเมือง
ตปบุรีได้ลงมาต้อนรับในเรือ และเมื่อเราได้ขึ้นจากเรือแล้ว ผู้รักษา
เมืองตปบุรีก็ได้เดินนำหน้า และมีข้าราชการผู้ใหญ่ & คน ถือเทียน
นำทางไปด้วย ยังมีคนดำหริบถือคบเพลิงอีกมากมายก่ายกองเดิน
นำทางไป และมีข้าราชการทุกชั้นทั้งผู้ใหญ่ผู้น้อย เดินตามเราไป
จนถึงที่พัก ซึ่งได้เตรียมไว้ดำหริบให้เราพัก เมื่อถึงหน้าประตูที่พัก
ได้พบบรรดานายทหารฝรั่งเศ็ดที่ได้ขึ้นมาก่อน และมองซิเออร์
เคฟาสกียัน้อยหน้าพวกนายทหาร พร้อมกับพวกบาดหลวงเยซิวิต
หลายคน เมื่อมองซิเออร์เคฟาส นายทหารฝรั่งเศ็ด และบาดหลวง
เยซิวิตได้ทำการต้อนรับเราเสร็จแล้ว บาดหลวงคาซาจึงได้บอกเรา
ว่า มองซิเออร์คอนชตันซ์ขอเชิญให้เราไปรับประทานอาหาร

ความจริงเราก็ได้เดินทางมาเหนื่อยเหนื่อยเมื่อยล้ามาก เพราะ
อากาศร้อนจัดอย่างที่สุดจนเกือบจะทนไม่ได้ แต่ถึงดังนั้นเราก็
อุทิศดำหริบไปรับประทานอาหารที่บ้านมองซิเออร์คอนชตันซ์ได้ เพราะ
บ้านมองซิเออร์คอนชตันซ์ก็ติดกับที่พักของเรา

มองซิเออร์คอนชตันซ์ได้ยื่นคอยรับเราอยู่ที่ถนนหน้าประตูบ้าน
ได้รับรองต้อนรับเราอย่างดี และได้เชื้อเชิญให้เราเข้าไปรับประทานอาหาร
ที่บ้าน เราก็ได้ไปรับประทานอาหารตามคำเชื้อเชิญนั้น

ในคืนวันนั้นต่างคนต่างได้สนทนากันถึงเรื่องต่าง ๆ และต่างคน
ต่างประคองเอาใจกันทั้งสองฝ่าย ในเวลาที่รับประทานอาหาร

อยู่นั้น ก็ได้ติดต่อถวายพระพรแด่พระเจ้ากรุงฝรั่งเศสและพระเจ้ากรุงสยามตลอดเวลาที่รับประทานอาหารอยู่ และได้ติดต่อถวายพระพรให้แก่พระราชวงศ์ทั้งฝรั่งเศสและไทยด้วย เมื่อเราได้รับประทานอาหารเสร็จแล้ว ก็ได้นั่งสนทนากันต่อไปอีกหลายชั่วโมงจนตึก มงซิเออร์คอนชตันซ์ จึงได้พาเราไปถึงที่พัก และได้พาเราเข้าไปดูตามห้องต่าง ๆ ด้วย ห้องสำหรับเราพักนี้ได้ประดับประดาอย่างงดงาม เครื่องประดับนั้นได้ใช้เครื่องเรือนอย่างจีน ที่พักหลังนี้ใหญ่โตมาก แดงแดงงามดี มีชาดาก่อกันเป็นชั้น ๆ ตามชาดา และรอบนั้นมีคอกก่อกด้วยอิฐปูน แรกที่จะเข้าไปนั้นมีห้องใหญ่เหลือเกินห้อง ๓ จุด เทียนและโคมจีนเป็นอันมากจนสว่างได้ทั่วไปหมด เมื่อได้ดูทั่วแล้วเราก็จึงได้ตามไปส่งมงซิเออร์คอนชตันซ์ ถึงประตูที่พัก แล้วก็ต่างคนต่างถากันในทันที

ณวันที่ ๑๒ เดือนพฤศจิกายน ไม่มีการแปลกอะไร ในวันนี้เราเขาเป็นวันพักสำหรับช่วยกันทำงานที่ยังค้าง ๆ อยู่

ณวันที่ ๑๓ เดือนพฤศจิกายน มงซิเออร์คอนชตันซ์ ได้เชิญให้เราไปในกรณีของโบสถ์ ซึ่งมงซิเออร์คอนชตันซ์ ได้ให้ร่างขึ้นในบ้าน โบสถ์นี้ได้ก่อสร้างเสร็จเรียบร้อยแล้วได้ทำอย่างงดงามมาก และมีเครื่องประดับประดาตามด้วย ในงานฉลองโบสถ์นี้ได้มีงานถึง ๘ วัน และได้มีการสวดด้วย

ณวันที่ ๑๔ เดือนพฤศจิกายน มงซิเออร์เคอตาตูแบได้พบกับ

ข้าพเจ้าในเรื่องรายงานของเซอร์วาเดย์เคอโซมองที่ได้นำเจริญทางพระราชไมตรีในเมืองไทย เพราะรายงานฉบับนั้นมองซีเออร์เคอตาตดูแบได้มอบให้กับบาทหลวงคาซา ในเวลาที่บาทหลวงคาซาจะขึ้นไปที่กรุงศรีอยุธยาในครั้งแรก เพื่อบาทหลวงคาซาจะได้อ่านรู้ความ ในเวลาที่จะไปพูดจากับมองซีเออร์คอนซตันซ์จะได้พูดให้ตรงกับเรื่องได้ มองซีเออร์เคอตาตดูแบได้ทวงรายงานฉบับนั้นจากบาทหลวงคาซาหลายครั้งหลายหน และบาทหลวงคาซาก็ยังหาได้คืนให้ไม่ จนที่สุด ในเวลาที่บาทหลวงคาซายังอยู่ที่กรุงศรีอยุธยา มองซีเออร์เคอตาตดูแบก็ได้ให้เลขานุการไปหาบาทหลวงคาซา เพื่อไปขอรายงานฉบับนั้น เพราะบาทหลวงคาซาแกดั่งทำเป็นลืมว่าไม่ทราบว่าได้เอารายงานนั้นเก็บไว้ที่ไหน ครั้นต่อมาบาทหลวงคาซาได้ผิดเพี้ยนหลายครั้งหลายหนจนตัวเข้าแล้ว จึงได้บอกว่ารายงานฉบับนั้นบาทหลวงคาซาได้มอบไว้กับมองซีเออร์คอนซตันซ์ ตามคำสั่งของมองซีเออร์เคอตาตดูแบแล้ว

มองซีเออร์เคอตาตดูแบจึงได้บอกกับข้าพเจ้าว่ารายงานของเซอร์วาเดย์เคอโซมองฉบับนั้น เป็นต้นฉบับซึ่งท่านมาคิส์เคอเซเนเดได้มอบให้มา เพราะฉะนั้นเป็นการจำเป็นโดยแท้ที่จะต้องเรียกเอารายงานคืนมาให้ได้ มองซีเออร์เคอตาตดูแบจึงขอให้ข้าพเจ้าช่วยไปทวงรายงานฉบับนั้นคนมาด้วย นอกจากเรื่องทวงรายงานฉบับนี้ ยังมีเรื่องสำคัญที่เราจะต้องพูดกับมองซีเออร์คอนซตันซ์อีก

เรื่อง ๑ คือเรื่องที่จะส่งมองซิเออร์คอบริงไปอยู่เมืองมริค เพราะเราต้องการนักหนาที่จะให้มองซิเออร์คอบริงไปประจำอยู่ที่เมืองมริคพร้อมนักบวชทหารของพระเจ้ากรุงฝรั่งเศสด้วย เพราะฉะนั้นข้าพเจ้าจึงได้ทำความตกลงกับมองซิเออร์เดอตาตูแบ ให้ขอพบกับมองซิเออร์คอนชตันซ์ พูดถึงเรื่องเมืองมริคก่อน แล้วจึงให้มองซิเออร์เดอตาตูแบขอรายงานของเซอร์วาเตียเคอโซมองคั้นจากมองซิเออร์คอนชตันซ์ เพราะบาทหลวงคาซาได้มอบรายงานฉบับนั้นให้กับมองซิเออร์คอนชตันซ์ โดยเข้าใจผิด

ครั้นเวลาค่ำเราก็ได้ไปหามองซิเออร์คอนชตันซ์ พอไปถึงมองซิเออร์เดอตาตูแบก็ตั้งคั้นทวงรายงานฉบับนั้นจากมองซิเออร์คอนชตันซ์ และได้ใช้ให้บาทหลวงคาซาเป็นตำมดำหรับแปลเป็นภาษาปอตุเกศ บาทหลวงคาซาได้ฟังมองซิเออร์เดอตาตูแบทวงรายงาน ก็ทำเป็นปลงใจ และหาได้แปลคำพูดของมองซิเออร์เดอตาตูแบให้มองซิเออร์คอนชตันซ์ฟังไม่ แต่บาทหลวงคาซากลับตอบมองซิเออร์เดอตาตูแบว่า มองซิเออร์คอนชตันซ์จะคั้นรายงานของเซอร์วาเตียเคอโซมองซิเออร์เดอตาตูแบไม่ได้ และไม่จำเป็นจะต้องคั้นให้ด้วย เพราะมองซิเออร์เดอตาตูแบเองเป็นผู้สั่งให้เอารายงานฉบับนั้นสั่งให้มองซิเออร์คอนชตันซ์

ในความข้อนมองซิเออร์เดอตาตูแบได้ปฏิเสธว่า มิได้สั่งเดยมองซิเออร์คอนชตันซ์ ซึ่ง อยู่ใน ที่ นั้นก็เลยพูดแทรกเข้ามาด้วย

เคยได้เกิดโต้เถียงเป็นปากเสียงกันขึ้น พอดีในขณะนั้นได้มีคนมาบอกว่าเป็นพระเจ้ากรุงสยามซึ่งทรงมิ่งานอยู่ในพระราชวัง ได้คอยให้เราเข้าไปเฝ้า เพราะจะโปรดให้เราเข้าไปดการตบแต่งโคมไฟ เพราะได้ทรงมีรับสั่งเชื่อเชิญเราไว้ตั้งแต่เช้าแล้ว การที่ผู้คนเข้ามาบอกนั้นก็พอดีทำให้การโต้เถียงกันได้สงบลงไปชั่วคราว เพราะเราก็ออกเดินจะเข้าไปในพระราชวัง แต่เมื่อไปถึงกลางทางแล้ว มองซิเออร์คอนซตันซ์กับมองซิเออร์เคอตาตูแบก็โต้เถียงกันถึงเรื่องรายงานฉบับนั้นอีก และต่างคนก็ใช้ถ้อยคำเหน็บแนมซึ่งกันและกัน

เมื่อได้ไปถึงพระราชวังแล้ว บาทหลวงคาซาได้ชวนให้ข้าพเจ้าไปพูดคุยกันต่อสอง และได้บอกข้าพเจ้าว่า การที่มองซิเออร์เคอตาตูแบใจเร็วเช่นนั้น ทำให้บาทหลวงคาซามีความหนักใจเป็นอันมาก และการที่มองซิเออร์เคอตาตูแบทำการเช่นนั้น กระทำให้มองซิเออร์คอนซตันซ์จิตใจอย่างที่สุด แล้วบาทหลวงคาซาจึงได้เด่าว่า เมื่อบาทหลวงคาซายังอยู่ที่กรุงศรีอยุธยา นั้น มองซิเออร์เคอตาตูแบได้ให้เลขานุการไปหาบาทหลวงคาซา เพื่อขอรายงานฉบับนั้น และมองซิเออร์เคอตาตูแบได้ตั้งเลขานุการว่า ถ้าไม่ได้รายงานคืนมาแล้ว ก็อย่าให้เลขานุการกลับเป็นอันขาด เลขานุการจึงได้ไปแจ้งให้บาทหลวงคาซาทราบตามคำสั่งของมองซิเออร์เคอตาตูแบต่อหน้ามองซิเออร์คอนซตันซ์ มองซิเออร์คอนซตันซ์ได้ฟัง

ก็มีความโกรธแค้นพุดว่า การที่มองซีเออร์เคอตาตูแบจะเรียกเอารายงานคั่นนั้น ก็เพราะไม่มีความไว้วางใจในมองซีเออร์คอนซตันซ์ รายงานฉบับมองซีเออร์เคอตาตูแบก็เป็นผู้ให้มาเอง ทั้งมองซีเออร์คอนซตันซ์ก็ยังไม่ได้อ่านเลยซ้ำไป เพราะไปเข้าใจเสียว่าคงจะไม่มีเรื่องสำคัญอันใด แต่ครั้นมาเห็นมองซีเออร์เคอตาตูแบรีบร้อนจะเรียกคั่นเช่นนั้น จึงทำให้มองซีเออร์คอนซตันซ์กลับเข้าใจเสียว่า คงเป็นรายงานที่มีข้อความอย่างสำคัญที่สุด บาดหลวงคาซาจึงพูดต่อไปว่า ถ้ามองซีเออร์เคอตาตูแบไม่ได้รีบร้อนเช่นนั้นแล้ว บาดหลวงคาซาเองก็จะได้เรียกรายงานฉบับจากมองซีเออร์คอนซตันซ์คืนให้แก่มองซีเออร์เคอตาตูแบ การที่บาดหลวงคาซาได้พูดเช่นนั้น ก็ได้ใช้ถ้อยคำและทำกิจอย่างแข็งแรงมาก

ข้าพเจ้าจึงได้ตอบบาดหลวงคาซาว่า การที่มองซีเออร์เคอตาตูแบได้มอบรายงานให้กับบาดหลวงคาซานั้น ข้าพเจ้ามิได้รู้เรื่องด้วยเลย และที่มองซีเออร์เคอตาตูแบได้มอบรายงานไปนั้น สำหรับประโยชน์อะไร ข้าพเจ้าก็หาทราบไม่ แต่มองซีเออร์เคอตาตูแบได้บอกกับข้าพเจ้าว่า การที่ได้มอบรายงานให้บาดหลวงคาซาไปนั้น ก็เพื่อให้บาดหลวงคาซาเขาไปดูแลสำหรับให้ถ้อยค้าย ๆ เป็นคำสั่ง เพราะฉะนั้นข้าพเจ้าจึงเห็นว่า ที่บาดหลวงคาซาเอารายงานไปส่งให้มองซีเออร์คอนซตันซ์เป็นการไม่ควรเลย และข้าพเจ้าไม่มีสาเหตุอย่างใดที่จะไม่เชื่อในคำสั่งแข็งของมองซีเออร์

เคอตาตูปเบ เพราะฉะนั้นข้าพเจ้าขอให้ขาดดวงตาซาได้ให้อภัยแก่ข้าพเจ้า เพราะข้าพเจ้าจำเป็นจะต้องพูดว่า ที่ขาดดวงตาทำการเช่นนี้เป็นการไม่ถูกต้อง และในข้อที่หาว่ามองซีเออร์เคอตาตูปเบรีบร้อนทวงรายงานจากมองซีเออร์คอนชตันซ์นั้น การรีบร้อนเช่นนั้นเพื่อประสงค์จะให้เป็นการพ้นตัวขาดดวงตาซา เพราะฉะนั้นขาดดวงตาซาไม่ควรจะบ่นว่าหรือขัดเคืองอย่างใดเลย แต่ควรจะช่วยเราพูดให้มองซีเออร์คอนชตันซ์ได้คืนรายงานให้เราเสียโดยดีจึงจะถูก

แต่ข้าพเจ้ากับขาดดวงตาซาจึงได้เดินไปส่วมพบกับคนอื่นและได้เดินไปตุการจุดประทีปโคมไฟ การจุดประทีปโคมไฟนั้นถ้าจะดูในประเทศฝรั่งเศสแล้ว ก็เป็นสิ่งที่ดูไม่ได้เลย แต่สำหรับประเทศอื่นเดี่ยก็ดูพอจะใช้ได้ เมื่อได้ดูไฟทวแล้วก็ได้กลับมาพร้อมกันที่บ้านมองซีเออร์คอนชตันซ์ พอมาถึงบ้าน มองซีเออร์คอนชตันซ์ก็เอ่ยพูดถึงรายงานเซอวาเลียเดอโซมองชันก่อนที่เคียวว่า มีความเสียใจเป็นอย่างมากที่มองซีเออร์เคอตาตูปเบได้เรียกรายงานคืนไปเช่นนั้น รายงานฉบับนั้นจะเป็นรายงานที่สำคัญอย่างไร มองซีเออร์คอนชตันซ์ก็หาทราบไม่ แต่เมื่อจะไม่ให้มองซีเออร์คอนชตันซ์ก็ไม่ว่า เพราะฉะนั้นจะได้ส่งรายงานฉบับนี้กับหนังสือต่าง ๆ ที่ได้รับมาจากขาดดวงตาซาคืนให้ต่อไป แล้วมองซีเออร์คอนชตันซ์ก็ถูกขืนเดินเข้าไปในห้องอีกสักครู่หนึ่งก็ไดกลับมา และถือหนังสือต่าง ๆ

ในมือหลายฉบับ หนังสือต่าง ๆ เหล่านี้มองซีเออร์คอนชตันซ์ ได้สั่งให้แกะบาดหลวงคาซาทั้งคืน โดยพูดว่าเมื่อมองซีเออร์เคอ ดาตูแบกับตัวข้าพเจ้าไม่เห็นชอบในการที่บาดหลวงคาซาได้ทำไปแล้ว มองซีเออร์คอนชตันซ์ก็จำเป็นต้องคืนหนังสือต่าง ๆ ให้แก่บาดหลวง คาซาเท่านั้นเอง เมื่อบาดหลวงคาซาได้รับหนังสือต่าง ๆ จากมอง ซีเออร์คอนชตันซ์แล้ว จึงได้เอารายงานของเซอร์วาเดียเคอโซมอง คินให้แก่มองซีเออร์เคอดาตูแบ ในการคืนหนังสือกันในครั้งนี้ มองซีเออร์คอนชตันซ์ได้แสดงความโกรธแค้นเป็นอันมาก แต่ ข้างฝ่ายเรา ๆ หาได้แสดงความโกรธแค้นอย่างใดไม่ และเราก็ได้ ทำใจดีต่ออยู่เสมอ ฝ่ายบาดหลวงคาซานั้นได้แสดงความโกรธ เคืองเท่ากับมองซีเออร์คอนชตันซ์เหมือนกัน และในเวลาที่มีมอง ซีเออร์คอนชตันซ์เข้าไปหยิบหนังสือในห้องอยู่นั้น บาดหลวงคาซา ก็ได้พูดว่า การที่เราจะปิดความแค้นมองซีเออร์คอนชตันซ์นั้นไม่ เป็นประโยชน์อะไรเลย เพราะอะไรต่ออะไรบาดหลวงคาซาก็ ได้เด่าให้มองซีเออร์คอนชตันซ์ฟังทุกอย่างแล้ว และการที่บาด หลวงคาซาได้ทำเช่นนั้น ก็โดยได้รับคำสั่งมาจากพระเจ้ากรุงฝรั่งเศส ให้ทำเช่นนั้น

ตามที่บาดหลวงคาซาได้พูดกับเราเช่นนั้น ทำให้เรามีความปลาด ใจเป็นอันมาก เราจึงได้ตอบว่า การที่บาดหลวงคาซาได้รับคำสั่ง

มาเช่นนั้น เราก็ไม่มีความสงสัยอย่างใดดอก แต่บาดหลวงคาซาก็จะลงมือไปประเทศฝรั่งเศสตามเดียงเด้าต้อยอยู่แล้ว เพราะฉะนั้นเมื่อบาดหลวงคาซาก็กลับไปถึงฝรั่งเศส ก็ให้ไปรายงานตามการที่ตัวได้ปฏิบัติมาเถิด

มองซีเออร์คอนชตันซ์ ได้พูดกับเราอย่างชัดเจนแจ่มแจ้งว่า การที่พระเจ้ากรุงฝรั่งเศสได้มีพระราชหัตถ์ตั้งให้เรามาเป็นทูตนั้น มองซีเออร์คอนชตันซ์มิได้ถือพระราชหัตถ์ฉบับนั้นเลยเป็นอันขาด แต่ได้ถือตามจุดหมายของมาควิศ์เคอเซเนเต ซึ่งฝากมากับบาดหลวงคาซานะบบเดียวเท่านั้น แล้วมองซีเออร์คอนชตันซ์ได้ชี้แจงต่อไปว่า มองซีเออร์คอนชตันซ์ทราบได้ดีว่า มองซีเออร์คอนชตันซ์มีศัตรูในประเทศฝรั่งเศสเป็นอันมาก และได้มีคนหลายคนได้กราบทูลพระเจ้ากรุงฝรั่งเศส ตีเคียนมองซีเออร์คอนชตันซ์ต่าง ๆ เพื่อจะไม่ให้พระเจ้ากรุงฝรั่งเศส โปรดปรานมองซีเออร์คอนชตันซ์

เราจึงได้ตอบมองซีเออร์คอนชตันซ์ว่า มองซีเออร์คอนชตันซ์ไม่ควรจะเชื่อฟังคำพูดเช่นนั้น เพราะคนที่พูดเช่นนั้นมิได้มีเจตนาดีอย่างไรเลย และพระเจ้ากรุงฝรั่งเศสจะ โปรดหรือไม่ โปรดมองซีเออร์คอนชตันซ์ประการใด มองซีเออร์คอนชตันซ์ก็ให้เห็นเป็นพยานด้วยตัวของตัวเองแล้ว เมื่อพูดกันเพียงเท่านั้นแล้วเราก็กลับไป เพราะไม่อยากจะพูดจาให้เป็นการมัวหมองกันต่อไป ใน

ส่วนเรื่องเมืองมริคินต้องเอาไว้พูดในเวลาอื่นจึงจะได้ ครั้นได้มาถึงที่พักแล้ว ข้าพเจ้าก็ได้เอารายงานของเซอร์วาเลียเคอไซมอมาอ่านดู จึงมีความตกใจเป็นอันมากที่ได้เห็นว่า รายงานฉบับนี้เป็นแค่สำเนาที่ได้เซ็นชื่อเช่นเดียวอย่างใดเดียวเข้าไป ข้าพเจ้าจึงอดไม่ได้ที่ต้องพบกับมองซีเออร์เคอตาตแบว่า รายงานฉบับนี้เป็นแค่สำเนา นับว่าไม่เป็นการสำคัญอย่างไร เพราะฉะนั้นไม่ควรที่จะทำการอะอะเช่นนั้นเลย มองซีเออร์เคอตาตแบจึงได้ตอบข้าพเจ้าว่า มองซีเออร์เคอตาตแบไปเข้าใจเสียว่าเป็นต้นฉบับ

ณวันที่ ๑๕ เดือนพฤศจิกายน บาทหลวงเคอเบซกับบาทหลวงรีซาดได้มาหาผมมองซีเออร์เคอตาตแบ บาทหลวงเคอเบซจึงถามมองซีเออร์เคอตาตแบว่า มีเรื่องอะไรกับมองซีเออร์คอนชตันซ์ จึงโกรธเคืองนัก มองซีเออร์เคอตาตแบจึงตอบว่า ไม่เชื่อเลยว่ามีมองซีเออร์คอนชตันซ์จะซัดเคืองถึงเพียงนี้ แต่ความจริงในเรื่องนี้คือนักมองซีเออร์คอนชตันซ์ได้รับรายงานไปฉบับ ๑ ลักห้าหรือหกอาทิตย์มาแล้ว รายงานฉบับนี้มองซีเออร์คอนชตันซ์ก็มีได้ เขาใจได้ที่จะอ่านดูอย่างไร และได้สัญญาว่าจะคืนให้แก่เรา แต่ก็ไม่คืนมาให้ตามสัญญาไม่

บาทหลวงเคอเบซจึงตอบว่า ในข้อที่มองซีเออร์คอนชตันซ์ได้สัญญาจะคืนรายงานให้ฉันนั้นเป็นความไม่จริง เพราะมองซีเออร์คอนชตันซ์มิได้สัญญาไว้ดังนั้น และมองซีเออร์คอนชตันซ์ก็ไม่ได้

คิดที่จะคืนรายงานฉบับนั้นให้แก่ท่านเลย การที่มองซีเออร์คอนซตันซ์ไม่อยากคืนรายงานฉบับนั้นเพราะเหตุใดนั้น เหตุอภิวัยที่จะทายได้ว่าจะมีความประสงค์อย่างไร แต่ในเรื่องนี้ถ้าให้ดีที่สุดแล้ว ก็ไม่ควรจะไปทวงรายงานจากมองซีเออร์คอนซตันซ์เลย เว้นไว้แต่ถ้าได้ตกลงใจว่า จะยอมแลกข่าวกับมองซีเออร์คอนซตันซ์แล้ว จึงควรไปทวง

มองซีเออร์เดอตาตูแบ็งจึงได้ตอบบาดหลวงเดอเบซว่า เราก็ไม่ได้คิดอยากจะทำข่าวกับมองซีเออร์คอนซตันซ์ อยากจะเป็นมิตรกันอยู่เฉยๆเสียเข้าไป แต่ก็นั่นแหละความก็กลับกลายเป็นเพราะในชั้นต้นเมื่อเราได้ไปทวงรายงานฉบับนั้นจากบาดหลวงคาซาบาดหลวงคาซากิดจะให้เราตายใจจึงได้บอกเราว่า มองซีเออร์คอนซตันซ์ได้สัญญาจะคืนรายงานให้กับบาดหลวงคาซาแล้ว แต่มองซีเออร์คอนซตันซ์ก็ยังหาคืนให้ไม่ ฝ่ายเราก็หลงเชื่อในถ้อยคำของบาดหลวงคาซาจึงได้ไปทวงรายงานจากมองซีเออร์คอนซตันซ์ ถ้าเราได้ทราบความจริงแล้ว เราก็คงจะคิดจัดการอย่างอื่นเป็นแน่ แล้วมองซีเออร์เดอตาตูแบ็งจึงได้บอกกับบาดหลวงเดอเบซว่า จนบ้านบาดหลวงคาซากียังไม่ได้มาหาเพื่อพูดคุยในเรื่องนี้ต่อไป

บาดหลวงเดอเบซจึงตอบว่า การที่บาดหลวงคาซายังไม่ได้อมาหาท่านนั้น เห็นจะเป็นด้วยกำลังหัวเดียวอยู่ แต่อย่างไร ๗ ก็คงจะมาเป็นแน่

แต่ बादหลวงเดอเบชได้พูดขึ้นเองถึงเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่ได้
เป็นไปแล้ว และได้พูดว่า การที่เกิดได้เถียงแตกราวกันชนนี้ ก็คือ
เรื่องเมืองมริคเป็นปฐมเหตุ เพราะเป็นเรื่องที่เข้าใจผิดกันไป

มองซิเออร์เดอตาตูแบก็ได้รับปากว่า การที่แตกราวกัน
ก็เพราะเหตุที่เข้าใจผิดกันในเรื่องเมืองมริคจริง แต่มองซิเออร์
เดอตาตูแบได้เรียกให้ बादหลวงเดอเบชเป็นพยานว่า ในคราวที่
 बादหลวงตาซาจะกลับไปกรุงศรีอยุธยา พอ बादหลวงตาซาจะออก
จากห้อง มองซิเออร์เดอตาตูแบก็ได้พูดกับ बादหลวงตาซาว่า
ในเรื่องนี้ มองซิเออร์คอนชตันซ์ก็ยังไม่รู้ในใจของตัวเองว่าจะต้อง
การอย่างไร เพราะจะต้องการทำธุระต่าง ๆ ตรงต่อมองซิเออร์ดู
บรูอ็ง มองซิเออร์ดูบรูอ็งนั้นเป็นคนตรง และทำการทำงานต่าง ๆ
โดยเอาคำสั่งเป็นประมาณ เพราะฉะนั้นถ้าจะใช้มองซิเออร์ดูบรูอ็ง
ให้ได้ราชการแล้ว ก็จำเป็นต้องให้คำสั่งต่าง ๆ ได้ผ่านมองซิเออร์
เดฟาซเสียก่อน เพราะมองซิเออร์ดูบรูอ็งถือว่า มองซิเออร์เดฟาซ
เป็นนายของตัวโดยตรง

बादหลวงเดอเบชจึงตอบว่า ข้อนี้ก็เบนความจริงอยู่ แต่
 बादหลวงตาซาได้เชื่ออย่าง มั่นใจว่า การที่ท่านคิดจะแก้ไขข้อ
สัญญาเรื่องเมืองมริคนี้ ก็เพราะท่านมีความประสงค์จะยกเอาข้อ
นั้นไว้ปรึกษา กับมองซิเออร์คอนชตันซ์ โดยเฉพา จนถึงกับ
 बादหลวงตาซาได้พูดกับข้าพเจ้าว่า ที่มองซิเออร์เดอตาตูแบได้

ทำการเช่นนั้น ก็เท่ากับเอากระดูกมาเตะ และมองซีเฮอร์เดอดา
ดูแบบคงจะชบกระดูกนั้นให้แตกได้ โดยยาก คงไม่ง่ายเท่าที่คิดไว้
มองซีเฮอร์เดอดาดูแบบจึงได้ตอบว่า ก็นั่นนะซี ข้อสำคัญ
ที่เรากด้าวโทษบาดหลวงคาซานั้น ก็เพราะบาดหลวงคาซานี้แต่
กระดูกมาให้เราเตะเท่านั้น บาดหลวงคาซานี้ได้แนะนำการต่าง ๆ
ต่อเราด้วยน้ำใจจริงเลย แต่คิดจะด่าให้เราตกหลุมเท่านั้น

ณวันอาทิตย์ที่ ๑๖ เดือนพฤศจิกายนเวดดาเข้า บาดหลวงคาซา
ได้มาหาเราโดยมิได้บอกให้เรารู้เนื้อรู้ตัวและมีได้ทำอะไรให้เราฟัง
เลย แต่เราได้ทราบตามข่าวที่เล่าต่อกันว่า บาดหลวงคาซาคิด
จะหาคนไทยไปยังประเทศฝรั่งเศสด้วยรวม ๑๘ คน คือจะหาเด็ก
ไปเข้าโรงเรียน ๑๒ คน อีก ๖ คนนั้นจะหาขุนนางไทยไปสำหรับ
ประคับเกี้ยวรถของตัว บาดหลวงคาซาได้พูดกับมองซีเฮอร์เดอ
ดาดูแบบว่า ถึงมองซีเฮอร์คอนชตันซ์จะขัดเคืองด่าเท่าใดก็ตาม
แต่การงานของพระเจ้ากรุงฝรั่งเศสก็คงไม่ให้เสียหายอย่างใด ตาม
ที่บาดหลวงคาซาได้พูดเช่นนั้น เราได้มาแปลความเอาว่า มอง
ซีเฮอร์คอนชตันซ์คงจะไม่เปลี่ยนแปลงคำสั่ง ที่ได้ตั้งบาดหลวงคาซา
ไว้สำหรับไปพูดที่ประเทศฝรั่งเศส แต่การที่มองซีเฮอร์คอนชตันซ์
ได้ตั้งใจไว้แต่ชั้นเดิมนั้น จะไม่ทำธุระอะไรกับเรานั้น ก็คงจะไม่
เปลี่ยนแปลงความคิดนั้นเหมือนกัน

เมื่อ बादหลวงคาซาได้ลากลับไปแล้วครู่หนึ่ง เราก็ได้ไปฟังสด
 ครั้นกลับมาจากฟังสดแล้ว ราชทูตที่ ๑ อุปทูต และขุนนางไทย
 คน ๑ ซึ่งพวกฝรั่งเค็ดได้ตั้งฉายาเรียกว่านายพันตรี ได้มารับเรา
 เพื่อจะนำเราเข้าไปเฝ้า เพราะเราจะต้องเผ้ากราบทูตความต่าง ๆ
 ในพระนามของมกุฎราชกุมารฝรั่งเค็ด และหาได้มีการแนะนำ
 หรือพิธีอย่างใดไม่ ในคราวที่เราไปเฝ้าครั้งนั้นไม่มีใครตามเราไป
 นอกจากบุตรของข้าพเจ้าคนเดียวเท่านั้น เพราะ बादหลวงคาซา
 ซึ่งจะต้องไปเฝ้าพร้อมกับเรา ก็ได้ไปคอยเราอยู่ในพระราชวังแล้ว
 เราได้ขออนุญาตไป และขุนนางไทย ๓ คนกับคนใช้ของเรา
 ได้ขออนุญาตไป ยังมีคนกางร่มให้เรา ๒ คนตามธรรมเนียมด้วย
 เมื่อเราได้ไปถึงซาตานั้นนอกในพระราชวัง ได้พบขุนนางข้าราชการ
 ไทยซึ่งมาอยู่เป็นอันมาก และมีช่างหลายเชือก กับทหารถืออาวุธ
 ด้วย ซาตานั้นนอกนั้นห้ามประตูไม่ แต่ต้องเดินข้ามคด้าย ๆ กับ
 ตะพาน ครั้นไปถึงประตูพระราชวัง เจ้าพนักงานก็ได้ให้เราลง
 จากเก้อห้าม เราจึงได้เดินผ่านซาตา ๓ ซาตา จะหาร่มกางก็ไม่มี
 ในซาตาต่าง ๆ ที่เราได้เดินผ่านไปนั้น ได้พบช่าง พบเจ้าพนักงาน
 ชีมน้ำ และพบทหารถืออาวุธอยู่เต็มไปทุกหนทุกแห่ง เมื่อไปถึง
 ซาตาที่สุดพอไปถึงกลางซาตา เจ้าพนักงานก็ให้เราถวายคำนับต่อ
 พระเจ้ากรุงสยามครั้ง ๑ เพราะเมื่อถึงที่นั้นแล้ว ก็พอได้เห็นองค์
 พระเจ้ากรุงสยามเป็นเงา ๆ เพราะประทับอยู่สุดห้องเล็ก ๆ ซึ่ง

เป็นห้องพระโรง และพระทวารก็เปิดอยู่ด้วยจึงพอมองเห็นเข้าไปได้ พอเราได้ขึ้นไปถึงห้องพระโรง ซึ่งต้องขนอัมภรวิทย์ประมาณ ๘ หรือ ๑๐ คน เราก็ได้เห็นองค์พระเจ้ากรุงสยามทีเดียว เราจึงได้ถวายคำนับเป็นครั้งที่ ๒ และเมื่อได้เดินไปถึงที่ที่จะเข้านั้น ก็ได้ถวายคำนับอีกครั้ง ๑ เป็นครั้งที่ ๓ ในการที่จะกราบทูตข้อความต่าง ๆ นั้น เราได้เตรียมจะยื่นเหมือนเมื่อได้เฝ้ากราบทูตในคราวแรกเหมือนกัน

ในคราวนี้พระเจ้ากรุงสยามได้ประทับอยู่บนแท่นยกสูงชันจากพื้น และประทับอยู่ในบุศบก ๔ เหลี่ยม บุศบกนั้นทำด้วยไม้ทาสีแดงปิดทอง เฝ้าบุศบกนั้นประดับด้วยแก้วและกระจก หลังคาหรือยอดนั้นก็ประดับด้วยแก้วและกระจกเหมือนกัน บุศบกนั้นติดอยู่กับผนัง และเมื่อพระเจ้ากรุงสยามได้เสด็จลงมาจากบุศบกแล้ว ก็ได้ทรงพระดำเนินด้วยทางลาดพระบาท เสด็จเข้าไปในห้องซึ่งอยู่ข้างหลังบุศบกนั่นเอง ห้องนั้นในท้องถนนอัมภรวิทย์เด็ก ๆ ซึ่งอยู่มุมห้องพระโรงทั้งห้องมุม คือว่าอยู่ข้างซ้ายและข้างขวาบุศบกซึ่งเป็นที่ประทับนั่นเอง ทั้งห้องข้างบุศบกนั้นมณฑิตรตั้งอยู่ ๔ มณฑิตร ๆ ๑ มีชันเป็นมณฑิตรแดง ๑ มณฑิตรเหลือง ๑ ตั้งอยู่ข้างตะกู ของเครื่องถวายนั้นได้จัดวางไว้บนโต๊ะ ๒ โต๊ะเหมือนกับครั้งก่อน มองซิเออร์คอนชตันซ์เป็นผู้แปลถวายคำกราบทูตของเรา เมื่อเราได้กราบทูตข้อความและมองซิเออร์คอนชตันซ์ได้แปลถวายแล้ว เราก็ได้นั่ง

พระเจ้ากรุงสยามได้มีพระราชดำรัสตอบขอบใจมกุฏราชกุมารฝรั่งเศส เราก็คงได้ขอบพระเดชพระคุณพระเจ้ากรุงสยามแล้ว พระเจ้ากรุงสยามจึงได้รับสั่งว่า ทรงยินดีเป็นอันมากที่ได้ทรงทราบว่า ท่านคึกเคอเบร์ได้ประสูติแล้ว เราจึงได้กราบทูลว่า “ขอพระองค์จงทรงเชื่อพระทัยเถิดว่า ถ้าในประเทศฝรั่งเศสได้ประสูติพระราชบุตรแล้ว ก็เท่ากับได้มีพระสหายของพระองค์ประสูติอีกองค์ ๑ ฝ่ายพระเจ้ากรุงฝรั่งเศสและมกุฏราชกุมารฝรั่งเศสก็ไม่ได้มีพระราชประสงค์และพระประสงค์อันใด นอกจากประสงค์ให้พระราชไมตรีในระวางประเทศสยามและประเทศฝรั่งเศส ได้เป็นพระราชไมตรีอันมั่นคงยืนยาวชั่วกาลนาน ”

แล้วพระเจ้ากรุงสยามจึงได้รับสั่งถามว่า มกุฏราชกุมารได้มีรับสั่งให้เรากราบทูลข้อความอย่างอื่นอีกบ้างหรือไม่

ในทันใดนั้นเจ้าพนักงานได้ชี้เครื่องมโหรีทักซึ่งมีตำแหน่งคล้ายเป็นเพลงออกสงคราม และเป็นเครื่องหมายว่าจะเสด็จขึ้น เราจึงได้กราบทูลตอบว่า มกุฏราชกุมารฝรั่งเศสหาได้มีรับสั่งให้เรากราบทูลข้อความอย่างอื่นไม่ พระเจ้ากรุงสยามจึงได้รับสั่งว่า เมื่อเสด็จการพิชิตออกแขกเมืองแล้ว จะได้ทรงหาโอกาสให้เราเฝ้าโดยฉะเพาะเพื่อจะได้สนทนากันให้ยืดยาวกว่านี้ได้ แล้วจึงค่อย ๆ ทรงหับพระแกลบยุบยก เป็นอันว่าได้เสด็จขึ้นแล้ว

พอพระเจ้ากรุงสยามได้เสด็จขึ้นแล้ว มองซิเออร์คอนซตันซ์ ก็ได้ออกมาบอกว่า ขอให้เรารอพักอยู่ที่วังสักครู่หนึ่งก่อน เพราะพระเจ้ากรุงสยามจะเสด็จไปประทับในท้องที่แห่ง ๓ เพื่อเสด็จออกให้มองซิเออร์เคอไวด์ริวรี่ และมองซิเออร์คูเคนเฝ้า เราได้นั่งคอยอยู่ที่วังใหญ่ ๆ ราชทูตที่ ๓ อุปทูต และข้าราชการไทยที่เราเรียกว่านายพันครั้นนั้น ก็ได้เข้ามาพาเราไปที่พักแห่ง ๓ ในพระราชอุทยานเพื่อรับพระราชทานเลี้ยง

การเฝ้าครั้งนี้จะว่าไปก็ไม่มีพิธีใหญ่โตเท่ากับเมื่อเฝ้าครั้งแรก กล่าวคือการเฝ้านี้เราไม่มี จนที่ผู้ชุนนางที่มารับเรานั้นก็เป็นชุนนางชั้นต่ำ หาใช่ชุนนางชั้นผู้ใหญ่เหมือนคราวแรกไม่ การที่เป็นอย่างนั้นเราเข้าใจว่า คงเป็นเพราะเหตุที่เราเฝ้าในครั้งที่ ๒ นี้ หาใช่พิธีเฝ้าถวายพระราชสาส์นไม่ อีกประการ ๓ การที่จะเสด็จออกแขกเมืองโดยพิธีใหญ่โตจริง ๆ ก็จะไม่เสด็จออกได้แต่เฉพาะที่กรุงศรีอยุธยา ซึ่งเป็นพระนครหลวงของประเทศสยามแห่งเดียวเท่านั้น และวันนั้นเองมองซิเออร์คอนซตันซ์ก็ได้บอกกับข้าพเจ้าว่า พระเจ้ากรุงสยามไม่กล้าเสด็จออกมารับพระราชสาส์นของพระเจ้ากรุงฝรั่งเศสที่เมืองตปบุรีในการเฝ้าทั้ง ๒ ครั้งนี้ ข้าพเจ้าก็ได้ตั้งเถิดว่า จนที่ผู้ชุนนางที่คอยเฝ้าพระเจ้ากรุงสยามนั้น ก็ไม่เหมือนทั้ง ๒ คราว คราวหลังนั้นผู้ชุนนางจะไม่คงเต็มทีเหมือนคราวก่อน คือว่าเมื่อเฝ้าครั้งก่อนที่กรุงศรีอยุธยานั้น เสด็จคนตรึงถางมีถึง ๘ คน และฉัตรข้าง ๆ มีถึง ๘ คน

แต่ในคราวเผ่าครั้งหลังนั้นผิดทุก ๆ ฉัตรมีเพียง ๕ ชั้นเท่านั้น แต่
 ในการเผ่าครั้งที่ ๒ นี้เราเห็นการอย่างเดียวกันซึ่งเราถือว่าเป็นเกียรติยศ
 คือเรารู้ว่าเมื่อเผ่าครั้งก่อน คือว่าในครั้งพระเจ้ากรุงสยามได้
 ประทับอยู่ในห้องเดียวกับที่เราเผ่าอยู่ เมื่อครั้งเสด็จออกที่กรุงศรี
 ออยุธยา นั้น เราเผ่าอยู่ในห้อง ๑ พระเจ้ากรุงสยามเสด็จออกอีก
 ห้อง ๑ และเสด็จออกที่พระแกลเดี่ยเข้าไป แต่เราเชื่อว่าการที่
 ได้เสด็จออกแขกเมืองเช่นนั้น ก็โดยทรงเจตนาอย่างดีอยู่แล้ว

เราได้พยายามมาหลายครั้งแล้วที่จะหาโอกาสเฝ้าสมเด็จพระ
 ราชบิดาของพระเจ้ากรุงสยาม และมองซิเออร์คอนชตันซึกก็ได้เคย
 ทำให้เราหวังว่าเราคงจะได้มีโอกาสเฝ้า โดยใช้ให้บาทหลวงคาซา
 มาบอกกับเราว่า ในเวลานี้ สมเด็จพระราชบิดากับพระเจ้ากรุงสยาม
 กำลังทรงบาดหมางกันอยู่ จึงเป็นเหตุทำให้สมเด็จพระราชบิดา
 ต้องพักอยู่ที่กรุงศรีอยุธยา หาได้ตามเสด็จขึ้นไปเมืองตปบุรีไม่ แต่
 ถ้าสมเด็จพระราชบิดาได้ตีกันกับพระเจ้ากรุงสยามเมื่อใด เราจึงจะ
 เฝ้าได้เมื่อนั้น

ในระหว่างที่รอรับประทานอาหารอยู่นั้น เราได้พูดคุยกับมองซิเออร์
 คอนชตันซึกอีกครั้งหนึ่ง ขอให้จัดการให้เราเฝ้าสมเด็จพระราช
 บิดา เพื่อเราจะได้นำของต่าง ๆ ของมกุฎราชกุมารีฝรั่งเศสถวาย
 มองซิเออร์คอนชตันซึกจึงได้บอกกับเราว่า เวลานี้สมเด็จพระราช
 บิดากำลังประชวรพระโรคหืดอยู่ที่กรุงศรีอยุธยา และพระบาทกั

แผลงมาช้านานแล้วซึ่งไม่มีใครจะรักษาให้หายได้เลย มองซีเออร์
 คอนซตันซ์ จึงเชื่อว่าสมเด็จพระราชธิดาคงจะไม่เสด็จออกให้เราเฝ้า
 แต่คงจะไปรดให้เจ้าพนักงานมารับของถวายจากเราเป็นแน่ แล้ว
 มองซีเออร์คอนซตันซ์ ได้ขอพระเกียรติยศคุณความดีต่าง ๆ ของ
 สมเด็จพระราชธิดาให้เราฟัง และได้เล่าว่าพระเจ้ากรุงสยามผู้เป็น
 พระชนกทรงรักใคร่โปรดปรานสมเด็จพระราชธิดาเป็นอันมาก และ
 ได้ทรงมอบการผ่ายโนให้อยู่ในความดูแลของสมเด็จพระราชธิดา
 เหมือนกับ พระมเหสีในประเทศสยามได้เคยดูแลการผ่ายโนแต่
 โบราณราชประเพณีมา เพราะฉะนั้นพระเจ้ากรุงสยามจึงได้โปรด
 ให้สมเด็จพระราชธิดาได้มีพระราชดำริ แล้วมองซีเออร์คอนซตันซ์
 ได้เล่าต่อไปว่า การตัดสินถ้อยความและคดีต่าง ๆ ในระวางผู้หญิง
 ผ่ายโนนั้น ตกอยู่ในหน้าที่ของสมเด็จพระราชธิดา เหมือนกับพระ
 มเหสีในฝ่ายตะวันออกทั้งสิ้น เพราะผู้หญิงในพระราชวังนั้นจะออก
 นอกพระราชวังหรือจะไปพ้องร้องเป็นความข้างนอกพระราชวังไม่ได้
 เป็นอันขาด แต่ที่พูดกันว่าสมเด็จพระราชธิดาไม่ได้ทรงบังคับบัญชา
 การตัดสินที่หว่านหัวเมืองนั้นเป็นความไม่จริง ในส่วนที่เกี่ยวข้อง
 ด้วยมหาดเล็กเด็กชานนั้น สมเด็จพระราชธิดาก็ทรงปกครองว่ากล่าว
 ได้ทั้งสิ้น และทรงพระเมตตากรุณาแก่พวกมหาดเล็กเด็กชาน จน
 พวกนี้กลายเป็นคนหยิ่งจองหองไปหมด การที่สมเด็จพระราชธิดา
 ทรงพระเมตตากรุณาแก่มหาดเล็กเด็กชานเอง เป็นเรื่องที่ทำให้

พระองค์ ชัดเคื่องพระทัยกับพระเจ้ากรุงสยามพระราชบิดาอยู่เบื้อง ๆ แต่ถึงสมเด็จพระราชบิดาจะกริ้วกราดสักเพียงใด สมเด็จพระราชบิดาก็หาได้เปลี่ยนแปลงพระนิตินัยอย่างไรไม่ วันหนึ่งพระเจ้ากรุงสยามได้รับสั่งให้ผู้หญิงคนหนึ่ง ซึ่งเป็นครูของพระเจ้าตุ๊กเธอ ไปเฝ้าสมเด็จพระราชบิดา แต่สมเด็จพระราชบิดาหายอมให้เฝ้าไม่ เพราะครูผู้นั้นหาได้เชิญถวายพระราชหัตถ์ของสมเด็จพระราชบิดามาด้วยไม่ เราได้ยินเขาพูด ๆ กันว่า สมเด็จพระราชบิดามีได้พอพระทัยในการที่พวกฝรั่งเสด็จมาตั้งอยู่ในประเทศสยามเลย

ในเวลาที่ยังประทับระทานอาหารอยู่นั้น ผู้หนึ่งรับประทานกับเราด้วย มีมองซีเออร์เดอไวด์ริ์คูร์ ๑ มองซีเออร์ตุเคน ๑ มองซีเออร์เตฟาซ ๑ กับชาวฝรั่งเสด็จอีกหลายนาย ท่านเหล่านั้นฟังถ้อยจากเฝ้าพระเจ้ากรุงสยาม พระเจ้ากรุงสยามได้ทรงทักทายปราศรัยท่านเหล่านั้นทุกคน และโปรดพระราชทานเดื่อให้มองซีเออร์เดอไวด์ริ์คูร์ ๑ เดื่อกับได้พระราชทานกระบี่เหล็กทองคำ ๑ กระบี่ ด้ายดริ์อัยทองคำ ๑ ด้ายเดื่อ ๑ เดื่อ ให้แก่มองซีเออร์ตุเคน มองซีเออร์เตฟาซได้กราบทูลว่าด้วยความเชื่อแน่วในใจว่าสมเด็จพระมหากษัตริย์ทรงต้องได้เป็นพระราชไมตรีกันจริง เพราะฉะนั้นเมื่อได้มาเฝ้าเห็นองค์พระเจ้ากรุงสยามด้วยความปลื้มและยินดีเท่ากับได้เฝ้าพระเจ้ากรุงฝรั่งเสด็จเหมือนกัน และถ้าได้แหวะอกมองซีเออร์เตฟาซออกได้ ก็คงจะเห็นจริงตามคำที่มองซีเออร์เตฟาซกราบทูล

ได้มีคนมาเล่าให้เราฟังว่า ได้มีคนไปพบกับมอซซีเออร์คองซตันซ์ได้ว่า ในทวีปยุโรปเป็นธรรมเนียมของราชทูตที่เข้าเฝ้าพระเจ้าแผ่นดิน เวลาที่จะกราบทูลข้อความต่าง ๆ จะต้องนั่งลงหน้าที่นั่ง จึงจะถูกธรรมเนียม และผู้นั้นได้เล่าให้เราฟังต่อไปว่า พระเจ้ากรุงสยามได้ทรงทราบว่าราชทูตสยามไปยื่นกราบทูลต่อพระเจ้ากรุงฝรั่งเศส ก็ทรงกริ้วราชทูตสยามเป็นอันมากดังนี้ เราอยากจะทราบว่าความจริงในเรื่องนี้จะเป็นอย่างไรแน่ เราจึงได้หาโอกาสพบกับมอซซีเออร์คองซตันซ์ว่า ธรรมเนียมในประเทศยุโรปนั้น ผู้ที่เป็นราชทูตจะนั่งลงในเวลาพระเจ้าแผ่นดินเสด็จออกไม่ได้เป็นอันขาด และพระเจ้าแผ่นดินเองในเวลาเสด็จออกรับแขกเมืองก็ทรงยืนเหมือนกัน ที่พระเจ้ากรุงฝรั่งเศสเคยประทับลงในเวลาออกแขกเมืองนั้น ก็เฉพาะเวลารับราชทูตอังกฤษเท่านั้น เราจึงได้พบกับมอซซีเออร์คองซตันซ์ต่อไปว่า ในการที่พระเจ้ากรุงสยามทรงยอมให้เสวอดีเยเคอโซมอหนึ่งแผ่นนั้น ที่ประเทศฝรั่งเศสเห็นกันว่าเป็นสิ่งที่แปลกปาดามาก และในส่วนของพระองค์ของพระเจ้ากรุงสยามเองก็ทราบไม่ได้ว่าพระองค์จะทรงยืนหรือนั่ง เพราะเสด็จออกในพระแกลเห็นแต่เพียงครึ่งพระองค์เท่านั้น

มอซซีเออร์คองซตันซ์จึงตอบว่า ถ้าพระเจ้ากรุงสยามจะทรงเสด็จพระกิริยาอันไม่ดูภาพแล้ว ก็ต้องทรงยืนขึ้น และผู้ที่จะผ่าน

ถ้ายกหน้าพระที่นั่งในเวทากราบทูลข้อความขี้ดียว ก็เท่ากับไม่
แสดงความเคารพการวระอย่างใดเลย

เราจึงได้ตอบว่า ข้อที่เราเชื่อวักงเป็นความจริง เพราะเราเห็น
วักการทจะหมอบน่นเองเป็นกริยาแสดงความไม่เคารพอย่างใดเลย

ในระวางที่รับประทานอาหารอยู่นั้น มองซีเออร์คอนชคินซ์ได้
บอกเรา วักพระเจ้ากรุงสยามพอพระทัยในคำกราบทูลของเราเป็น
อันมาก และคำแปลที่มองซีเออร์คอนชคินซ์ได้เตรียมไว้นั้น ก็ได้
ส่งเข้าไปถวายในเวลานั้นเอง แต่ส่วนคำกราบทูลเมื่อเราได้เฝ้าครั้ง
แรกนั้น มองซีเออร์คอนชคินซ์ได้ส่งคำแปลเข้าไปถวาย ในเวลา
ที่พระเจ้ากรุงสยามได้เสด็จประทับในเรือพระที่นั่งจะเสด็จขึ้นไปเมือง
ตปบุรี ภายหลังพระเจ้ากรุงสยามได้รับดั่งกับมองซีเออร์คอนชคินซ์
วัก คำกราบทูลของเรามีข้อความตรงกับข้อความในพระราชดำล้น
ของพระเจ้ากรุงฝรั่งเศส แต่คำกราบทูลของเรามีใจความละเอียด
กว่าในพระราชดำล้น และได้มีรับดั่งวักมองซีเออร์คอนชคินซ์เป็น
คนช่างพูดจริง ๆ แต่วักมองซีเออร์คอนชคินซ์ได้เฝ้าวัก ในเวลาที่
พระเจ้ากรุงสยามรับดั่งถึงเรานั้น หากได้ทรงใช้คำวัก ทูลเอนวอย
สำหรับเรียกเราไม่ แต่ทรงเรียกออกชื่อเราโดยจะเพาะทุกคำ ตาม
ที่มองซีเออร์คอนชคินซ์เฝ้าให้เราฟังดั่งนี้ ก็ประดั่งคักจะให้เรารู้ ดักวัก
การที่เรานี้ไม่ได้รับตำแหน่งเป็นทศแอมบาซาเออร์มานั้น เป็นดั่งที่
พระเจ้ากรุงสยามไม่พอพระทัย จึงทรงเรียกออกชื่อเรานี้เองดั่งนี้

ในการรับประทานอาหารกันคราวนี้ ต่างคนต่างมีความรื่นเริง
 ดนุกสนานทุก ๆ คน ถ้วยแก้วก็ได้แตกไปหลายใบ แต่มองซีเออร์
 คอนซตันซ์ก็พยายามจะทำให้เราพอใจ โดยคิดครึกครองหาผู้ที่
 เป็นที่พอใจของเราสำหรับดื่มให้พร ครั้นรับประทานอาหารเสร็จแล้ว
 มองซีเออร์คอนซตันซ์ก็บาดหดวงตาซาและคนทั้งหลายที่ได้นั่งโต๊ะ
 ได้พร้อมกันพากันไปตั้งเราถึงประตูพระราชวัง เกอฮามก็คอย
 เตรียมอยู่หน้าประตูแล้ว เราจึงคิดจะพยายามขวนขวายเกอฮาม
 ให้มองซีเออร์คอนซตันซ์เห็น แต่เรายังไม่ทันได้ขวนขวาย มอง
 ซีเออร์คอนซตันซ์ก็กับพวกฝรั่งเสด็จพากันกลับไปหมด เราจึงได้กลับไป
 ไปยังที่พัก โดยมีคนตามมาเหมือนเมื่อเราเข้าไปพระราชวังเหมือนกัน

วันนั้นเวลาค่ำ มองซีเออร์เวเรต์ได้มาหาเรา และได้มาเล่าให้
 มองซีเออร์เคอิตาดูแบฟังเป็นข่าวตรงกันกับที่ได้มาเล่าให้ข้าพเจ้าฟัง
 แค่อ่อนแล้ว ว่าในคราวแรกที่บาดหดวงตาซาได้ขึ้นมาที่กรุงศรี
 อโยธยา บาดหดวงตาซาได้บอกกับมองซีเออร์เวเรต์ ว่าบาดหดวง
 ตาซาจะได้รับหน้าที่เป็น เหนวยเอกซตราออกันารี ของพระเจ้ากรุง
 กรุงสยามกลับไปประเทศฝรั่งเสด็จอีก และเรื่องนั้นบาดหดวงตาซา
 คงจะได้ไปพูดกับคนอื่น ๆ อีกหลายคน เพราะมองซีเออร์เวเรต์
 ได้ทราบข่าวอันนี้มาจากคนอื่นด้วยเหมือนกัน

ณวันจันทร์ที่ ๑๗ เดือนพฤศจิกายน มองซีเออร์เคอิตาดูแบ
 ได้รับหนังสือจากมองซีเออร์เคอิตาดูแบใช้ถนัดฉบับ ๑ เขียนมาจากแหลม

เคปออฟกูตโฮบ ลงวันที่ ๓๑ เดือนตุลาคม ค.ศ. ๑๖๘๗ (พ.ศ. ๒๒๓๐) บอกข่าวมาว่าเรือได้ติดอยู่ที่เกาะคอมบิว ซึ่งเป็นเกาะห่างจากช่อง ซอนดาหนทางประมาณ ๕๐๐ ไมล์

เมื่อเช้าพวกบาดหลวงเยซุइटได้เข้าเฝ้าพระเจ้ากรุงสยามโดย ฉะเพาะ พวกบาดหลวงเยซุइटได้ไปพร้อมกับมองซีเออร์คอนชตันซ์ รวม ๓๓ คน เพราะบาดหลวงเยซุอิทอีกซึ่งเป็นคนที่ ๓๔ นั้น ยังป่วยอยู่ที่กรุงศรีอยุธยาหาได้ขึ้นมาที่เมืองดพบุรีไม่ มองซีเออร์ เดฟาซกับบรรดานายทหารฝรั่งเค็ดทุกคน ได้ชวนกันไปส่งมอง ซีเออร์คอนชตันซ์จนถึงประตูพระราชวัง มองซีเออร์คอนชตันซ์ เห็นพวกนายทหารฝรั่งเค็ดพากันเข็นกั๊กใจ จึงได้บอกว่าจะพา กันไปส่งก็ได้ แต่พวกนายทหารเข้าเฝ้าด้วยไม่ได้ ถึงคั้งนั้นพวก นายทหารฝรั่งเค็ดก็หาฟังไม่ ได้ตามไปส่งจนถึงพระราชวัง พอถึง พระราชวังเจ้าพนักงานก็ปิดประตูเสีย หายอมให้พวกนั้นเข้าไปไม่

พวกบาดหลวงเยซุइटเฝ้าครางน ได้มีเวลาเฝ้าอยู่ถึง ๑ ชั่วโมง พระเจ้ากรุงสยามได้ทรงทักทายปราถนัยพวก บาดหลวงเยซุइटทุกคน และทรงพระเมตตาแก่บาดหลวงเดอตาเซซเป็นอันมาก แต่เมื่อ พวกบาดหลวงได้กราบทูลขวนเวลาใดว่าขอให้ทรงส่งคนมาบ้าง หรือ ได้กราบทูลถึงเรื่องคำค้นหาแล้ว พระเจ้ากรุงสยามหาได้ทรงตอบได้ ประการใดไม่เลย

เมื่อเราได้รับประทานอาหารเสร็จแล้ว บาดหลวงคาซา ๓ บาดหลวงเดอรัวเย ๓ บาดหลวงเดอเบซ ๓ รวม ๓ คนได้มาหาเรา เพื่อมาเล่าให้เราฟังถึงกรที่ไต่เข้าเฝ้าในคราวนี้ ในระวางที่สนทนากันอยู่นั้น มองซีเออร์เดอตาตูแบได้ถามบาดหลวงคาซา ว่าจะทำอย่างไรดีจึงจะได้ประกาศข้อความในสัญญาซึ่งพระราชทานสิทธิต่างๆ ให้แก่ศาสนา บาดหลวงคาซาจึงได้ตอบว่า ถ้าเราจะต้องการให้ประกาศข้อความในสัญญานั้นเมื่อไรก็ได้ แต่ปัญหามือยู่ที่ว่า เรามีหน้าที่และเราได้รับคำสั่งให้มาขอร้องเช่นนี้หรือไม่ แล้วบาดหลวงคาซาได้พูดต่อไปว่า ในเรื่องนบาดหลวงคาซาได้กราบทูลพระเจ้ากรุงสยามไว้แล้ว ว่าการที่จะประกาศสิทธิต่าง ๆ เหล่านี้เป็นกรไม่เหมาะสม เพราะอาจจะทำให้เกิดเหตุการณ์ขึ้นได้ โดยเหตุที่พวกเขารัตใหม่ ๆ ยังไม่มีเลย จะพระราชทานสิทธิต่าง ๆ ให้แก่ผู้ใดเล่า ที่ถูกรวมให้มาขอรัดเสียก่อน แล้วจึงพระราชทานสิทธิต่าง ๆ ให้ก็ได้

มองซีเออร์เดอตาตูแบจึงได้ถามบาดหลวงคาซาว่า เมื่อกรเป็นเช่นนี้จะให้เราไปกราบทูลพระเจ้ากรุงฝรั่งเศส ในเรื่องพระเจ้ากรุงสยามจะทรงเขารัตอย่างไรเล่า เพราะพระเจ้ากรุงฝรั่งเศสได้ทรงทราบอยู่ว่าพระเจ้ากรุงสยามได้ออกพระโอบุชฐรับสั่งว่าจะได้ทรงศึกษาในการศาสนาคริสต์เดียนต่อไป พระเจ้ากรุงฝรั่งเศสจึงได้มี

รับสั่งให้เรามารับรักษาหรือกับมองซีเซอร์คอนชตันซ์เพื่อช่วยกันคิด
จัดการให้เรื่องนี้ได้เป็นผลสำเร็จ

บาทหลวงคาซาจึงได้ตอบมองซีเซอร์เดอตาตแบ่ว่า เมื่อท่าน
ได้ไปหามองซีเซอร์คอนชตันซ์ ทกรุงศรีอยุธยาครั้งหนึ่ง ท่านก็ได้
นำเรื่องนพตกับมองซีเซอร์คอนชตันซ์ครั้งหนึ่งแล้ว มองซีเซอร์
คอนชตันซ์ก็ได้เอาข้อความที่มองซีเซอร์คอนชตันซ์ได้กราบทูล และ
ที่พระเจ้ากรุงสยามได้รับสั่งมาอ่านให้ท่านฟัง และตามข้อความที่
รับสั่งนั้นก็ปรากฏว่า พระเจ้ากรุงสยามจะทรงศึกษาการศาสนาไม่ได้
เพราะเหตุว่าไม่เข้าพระทัยในภาษาคำพูดของท่านสังฆราชเดอเมเตโด
โปติส จึงเป็นการจำเป็นต้องทรงรออนุญาตว่าจะมีผู้ใดรู้ภาษาไทย
ได้ดีจะได้กราบทูลส่งสอนถึงการศาสนาต่อไป

เมื่อจวนพบพวกบาทหลวงได้ลากลับไป อีกสักครู่หนึ่ง ท่าน
สังฆราชเดอเมเตโดโปติสก็ได้มาหาเรา เราจึงได้เอาเรื่องการศึกษา
มาพูดกับท่านสังฆราชอีก เพราะในเรื่องนี้เราได้เคยพูดกับท่านสังฆ
ราชมาหลายครั้งแล้ว แล้วเราจึงได้เอาคำสั่งมาอ่านให้ท่านสังฆราช
ฟัง ในคำสั่งนั้นมีความว่า พระเจ้ากรุงฝรั่งเศสได้ดำรัสสั่งให้เรา
มารับรักษาหรือและปฏิบัติการตามคำแนะนำของท่านสังฆราช เพื่อจะ
จัดการให้ศาสนาคริสต์ยืนได้แพร่หลายในประเทศนั้นต่อไป

สังฆราชเดอเมเตโดโปติสจึงได้ตอบเราว่า ควรจะขอรับรองให้

ประกาศสัญญาที่เกี่ยวข้องกับการค้าสินค้า ซึ่งได้ทำไว้กับเชอวาเดย์เคอ
โซมอง

เราจึงได้ชี้แจงให้ท่านสังฆราชฟังว่า ในเรื่องประกาศสัญญา
ซึ่งได้ทำไว้กับเชอวาเดย์เคอโซมองนั้น ฟังดูเป็นการที่มองซีเออร์
คอนซตันซ์ ไม่ได้สนใจให้ประกาศเลย และมองซีเออร์คอนซตันซ์
เป็นคนที่ไม่พูดยาก เมื่อลงไม่พอใจสิ่งใดแล้ว ยากที่จะพูดจาเกลี้ย
กล่อมให้เปลี่ยนความคิดได้

สังฆราชเคอเมเตโตโปติกจึงได้ตอบว่า เรื่องนี้เป็นกรปถาด
อย่างที่สุด เพราะข้างฝ่ายพระเจ้ากรุงสยามก็ทรงเข้าพระทัยว่า
สัญญาฉบับนั้นได้ประกาศแล้ว แต่การที่ยังมิได้ประกาศนั้น ก็มี
แต่มองซีเออร์คอนซตันซ์คนเดียวที่คอยขัดขวางไว้ ในเรื่อง
มองซีเออร์คอนซตันซ์ยกเหตุผลมาอ้างว่า ไม่ควรจะพระราชทาน
สิทธิต่าง ๆ ให้แก่คนเข่ารีตเพราะคนเข่ารีตยังไม่มีเลย และที่เรียก
กันว่าคนเข่ารีตนั้นก็เป็นเรื่องที่หนักใจเอาเองทั้งสิ้น ตัวจริงหาไม่
ที่มองซีเออร์คอนซตันซ์พูดดังนี้ ก็เพราะไม่ได้นึกเลยว่าสิทธิต่าง ๆ
เหล่านี้เป็นสิ่งจำเป็นโดยแท้ สำหรับให้คนทั้งหลายได้มีน้ำใจหรือ
กล้าที่จะเข่ารีต มองซีเออร์คอนซตันซ์ยังพูดต่อไปอีกว่า การที่
พระเจ้ากรุงสยามได้โปรดให้สร้างวัดสร้างบ้านเรือนให้แก่พวกเข่ารีต
นั้น เป็นการที่พระเจ้ากรุงสยามได้ทรงพระเมตตาแก่พวกเข่ารีตพอ
อยู่แล้ว แต่ที่มองซีเออร์คอนซตันซ์พูดเช่นนั้นนั้นก็เท่ากับ
เพราะ

การที่พระเจ้ากรุงสยามได้โปรดให้พวกเขารัตได้ มีวัดมีโบสถ์ใน
ประเทศสยามนั้น มิได้เป็นการแสดงว่าพระเจ้ากรุงสยามได้โปรด
ปรานหรือทรงดำเียงเข้ากับพวกเขารัตอย่างใดเลย เพราะได้โปรด
พระราชทานสุเหว่าให้พวกแขกมัว และพระราชทานศาลเจ้าให้แก่
พวกจีนเหมือนกัน จึงเป็นอันพูดไม่ได้ว่าพระเจ้ากรุงสยามได้โปรด
พวกแขกมัว หรือโปรดพวกจีน หรือโปรดพวกเขารัตเป็นพิเศษ
อย่างใดเลย เมื่อก่อนที่เซอวาเดี้ยเคอโซมองจะออกจากเมืองไทย
กลับไปประเทศฝรั่งเศ่นั้น มองซิเออร์คอนซตันซ์ก็ได้ให้บาดหลวง
คาซาไปหาเซอวาเดี้ยเคอโซมอง เพื่อไปชี้แจงเหตุผลต่าง ๆ ในการ
ที่ยังไม่ควรจะประกาศสัตญาณั้น ในครั้งนั้นเซอวาเดี้ยเคอโซมอง
ได้คิดเคืองบาดหลวงคาซาเป็นอันมาก แต่ถึงคั้งนั้นบาดหลวงคาซา
ก็เกลี้ยกล่อมให้เซอวาเดี้ยเคอโซมองยอมว่า ให้เซอวาเดี้ยเคอโซ
มองกลับไปเสียก่อน จึงค่อยประกาศหนังสือสัตญาณั้นต่อไป แต่
ครั้นเซอวาเดี้ยเคอโซมองได้กลับไปแล้ว ก็หาได้มีผู้ใดพูดถึงเรื่อง
สัตญาณั้นอีกต่อไปไม่

เราจึงได้ตอบท่านตั้งฆราวาสเคอเมเตโตโปติศว่า เราเชื่อแน่
แล้วว่าการที่จะประกาศสัตญาพระราชทานสิทธิต่าง ๆ ให้แก่พวกเขาร
ัตนั้น คงเป็นประโยชน์ต่อศาสนาคริสต์เคียนเป็นอันมาก แต่ข้อที่เรา
จะต้องการถามท่านตั้งฆราวาสนั้น ก็คือว่าจะทำอย่างไรจึงจะประกาศ
หนังสือสัตญาณั้นได้เล่า

ท่านตั้งฆราวาสเดอเมเตโลโปติคจึงได้ตอบว่า ในเรื่องนี้จะต้องไปหาหรือต่อพระเป็นเจ้าเสียก่อน และพรุ่งนี้จะได้จัดให้มีการสดุดโดยฉะเพาะสำหรับการเรื่องนี้

แล้วท่านตั้งฆราวาสได้เล่าความจริงใจให้เราฟังว่า ได้มีคนหลายคนมาบอกข้าพเจ้าว่า การที่มองซิเออร์คอนชตันซ์คอยกักกันข้าพเจ้าอยู่เช่นนั้น ก็เพราะเหตุที่มองซิเออร์คอนชตันซ์เกรงว่าข้าพเจ้าได้ไปถวายการศาสนาต่อพระเจ้ากรุงสยามจนพระเจ้ากรุงสยามได้ทรงเข้าวัดแล้ว ข้าพเจ้าอาจจะแย่งตำแหน่งหน้าที่ของมองซิเออร์คอนชตันซ์ได้ และที่มองซิเออร์คอนชตันซ์คิดเช่นนั้น ก็ต้องนับว่ามองซิเออร์คอนชตันซ์เป็นคนไร้สติ มองซิเออร์คอนชตันซ์จึงไปเที่ยวพูดทุกหนทุกแห่ง ว่าเวลาที่ข้าพเจ้ากราบทุกต่อพระเจ้ากรุงสยาม พระเจ้ากรุงสยามหาทรงเข้าพระทัยในคำพูดของข้าพเจ้าไม่ แต่ที่จริงเมื่อเวลาข้าพเจ้ากราบทุกว่าอะไร พระเจ้ากรุงสยามก็ทรงรับตั้งตอบตรงกับคำกราบทุกทุกครั้ง ข้าพเจ้าจึงได้ไปเที่ยวตั้งถามว่า พระเจ้ากรุงสยามเข้าพระทัยในคำพูดของข้าพเจ้าหรือไม่ ก็ได้มีข้าราชการในพระราชสำนักสามสี่คนบอกกับข้าพเจ้าว่า พระเจ้ากรุงสยามได้มีรับสั่งกับเขาเอง ว่ายังไม่เคยทรงพบชาวยุโรปคนใดที่จะพูดภาษาไทยได้ดีเหมือนข้าพเจ้าเลย

เมื่อได้ปรึกษาหารือกันในเรื่องนี้เสร็จแล้ว จึงเป็นอันตกลงเห็นพร้อมกันว่า ในเวลานี้ยังไม่ควรนำเรื่องนกราบทุกต่อพระเจ้า

กรุงสยาม จนกว่ามองซิเออร์คอนซตันซ์จะยอมให้เรากราบทูล เพราะมองซิเออร์คอนซตันซ์ต้องเป็นด่าม และเมื่อพระเจ้ากรุงสยามจะรับสั่งกับเราว่าประการใด มองซิเออร์คอนซตันซ์ก็อาจจะแปลคำรับสั่งเป็นอย่างอื่นตามชอบใจของตัวอย่างไรก็ได้

ตั้งพระราชเคอเมเตโตโปลิศจึงพูดกับเราว่า ข้าพเจ้าจะเด่าอะไรให้ท่านฟังเป็นความลับด้วยตัว คือเมื่อมองซิเออร์คอนซตันซ์ได้แปลพระราชดำรัสของพระเจ้ากรุงฝรั่งเศส ที่ท่านเชิญมาถวายต่อพระเจ้ากรุงสยามนั้น ได้แปลถวายเฉพาะต่อหน้าข้าพเจ้าด้วย ข้อความในพระราชดำรัสตอนที่พระเจ้ากรุงฝรั่งเศสทรงชมเชยยกย่องราชทูตสยามด่ามมานั้น มองซิเออร์คอนซตันซ์จะแปลกลับความเสียให้ได้ คือคำที่พระเจ้ากรุงฝรั่งเศสทรงชมเชยราชทูตสยามนั้น มองซิเออร์คอนซตันซ์จะแปลว่า พระเจ้ากรุงฝรั่งเศสทรงชมตัวของตัวเอง เพราะความในพระราชดำรัสมีว่า พระเจ้ากรุงฝรั่งเศสทรงเห็นในพระปรีชาสามารถของพระเจ้ากรุงสยาม ที่ทรงรู้จักเด็กคนที่จะเป็นราชทูต แต่มองซิเออร์คอนซตันซ์ได้แปลถวายว่า ที่ทรงรู้จักเด็กคนที่จะเป็นเด่านาบตี ดังนี้ ข้าพเจ้าก็อดไม่ได้ ได้ค้ำมองซิเออร์คอนซตันซ์ว่าแปลผิด ต่อหน้าท่านนั่นเอง

ตอนค่ำบาดหลวงมาแดงได้มาห้ามมองซิเออร์เคอตาตูแบ เด่า เนื้อความตรงกันกับที่บาดหลวงตาซาได้มาเด่า อันเป็นข่าวที่รู้แน่กันไปหมดแล้ว ว่าในเวดปากคิมองซิเออร์เคฟาซจะต้องไปประจำอยู่

ในราชสำนัก ในเรื่องนี้ข้าพเจ้าได้ถาม มองซิเออร์เดฟาซเอง เพราะอยากทราบว่าความจริงจะมีแค่ไหน มองซิเออร์เดฟาซจึงได้ตอบข้าพเจ้าว่า การที่ได้อำนาจมาที่เมืองดพบูร์คราวนี้ ก็โดยได้รับแต่งตั้งให้ขึ้นมา และเมื่อยังไม่ได้รับแต่งตั้งให้กลับ มองซิเออร์เดฟาซก็จะอยู่ที่เมืองดพบูร์ต่อไป

ณวันที่ ๑๘ เดือนพฤศจิกายน พระเจ้ากรุงสยามได้มีรับสั่งให้เจ้าพนักงานมาเชิญเราไปดูการคดโกงข้างป่า ในการคดโกงข้างคราวนี้ บรรดาเจ้านายขุนนางข้าราชการผู้มีบรรดาศักดิ์ไทยได้ไปกันทุกคน บางคนก็ขี่ช้าง บางคนก็ขี่ม้า เมื่อเราได้ไปถึงแถวสักครู่หนึ่ง พระเจ้ากรุงสยามก็เสด็จมา ทรงช้างพระที่นั่งและหาได้เสด็จลงจากหลังช้างไม่ เมื่อเสด็จมาถึงเราก็ได้ขึ้นขึ้นถวายคำนับ จึงได้มีรับสั่งโปรดให้เรานั่งลง

ต่อมามองซิเออร์คอนซตันซ์ก็ได้มาหาเรา บอกว่าพระเจ้ากรุงสยามมีรับสั่งให้มาถามว่า ที่เราได้ไปดูการคดโกงข้างนั้นเป็นอย่างไรบ้าง เราจึงได้ตอบว่า การที่ทรงพระกรุณาโปรดให้เราไปดูการคดโกงข้างนั้น เป็นพระเดชพระคุณหาที่สุดมิได้ และการคดโกงข้างนั้นเราเห็นเป็นการฝ่าฝืนพระเกียรติยศอย่างยิ่ง

เมื่อได้เสร็จจากการคดโกงข้างแล้ว เราได้เชิญมองซิเออร์คอนซตันซ์และสังฆราชเดอเมเตโธโปลิส ให้มารับประทานอาหารกับเรา

และในระวางที่รับประทานอาหารกันอยู่นั้น ต่างคนก็ต่างปรองดอง
เอออกเอาใจซึ่งกันและกัน

คอนคำบาดหลวงเคอเบซได้มาหามองซีเออร์เดอตาตูแบ และ
ได้มาบอกว่ามองซีเออร์คอนชตันซ์คาร์ที่จะเอาเข้าไว้ที่บ้อมบางกอก
เป็นระยะเวลา ๖ เดือน ตามที่ได้ความมาตั้งนั้นก็ทำให้เรารู้สึกว่า
นายร้อยเอกชาวปอดุเกดซึ่งประจำอยู่ที่บางกอกนั้น คงจะได้รายงาน
มาให้มองซีเออร์คอนชตันซ์ทราบถึงการที่เราได้จัดทำไป เพราะ
เมื่อวันวานนี้เอง ข้าพเจ้าได้รับจดหมายจากมองซีเออร์เวเรต์บอก
มาว่า เขาเปิดอกซึ่งข้าพเจ้าได้ส่งให้ส่งไปไว้ที่บางกอกนั้น ได้ไป
ถึง บางกอก และได้เก็บเข้าไว้ ตามคำสั่งของมาคิวิคเคอเซเนเด
เลอร์จแล้ว

ในคืนวันนั้นเอง มองซีเออร์คอนชตันซ์ได้เชิญให้เราไปรับ
ประทานอาหารค่ำในสวนซึ่งอยู่นอกเมือง แต่มองซีเออร์เดอตา
ตูแบหาได้ไปรับประทานอาหารด้วยไม่ ต่อรับประทานกันเสร็จแล้ว
มองซีเออร์เดอตาตูแบจึงได้ไป

ในคืนวันนั้นเอง พระเจ้ากรุงสยามได้เสด็จไปที่ทะเลชุบศร
ซึ่งเป็นตำบลใกล้กับเมืองลพบุรี เพราะกำลังทรงสร้างพระราชวัง
ขึ้นใหม่ในที่นั้น

ณวันที่ ๑๘ เดือนพฤศจิกายน เวลาบ่ายประมาณ ๕ โมง เรา

ได้ให้คนไปบอกมองซีเออร์คอนชตันซ์ว่าเราอยากจะไปหา เพื่อไป
 แสดงให้มองซีเออร์คอนชตันซ์ทราบ ถึงพระเมตตากรุณาที่พระเจ้า
 กรุงฝรั่งเศสได้ทรงมีต่อมองซีเออร์คอนชตันซ์ บาดหลวงคาซาได้
 ออกมาตอบแทนมองซีเออร์คอนชตันซ์ว่า เวลานี้ยังจะพบมอง
 ซีเออร์คอนชตันซ์ไม่ได้ เพราะกำลังให้พระองค์อยู่ เราจึงได้เคยไป
 หาท่านสังฆราชเคอเมเตโตนโปติส เพื่อจะได้ปรึกษาหารือกันถึงเรื่อง
 การค้าสินค้า แต่เมื่อได้ปรึกษาหารือกันแล้ว ก็หาได้ตกลงกันอย่างไร
 ไม่ เมื่อเราได้กลับมาจากท่านสังฆราชแล้ว ก็ได้เห็นการจุดดอกไม้
 เพลิงอย่างแบบของจีน ซึ่งมองซีเออร์คอนชตันซ์ได้มีจดหมาย
 ดุดองโบสถ์ใหม่ ในเวลาที่ได้พบกับมองซีเออร์คอนชตันซ์ในคอน
 ดูจุดดอกไม้เพลิงนี้ เราหาได้พูดถึงการงานอย่างใดกับมองซีเออร์
 คอนชตันซ์ไม่ พอจุดดอกไม้เพลิงเสร็จแล้วเราก็รีบดากลับมา
 โดยอ้างเหตุว่ามองซีเออร์คอนชตันซ์จะได้ให้พระองค์ไป มอง
 ซีเออร์เคอเดาตูแบได้บอกกับข้าพเจ้าในคืนวันนั้นเองว่า ได้ทราบ
 ความมาจากมองซีเออร์โวลังว่า การที่ได้ตั้งแตงนายทหารที่
 บางกอกนั้น เป็นการที่พวกนายทหารเหล่านั้นได้ขอให้ตั้งแตงตนเอง
 มองซีเออร์เคอเดาตูหาใคร่เรื่องด้วยไม่

ณวันที่ ๒๐ เดือนพฤศจิกายน เราได้ไปรับประทานอาหารที่
 บ้านของพวกบาดหลวงเยซิวิต ในคอนเข้าบาดหลวงเดอวิวเยกับ
 บาดหลวงคาซาซึ่งมีเป็นหัวหน้าของพวกเยซิวิต ได้มารับเราไปที่บ้าน

เราจึงได้เด้าให้บาดหลวงทั้งต้องนฟังถึงข้อความที่เราได้พูดกับสังฆราชเคอเมเคโดโปติคส์เมื่อวันวานนี้ เพราะเราเห็นว่าน้ำใจของท่านสังฆราชมิได้แตกต่างกับพวกเยซูอิตเลย และบาดหลวงทั้งต้องก็ได้ยกย่องสังฆราชเคอเมเคโดโปติคส์ ในการที่ท่านสังฆราชได้มอบอำนาจต่าง ๆ ให้แก่บาดหลวงเยซูอิต เมื่อได้พูดกับบาดหลวงทั้งต้องเสร็จแล้ว มองซิเออร์คอนชตันซ์ ๑ มองซิเออร์เดฟาซ ๑ มองซิเออร์ตูบรูอ็ง ๑ และมองซิเออร์ไวดัง ๑ ก็ได้มาถึง เพื่อจะมารับประทานอาหารที่บ้านบาดหลวงเยซูอิตพร้อมกัน ท่านสังฆราชเคอเมเคโดโปติคส์ก็ได้มาเหมือนกัน แต่มาเมื่อรับประทานอาหารกันเสร็จแล้ว เมื่อมองซิเออร์คอนชตันซ์จะดาเรากลับไปนั้น เราได้บอกกับมองซิเออร์คอนชตันซ์ว่า การที่เราได้ขอพบกับมองซิเออร์คอนชตันซ์เมื่อวันวานนี้นั้น ก็เพื่อจะเชิญตั้งของต่าง ๆ ซึ่งพระเจ้ากรุงฝรั่งเศสได้ตั้งมาพระราชทานให้เป็นเกียรติยศไปมอบให้กับมองซิเออร์คอนชตันซ์ มองซิเออร์คอนชตันซ์จึงได้ตอบว่า มีความยินดีที่จะพบเราทุกเมื่อ

ครั้นเวลาบ่ายประมาณ ๔ หรือ ๕ โมง เราได้ไปยังบ้านของมองซิเออร์คอนชตันซ์ พร้อมด้วยข้าราชการเจ้าพนักงานฝรั่งเศสที่ได้มาในกระบวนของเรา เราจึงได้นำตราตั้งซึ่งพระเจ้ากรุงฝรั่งเศสได้โปรดตั้งให้มองซิเออร์คอนชตันซ์เป็นเคานต์ กับหนังสือสำคัญซึ่งพระเจ้ากรุงฝรั่งเศสโปรดพระราชทานพระราชานุญาต ให้มอง

ซีเออร์คอนชตันซ์ ใช้รูปตฤณแจ่มรังสรรค์ในดวงตราได้นั้น มอบให้
แก่มองซีเออร์คอนชตันซ์ แต่ก่อนที่เราจะมอบให้นั้น เราได้เอา
ตราตั้งและหนังสือสำคัญขึ้นทูลศักระ ตามแบบของชาวตะวันตกเสีย
ก่อน จึงได้สั่งให้มองซีเออร์คอนชตันซ์รับไป เมื่อมองซีเออร์
คอนชตันซ์ได้รับไปแล้ว ก็เอาขึ้นทูลศักระเดียงก่อนเหมือนกัน แล้ว
จึงได้เอาตราตั้งและหนังสือสำคัญวางไว้บนพานทอง เอาพานทอง
วางบนโต๊ะใต้พระรูปพระเจ้ากรุงฝรั่งเศส และพระรูปนั้นประดิษฐาน
อยู่บนแท่นซึ่งมองซีเออร์คอนชตันซ์ ได้ให้ทำขึ้นตั้งแต่ได้รับยศเป็น
ออกยา แต่ความจริงการที่ทำแท่นประดิษฐานพระรูปเช่นนั้น ไม่เคย
มีเยี่ยงอย่างในประเทศสยามเลย แล้วเราจึงได้ทำความตกลงกับ
มองซีเออร์คอนชตันซ์ว่า เราจะได้เชิญตราเซนต์มิเชลมามอบให้
ในวันอาทิตย์หน้า พวกบาทหลวงเยซูอิตได้พากันมาหามองซีเออร์
คอนชตันซ์พร้อมกันทั้งคน เพื่อมาขอใบในการที่มองซีเออร์
คอนชตันซ์ได้จัดการ ให้พวก เยซุอิต ได้เข้าเฝ้า พระเจ้า กรุง สยาม
ครั้ง

ณวันที่ ๒๑ เดือนพฤศจิกายน ท่านสังฆราชเคอเมเตโอบิสิค
ได้ไปทำพิธีฉลองวัดซึ่งมองซีเออร์คอนชตันซ์ ได้ให้สร้างขึ้น และซึ่ง
ได้อุทิศให้แก่นางมาเรียมารดาพระเยซูคริสต์ ในงานฉลองวัด
คราวนี้ได้มีงานกันถึง ๘ วัน และในระว่างงานนั้น ได้มีการสอด
แตะเทศน์ กับได้ร้องเพลงสดุด โดโนนชาดอ้าพักเรยาม ทุก ๆ วัน

ไม่ผิดกันกับที่เคยทำพิธีชนดินในประเทศฝรั่งเศสแต่ ครั้นตอนเย็น เราได้ไปหมู่บ้านท่าตั้งสร้างให้พวกบาดหลวงเซเวียตอยู่ เราได้เห็น เขากำตั้งก่อค้ำงาม ๆ ๓ หลังทำด้วยอิฐปูน และมีบ่อมแปดเหลี่ยม สำหรับชนไปตุ๋นหางคอกอยด้วย ในชั้นเดิมค้ำ ๓ หลังนี้ได้กะไว้ว่า จะก่อเพียงชั้นเดียวเท่านั้น แต่มองซีเออร์คอนชตันซ์ ได้ตกลงให้ ก่อเสริมเป็น ๒ ชั้นชน

เมื่อวานมองซีเออร์คอนชตันซ์ ได้รับตราเซ็นคัมเซดไปแล้ว แต่ถึงดงหนักได้ไปพูดกับบาดหลวงเดอวีเวียกับบาดหลวงแซนคัมมา แดงว่า การทรมานดวงนัยังต้องจิตต้องใจอยู่ ฟังดูประหนึ่งมอง ซีเออร์คอนชตันซ์อยากจะคืนตราเดี่ย แต่มองซีเออร์คอนชตันซ์ ก็ได้พูดอ้อนวอนบาดหลวงตาซา ขอให้บาดหลวงตาซาช่วยไปพูด กับบาดหลวงเดอลาเซซ ให้บาดหลวงเดอลาเซซกราบทูลพระเจ้า กรุงฝรั่งเศส ขออย่าให้กรวดในถ้ำที่มองซีเออร์คอนชตันซ์จะคืนตรา ดวงน คำวอนบาดหลวงตาซากับมองซีเออร์คอนชตันซ์ได้ไปเฝ้า พระเจ้ากรุงสยามที่ทะเลชุบศร แต่มองซีเออร์คอนชตันซ์ได้พูด ว่า ในเรื่องรับตราและเรื่องคืนตราเซ็นคัมเซดนั้น มองซีเออร์ คอนชตันซ์ทราบในพระทัยพระเจ้ากรุงสยามได้ดี ว่าจะมีพระราช ประสงค์อย่างไร

ณวันที่ ๒๒ เดือนพฤศจิกายน มองซีเออร์คอนชตันซ์ ได้ให้ ด้ายสี่ร้อยทองคำสำหรับพันหมวกแก้มองซีเออร์เดฟาสด้าย ๓ ด้าย

ด้รยอนใคทำควยทงค้ำ ใบน้ด้ายด้รยอถกใบน้เกดยวโปรง และที่
 ใเงอนนหมเพชรเม็ดคงามอย ๑ เม็ดค เวดาศเอนช้ำพเจ้ากดับจากบ้าน
 มงชเฮอร์คอนชคันซ์ ใค้พบมงชเฮอร์คเพาชย่นอยูกดางถนน
 มงชเฮอร์คเพาชใค้บอกรวใค้มาคอยช้ำพเจ้าอย่นานเด้ว เพราะ
 อยากจะพบสนทนากบช้ำพเจ้า ช้ำพเจ้าจิงใค้เชิญใค้มงชเฮอร์
 คเพาชข่นไปบนบ้าน แต่มงชเฮอร์คเพาชไม้ยอมข่นบ้าน จิงใค้
 เดยข่นสนทนากนอยูกดางชาดา มงชเฮอร์คเพาชใค้พูคอธิบาย
 ความใค้ช้ำพเจ้าฟังหลายข้อ คื่อ ๑ ว่ามงชเฮอร์คเพาชกับมง
 ชเฮอร์คอนชคันซ์ค่างคนค่างม้ความใค้ใจข่งกันและกัน ๒ ถ้าจะใค้
 ราชการของพระเจ้ากรุงฝรังเศสใค้ค้ำเนนค้ความเจรญเด้ว ก็ค้อง
 ม้ความใค้ใจมงชเฮอร์คอนชคันซ์ ๓ ในค้วนเร่องเมื่องบางกอกน้ัน
 มงชเฮอร์คเพาชจะยอมรับค้รับชอบค้อพระเจ้ากรุงฝรังเศสว่า
 ใค้รักษาใค้ใค้จนใค้ ๕ มงชเฮอร์คเพาชจะใค้ม้จคคหมายชแจง
 เหตุคคค่าง ๆ ไปใค้มงเซนเยอร์คเอเซเนเดทราบ ๕ กงทหารไทย
 ที่ยงคงประจําอยที่บางกอกน้ัน หาใค้ทำใค้มงชเฮอร์คเพาชหนักใค้
 อย่างใค้ไม้ เพราะมงชเฮอร์คเพาชจะใค้ระวงการทุกอย่างม้ใค้
 เกดเหตุการณข่นใค้

ท่านดั่งฆราชคเอเมคเอดโปลิศใค้มาที่ค้พักของเรา และใค้เด้า
 ใค้เราฟังว่า กอนที่เชอวาเดี่ยคเอโซมงจะใค้มาถึงเมื่องไทยน้ัน
 พระเจ้ากรุงสยามใค้ม้รับดั่งกับท่านดั่งฆราชหลายคร้งว่า ทรงพระ

วิตกนักว่าคุณชอตันดาจะมายึดเอาเมืองบางกอกเสีย เพราะคนไทย
 ยังไม่มีความชำนาญในการสงครามเลย และได้รับตั้งชื่อไปว่า
 ไม่ทรงทราบเลยว่าพวกฝรั่งเศษจะคิดเห็นอย่างไรในเรื่องนี้ แต่
 ล้วนพระองค์นั้นถ้ายังทรงมีพระชนม์อยู่คราใด ก็ทรงพระราช
 ทานอะไรต่ออะไรต่างๆ ให้พวกฝรั่งเศษทุกอย่าง เพราะทรงรักใคร่
 พระเจ้ากรุงฝรั่งเศษมากนัก แต่ถ้าพระองค์ได้เสด็จสวรรคตเสีย
 แล้ว ก็ทรงเกรงว่าการคงจะเปลี่ยนแปลงไปหมด และพวกฝรั่งเศษ
 ก็คงจะไม่อยู่เป็นญาติเหมือนในเวลาที่พระองค์ยังมีพระชนม์อยู่
 เพราะฉะนั้นจึงทรงขอวังให้ตั้งพระราชเคอเมเตโปติศ ได้มีหนังสือ
 ข้างแจ้งเหตุผลไปยังประเทศฝรั่งเศษด้วย ในชั้นต้นตั้งพระราชเคอเม
 เตโปติศได้ข้อคดี โดยอ้างว่าการชะนิตินี่ใช้หน้าที่ของตั้งพระราช
 แต่ พระเจ้ากรุงสยาม ก็ยัง คง รับผิดชอบ อยู่ นั่นเอง ท่าน
 ตั้งพระราชจึงได้ตกลงยอมมีหนังสือไปตามพระราชประสงค์ ในขณะที่
 นพอด์เซอวาเลียเคอโซมองก็ได้มาถึงเมืองไทย พระเจ้ากรุงสยาม
 และขุนนางข้าราชการก็มีความยินดีทักท้วงกัน ครั้นเราได้มาถึง
 ก็ดูยังมีความยินดีอยู่ แต่มาบัดนี้ความยินดีได้จืดจางลงไป
 เสียแล้ว

ในเวลาที่เราได้สนทนากับท่านตั้งพระราชเคอเมเตโปติศอยู่นั้น
 เราได้พยายามซักถามที่จะให้ท่านตั้งพระราชจับบาดหลวงเซชวิตไปยัง
 เมืองคงเกีย ๒ คน แต่ท่านตั้งพระราชก็ยังไม่ยอมตกลงตามความเห็น

ของเรา โดยอ้างว่าจะต้องปรึกษาหารือกับท่านสังฆราชเคอโรชาติ
 เสียก่อน ท่านสังฆราชเคอเมเตโดโปติสจึงได้มีหนังสือลงไปทัก
 คุหรือยุซา เชิญให้สังฆราชเคอโรชาติขึ้นมาที่เมืองตปบุรี เมื่อ
 สังฆราชเคอโรชาติได้รับหนังสือแล้วก็ได้รับขึ้นมาและได้มาถึงเมือง
 ตปบุรีวันหนึ่ง มองซิเออร์เคอตาตูแบจึงได้ไปหาสังฆราชเคอโรชาติ
 ข้าพเจ้าหาได้ไปด้วยไม่ เพราะข้าพเจ้าป่วยอยู่ แต่ถึงมองซิเออร์
 เคอตาตูแบจะไปพูดอ่อนน้อมสังฆราชเคอโรชาติสักเท่าไร สังฆราช
 เคอโรชาติก็หายอวมกวมของในเรื่องเมืองคงเกี่ยวกับไม่ และโยน
 เรื่องไปให้สังฆราชเคอเมเตโดโปติส แต่แต่สังฆราชเคอเมเตโด
 โปติสจะเห็นควรอย่างไรต่อไป

วันหนึ่งมองซิเออร์เคอตาตูแบได้ให้เลขานุการ นำพระราชหัตถ์
 ของพระเจ้ากรุงฝรั่งเศสในเรื่องตราเซนคัมมิเซต ไปส่งต่อมองซิ
 เออร์คอนชตันซ์ และได้จัดให้มองซิเออร์เคอเฟรดวิต ทำระเบียบ
 การไปส่งต่อมองซิเออร์คอนชตันซ์ เพื่อมองซิเออร์คอนชตันซ์
 จะได้สั่งให้สังฆราชเคอเมเตโดโปติสไปเป็นหัวหน้าพิธีสดุด และ
 จะได้สั่งให้เตรียมการในวัดไว้ให้พร้อมด้วย

ณวันอาทิตย์ที่ ๒๓ เดือนพฤศจิกายน เวลาเช้า มองซิเออร์
 เคอตาตูแบได้ไปยังวัดเพื่อดูว่า เขาได้เตรียมการไว้พร้อมหรือยัง
 จึงได้ไปเห็นว่ายังขาดแท่นยกพันธอน ๑ มองซิเออร์เคอตาตูแบ
 ก็ได้สั่งให้ทำแท่นยกพันธอนเสร็จ พระรปพระเจ้ากรุงฝรั่งเศสนั้นได้

ประคิษฐานตั้งไว้ไต่ผ้าเพดานคาด ท่านตั้งฆราวาสเดอเมโตโปลิศ
ก็เตรียมพร้อม และพวคนายทหารฝรั่งเค็ดก็คอยอยู่ณที่นั้น
พร้อมกันแล้ว มองซิเออร์เดอตาตูแบจิ่งได้ไปอยู่ที่ทกรับพระซึ่ง
เจ้าพนักงานได้เตรียมไว้กลางโบสถ์ ท่านตั้งฆราวาสก็ลงมือสวดบด
เวณีครออาฮอร์ แล้วบาดหลวงเดอรวียเอได้เทศน์ ครั้นเสร็จพิธี
สวดแล้ว มองซิเออร์เดอตาตูแบจิ่งได้เดินไปนั่งบนเก้าอี้ไต่เพดาน
ที่คาดไว้ และได้มีนายทหารและเจ้าพนักงานฝรั่งเค็ดเดินหน้าและ
ตามหลังห้อมล้อมมองซิเออร์เดอตาตูแบจิ่งถึงเก้าอี้ ในขณะที่
มองซิเออร์คอนซตันซ์สวมเสื้อที่ได้รับพระราชทานจากพระเจ้ากรุง
ฝรั่งเค็ด ได้เดินเข้ามา และมีมองซิเออร์เดอเฟรดวัด กับมอง
ซิเออร์เดอของกู นำมองซิเออร์คอนซตันซ์เข้ามา บาดหลวงจึงได้
เชิญผู้คุมคำภีร์มาให้มองซิเออร์คอนซตันซ์ดำบาตตามธรรมเนียม
แล้วนอกนั้นก็ทำพิธีต่อไปตามเคย

บุตรหัวปีของมองซิเออร์เดฟาซเป็นผู้กดวงตราให้มองซิเออร์
คอนซตันซ์ มองซิเออร์เดอตาตูแบจิ่งได้เข้ากอดมองซิเออร์คอนซ
ตันซ์ และได้พูดเป็นภาษาปอตุเกศ แสดงความยินดีว่า มองซิเออร์
คอนซตันซ์ได้รับยศเป็นเซอวาเลียแห่งประเทศฝรั่งเค็ดแล้ว มองซิ
เออร์คอนซตันซ์จึงได้เชิญบรรดานายทหารและเจ้าพนักงานฝรั่งเค็ด
ไปรับประทานอาหารทุกคน ครั้นได้รับประทานอาหารกันเสร็จแล้ว

เดชาอนุการของมองซิเออร์เคอตาตูเบ ได้เข้าไปหาของซิเออร์คอนชตันซ์ เพื่อขอให้มองซิเออร์คอนชตันซ์ได้เอาตราประทับในหนังสือสำคัญรับตราเซนต์มีเซด ซึ่งมองซิเออร์คอนชตันซ์ได้เซ็นไว้ในตอนเช้านั้นแล้ว มองซิเออร์คอนชตันซ์จึงให้บาทหลวงมาดโดนา บาทหลวงเยซิวิตชาวเมืองเฟลมเดออยู่ในคณะบาทหลวงปอตุเกศ อ่านหนังสือสำคัญฉบับนั้นให้ฟัง มองซิเออร์คอนชตันซ์ได้อึดอัดมากไม่เต็มใจที่จะประทับตราให้เลย เพราะเกรงว่าจะเป็นการติดต่อกับพระเจ้ากรุงฝรั่งเศสเกินไป แล้วพวกบาทหลวงเยซิวิตจึงได้แนะนำอันชวนขอให้มองซิเออร์คอนชตันซ์ได้เอาตราประทับลงในหนังสือสำคัญนั้น โดยอ้างเหตุว่าการที่จะประทับตราเช่นนั้นหาเป็นการรับผิดชอบอย่างใดไม่ และไม่ต้องกลัวเกรงอะไรเลย มองซิเออร์คอนชตันซ์จึงได้ยอมประทับตราลงไป

เมื่อตอนค่ำท่านสังฆราชเคอโรชาติ ได้ไปรับประทานอาหารที่บ้านพวกบาทหลวงเยซิวิต และเมื่อขากลับได้เดยแหวะมาหาเรา และคงยืนตามความคิดเดิมอยู่เสมอว่าจะไม่เกี่ยวข้องด้วยในการที่จะส่งพวกบาทหลวงเยซิวิตไปเมืองคงเกีย

ณวันจันทร์ที่ ๒๕ เดือนพฤศจิกายน เวลาเช้า เราได้ให้คนไปเชิญบาทหลวงตาซาให้มาหาเรา เพื่อจะมาปรึกษาถึงหนังสือที่เราเห็นเป็นการจำเป็นจะต้องยื่นต่อมองซิเออร์คอนชตันซ์ เพราะจนถึงบัดนี้เรายังไม่ได้มีโอกาสที่จะทำความตกลงกับมองซิเออร์

คอนซตันซ์อย่างใดเลย จะพูดกันด้วยปากหรือจะมีหนังสือไป
 อย่างไร ก็หาโอกาสไม่ได้เลย เพราะมองซีเออร์คอนซตันซ์
 ได้แต่แสดงความขัดเคืองเราอยู่เสมอ และฝ่ายเราก็เห็นว่าควรจะ
 ปลดปล่อยให้มองซีเออร์คอนซตันซ์ได้พักฝ่ายในการค้าขายของตัวไปก่อน
 เราจึงได้นำความปรึกษากับบาทหลวงตาซา สำหรับจะร่างหนังสือ
 ถึงมองซีเออร์คอนซตันซ์นั้น เป็นใจความ ๔ ข้อ คือ

ข้อ ๑ จะขอให้ไทยประกาศหนังสือสัญญาซึ่งได้ทำไว้กับเซอ
 วาเลียเคอโซมอง อันเป็นสัญญาที่พระเจ้ากรุงสยามได้พระราชทาน
 สิทธิต่าง ๆ ให้แก่ศาสนา บาทหลวงตาซาจึงได้ชี้แจงต่อเราว่า
 ในเรื่องนี้บาทหลวงตาซาได้กราบทูลพระเจ้ากรุงสยามแล้วว่า ยังไม่
 เป็นเวลาอันสมควรที่จะประกาศสัญญาฉบับนั้น และพระเจ้ากรุง
 สยามก็ได้ทรงเห็นชอบด้วยแล้วว่ายังไม่ควรที่จะประกาศจริง ทั้งใน
 รายงานของบาทหลวงตาซาซึ่งได้ไปที่ประเทศฝรั่งเศสนั้น บาท
 หลวงตาซาได้ชี้แจงเหตุผลต่าง ๆ ให้มองซีเออร์คอนซตันซ์เข้าใจ
 ในเรื่องนี้ตลอดแล้ว บาทหลวงตาซาจึงได้ออกความเห็น ถ้าเรา
 ได้รับคำสั่งมาให้จัดการในเรื่องนี้แล้ว เราก็ควรจะปฏิบัติตามคำสั่ง
 ต่อไป แต่ก็คงจะเป็นเรื่องไม่สำเร็จ เพราะพระเจ้ากรุงสยาม
 ได้รับสั่งกับบาทหลวงตาซาเองว่า ยังไม่ควรที่จะประกาศให้ใช้
 หนังสือสัญญาฉบับนี้

เราจึงได้ตอบบาดหลวงตาซาว่า เวลานี้พระเจ้ากรุงฝรั่งเศสก็ได้ตั้งกองทหารมายังเมืองไทยแล้ว จึงเป็นเวลาอันสมควรที่จะต้องจัดการให้ค่านาครีศเคียนได้ตั้งอยู่เป็นหลักฐาน และให้รับสิทธิต่าง ๆ ที่พระเจ้ากรุงสยามได้โปรดพระราชทานไว้แล้ว บาดหลวงตาซาจึงได้ตอบ ยกเหตุผลต่าง ๆ มากัดค้านเป็นข้อความอย่างเดียวกับที่อธิบายไว้กับมองซิเออร์เดอตาตูแบ และซึ่งข้าพเจ้าได้เล่ามาในตอนบนนั้นแล้ว

ข้อ ๒ จะได้พูดเรื่องการจะส่งกองทหารไปเมืองมะริด บาดหลวงตาซาจึงได้ตอบว่า ในเรื่องที่จะส่งกองทหารไปเมืองมะริดนั้นไม่มีข้อขัดข้องอย่างไร จะส่งไปเมื่อไรก็ได้ แต่แต่เราจะต้องการให้ส่งไปเมื่อไรก็ได้ แต่มองซิเออร์คอนซตันซ์ได้บอกไว้กับบาดหลวงตาซาว่า ฤกษ์เป็นฤกษ์ที่เหมาะสำหรับเดินทาง เพราะนำฝนที่ต่าง ๆ ชยูนันยังไม่ทันแห้ง เมื่อเดินทางบกก็พอจะหาหน้ารับประทานได้ง่าย แต่การเดินทางบกนั้นมีการไม่สะดวกอยู่อย่าง ๑ คือว่าในเวลาที่จะขึ้นจากเรือที่เมืองเพชรบุรีเดินคัตทางบกนั้น จะต้องเดินทางถึง ๖ วัน และตามทางนั้นหามที่พักไม่ ซึ่งจะเป็นการลำบากต่อกองทหารเป็นอันมาก การที่จะไปเมืองมะริดที่สะดวกที่สุดนั้น จะต้องไปทางทะเลจนถึงเมืองกุย แล้วเดินทางบกหนทางวัน ๓ เท่านั้น แต่ทะเลที่จะไปเมืองกุยในฤกษ์นี้ยังไม่ไปไม่ได้ เพราะคลื่นลมจัดมาก หน้ากัวเรือจะไปแตกได้

เราจึงได้พูดว่า ถ้าเช่นนั้นในชั้นนี้ขอเพียงให้มองซิเออร์
เคอบบรู๊งไปพร้อมกับข้าพเจ้า และให้พาพดทหารไปแค่เล็กน้อย
ก่อน แล้วภายหลังเมื่อมองซิเออร์คอนชตันซ์ได้จัดการให้พดทหาร
ได้เห็นทางสะดวกได้เมื่อใด จึงให้กองทหารตามไปก็ได้

ข้อ ๓ นั้นจะได้กล่าวถึงเรื่องบางกอกว่า ในเรื่องบางกอกนี้
ความลำบากมีอยู่แล้วว่า จะได้สร้างบ่อน้ำประคองน้ำให้เป็นที่มั่น
คงแน่นอน แต่ในเวลาอันพลุกพล่านซึ่งอยู่ที่บางกอกก็ยังหาพิน
อันตรายในเวลาที่จะเกิดมีข้าศึกขึ้นไม่ เพราะจะวางใจว่าสัญญา
สงบศึกที่ทอญูโรจะเป็นการมั่นคงถาวรยังไม่ได้ เพราะฉะนั้น
พระเจ้ากรุงฝรั่งเศสจึงได้มีดำรัสสั่ง ให้มาขอผลเมืองไทยจาก
พระเจ้ากรุงสยาม ถ้าหวั่นเป็นแรงทำการต่าง ๆ ให้เร็วขึ้น และให้
ขอให้พระเจ้ากรุงสยามได้โปรดจ่ายค่าไถ่หุ้ยในการบ่อน้ำเหล่านี้ด้วย
เพราะพระเจ้ากรุงฝรั่งเศสทรงหวังพระทัยว่า กองทหารฝรั่งเศสคงจะ
ได้อยู่ในที่มั่นคงพันจากอันตรายข้าศึกได้โดยเร็ว

बातหลวงตาซาจึงได้ตอบเราโดยอ้างเหตุ ๒ ประการ ประการ
ที่ ๑ นั้นคือว่า มองซิเออร์เดฟาซไม่ได้มีความวิตกกังว่า ผู้ใดจะมา
ทำอันตรายได้โดย และมองซิเออร์เดฟาซจะยอมรับรองต่อพระเจ้า
กรุงฝรั่งเศสว่า จะได้พิทักษ์รักษาบางกอกนี้ไว้ให้ได้ ประการ
ที่ ๒ ซึ่ง बातหลวงตาซาได้ยกมาอ้างนั้นคือว่า พระเจ้ากรุงสยาม
คงจะไม่ยอมที่จะออกค่าไถ่หุ้ยสำหรับรักษาบ่อน้ำที่บางกอกนี้เป็นแน่

แล้วบาดหลวงคาซาจึงได้พูดต่อไปว่า ในความ ๓ ข้อนี้มองซีเออร์คอนชตันซ์ก็คงจะตอบเรา เหมือนกับที่บาดหลวงคาซาได้ชี้แจงมาแล้ว

เราจึงได้ตอบบาดหลวงคาซาว่า ในข้อที่เราจะหารือบาดหลวงคาซานั้น มิได้หารือว่ามองซีเออร์คอนชตันซ์จะตอบอย่างไร แต่จะขอทราบจากบาดหลวงคาซาว่า จะทำอย่างไรดีหรือจะมีหนทางอย่างไร ที่จะได้กล่าวข้อความเหล่านี้ต่อมองซีเออร์คอนชตันซ์ได้ เพราะการขะนิคินบาดหลวงคาซามีความผิดกว่าเรา แต่ที่เราพูดว่าจะกล่าวข้อความต่อมองซีเออร์คอนชตันซ์นั้น เราหมายความว่าให้มองซีเออร์คอนชตันซ์นำเรื่องของเรากลับทูลต่อพระเจ้ากรุงสยามแต่อย่าให้มองซีเออร์คอนชตันซ์ขัดเคืองได้ เพราะเป็นขรรคมคายอยู่เองที่ราชทูตย่อมจะต้องหาหนทางแนะนำการต่าง ๆ ต่อพระราชดำนึกที่ควมาเจริญทางพระราชไมตรีได้

แล้วข้าพเจ้าจึงได้พูดกับมองซีเออร์เคอตาตูแบว่า บาดหลวงคาซาได้บอกกับข้าพเจ้าว่า ถ้าเราได้มีจดหมายไปถึงมองซีเออร์คอนชตันซ์ มองซีเออร์คอนชตันซ์ก็คงจะไม่ขัดเคืองอย่างไร

บาดหลวงคาซาจึงได้พูดขึ้นว่า จริงมองซีเออร์คอนชตันซ์คงจะไม่ขัดเคือง และมองซีเออร์คอนชตันซ์คงจะยกเหตุผลต่าง ๆ อย่างดีสำหรับตอบเรา

เราจึงได้ตอบบาทหลวงคาซาว่า ถ้าฉันกลัวแล้ว จึงไม่เป็น
การจำเป็นที่เราจะต้องมาโต้เถียงกันเองถึงความข้อ & ซึ่งเกี่ยวข้องกับ
เรื่องพวกทหารไทยที่ไปประจำอยู่ที่บางกอก

ในเรื่องข้อ ๓ คือเรื่องจะทำบ่อน้ำประคูล้อมรอบ เพื่อป้องกัน
มิให้ข้าศึกมาย่ำยีได้นั้น บาทหลวงคาซาว่าได้พูดว่า ถ้าประเทศฝรั่งเศส
จะเกิดทำสงครามขึ้นเมื่อใด ก็คงจะไม่มีใครมารบกับพวกฝรั่งเศส
ซึ่งทำราชการของพระเจ้ากรุงสยามอยู่ เปรียบประคูล้อมน้ำถ้าจะทำ
สงครามกับเมืองซิดเซอแดนแล้ว ก็คงจะไม่มีใครไปรบกับพวก
ชาวเมืองซิดเซอแดนซึ่งอยู่ในประเทศฝรั่งเศสเป็นแน่

เราจึงได้ตอบบาทหลวงคาซาว่า การที่จะเอาพวกฝรั่งเศส
ที่อยู่ในเมืองไทย ไปเปรียบกับพวกชาวเมืองซิดเซอแดนที่อยู่ใน
ในประเทศฝรั่งเศสนั้น เป็นการที่เปรียบเทียบไม่ได้เลย เพราะ
ลักษณะต่างกันมากนัก และถ้าได้เกิดการสงครามขึ้นตั้งบาทหลวง
คาซาว่ามาเปรียบเทียบแล้ว ประเทศทั้งหลายก็คงจะไม่ร่อยุ่ช้ำ
นานได้ เพราะการที่จะมาตีพวกฝรั่งเศสในเมืองไทย เป็นการ
ง่ายกว่าที่จะไปรบกับพวกฝรั่งเศสในที่อื่น

ในวันนั้นพระเจ้ากรุงสยามได้โปรดให้เราไปดูเรือกับช่างกักกัน
แต่พระเจ้ากรุงสยามหาได้เสด็จไปทอดพระเนตรไม่ มองซีเออร์
เคอตาตุแบก็มีได้ไปดู เพราะอ้างว่าไม่สบาย แต่ในระวางนั้น
ท่านสังฆราชเคอเมเคโตโปติก ก็ได้ไปหามองซีเออร์เคอตาตุแบ

และได้สนทนากันถึงเรื่องการค้นหา แต่ก็ได้ทำความตกลงกัน
อย่างไร้

ในวันที่ ๕๕ เดือนพฤศจิกายน มองซิเออร์คอนชตันซ์ได้ให้
คนมาเชิญข้าพเจ้าไปยังบ้านพวกราชบาดหลวงเยซิวิต เพื่อไปคุยของ
ต่าง ๆ ที่จะให้บาดหลวงคาซาน่าไปยังประเทศฝรั่งเศส ข้าพเจ้า
ก็ได้ไปที่นั่น จึงได้เอาโอกาสนี้ ดั่งหนังสือสัญญาเกี่ยวกับเรื่อง
การค้าขายให้แก่มองซิเออร์คอนชตันซ์

ในตอนค่ำมองซิเออร์คอนชตันซ์ได้มาหาเราในที่พัก และ
ได้ยอมรับประทานอาหารค่ำกับเราด้วย มองซิเออร์คอนชตันซ์
จึงได้บอกกับเราว่า พระเจ้ากรุงสยามจะได้โปรดให้เราได้เฝ้า
โดยเฉพาะ เพื่อจะได้สนทนากันถึงเรื่องต่าง ๆ อันมิได้เกี่ยว
ด้วยการงานอย่างใด

ในวันที่ ๒๖ เดือนพฤศจิกายน เวลาเช้า เราได้เข้าไปยังพระ
ราชวัง มีคนที่ไปกับเราจำนวนเท่ากับที่เราได้ไปเฝ้า ครึ่งนำของ ๆ
มกุฎราชกุมารฝรั่งเศสไปถวาย แต่ในคราวนี้ในพระราชวังไม่มี
อะไรจนอย่างเดิย ข้างก็ไม่มี ม้าก็ไม่มี ทหารก็ไม่มี และตั้ง
สำหรับประดับเกียรติยศต่าง ๆ หามีไม่เลย ในพระราชอุทยานนั้น
มีศาลาอยู่หลัง ๑ แสงสว่างเข้าได้รอบตัว ที่ศาลาเป็นหลังสำหรับ
พระเจ้ากรุงสยามแต่ตั้งออกขุนนางโดยปกติ ตามด้านศาลานั้นมี
ประตูและหน้าต่างซึ่งเปิดอยู่ตลอดวันจนถึงกลางคืนจึงได้ปิด ศาลา
TUDC 22/04/2563

ตั้งอยู่บนเนินกว้าง และค่านกยกพนชนตั้งเกือบเท่าเนิน เวลา
 ที่เดินมาถึงนั้น ก็เห็นประตูซึ่งอยู่ในสุดศาลา แต่ประตูนั้นหาอยู่ตรง
 กว้างไม่ แค่อยู่อ้าง ๆ และเป็นประตูที่คดอยู่กับผนังพระที่นั่ง และ
 ค่านกยกพนชนตั้งกว้างเข้าได้ไม่ เพราะเป็นค่านกยกพนชนที่คดกับพระที่นั่ง
 ที่เดียว ทผนังพระที่นั่งนั้นพระแกลดอยู่ซ้ายมือพระทวาร และเมื่อ
 พระเจ้ากรุงสยามได้เจ้ออกให้มองซิเออร์เดอไวคร์คูร์ มองซิเออร์
 คูเคนและชาวฝรั่งคนอื่น ๆ ผ่านนั้น ก็ได้เจ้ออกที่พระแกลดเอง
 แค่มองซิเออร์เดอไวคร์คูร์และผู้ที่มาผ่านนั้น เผื่ออยู่ในพระราช
 อุทยาน ห่างจากเนินประมาณ ๓๐ ก้าว และพระเจ้ากรุงสยาม
 ก็ประทับอยู่บนพระเกาอี้บดทอง

วันนั้นเจ้าพนักงานได้เอาพรหมบูเค็มเนินนั้น และหน้าพระทวาร
 ทั้งพระทวารหน้าและพระทวารข้าง เจ้าพนักงานได้ตั้งแคร่มีเด้า
 เงิน ๔ เด้า คาดเพดานแต่หามี่มานไม่ เด้าแคร่นั้นโตกว่าทำวแซน
 หน่อย ๑ และเงินที่ห่มเด้านั้นก็คุดหนายู่ ข้างขวามือจากที่ ๆ เรา
 เผื่ออยู่นั้น มีผ้ากระโจม (เต็น) ซึ่งมาจากผนังพระที่นั่ง และ
 บรรดาขุนนางข้าราชการก็หมอบอยู่หน้าพระทวาร ม้าดำหรับเรา
 นั้นก็ตั้งอยู่ตรงกับพระแกลด ซึ่งอยู่ข้างขวาพระทวาร มองซิเออร์
 คอนซตันซ์ก็หมอบอยู่ข้างขวาเรา ถัดลงไปหน่อยก็ถึงบาทหลวงคาธา
 ริกอยู่บนพรหมที่เนิน แค่นั่งอยู่ข้างหลังมองซิเออร์เดอไวคร์คูร์ และ

บุตรของข้าพเจ้าก็นั่งตรงกันกับบาดหดวงคาชา แต่นั่งอยู่ข้างหลัง
 ข้าพเจ้า พอเราได้นั่งลงสักครู่ ๑ พระเจ้ากรุงสยามก็เสด็จออก
 แล้วยังเสด็จออกนั้น คือทรงเปิดพระแฉกที่ตะหนอยๆ อย่างเงิบๆ
 ที่พระองค์นั้นทรงพระอำนาจแผ่ซเรยแผ่ดใหญ่ๆ และมีรุ่งวาวมาก
 ที่พระมหามาดาก็มีเพชรพลอยต่าง ๆ เป็นอันมาก ข้าพเจ้าได้
 ดึงเกศเห็นทับทิมเม็ด ๑ ซึ่งประดับดอกไม้ไหวข้างพระมหามาดา
 เป็นทับทิมใหญ่งามมาก

พอเสด็จออกก็ได้มีรับสั่งถามว่า พวกเรามีความประสงค์มายัง
 อยู่หรืออย่างไร และรับสั่งถามว่าการที่เราได้มาอยู่ในเมืองไทย
 เป็นอย่างไรบ้าง แล้วจึงได้มีรับสั่งถามถึงบ้านเมืองและตำบลต่าง ๆ
 ที่เราเคยได้ไปมาแล้ว ทั้งในทวีปยุโรปและในประเทศอื่น ๆ ที่
 ไปด้วย เราก็ได้กราบทูลตอบเท่าที่จะกราบทูลได้ เมื่อจวนจะ
 เสด็จขึ้น พระเจ้ากรุงสยามได้รับสั่งกับเราถึงเรื่องบริษัทฝรั่งเสด็จว่า
 เจ้าพนักงานของบริษัทเป็นคนไม่ซื่อตรง เพราะมีว่แค่หลงเชื่อ
 ผู้ที่แนะนำการไม่ดี ที่รับสั่งดังนั้นเป็นท่านองคค้ายจะให้เราปรึกษา
 หารือกับมองซิเออร์คอนซตันซ์ และค้ายจะให้เราจัดการให้พวก
 เจ้าพนักงาน ของ บริษัท ได้ อยู่ใน ความ บังคับบัญชา ของ มองซิเออร์
 คอนซตันซ์ด้วย แล้วพระเจ้ากรุงสยามจึงได้รับสั่งว่า บริษัทมี
 โอกาสอันดีที่จะทำการค้าขายในเมืองไทยให้เจริญได้ จนที่สุดถ้า
 บริษัทจะคิดต่อเรือที่เมืองตะนาวศรี และที่ บางกอกก็จะทำได้ โดย

ดั่งควก และเรือเหต่านเมื่อใดคอกชนแล้ว ก็จะขายในประเทศ
อินเดียโดยราคาแพงมาก

เราไ้กราบทุตเห็นชอบตามรับสั่งทุกข่าง แต่เราก้หาไ้
กราบทุตรับรองข่างใดไม่ ในที่ดุดพระเจ้ากรุงสยามไ้รับสั่งว่า
ทรงยินดีมากที่เรือถานอนันไ้มาถึงแล้ว และทรงเล็ยพระทัยเป็น
อนันมากในการที่ไ้มีผู้คนด้มตายดง

เราจึงไ้กราบทุตคอบว่า ในการที่ไ้ทรงพระเมตตากรุณา
แก่พวกฝรั่งเศ็ดนั้น เป็นการที่พวกฝรั่งเศ็ดไ้ระดักถึงพระเศษพระ
คุณอยู่เด็มอ และคงจะคิคดองพระเศษพระคุณโดยเด็มกำลัง
ค้อไป ในขณะที่มงซีเออร์เคอดาดูแบไ้พุกกับมงซีเออร์คองช
คันซ์ว่า ถ้ามงซีเออร์คองชคันซ์เห็นชอบว่าเป็น โอกาดีดีแล้ว
ก็ขอไ้กราบทุตค้อพระเจ้ากรุงสยามว่า เราไ้รับค้ำดั่งมาไ้กราบ
ทุตไ้ทรงทราบว้า การที่พระเจ้ากรุงฝรั่งเศ็ดไ้ทรงพระราชดำริ
ถึงการค้าขายในประเทศอินเดีย นั้น ก็เพราะมีพระราชประสงค์จะ
ไ้ค้ำด้นาคริศเคียนไ้ไ้แพร่หลายออกไปเท่านั้น

มงซีเออร์คองชคันซ์ไ้ฟังมงซีเออร์เคอดาดูแบพูดเช่นนั้น ก็
ทำกริยาอึกอักไม่ปลงใจดงไปไ้ มงซีเออร์เคอดาดูแบเห็นดงนั้น
จึงบอคมงซีเออร์คองชคันซ์ว่า ถ้ามงซีเออร์คองชคันซ์ไม่เห็น
ควรจะกราบทุตคั้งนี้แล้ว จะกราบทุตข่างอื่นก็ไ้แล้วแต่ใจ
มงซีเออร์คองชคันซ์จึงไ้ค้อบว่า จะไ้กราบทุตตามค้ำพูดของ

มองซีเออร์เคอตาตูแบ มองซีเออร์คอนชตันซ์จึงได้กราบทูลเป็น
 ข้อความยืดยาวมาก และในระหว่างที่กราบทูลอยู่นั้น ได้ออกข้อ
 ตาซาซัด บ้าง ออกข้อเมืองฮอตันดาบ้าง ออกข้อ ซึ่งตามมาเรีย
 เคอตาตูเร็ดตาบ่าง เมื่อสิ้นคำกราบทูลของมองซีเออร์คอนชตันซ์
 แล้ว พระเจ้ากรุงสยามหาได้ทรงตอบประการใดไม่ เป็นแต่
 รับสั่งว่าจะได้ทรงโปรดให้เราได้เฝ้าโดยฉะเพาะอีกต่อไป แล้วก็
 ทรงหุบพระแฉดเสด็จขึ้น เราจึงได้ถูกขณถวายคำนับ พอเสด็จ
 ขึ้นแล้วเราก็หาได้กตบฝังลงไปอีกไม่ แต่ได้เดินออกไปห่าง ๆ
 ดักจามหรือดักข่าวเพื่อปรับทุกข์กันว่า มองซีเออร์คอนชตันซ์หาได้
 กราบทูลตามคำพูดของมองซีเออร์เคอตาตูแบไม่ หรือถ้าได้กราบ
 ทูลพระเจ้ากรุงสยามก็หาได้ตอบประการใดไม่ ในระหว่างนั้นมองซี
 เออร์คอนชตันซ์ยังไม่ทันถูกจากที่หมอบอยู่ ก็เด้าให้ขาดดวง
 ตาซาฟั่งถึงข้อความที่ได้กราบทูลพระเจ้ากรุงสยาม บาดดวง
 ตาซาได้ฟังมองซีเออร์คอนชตันซ์ ก็แฉดงกิริยาอันดีปราโมทย์เป็น
 ที่สุด เราเห็นว่าทั้งมองซีเออร์คอนชตันซ์และบาดดวงตาซา
 เพ็ดนเดี่ยแล้ว ไม่ทำท่าจะกตบไปเลย เราจึงได้เดินเข้าไปหา
 มองซีเออร์คอนชตันซ์จึงได้เด้าให้เราฟังว่า เมื่อแคกันได้กราบทูล
 ต่อพระเจ้ากรุงสยามว่า การที่พระเจ้ากรุงฝรังเศสทรงพระเดชา
 นุภาพมีอำนาจมากเช่นนี้ ก็เพราะเหตุที่พระเจ้ากรุงฝรังเศส มิได้
 ไปคบ้านคี่เมืองเหมือนกับเมืองละเบินและเมืองฮอตันดา กับได้

กราบทูลว่า พระเจ้ากรุงฝรั่งเค็ดได้ทรงนับถือโนครตามเคอดอเว็ด
แตะทรงพักใม่บำรุงการค้ำดาอยู่เน่องนิกย

ตามท่มองซีเออร์คอนชคันช้เด่าดงนี้ ก็ลือให้เราเห็นได้ว่า
มองซีเออร์คอนชคันช้ยังไม่กล้ากราบทูลเรื่องค้ำดาต่อพระเจ้ากรุง
สยาม แตะความกล้าของมองซีเออร์คอนชคันช้ในเวถานี้ ก็ยัง
มีน้อยเท่ากับเมื่อครั้งเซอวาเดี่ยเคอโซมองเหมือนกัน

ข้าพเจ้าล้มเด่าไปว่า เมื่อเวลาพระเจ้ากรุงสยามได้เสด็จออก
ทพระแถนหน เราได้ขียนขณถวายค้ำนบทันที แตะคงยืนอยู่อย่างนั้น
หาได้นั่งดงไม่ เพราะรอรบดั่งให้เรานั่งดง ฝ่ายมองซีเออร์คอนช
คันช้เห็นเรายืนอยู่ดงนั้น ก็ได้เร่งให้เรานั่งดงดองหรือด้ามครั้ง
มองซีเออร์เคอดตาตแบจึงได้เห็ดยวมาค้อม้า เพราะเกรงจะนั่งพลาด
ด้วยม้าเป็นมาเคย ๆ มองซีเออร์คอนชคันช้ไม่ทันใจ จึงได้คั่ง
แขนเล็ดมองซีเออร์เคอดตาตแบ แตะบอกให้นั่งดงโดยเร็ว ทำกิริยา
ประคุดจะคุดมองซีเออร์เคอดตาตแบให้นั่งดงให้จงได้

เมื่อได้รับประทานอาหารเสร์จเด่ว เจ้าพนักงานภูษามาตา
ของพระเจ้ากรุงสยาม ซึ่งมีหน้าท้จับต้องเครื่องแต่งพระองค์จน
ท้สุดจะจับพระมหามาตาก้ได้นั้น ได้มาหาเราเพื่อมารับของท้มกุฏ
ราชกุมารี่ฝรั่งเค็ด ได้ตั้งมาถวายส่มเด็จพระราชริตา เช่นเดียวกับ
ท้เจ้าพนักงานเหล่านี้ได้เคยมารับของเครื่องราชบรรณาการพระเจ้า

กรุงฝรั่งเศส และของต่าง ๆ ที่มกุฎราชกุมารฝรั่งเศสได้ส่งมาถวาย
พระเจ้ากรุงสยามครั้ง ๑ แล้ว

เจ้าพนักงานเหล่านั้นจึงได้บอกกับเราว่า สมเด็จพระราชบิดา
ทรงชอบใจมกุฎราชกุมารที่ได้อัปของต่าง ๆ มาถวายดังนี้ และ
ทรงเลื่อมพระทัยเป็นอันมาก ที่พระองค์ต้องประทับอยู่ที่กรุงศรีอยุธยา
หาได้ตามเสด็จพระราชบิดาขึ้นมาเมืองลพบุรีไม่ เพราะเหตุที่ยัง
ทรงประชวรอยู่ จึงเป็นการจำเป็นที่จะเสด็จออกให้เราเฝ้ายังไม่ได้
แต่อีกประการ ๑ เจ้าพนักงานฝ่ายในของสมเด็จพระราชบิดาไม่เป็น
คนสมควรจะมาหาเราได้ จึงได้ทรงใช้เจ้าพนักงานของสมเด็จพระ
ราชบิดา ให้มารับของ ๆ มกุฎราชกุมารฝรั่งเศสไปถวาย

เราจึงได้ตอบเจ้าพนักงานภาษามาว่า สมเด็จพระราชบิดา
เป็นเจ้าของในของถวายเหล่านั้น เพราะฉะนั้นจะทรงใช้ใครมาหรือ
จะไปรดให้ทำประการใด ก็แต่ไว้แต่พระทัยทั้งสิ้น ในล้นพระ
อาการที่ทรงพระประชวรอยู่นั้น เมื่อมกุฎราชกุมารฝรั่งเศสได้
ทรงทราบ ก็คงจะเลื่อมพระทัยเป็นอันมาก แต่ล้นศรัทธาเรานั้นมีความ
เลื่อมใจถึง ๒ ประการ ประการ ๑ เลื่อมใจที่สมเด็จพระราชบิดา
ได้ทรงพระประชวรอยู่เช่นนี้ และประการที่ ๒ นั้น เราเลื่อมใจนัก
ที่มีโอกาสดูเสด็จพระราชบิดาได้ เพราะฉะนั้นเมื่อสมเด็จพระ
ราชบิดาจะโปรดมีรับสั่งว่าอย่างไร เราจะได้นำข้อรับสั่งไปทูล
มกุฎราชกุมารทุกประการ

ในวันนั้นมองซีเออร์เตฟาซได้มาหาข้าพเจ้า ข้าพเจ้าเห็นเป็นโอกาสอันดี จึงได้พูดกับมองซีเออร์เตฟาซว่า ในเวลาที่ข้าพเจ้าได้กัณฑ์ไปถึงประเทศฝรั่งเศสแล้ว ท่านมาคิวิคเคอเซเนเดคงจะซึกไซร์ได้เดียงข้าพเจ้าถึงการในบางกอกว่า จะเป็นท่มนคองพันอินอินทรายจากข้าศึกแล้วหรืออย่างไรเป็นแน่ แต่ข้าพเจ้าเองก็มีได้อยู่ที่บางกอกนานพอที่จะรกรางานให้รอบคอบ ทั้งข้าพเจ้าก็มีได้เป็นพดรบที่จะมีความรู้เช่นนี้ให้ละเอียดได้ เพราะฉะนั้นข้าพเจ้าจึงจำเป็นต้องถามมองซีเออร์เตฟาซว่า ที่บางกอกนั้นมองซีเออร์เตฟาซเห็นเป็นอย่างไรบ้าง เพื่อข้าพเจ้ากัณฑ์ไปถึงประเทศฝรั่งเศสจะได้ทำรายงานตามความที่เป็นจริงต่อไป

มองซีเออร์เตฟาซจึงได้ตอบข้าพเจ้าว่า บ่อมที่บางกอกชำรุดมากก็จริงอยู่ แต่ถึงดังนั้นมองซีเออร์เตฟาซก็ดำมารถจะรักษาบ่อมกันไว้ได้

ข้าพเจ้าจึงได้ตอบมองซีเออร์เตฟาซว่า ขอให้มองซีเออร์เตฟาซบอกข้าพเจ้าจริง ๆ ดักหน้อยเถิดว่า ความเห็นมองซีเออร์เตฟาซเห็นว่าบ่อมที่บางกอกนั้นคงพอที่จะต่อสู้กับข้าศึกได้หรือไม่

มองซีเออร์เตฟาซจึงได้ตอบข้าพเจ้าว่า อย่าว่าแต่บ่อมเดย ถึงมีแต่ฆ่าม้าไปรบกัณอยู่ มองซีเออร์เตฟาซก็จะต่อสู้กับข้าศึกให้ได้

ข้าพเจ้าจึงได้ตอบว่า ข้าพเจ้ามิได้ถามว่ามองซีเออร์เตฟาซจะต่อสู้ได้หรือไม่ได้ เพราะข้าพเจ้าเชื่อแล้วว่ามองซีเออร์เตฟาซ

เป็นคนชำนาญในการทักคึก และเป็นคนที่กล้าหาญด้วย แต่
ข้าพเจ้าจะขอให้มองซิเออร์เดฟาซได้ตอบข้าพเจ้าตรง ๆ ว่า บัอม
ที่บางกอกมันคงพอที่จะสู้รบกับข้าศึกได้หรือไม่

มองซิเออร์เดฟาซหาได้ตอบคำถามข้อนี้ไม่ เป็นแต่พูดว่าทำ
อย่างไร ๆ มองซิเออร์เดฟาซก็คงจะทำการตามหน้าที่ของตน

ข้าพเจ้าเห็นดังนั้นก็มีใ้เคียวเซญมองซิเออร์เดฟาซอีกต่อไป
ข้าพเจ้าจึงได้ถามว่ามองซิเออร์ วัลติง เอนนิเนนเนี่ยของพระเจ้ากรุง
ฝรั่งเศส

ในวันหนึ่งข้าพเจ้าได้พบกับมองซิเออร์ วัลติง ข้าพเจ้าจึงได้
ถามถึงบางกอกว่า เป็นที่มั่นคงพอต่อสู้กับข้าศึกได้หรือไม่ มองซิ
เออร์ วัลติงจึงบอกข้าพเจ้าว่า ได้พิเคราะห์เห็นว่าบัอมที่บางกอก
แน่นหนา มันคงพอจะต่อสู้กับข้าศึกได้ และถ้าได้ซ่อมแซมบ้าง
เล็กน้อยแล้ว ก็จะมีมั่นคงแข็งแรงพอรบข้าศึกได้ทีเดียว

ข้าพเจ้าจึงได้ขอให้มองซิเออร์ วัลติงจดข้อความตามที่ได้พูดกับ
ข้าพเจ้านี้ลงเป็นรายงาน และให้ชี้แจงด้วยว่าการที่จะต้องซ่อม
แซมนั้นมิอะไรบ้าง

มองซิเออร์ วัลติงก็รับจะทำรายงานให้ตามความต้องการของ
ข้าพเจ้า จึงได้ฉวยปากกาตงมือร่างรายงานในเดียนั้นเอง พอ
ร่างเสร็จแล้วมองซิเออร์ วัลติงก็ส่งรายงานให้เลขาญการของข้าพเจ้า

คิดจนเป็นคดี แล้วมองซิเออร์ โวตังก็ตกตบไป ยังหาได้ทันที
เช่นชื่อในรายงานนั้นไม่

รุ่งชมองซิเออร์ โวตังได้ก่ตบมาหาข้าพเจ้าอีก และพูดแก้
คดีต่าง ๆ จะขอคิดไม่เช่นชื่อในรายงานฉบับที่เขียนไว้เมื่อวันวานนี้
โดยอ้างเหตุว่ารายงานฉบับนี้ได้ทำขึ้น โดยยังมีทันได้ปรึกษาหารือ
กับมองซิเออร์เตฟาซเสียก่อน จนมองซิเออร์เตฟาซได้คัดค้านต่อว่า
ในการที่มองซิเออร์ โวตังได้เขียนรายงานให้ข้าพเจ้าดังนี้ และ
มองซิเออร์เตฟาซก็ได้พูดว่า ถ้ามองซิเออร์ โวตังได้ทำรายงาน
ให้ข้าพเจ้าจริงอย่างว่าแล้ว มองซิเออร์เตฟาซจะทำให้มองซิเออร์
โวตังเสียคนให้จงได้

ข้าพเจ้าจึงได้ตอบมองซิเออร์ โวตังว่า การที่ได้เขียนรายงานนี้
มองซิเออร์ โวตังก็ได้เขียนเอง หาได้มีใครบังคับให้เขียนไม่ การที่
จะเช่นชื่อหรือไม่เช่นนั้นก็ไม่ใช่เป็นการปลาดอกอันใด เพราะข้าพเจ้า
ได้ทราบความเห็นของมองซิเออร์ โวตัง พอที่ข้าพเจ้าจะทำรายงาน
ได้แล้ว แต่ถ้าท่านมาคิดวิเคราะห์จะถามข้าพเจ้าว่า เหตุใด
มองซิเออร์ โวตังจึงไม่ได้เช่นชื่อในรายงานนั้นแล้ว ข้าพเจ้าก็จำ
เป็นจะต้องพูดไปตามความจริงเสมอ เท่ากับเป็นการกล่าวโทษมอง
ซิเออร์ โวตังเหมือนกัน ในเย็นวันนั้นเองมองซิเออร์ โวตังได้ไป
ถามเดชาบุตรของข้าพเจ้าว่า ได้คัดรายงานขึ้นเป็นคดีแล้วหรือ

ยัง เมื่อได้รับรายงานจากเดชานูการของข้าพเจ้าแล้ว มองซิเออร์
โวลังได้เขียนข้อลงไปท้ายรายงาน

ณวันพฤหัสบดีที่ ๒๗ เดือนพฤศจิกายน เมื่อรับประทานอาหาร
เสร็จแล้ว บาดหลวงคาซาพร้อมด้วยบาดหลวงเดอรัวเยและ
บาดหลวงบูเชต์ได้มาหาเรา พอบาดหลวงทั้ง ๓ ได้มาถึงสักครู่หนึ่ง
บาดหลวงแซนค์มาแดงก็ได้ตามมาเยี่ยมเยียนเราด้วย บาดหลวง
แซนค์มาแดงได้แสดงไมตรีต่อเราอย่างดี ครั้นบาดหลวงแซนค์
มาแดงได้ลากลับไปแล้ว บาดหลวงคาซาก็ขอให้เราคืนหนังสือที่
มองซิเออร์คอนซตันซ์ได้เขียนถึงบาดหลวงคาซา ในเรื่องถวาย
บางกอกและเมืองมะริดให้แก่พระเจ้ากรุงฝรั่งเศส และหนังสือ
ฉบับนี้บาดหลวงคาซาได้ส่งให้แก่เราบนเรือเมื่อวันที่ ๑๖ เดือน
ตุลาคม

เราจึงได้ตอบบาดหลวงคาซาว่า หนังสือฉบับนี้เป็นประโยชน์
ต่อพระเจ้ากรุงฝรั่งเศส และในการที่เราได้จัดให้บาดหลวงคาซา
ไปเจรจากรต่าง ๆ กับมองซิเออร์คอนซตันซ์นั้น ก็ได้รับหนังสือ
ฉบับนี้เป็นคำตอบฉบับเดียวกัน

บาดหลวงคาซาจึงได้ตอบว่า หนังสือฉบับนี้เป็นหนังสือของ
บาดหลวงคาซา เพราะได้ส่งถึงถึงบาดหลวงคาซา และเรา
เป็นผู้ได้แย่งเอาไป

เราจึงได้ขอบบาทหลวงคาซาว่า หนึ่งดื้อนั้นจะมีถึงใครไม่
เป็นข้อสำคัญอย่างใดเลย เพราะหนึ่งดื้อฉบับนี้เป็นหนึ่งดื้อของ
พระเจ้ากรุงฝรั่งเศส หาใช่ของบาทหลวงคาซาว่าไม่ และเราจะเป็น
ผู้รักษาไว้ ถ้าบาทหลวงคาซาว่าได้ทำหนึ่งดื้อหายเสียแล้ว เราก็จะ
ต้องเอาผิดกับบาทหลวงคาซาว่า

บาทหลวงคาซาว่าได้แต่งกิริยาโกรธแค้นมาก และพูดว่า
หนึ่งดื้อฉบับนี้บาทหลวงคาซาว่าอาจจะนำถวายพระเจ้ากรุงฝรั่งเศสได้
เท่ากับเราเหมือนกัน เราเห็นว่าบาทหลวงคาซามีโทษะมากขึ้นทุกที
แล้ว เราจึงได้พูดว่า เพื่อจะป้องกันมิให้พระเจ้ากรุงฝรั่งเศสได้กวาด
บาทหลวงคาซาว่าได้ เราจะได้ทำใบรับว่า เราได้รับหนึ่งดื้อฉบับนี้
จากบาทหลวงคาซาว่า และบาทหลวงคาซาว่าได้มาขอหนึ่งดื้อฉบับนี้
จากเรา แต่เราหายอมคืนให้ไม่ ในระวางที่มองซิเออร์เดอลาดูแบ
กำลังเขียนใบรับอยู่นั้น บาทหลวงคาซาก็ยังพูดจาอันวอนขอ
หนึ่งดื้อคืน และได้พูดว่าการที่บาทหลวงคาซาว่าได้มายังเมืองไทย
นั้น ก็เพราะได้รับหนึ่งดื้อสำคัญเป็นตายพระราชหัตถ์ บาทหลวง
คาซาว่าได้อัดตายพระราชหัตถ์นั้นเป็นหัตถ์ จึงได้นำความต่าง ๆ พูด
กับมองซิเออร์คอนซตันซ์ตามที่เห็นสมควร ตามคำสั่งที่บาทหลวง
คาซาว่าได้รับมาจากพระเจ้ากรุงฝรั่งเศส เพราะฉะนั้นจึงเป็นหน้าที่
ของบาทหลวงคาซาว่าที่จะนำความไปกราบทูลพระเจ้ากรุงฝรั่งเศสให้

ทรงทราบว่า บาดหลวงคาซาได้มาจัดการอย่างไรบ้าง และเมื่อมีหนังสือเป็นหลักฐานในการที่ได้มาจัดทำแล้ว ก็เป็นหน้าที่ของบาดหลวงคาซาที่จะต้องนำหลักฐานนั้น ๆ ไปถวายพระเจ้ากรุงฝรั่งเศส

บาดหลวงคาซาจึงถามเราว่า “ท่านไม่ได้รับคำสั่งให้ปฏิบัติการทั้งปวง ตามคำแนะนำของข้าพเจ้าดอกหรือ”

เราได้ตอบแต่คำเดียวว่า “เปล่า”

บาดหลวงคาซาจึงได้พูดว่า “ตัวข้าพเจ้าก็ได้รับคำสั่งให้ปฏิบัติตามคำสั่งของท่านเหมือนกัน”

แล้วบาดหลวงคาซาจึงได้ขอร้องคำสั่งของเรา ฉะเพาะข้อที่สั่งไว้ให้เราจัดส่งบาดหลวงคาซาขึ้นไปบนบกล่วงหน้าไปก่อน และให้เราตั้งเสียบาดหลวงคาซาในเรื่องต่าง ๆ ที่จะต้องไปเจรจา เมื่อบาดหลวงคาซาได้อ่านคำสั่งฉะเพาะข้อนี้แล้ว บาดหลวงคาซาก็กลับความเสียหมด เขาคำสั่งเป็นคำแนะนำ และเขาคำแนะนำเป็นคำสั่งดังนี้ เราจึงได้พูดกับบาดหลวงคาซาว่า ในเรื่องนี้เรามีคำสั่งแต่เพียงท่านเอง และเราก็ไม่ต้องการอะไรให้มากกว่านี้

บาดหลวงคาซาจึงได้ตอบเราว่า “ตามใจความในคำสั่งข้อนี้ก็หมายความว่า ท่านจะทำการอย่างไรโดยลำพังของตนเองไม่ได้ แต่ต้องให้ข้าพเจ้าจัดทำทั้งสิ้น”

เราจึงได้ถามว่า “ถ้าเดี๋ยวนี้ท่านจะเข้าใจว่า ท่านจะเป็นผู้
ออกคำสั่ง หรือเราจะเป็นผู้ออกคำสั่งเล่า”

บาทหลวงคาซาจึงได้ตอบว่า “ข้าพเจ้าไม่เข้าใจอะไรทั้งสิ้น”

แล้วบาทหลวงคาซาจึงได้รับใบรับไปจากมองซิเออร์เดอตาตูแบ
ซึ่งข้าพเจ้ากับมองซิเออร์เดอตาตูแบได้เซ็นชื่อไว้เสร็จแล้ว ใบรับ
ฉบับนั้นมีความว่าดังนี้

“เราขอรับสารภาพว่า ท่านบาทหลวงคาซาได้มาขอร้องให้เรา
คืนหนังสือที่มองซิเออร์คอนชตันซ์ได้เขียนถึงบาทหลวงคาซา อันมี
ใจความว่า มองซิเออร์คอนชตันซ์รับรองจะจัดการถวายเมือง
บางกอกและเมืองมะริด ให้อยู่ในความพิทักษ์รักษาของพระเจ้า
กรุงฝรั่งเศส หนังสือฉบับนั้นท่านบาทหลวงได้มามอบกับเราบนเรือ
เมื่อวันที่ ๑๖ เดือนตุลาคม ค.ศ. ๑๖๘๗ (พ.ศ. ๒๒๓๐) และเรา
ได้ขอร้องต่อท่านบาทหลวงให้กรุณา อย่าต้องให้เราคืนหนังสือ
ฉบับนี้เลย เราจึงมิได้คืนหนังสือฉบับนี้ให้แก่ท่านบาทหลวง
เขียนที่เมืองตปฐรี เมื่อวันที่ ๒๗ เดือนพฤศจิกายน ค.ศ.
๑๖๘๗ (พ.ศ. ๒๒๓๐)”

เมื่อบาทหลวงคาซาได้อ่านใบรับเห็นใช่ คำนำหน้านาม มอง
ซิเออร์คอนชตันซ์ว่า มองซิเออร์เฉย ๆ นั้น บาทหลวงคาซาจึง
ร้องขึ้นว่า

“โอ การที่ใช้คำว่า มองซีเฮอร์คอนชตันซ์ นั้นร้ายกาจนัก ควรจะใช้คำว่า เซนเยอร์ จึงจะถูก”

เราจึงได้ตอบว่า ไบรับฉบับนี้ไม่ได้ทำไว้สำหรับมองซีเฮอร์คอนชตันซ์ แต่ในระวางที่พูดกันอยู่นั้น ข้าพเจ้าก็เอาตัวอักษร (ยี่) เดิมลงไปไบรับ เพื่อจะอ่านว่า เซนเยอร์ ก็ได้

บาทหลวงคาซาจึงได้ตอบว่า “ถึงอย่างนั้นก็เกิด ข้าพเจ้าก็จำเป็นจะต้องเอาไบรับนี้ไปให้มองซีเฮอร์คอนชตันซ์ดูเหมือนกัน เพราะมองซีเฮอร์คอนชตันซ์ได้ขอกันหนังสือฉบับนี้จากข้าพเจ้า”

ตามที่บาทหลวงคาซาพูดดังนี้ ก็ทำให้เราเข้าใจได้ว่า บาทหลวงคาซากิจจะเอาหนังสือฉบับนี้ไปคืนให้แก่มองซีเฮอร์คอนชตันซ์ บาทหลวงคาซาได้เอาไบรับไปอ่านอีก ครั้นไปเห็นคำว่า “หนังสือฉบับนี้ท่านบาทหลวงได้มามอบกับเราบนเรือ” บาทหลวงคาซาก็ไม่ยอมรับไบรับฉบับนี้ และคัดค้านขึ้นว่า บาทหลวงคาซาหาได้เอาหนังสือไปมอบให้กับเราไม่ แต่เราได้แย่งเอาไปจากบาทหลวงคาซา หรือถ้าจะใช้คำตรง ๆ แล้ว ก็คือว่าเราได้ชะโมยหนังสือฉบับนี้ไปจากบาทหลวงคาซา

เมื่อเราได้ฟังบาทหลวงคาซาพูดเช่นนั้น เราก็มิได้สะทกสะท้านเลย และเราก็ได้บอกกับบาทหลวงคาซาว่า เมื่อจะต้องการไบรับก็ให้เอาไปทั้งอย่างนี้จะแก้ไขไม่ได้ บาทหลวงคาซาก็ไม่ยอมรับ

มองซีเออร์เคอตาตูแบจึงได้เอาใบรับนั้นมาฉีกเสีย แต่หาได้ทั้ง
 เศษกระดาษไม่คงเก็บเอาไว้ บาดหลวงตาซาก็ตากดับไป ด้วยมี
 ความโกรธเคืองเป็นอย่างมาก บาดหลวงอื่น ๆ ที่มาด้วยก็เดยกดับ
 ไปพร้อมกันกับบาดหลวงตาซา ในระวางที่พูดโต้เถียงกันอยู่นั้น บาด
 หลวงตาซาได้บอกว่าจะยอมคัดสำเนาหนังสือฉบับนั้นให้แก่เรา
 เราจึงได้ตอบบาดหลวงตาซาว่า เราจะคัดสำเนาให้บาดหลวง
 ตาซาบ้างก็ได้

เมื่อระวางเวลาที่เรายังพักอยู่ที่ด่านภาษีซึ่งอยู่ใกล้กับกรุงศรี
 อยุธยา นั้น มองซีเออร์เคอตาตูแบได้ขอให้บาดหลวงตาซา ค้นราย
 งานของเซอร์วาเดย์เคอโซมอง บาดหลวงตาซาจึงได้ตอบว่า คำสั่ง
 ที่เราได้ให้บาดหลวงตาซาไว้เมื่อยังอยู่บนเรือนนั้นไม่เป็นประโยชน์
 อันใดเลยแล้ว เพราะฉะนั้นบาดหลวงตาซาจะได้ค้นรายงานเซอร์
 วาเดย์เคอโซมองให้แก่เรา และจะค้นคำสั่งของเราให้ด้วย แต่ขอ
 ให้เราค้นหนังสือที่มองซีเออร์คอนซตันซ์ได้เขียนถึงบาดหลวงตาซา
 เสียด้วย

มองซีเออร์เคอตาตูแบยังไม่ทันได้ครึกครองก็รับปากว่าจะค้น
 หนังสือให้ บาดหลวงตาซาจึงได้พูดว่า ทางที่ดีแล้วควรเราจะ
 คัดสำเนาคำสั่งของเราเช่นข้อไว้เป็นหลักฐาน แล้วจึงมอบสำเนา
 คำสั่งให้บาดหลวงตาซาถือไว้

ข้าพเจ้าจึงได้ตอบบาทหลวงคาซาว่า ถ้าเช่นนั้นบาทหลวงคาซาว่าจะยึดต้นฉบับคำสั่งของเรา มีดีกว่าจะเอาดำเนาไว้หรือตั้งท้ายที่สุดการที่ได้พูดจากันในคราวนั้นก็หาผลอย่างใดมิได้เลย ครั้นเวลาดำเนาข้าพเจ้าได้เอาเรื่องที่พูดกันมาตรงดู ข้าพเจ้าจึงได้พูดกับมองซีเออร์เคอตาตูแบว่า “ท่านได้รับปากไว้ว่าจะคืนหนังสือฉบับนี้ให้แก่บาทหลวงคาซาว่า แต่ท่านควรระวังอย่าคืนให้จึงจะถูก”

มองซีเออร์เคอตาตูแบจึงได้ตอบข้าพเจ้าว่า เรื่องที่พูดกันนั้นเป็นเรื่องที่ยังไม่ได้คิด และมองซีเออร์เคอตาตูแบจะไม่ยอมคืนหนังสือฉบับนี้ให้แก่บาทหลวงคาซาว่า แต่มองซีเออร์เคอตาตูแบมีความเสียใจเป็นอันมาก ที่บาทหลวงคาซาว่าได้อำนาจขอร้องสัญญาซึ่งมองซีเออร์คอนซตันซ์ไซให้มาส่งแก่เรานั้นคืนไปได้

ครั้นเมื่อพูดกันวันนั้น บาทหลวงคาซาว่าได้อำนาจความเดิม และต่อว่ามองซีเออร์เคอตาตูแบว่า ได้รับปากไว้แล้วว่าจะคืนหนังสือให้เหตุใดจึงไม่คืนให้ได้

มองซีเออร์เคอตาตูแบก็รับสารภาพว่า ได้รับปากไว้เช่นนั้นจริง แต่เมื่อได้ทำความผิดที่ได้รับปากสัญญาไว้เช่นนั้นแล้ว ก็จำเป็นจะต้องระวังไม่ทำความผิดอีก ก็จะต้องไม่ปฏิบัติตามที่ได้รับปากไว้

ในตอนคำขาดหลวงเดอรวเเยได้กัถับมาหาเราอีก แตะได้รับ
คามตรงว่า ที่ขาดหลวงตาษาจะต้องการเอาหนังสือฉบับนั้นคืน
ก็เพราะประสงค์จะคืนหนังสือให้แก่มองซีเออร์คอนชตันซ์

ณวันที่ ๒๘ เดือนพฤศจิกายน มองซีเออร์ โวตังได้มาหา
ข้าพเจ้าณที่พัก กิริยามีโทษะและความเสียใจเจ็บแค้นเป็นอัน
มาก มองซีเออร์ โวตังจึงได้เต่าให้ข้าพเจ้าฟังว่า มองซีเออร์
เตฟาซได้ตั้งให้มองซีเออร์ โวตังกัถับลงไปทางกอก โดยมอง
ซีเออร์เตฟาซได้ใช้วาจาอย่างหยาบคายร้ายแรงต่อมองซีเออร์ โวตัง
เป็นอันมาก ข้าพเจ้าจึงได้พยายามปลอบมองซีเออร์ โวตังให้หาย
แค้นลงไปบ้าง โดยอธิบายว่าเป็นการธรรมดาที่บ่าวกับนายจะต้อง
ขัดใจกันบ้าง และถ้ามองซีเออร์ โวตังมีข้อที่ไม่พอใจนายแล้ว
ก็ควรจะเดินวิธึ้นบนอบฟังโอวาทของนาย เพื่อจะให้หายคลาย
ความขัดเคืองลงไปบ้าง

มองซีเออร์ โวตังจึงได้เต่าให้ข้าพเจ้าฟังว่า มองซีเออร์เตฟาซ
ได้บอกกับมองซีเออร์ โวตังว่า มองซีเออร์คอนชตันซ์ได้มากถ่าว
โทษหาว่า มองซีเออร์ โวตังได้แถบดินปล้นคาหอกถ้อมองซี
เออร์คอนชตันซ์ มองซีเออร์คอนชตันซ์จึงได้ขอให้มองซีเออร์
เตฟาซส่งมองซีเออร์ โวตังกลับไปเสียที่บางกอก เพราะมองซี
เออร์ โวตังเป็นคนที่มองซีเออร์คอนชตันซ์ไม่พอใจเสียแล้ว มองซี

เออร์ วัตังจึงได้ชี้แจงแก่ข้าพเจ้าต่อไปว่า เมื่อมองซีเออร์คอนซตันซ์มา โกรธเคืองมองซีเออร์ วัตังในสิ่งที่ไม่มีมูลเช่นนั้นแล้ว มองซีเออร์คอนซตันซ์ก็คงจะหาช่อง โอกาสที่จะให้มองซีเออร์เตฟาซริงแถมองซีเออร์ วัตังอยู่เต็มอิมิได้วันเดียว เพราะฉะนั้นมองซีเออร์ วัตังจึงเห็นทางอยู่อย่างเดียวกับที่ของกันมิให้ของถูกรังแกเช่นนั้นได้ ก็คือว่าจะต้องลาออกจากราชการ ขอลดไปยังประเทศฝรั่งเศสเท่านั้น

ข้าพเจ้าจึงได้ปลอบมองซีเออร์ วัตังว่า การที่คิดเช่นนั้นคือสิ่งที่ควรองให้คิดเสียก่อน เพราะพระเจ้ากรุงฝรั่งเศสได้โปรดให้มองซีเออร์ วัตังมายังเมืองไทย ก็เพื่อจะให้ทำราชการของพระองค์ เพราะฉะนั้นมองซีเออร์ วัตังไม่ควรจะคิดห่วงวายเป็นใจใด แต่ควรจะตั้งหน้าทำการในหน้าที่ของตัวให้ดีที่สุดที่จะทำได้ และไม่ควรรจะคิดการอย่างอื่นเป็นอันขาด

มองซีเออร์ วัตังจึงได้ถามข้าพเจ้าว่า จะควรทำอย่างไรต่อไปได้ ข้าพเจ้าจึงชี้แจงกับมองซีเออร์ วัตังว่า ทางดีที่สุดคือควรมองซีเออร์ วัตังจะต้องไปหามองซีเออร์เตฟาซริงในค่ำวันนี้ และขอคำสั่งสำหรับการที่จะกลับไปบางกอก แล้วจึงเอาโอกาสชี้แจงแก่มองซีเออร์เตฟาซริงว่า การที่มองซีเออร์คอนซตันซ์ขัดเคืองกล่าวหาว่า มองซีเออร์ วัตังได้ทำการตั้งข้อหานี้ เป็นสิ่งที่มองซีเออร์คอนซตันซ์เข้าใจผิดเป็นแท้ เพราะมองซีเออร์ วัตัง

มิได้คิดทำการตั้งว่านั่นเลย เมื่อได้^{บั้ง}ไช้แจ่มให้มองซีเออร์เคฟาซ
เข้าใจดีแล้ว ก็อย่าอึดออด แต่ต้องรีบไปบางกอกตามคำสั่งที่เคียว
แตะข้าพเจ้าก็ไช้^{บั้ง}แจ่มปลอบโยนมองซีเออร์ โวตังอีกหลายดั่งหลาย
อย่าง เพื่อให้มองซีเออร์ โวตังได้คลายความน้อยใจลงบ้าง มอง
ซีเออร์ โวตังได้ฟังข้าพเจ้าอธิบายก็ดูค่อยสงบลง มองซีเออร์ โวตัง
จึงได้รับปากว่า จะได้ปฏิบัติตามคำแนะนำของข้าพเจ้าทุกอย่าง

ครั้นเวลาค่ำมองซีเออร์ โวตังได้กัณฑ์มาหาอีก เพื่อจะมาตา
ข้าพเจ้า และได้บอกว่ามีมองซีเออร์เคฟาซถูกตาย โกรธมองซีเออร์
โวตังลงบ้างแล้ว มองซีเออร์เคฟาซจึงได้บอกกับมองซีเออร์
โวตังว่า การที่มองซีเออร์คอนชตันซ์ โกรธมองซีเออร์ โวตัง
นั้น ก็เนื่องจากเหตุที่มองซีเออร์ โวตังมาหาข้าพเจ้าแถมมอง
ซีเออร์เคอตาตูแบบ้อยนัก มองซีเออร์คอนชตันซ์จึงพูดว่า “มอง
ซีเออร์ โวตังไปหาราชทูตของพระเจ้ากรุงฝรั่งเสต์บ้อยนัก ก็ให้
ทำนราชทูตช่วยเหลื้อมองซีเออร์ โวตังบ้างซี”

ข้าพเจ้าจึงได้คอบมองซีเออร์ โวตังว่า ข้าพเจ้ามีความยินดี
มากที่มองซีเออร์เคฟาซได้คลายโกรธมองซีเออร์ โวตังแล้ว แล้ว
มองซีเออร์ โวตังจึงได้ไปตามมองซีเออร์เคอตาตูแบบ และได้อั่ง
ตงไปบางกอกในคืนวันนั้นเอง

ตามที่มีมองซีเออร์ โวตังได้มาเล่าในเรื่องที่มีมองซีเออร์คอนชตันซ์
หาว่า มีคนมาหาข้าพเจ้ากับมองซีเออร์เคอตาตูแบบ้อย ๆ นั้น

ข้าพเจ้าเองก็มิได้รู้สึกเดือดเนื้อร้อนใจอย่างใด แต่ความจริงข้าพเจ้าก็รู้สึกได้ว่า ภายใน ๓๕ วันมานี้ ไม่มีนายทหารคนใดกล้ามาหาเราจนที่פקตาย เพราะถ้าพวกนายทหารได้มาหาเราแล้ว ก็อาจจะถูกหาเป็นความอาญาได้ หรืออย่างต่ำก็คงจะถูกตัดพ้อต่อว่า เพราะฉะนั้นถึงได้ระับประทานอาหารของเราได้เตรียมไว้ ๓๐ ที่อยู่เต็มอกก็จริง แต่ก็ไม่มีใครมารับประทานอาหาร นอกจากพวกเราที่อยู่ด้วยกัน กับนายทหารเรือซึ่งมิได้เกี่ยวข้องในการหุยมหิมเด็กเขาเด็กเราเท่านั้น

ณวันที่ ๓๐ เดือนพฤศจิกายน เราได้ยื่นหนังสือของเราต่อ มองซิเออร์คอนซตันซ์ และหนังสือฉบับนี้เราก็ได้ช่วยกันร่างมาหลายวันแล้ว คือตั้งแต่วันที่เราได้บอกกับบาทหลวงคาซาว่า เราจะได้มีหนังสือถึงมองซิเออร์คอนซตันซ์นั่นเอง

ในวันนั้นเองบาทหลวงเคอเบซก็ได้มาหาเรา และเราจับได้ตามคำพูดของบาทหลวงเคอเบซว่า มองซิเออร์คอนซตันซ์ได้รับหนังสือของเราแล้ว ก็ออกจะมีความร้อนใจอยู่บ้าง และมองซิเออร์คอนซตันซ์ออกจะหนักใจในข้อที่เกี่ยวกับระเบียบอาหาร และเรื่องการแต่งตั้งนายทหาร และเราได้ทราบความต่อไปว่า มองซิเออร์คอนซตันซ์กับบาทหลวงคาซาว่าได้เกิดโต้เถียงวิวาทกันอย่างใหญ่โต แต่ผู้ที่มาเด้านั้นก็มีไต่ยนด้วยตนเอง เพราะฉะนั้น

ฉันจึงบอกไม่ได้ว่า มงซีเออร์คอนซตันซ์กับบาทหลวงคาซาได้
ทะเลาะกันเมื่อไร และได้ทะเลาะกันเรื่องอะไร

เมื่อเช้าข้าพเจ้าได้รับหนังสือจากมงซีเออร์เวเรต์ฉบับ ๓
เขียนมาจากกรุงศรีอยุธยาและลงวันวานนี้ มงซีเออร์เดอดาดูแบ
ได้คัดสำเนาไว้แล้ว ใจความในหนังสือฉบับนี้มีว่า มงซีเออร์
มาดีโนมิชชันนารี ได้ไปเฝ้าให้มงซีเออร์เวเรต์ฟังว่า ในกอง
ทหารไทยที่ประจำอยู่ที่บางกอก และพวกพลเมืองที่บางกอก ได้
เกิดแตกเป็นก๊กเป็นเหล่า ด้วยไม่พอใจพวกฝรั่งเศส เมื่อเรา
ได้ทราบความดังนี้ เราก็เห็นว่าเป็นเรื่องที่มงซีเออร์เดฟาซควร
จะต้องรู้ไว้ เพื่อจะได้เตรียมตัวกลับไปบางกอก แต่เรา
ก็รู้สึกว่ามงซีเออร์เดฟาซมิได้ฟังเสียงใครนอกจากบาทหลวงคาซา
คนเดียว เพราะในคำสั่งของมงซีเออร์เดฟาซก็มีปรากฏให้มง
ซีเออร์เดฟาซคอยฟังคำแนะนำของบาทหลวงคาซา เราจึงได้คัด
ใจความหนังสือฉบับนี้ส่งให้แก่บาทหลวงเดอรัวเย และขอให้
บาทหลวงเดอรัวเยไปส่งกับบาทหลวงคาซา เพื่อบาทหลวงคาซา
จะได้ไปบอกให้มงซีเออร์เดฟาซทราบ และมงซีเออร์เดฟาซ
จะได้กลับไปบางกอกตามความต้องการของเรา เพราะใคร ๆ
ก็ทราบกันทั่วแล้วว่า เมื่อ ๑๐ วันมานี้ มงซีเออร์คอนซตันซ์ได้
พูดจาอย่างโง่เขลาว่า มงซีเออร์เดฟาซควรจะต้องรับกลับ

ลงไปที่บางกอก เพราะที่บางกอกได้เกิดวุ่นวายขึ้น โดยเหตุที่
พดทหารได้บ่วยเจ็บ และล้มตายเป็นอันมาก

เมื่อเย็นวันนั้นจนพดทคำ เรากำตังนั่งต้นทนายอยู่กับตั้งฆราวาส
เคอเมเตโดโปติก บาดหลวงเดอรวิเย และบาดหลวงคูลาซซ์
บาดหลวงคาซาก็มาเคาะประตูห้อง และมีบาดหลวงคอบเซต
กับบาดหลวงเคอเบซมาทกับบาดหลวงคาซาด้วย เพราะเดี่ยวน
ถ้าบาดหลวงคาซาจะมาหาเราเวตาไต ต้องมีพยานมาค้วยเดมือ
พอบาดหลวงคาซาได้เข้ามาในห้องก็เอ่ยพูดถึงใจความในหนังสือ
ฉบับนั้นขึ้นก่อน ทั้นไคนั้นท่านตั้งฆราวาสเคอเมเตโดโปติกได้ดา
กดับไป และบาดหลวงเดอรวิเยกับบาดหลวงคูลาซซ์ก็คามไปตั้ง
ท่านตั้งฆราวาสถึงบ้าน

บาดหลวงคาซาจึงได้พูดกับเราว่า เนื้อความในหนังสือฉบับ
นั้นเป็นเรื่องที่สำคัญอย่างยิ่ง และที่เราได้คัดสำเนาตั้งไปให้
เรามีความประสงค์จะให้บาดหลวงคาซาทำประการใด

ข้าพเจ้าจึงได้ตอบบาดหลวงคาซาว่า มองซิเออร์เดฟาซได้
เอาคำตั้งมาให้ข้าพเจ้าดู ซึ่งมีความปรากฏบังคับให้มองซิเออร์
เดฟาซคอยปริักษาหารู้กับบาดหลวงคาซา เพราะฉะนั้นข้าพเจ้าจึง
เห็นว่า ทางดีที่สุดควรบาดหลวงคาซาจะเอาเนื้อความในหนังสือ
ฉบับนั้นไปเด่าให้มองซิเออร์เดฟาซฟัง และควรบาดหลวงคาซา
จะแนะนำให้มองซิเออร์เดฟาซได้กดับไปบางกอกโดยเร็ว

บาทหลวงคาซาจึงตอบว่า “ข้าพเจ้าเองไม่มีการอย่างใดที่จะต้องแนะนำกับมองซิเออร์เดฟาซ และมองซิเออร์เดฟาซก็มีได้รับคำสั่งให้ทำตามคำแนะนำเฉพาะข้าพเจ้าคนเดียว แต่ให้ทำตามคำแนะนำอื่นทั่วไปหมด”

ข้าพเจ้าได้เอ่ยขึ้นว่า “ข้าพเจ้าขอโทษต่อท่าน—”

บาทหลวงคาซาได้ฟังก็พูดต่อไปว่า “ถ้าแม่มองซิเออร์เดฟาซได้รับคำสั่งให้ทำตามคำแนะนำของข้าพเจ้า แต่ส่วนข้าพเจ้าหาได้รับคำสั่งให้แนะนำการต่าง ๆ ต่อมองซิเออร์เดฟาซไม่ แต่ถึงดังนั้นก็ให้ใครไปตามมองซิเออร์เดฟาซมานี้เถิด”

บาทหลวงคาซาจึงได้ใช้ให้บาทหลวงบูเชคไปตามมองซิเออร์เดฟาซมา มองซิเออร์เดฟาซพักอยู่ที่ใด ๆ จึงได้รับมาพร้อมกับมองซิเออร์คูบรูอิ่ง เมื่อมองซิเออร์เดฟาซได้มาถึงแล้ว ข้าพเจ้าจึงได้ชี้แจงให้ฟังว่า เหตุใดจึงได้ไปเชิญเชิญให้มองซิเออร์เดฟาซมานี้ และได้ทำตามความในหนังสือที่เราได้รับมาซึ่งมีใจความว่า พวกทหารไทยที่ประจำอยู่ที่บางกอกนั้นได้พูดว่า ถ้าไม่เกรงพระราชอาญาของพระเจ้ากรุงสยามแล้ว พวกไทยจะมาตีพวกฝรั่งเสียให้เซ็ดให้ได้ มองซิเออร์เดฟาซจึงได้ตอบว่า ถึงจะมีพลทหารเจ็บป่วยก็จริงอยู่ แต่มองซิเออร์เดฟาซก็จะตีพวกไทยให้เซ็ดบ้างเหมือนกัน

บาทหลวงตาซาจึงได้พูดขึ้นว่า จะต้องได้เห็นหนังสือต้นฉบับ
เดียวก่อนจึงจะได้

ข้าพเจ้าจึงได้ตอบว่า ตำแหน่งนี้เป็นนายมือของเลขานุการ
ข้าพเจ้าเอง

บาทหลวงตาซาก็ตอบว่า “จะถือเอาเป็นหลักฐานยังไม่ได้”

เราจึงได้ตอบบาทหลวงตาซาว่า “ตำแหน่งนี้เป็นหลักฐานพอ
อยู่แล้ว เพราะเราเองเป็นผู้รับรองว่า เป็นตำแหน่งที่ถูกต้อง”

บาทหลวงตาซาจึงพูดขึ้นว่า “เรื่องนี้เป็นเรื่องที่สำคัญอย่าง
ที่สุด จึงเป็นการจำเป็นที่เราจะต้องทำความเข้าใจกันเสียให้แน่
เพราะถ้าเรื่องนี้เป็นเรื่องจริงแล้ว ก็เป็นโอกาสดีที่สุดในที่จะได้ให้
กองทัพไทยได้ออกเสียจากบงกอก”

เราจึงได้ตอบว่า เราก็ได้พูดเช่นนั้นกับบาทหลวงเดอริวเย
เหมือนกัน เราจึงหวังใจว่าท่านคงจะได้เอาโอกาสนั้นจัดการต่อไป”

บาทหลวงตาซาจึงค้านขึ้นว่า “ถ้าเรื่องนี้เป็นเรื่องไม่จริง
แต่เป็นเรื่องหาความได้เขา จะว่าอย่างไรเล่า เพราะฉะนั้นจึงเป็น
การจำเป็นที่จะต้องทราบชื่อของผู้ที่บอกข่าวนี้มา”

เราจึงได้ตอบบาทหลวงตาซาว่า “ในเรื่องนี้ไม่มีปัญหาว่า
จะฟ้องหาใครเป็นความอาชญา ผู้ที่บอกข่าวนี้มาก็ได้บอกมาโดย
ใจจริงตามความที่เขาได้ทราบมา เพื่อกเราจะได้คอยระวังเหตุการณ์
ไว้ และบางทีผู้ที่บอกข่าวนี้ ก็อาจจะอ้างพยานหลักฐานไม่ได้

เสียเข้าไป เพราะฉะนั้นที่ว่า ๆ เขาหาความได้นั้นเป็นการไม่ควร และฝ่ายเราก็จะระวังมิบอกให้ท่านรู้ ชอผู้ บอกข่าวเรื่องนั้น แต่ที่จริงผู้ ทบออกข่าวมานั้น ก็มีใตห้ามหรือขอร้องให้ปิดข้อเขาอย่างใดเลย”

บาทหลวงคาซาจึงได้ตอบว่า “ขออนุญาตเจ้าเขาใจดีแล้ว แต่ข้อสำคัญในเรื่องนี้ ก็มีอยู่ที่ต้องการหาความจริง และฝ่ายมองซิเออร์เดฟาซกับมองซิเออร์คอนชตันซ์ ก็คงจะพยายามค้นหาความจริงให้จงได้ เพราะถ้าข่าวอนั้นเป็นเรื่องจริงแล้ว พวกไทยก็อาจจะพูดเช่นนั้นก็ได้อีก แต่ท่านจะต้องการให้ข้าพเจ้าพูดกับมองซิเออร์คอนชตันซ์หรือ ถ้าข้าพเจ้าได้พูดกับมองซิเออร์คอนชตันซ์แล้ว ทำอย่างไรมองซิเออร์คอนชตันซ์ก็คงจะถามท่านว่าคนที่บอกข่าวนั้นมาเป็นใคร”

เราจึงได้ตอบว่า “เราไม่ได้ประสงค์ให้ใครมาซักไซ้ได้เถียงเรา ท่านได้รับคำแนะนำใจความในหนังสือที่เราได้รับมานั้นไปแล้ว เพราะฉะนั้นท่านก็ดี หรือมองซิเออร์เดฟาซก็ดี หรือมองซิเออร์คอนชตันซ์ก็ดี จะเขาไปทำอะไรก็ตามใจท่านเถิด ที่เราได้บอกให้ท่านทราบนั้น เป็นการที่เราได้ทำตามหน้าที่ของเราแล้ว

บาทหลวงคาซาจึงได้คานชนว่า “ก็ถ้ามองซิเออร์คอนชตันซ์ได้ทราบความแล้ว เรื่องนั้นก็เกิดอวดวชน จะกลับทำให้คนมี

ใจเจ็บแค้นจนกัดได้ แต่คงจะไม่ทำให้ได้รู้ความจริงเช่นเคย อีก
ประการ ๓ ถ้ามองซีเฮอร์คอนซตันซ์ได้ทราบความแล้ว ทำอย่าง
ไร ๆ ก็จะต้องนำความกราบทูลพระเจ้ากรุงสยามให้ทรงทราบ”

เราจึงได้ถามบาทหลวงคาซาว่า “เออ ก็ถ้าความเรื่องใด
ได้ทรงทราบถึงพระเจ้ากรุงสยาม และทราบถึงมองซีเฮอร์คอนซ
ตันซ์ จำเป็นที่จะต้องให้เรื่อนหน่อออกมาทุกเรื่องหรือ”

บาทหลวงคาซาว่าปากจะตอบ แต่ข้าพเจ้าไม่ยอมให้พูด
ข้าพเจ้าจึงได้เอ่ยพูดขึ้นก่อนว่า “ถึงท่านบาทหลวงจะพูดอย่างไร ๆ
ก็ตาม ท่านคงจะไม่ได้ทราบชื่อผู้ที่ได้บอกข่าวขึ้นมาเป็นแน่”

ตามที่ได้พูดจากนั้น ก็มีเหตุผลที่เราควรจะต้องอยู่บ้าง
เพราะบาทหลวงคาซาว่าได้มาหาเรา ก็ด้วยประสงค์จะต่อเอาความ
จากเราเท่านั้น ซึ่งเป็นความประพฤติก่ออย่างกรรมคาของบาทหลวง
คาซาว่า เพราะบาทหลวงคาซาว่าจะเคียดแค้นให้เราอะระฮัน ซึ่ง
อาจจะทำให้เกิดผลร้ายขึ้นก็ได้ หรือมิฉะนั้นก็เป็นอุบายของบาท
หลวงคาซาว่าจะหาเหตุกล่าวโทษเรา โดยจะหาว่าเราไม่ให้ความ
จริงแก่บาทหลวงคาซาว่า จึงได้ทหารไทยออกจากบางกอกไม่ได้
พอข้าพเจ้าพูดขึ้นเท่านั้นแล้ว บาทหลวงคาซาว่าก็นิ่งงันได้ ได้ตอบ
ประการใดไม่ และทำกิริยาโกรธมาก อีกสักครู่ ๓ บาทหลวง
คาซาว่าก็ถ่มไป และพวกบาทหลวงเซเชวิตก็ตามออกไปด้วย

แต่ผมมองซีเฮอร์เคฟาชกับมองซีเฮอร์คูบรูอิ่ง ก็ได้ตากลับไป
เหมือนกัน

ในระวางที่ได้พูดโต้ตอบกันนั้น บาดหลวงคาซาได้หาโอกาส
ให้มองซีเฮอร์เคฟาชอธิบายการในหน้าที่ มองซีเฮอร์เคฟาชจึงได้
อธิบายว่า พวกไทยที่อยู่ที่บางกอกนั้นเป็นประโยชน์ต่อราชการ
มาก แต่ในเวลาที่บาดหลวงคาซาได้ให้คนไปตามมองซีเฮอร์
เคฟาชนั้น มองซีเฮอร์เคฟาชกับมองซีเฮอร์คูบรูอิ่งยังไม่ทันมาถึง
ข้าพเจ้าจึงได้ถามบาดหลวงคาซาว่า การที่มองซีเฮอร์เคฟาช
มาอยู่ที่เมืองตปุรข่านานเช่นนี้ มองซีเฮอร์คอนซตันซ์ไม่พอใจ
จริงหรือไม่

บาดหลวงคาซาจึงได้ตอบว่า “ไม่จริง แต่มองซีเฮอร์เคฟาช
ได้รับ ๆ สั่งพระเจ้ากรุงสยามให้ประจำอยู่ที่นี้ จนกว่าท่านจะได้
กลับไป เพื่อมองซีเฮอร์เคฟาชจะได้เป็นพยานว่า ใครพูดอย่างไร
ทำอย่างไรในเมืองนี้”

ในตอนเย็นเราได้ไปหาท่านสังฆราชเดอเมเตโดโปติค และ
เราได้พูดจาอันอ่อนน้อมจนผลที่สุดท่านสังฆราชได้มอบหนังสือให้เรา
ฉบับ ๑ เป็นหนังสือถึงท่านสังฆราชที่เมืองคังเกีย นำส่ง
บาดหลวงเชซวิตไป ๒ รูป ให้ไปรับหน้าที่เป็นมิชชันนารีอาปอก
คอดิก แต่ท่านสังฆราชเดอเมเตโดโปติคได้ขอร้องให้เราปิด
ความ อย่าได้บอกให้บาดหลวงคาซาหรือมองซีเฮอร์คอนซตันซ์

ทราบในเรื่องนี้ ท่านตั้งพระราชยอมแต่เพียงบอกให้บาทหลวงดูชาติชั
กับบาทหลวงเดอรัวเยทราบเท่านั้น เพราะบาทหลวงดูชาติชัเป็น
หัวหน้าบาทหลวงอยู่ที่ถนนเมืองดพบุรี และบาทหลวงเดอรัวเย
เป็นหัวหน้าคนกรุงศรีอยุธยา เราจึงได้นำจดหมายนั้นไปส่งให้
แก่บาทหลวงทั้ง ๒ เพื่อจะได้จัดการส่งบาทหลวงเยชวิตไปตาม
ฤดูกาล และฝ่ายข้าพเจ้าก็ได้สัญญาไว้กับท่านตั้งพระราชเคอเมเต
โตโปลิศว่า จะได้ส่งให้เรือของบริษัทซึ่งยังอยู่ที่กรุงศรีอยุธยา
ดำ ๑ ได้ไปยังเมืองตังเกี๋ย เพื่อให้ไปทำการค้าขายต่อไปด้วย
เพราะฉะนั้นเมื่อเรือดำนั้นจะออกเมื่อใด จึงเป็นโอกาสที่จะส่ง
บาทหลวงเยชวิต และจะส่งเสบียงอาหารสำหรับพวกตั้งพระราช
และมิชชันนารีที่เมืองตังเกี๋ยด้วยก็ได้

ณวันที่ ๑ เดือนธันวาคม เวลาเช้า ได้มีเจ้าพนักงานมาหา
บอกว่า มีรับสั่งในพระเจ้ากรุงสยาม ให้มาเชิญเราไปคุยข้างชนกัน
และพระเจ้ากรุงสยามก็จะเสด็จทอดพระเนตรด้วย เพราะฉะนั้นอีก
สักครู่ ๑ เราจึงได้ออกเดินทาง และบรรดานายทหารฝรั่งเสด็จได้
ไปกับเราทุกคน พวกเราได้ขี่ช้างด้วยกันทั้งนั้น ครั้นได้ไปถึงตำบล
แห่ง ๑ ใกล้กับเมืองดพบุรีซึ่งจะเป็นที่สำหรับขนช้างนั้นแล้ว สัก
ครู่ ๑ พระเจ้ากรุงสยามก็ได้เสด็จมาถึง พระเจ้ากรุงสยามทรง
ช้างที่นั่ง และมีขุนนางข้าราชการเห็นนำตามเสด็จแวดล้อมมา
พวกขุนนางข้าราชการเหล่านี้ ที่เดินก้ม ที่ขมำก้ม และยังมี

ขุนนางข้าราชการกับทหารรักษาพระองค์มาหมอบคอยรับเสด็จอยู่
 มาก และพวกนักหมอบอยู่ตลอดเวลาที่พระเจ้ากรุงสยามประทับอยู่
 ณที่นั้น ในคราวนั้นพระเจ้ากรุงสยามได้โปรดให้เราได้เฝ้าเป็น
 พิเศษ มองซิเออร์คอนซตันซ์เป็นผู้มาตามตัวเราไปเฝ้า เพราะ
 เราอยู่ทาง ๓ พระเจ้ากรุงสยามประทับอยู่ทาง ๓ มีพระเจดีย์กัน
 อยู่กต่าง ครั้นเราได้ชี้ข้างมาใกล้ข้างพระที่นั่ง เราก็ได้ถวายคำนับ
 แต่หาได้ลงจากหลังข้างไม้ มองซิเออร์คอนซตันซ์อยู่ข้างซ้ายเรา
 คอยเป็นล่ามอยู่ พระเจ้ากรุงสยามได้รับสั่งถามว่าเราอยู่เป็นสุข
 ดบายดีหรืออย่างไร มองซิเออร์เดอตาตูแบเป็นผู้พูดแทนพวกเรา
 จึงได้กราบทูลขอบพระเดชพระคุณที่ได้ทรงพระกรุณาแก่พวกเรา
 พระเจ้ากรุงสยามจึงได้รับสั่งตอบว่า เป็นธรรมเนียมของพระเจ้า
 แผ่นดินที่จะต้องระไวระวังกรุณาต่อราชทูต ซึ่งเป็นผู้มีหน้าที่ให้
 เชื่อมพระราชไมตรีในระวางพระเจ้าแผ่นดินนั้น ๆ มองซิเออร์
 เดอตาตูแบจึงได้กราบทูลว่า พวกฝรั่งเศสได้รับพระมหากรุณา
 และได้รับความเอื้อเฟื้อทุกอย่าง มีความสุขสบายอยู่ในเมืองไทย
 จนดีมีตัวนึกว่าตัวอยู่ในประเทศฝรั่งเศส

พระเจ้ากรุงสยามได้ทรงฟังก็ทรงพระสรวดถึง ๒ ครั้ง แล้ว
 จึงได้รับสั่งว่าจะได้ทรงโปรดช่วยเหลือในการค้าขาย และจะทรง
 โปรดช่วยให้บริษัทได้มาตั้งห้างในพระราชอาณาจักรต่อไป ใน
 ขณะนั้นพวกนายทหารเรือ เรือลาดัว กับเรือเดอโรมาเด ได้เข้า

มาเผ่า มองซีเออร์คอนชตันซ์เป็นผู้นำเผ่า พวกนายทหารเรือได้ถวาย
 คำนับ แต่หาได้ดังจากหงษ์ข้างไม้ พระเจ้ากรุงสยามจึงได้พระ
 ราชทานกระบี่ฝักทองคำเต็ม ๑ กับสายสร้อยทองคำสาย ๑ และเสื้อ
 ๑ ตัวให้แก่มองซีเออร์คังเคน เพราะคราวนี้เป็นครั้งแรกที่มอง
 ซีเออร์คังเคนได้เคยเข้ามาเมืองไทย มองซีเออร์ยิวเยอกับนาย
 ทหารบางคนก็ได้รับพระราชทานเสื้อคนละตัว เมื่อนายทหารได้
 ขอบพระเดชพระคุณเสร็จแล้ว พระเจ้ากรุงสยามก็หันพระองค์มา
 ทางเรา เป็นกิริยาว่าเด็ดจันแล้ว

เมื่อเราได้กัณฑ์มาถึงที่พักแล้ว จึงได้ทราบความว่า การที่
 มองซีเออร์คอนชตันซ์ได้เกิดทะเลาะขึ้นกับบาทหลวงคาซานัน ได้
 ทะเลาะกันในห้องเขียนหนังสือของ มองซีเออร์คอนชตันซ์ เมื่อเวลา
 ๘ ทุ่ม (๒ ก.ท.) และได้ทะเลาะกันถึงข้อสัญญาบางข้อ ซึ่งเรา
 ได้เซ็นชื่อพร้อมกับบาทหลวงคาซานันเรือดำไซ ซึ่งเป็นข้อสัญญา
 ที่มองซีเออร์คอนชตันซ์หาพอใจไม่

ณวันที่ ๒ เดือนธันวาคม เวลาเย็น ข้าพเจ้าได้ไปยังบ้าน
 มองซีเออร์คอนชตันซ์ ครั้นไปถึงบ้านก็เห็นว่ามองซีเออร์คอนช
 ตันซ์ยังคิดขุระอยู่ ข้าพเจ้าจึงได้เถียงสนทนากับบาทหลวงคาซานัน
 ต่อข้อ บาทหลวงคาซานันได้บรรยายถึงเหตุการณ์ทั้งปวงที่ได้เป็นไป
 ตั้งแต่แรกเราเข้ามาถึงเมืองไทย จึงได้ทำให้ข้าพเจ้าฟังว่า บาท
 หลวงคาซานันได้ชี้แจงไว้กับมาควิคเคอเซเนลว่า ในเมืองไทยนี้มีชาว

ปอตุเกศอยู่ที่บางกอกหลายคนได้ทำราชการของพระเจ้ากรุงสยาม มาช้านานแล้ว และพระเจ้ากรุงสยามก็ไม่ทรงทราบว่า จะทำ อย่างไรกับพวกปอตุเกศเหล่านั้นต่อไป บาดหลวงคาซาจึงออกความเห็น ว่า ควรจะตั้งให้เซอวาเลียเคอพอแวงเป็นผู้ว่าราชการเมือง บางกอกต่อไป ท่านมาคิวิเคอเซเนเดจึงได้ตอบบาดหลวงคาซาว่า เซอวาเลียเคอพอแวงล้มของซีเออร์เคฟาซไม่ได้ แต่ส่วนพวก ปอตุเกศนั้นไม่มีราชาอินโดไม่จำเป็นจะต้องมานึกถึง การที่มาคิวิ เคอเซเนเดได้พูดเช่นนั้น ทำให้บาดหลวงคาซาจับเอาคำนั้นเป็นหลัก สำหรับถือว่า มองซีเออร์คอนชตันซ์มีอำนาจที่จะให้พวกไทยคงอยู่ ที่บางกอกต่อไปได้ แล้วบาดหลวงคาซาได้พูดต่อไปว่า ถ้าพระเจ้ากรุงฝรั่งเศสได้ส่งกองทหารเพิ่มมาเมื่อใด จึงจะถอนกองทหาร ไทยออกจากบางกอกได้

ข้าพเจ้าจึงได้ตอบบาดหลวงคาซาว่า พระเจ้ากรุงฝรั่งเศส จะส่งทหารเพิ่มมาอีกหรืออย่างไรนั้นเป็นเรื่องที่ข้าพเจ้าทราบไม่ได้ แต่ข้อที่ข้าพเจ้าทราบเป็นแน่แท้ ก็คือว่า พระเจ้ากรุงฝรั่งเศสได้ ทรงเชื่อพระทัยว่า กองทหารที่ได้ส่งมานั้น เป็นจำนวนเพียงพอ สำหรับรักษาตำแหน่งนี้ได้แล้ว เพราะตั้งแต่ไหนๆมาไม่เคยมีทหาร อยู่ในที่นี้ครั้งจำนวนเท่าที่มีอยู่ในเวลานี้เลย

บาดหลวงคาซามีได้พูดถึงเรื่องระเบียบอาหาร หรือเรื่องการ ตั้งแต่ง นายทหาร ซึ่ง มอง ซีเออร์ คอนชตันซ์ ได้ไปตั้งไว้ที่บางกอก

แต่ बादหลวงตาซาได้บอกกับเราว่า มองซีเออร์คอนชตันซ์ได้รู้สึก
 น้อยใจเป็นอันมาก ในหนังสือของเราที่กล่าวด้วยการคำค้นหา เพราะ
 มองซีเออร์คอนชตันซ์เห็นว่าตามความในหนังสือนั้น เท่ากับเป็น
 คำติเตียนมองซีเออร์คอนชตันซ์ว่า มองซีเออร์คอนชตันซ์มิได้มี
 ความเชื่อเพื่อหรือเอาใจใส่ในการค้นหาเลย बादหลวงตาซาจึง
 ได้พูดแก้ตัวแทนมองซีเออร์คอนชตันซ์ในเรื่องที่ยังไม่ได้ประกาศ
 ข้อความในสัญญาที่ได้ทำไว้กับเซอวาเตียเดอโซมอง อันเป็น
 สัญญาซึ่งพระเจ้ากรุงสยามได้พระราชทานสิทธิต่าง ๆ ให้แก่พวก
 เข้าวัด แล้ว बादหลวงตาซาจึงได้พูดกับข้าพเจ้าว่า ท่านสังฆราช
 เคอเมเตโดโปลิศก็ได้มีหนังสือถึงมองซีเออร์คอนชตันซ์ ขอร้อง
 ให้งดการที่จะประกาศสัญญานั้น และหนังสือฉบับนี้ก็ยังคงอยู่ที่
 बादหลวงตาซา

ข้อแก้ตัวของ बादหลวงตาซาข้อนี้ बादหลวงตาซายังไม่เคย
 ได้พูดกับเราเลยจนครั้งเดียว และถ้าเป็นความจริงก็น่าจะบอก
 กับเราเสียแล้ว เพราะเราก็ได้พูดถึงเรื่องนักกับ बादหลวงตาซาถึง
 ๒ ครั้งมาแล้ว ท่านสังฆราชเคอเมเตโดโปลิศเองก็ยังไม่เคย
 ได้พูดกับเราเลยเหมือนกัน แต่เราก็เชื่อว่าอาจจะเป็นจริงได้
 เพราะเราได้สังเกตเห็นว่า ท่านสังฆราชจะต้องการให้ประกาศ
 สัญญาก็จริงอยู่ แต่จะขอให้แก้ข้อความบางข้อเสียก่อน เพราะ
 ข้อความเหล่านั้นดูประหนึ่งว่าส่งดีในความเชื่อศรัทธาของพวกมิชชันนารี

โดยมีข้อความกล่าวในข้อนี้ว่า ถ้าพวกมิชชันนารีได้เทศน์หรือสั่งสอนการอย่างใด อันเป็นการทูลจรีตค้อบ้านเมืองแล้ว ดิถีต่าง ๆ ที่ได้พระราชทานไว้หนังกต้องเป็นอันคงทั้งหมด ดังนี้

อีกประการ ๓ การที่เราไม่ได้ขอร้องให้ประกาศข้อสัญญาเป็นแต่ขอร้องให้ได้ปฏิบัติตามข้อความในสัญญานั้น ก็เพราะติดขัดด้วยสัญญาข้ออย่าง ๑ และอีกอย่าง ๑ ยังมีข้อสัญญาที่เป็นข้อสำคัญ ซึ่งท่านสังฆราชเคอเมเตโดโปติสต้องการนัก คือในข้อที่จะตั้งขุนนางไทยชนคน ๑ สำหรับให้เป็นผู้พิจารณาและตัดสินถ้อยความของไทยที่จะเข้ารับคนใหม่ เพราะท่านสังฆราชเชื่อได้แน่ว่าคนไทยคงจะไม่กล้าเข้ารับ เพราะเกรงว่านายของตัวจะข่มเหงคะเนงร้าย และถ้าได้ปฏิบัติตามสัญญาข้อนี้แล้ว ก็เต็มอเท่ากับบิตบังความผิดของพวกขุนนางเหล่านั้น อีกประการ ๓ เราก็กได้เห็นชัดแล้วว่า หนังสือสัญญานี้ไม่ควรจะประกาศ เพราะในข้อสัญญานี้ว่า ถ้าพวกมิชชันนารีทำผิดแม่แต่เด็กน้อย ก็เป็นอันต้องงดเด็กสัญญาที่เดียว ซึ่งเป็นวิธิตำเนินการอย่างธรรมดาของมองซิเออร์คอนชตันซ์

แล้วบาดหลวงคาซาได้พูดกับข้าพเจ้าถึงเรื่องที่ว่าจะไปราชการยังประเทศฝรั่งเศสว่า บาดหลวงคาซายังไม่ทราบว่าจะจะไปประเทศฝรั่งเศสในคราวนี้จะได้รับตำแหน่งอะไรแน่ และไม่ทราบเสียซ้ำไปว่าจะได้รับตำแหน่งอย่างไรหรือไม่

เราก็ได้นึกเห็นอยู่แล้วว่า การที่จะตั้งให้บาดหลวงคาซาเป็น
 ตำแหน่งอะไรไปยังประเทศฝรั่งเศสนั้น คงเป็นข้อที่มองซิเออร์
 คอนซตันซ์จะต้องหนักใจเป็นอันมาก เพราะเมื่อยังไม่ทราบว่า
 พระเจ้ากรุงฝรั่งเศสจะได้ทรงรับบาดหลวงคาซาตำแหน่งใด ก็เป็น
 การยากที่จะตั้งตำแหน่งให้บาดหลวงคาซาได้ ทั้งมองซิเออร์คอน
 ซตันซ์ก็ได้คัดค้านต่าง ๆ ในระเบียบที่จะรับรองเรา มองซิเออร์
 คอนซตันซ์กับบาดหลวงคาซาจึงต้องเกรงว่า พระเจ้ากรุงฝรั่งเศส
 คงจะไม่รับรองบาดหลวงคาซา และพระราชดำริของพระเจ้ากรุง
 สยามก็เหมือนกัน เราจึงได้คิดเห็นว่า บาดหลวงคาซากงจะเตรียม
 ตัวไปทุกอย่าง กล่าวคือ กงจะเชิญพระราชดำรินและหนังสือต่าง ๆ
 ไปหลายอย่างหลายชนิด และคงจะรับตำแหน่งต่าง ๆ ไปด้วย
 เมื่อเห็นว่าพระเจ้ากรุงฝรั่งเศสโปรดอย่างไร ก็คงจะกลับตัวให้ทัน
 พระราชประสงค์ และที่สุดเมื่อเห็นว่าตำแหน่งใดจะเป็นอันไม่ได้
 เรืองแล้ว ก็คงจะกลายเป็นแต่เพียงคนแทนของมองซิเออร์คอนซ
 ตันซ์ก็จะเป็นได้

เมื่อข้าพเจ้ากับบาดหลวงคาซาได้สนทนากันเสร็จแล้ว ข้าพเจ้า
 ก็เข้าไปหามองซิเออร์คอนซตันซ์ มองซิเออร์คอนซตันซ์จึงตั้ง
 พูชนก่อนว่า มองซิเออร์เดอตาตแบคงจะไม่คิดกลับไปในวัน
 เพราะหนังสือฉบับแรกที่มองซิเออร์เดอตาตแบได้มีมานั้น มอง
 ซิเออร์คอนซตันซ์ก็พึงได้รับเมื่อ ๒-๓ วันหนึ่งเอง

ข้าพเจ้าจึงได้ติดตามความที่ข้าพเจ้ากับมองซีเออร์เคอดาดูแบได้ตกลงกันไว้ว่า มองซีเออร์เคอดาดูแบจะทำอะไรคนเดียวไม่ได้ แต่ต้องทำพร้อมกับข้าพเจ้า เพราะฉะนั้นมองซีเออร์เคอดาดูแบจึงได้ตั้งใจไว้ว่า เมื่อข้าพเจ้าจะกลับเมื่อไร มองซีเออร์เคอดาดูแบก็จะกลับไปด้วย แต่ในระวางนี้มองซีเออร์เคอดาดูแบจะต้องไปรอคอยอยู่ที่เรือรบซึ่งจอดอยู่ที่ท่าเรือ ถ้ามองซีเออร์คอนชตันซ์จะต้องการตอบหนังสือแล้ว ก็ยังมีเวลาพอเพียงที่จะตอบได้ แต่ถ้ามองซีเออร์คอนชตันซ์ไม่ต้องการตอบด้วยจดหมายแล้ว มองซีเออร์เคอดาดูแบก็ยินดีที่จะได้พบพูดคุยกับมองซีเออร์คอนชตันซ์บนเรือรบ แต่ส่วนตัวข้าพเจ้านั้นจะต้องเอาฤกษ์เป็นเกณฑ์ เพราะฉะนั้นจึงต้องรีบกลับไปยังฝั่งคอรอมันเดด ทั้งมองซีเออร์เคอดาดูแบจะต้องไปอยู่ที่เรือรบ เพื่อคอยบาดหลวงคาซาและเข้าของต่าง ๆ ซึ่งบาดหลวงคาซาจะพาไปด้วย

ตามที่มองซีเออร์คอนชตันซ์ได้พูดในคราวนี้ จะให้เป็นที่ว่า เราได้บอกให้มองซีเออร์คอนชตันซ์ทราบในพระราชประสงค์ของพระเจ้ากรุงฝรั่งเศสต่ำชามาก ดูเหมือนมองซีเออร์คอนชตันซ์จะไม่เคยได้ยินใครพูดถึงเรื่องนั้นบางเคย

ณวันที่ ๓ เดือนธันวาคมเวตาเย็น ได้มีคนมาบอกว่ามองซีเออร์คอนชตันซ์ขอเชิญเราไปดูเครื่องราชบรรณาการ และของต่าง ๆ ที่จะส่งไปถวายพระเจ้ากรุงฝรั่งเศส ซึ่งได้นำไปประทับไว้

คนที่พักพวกบาดหลวงเซเชวิตแล้ว ของต่าง ๆ ที่จะส่งไปถวาย พระเจ้ากรุงฝรั่งเศสนั้น เราไม่เห็นเป็นเรื่องเป็นราวอะไรเลย แต่ มองซิเออร์เคอตาตูแบได้ไปอยู่ครู่เดียวก็กลับ เพราะบ่วยไม่สบาย และมองซิเออร์เคอตาตูแบไม่ต้องการจะออกความเห็นด้วย ว่าของ เหล่านี้จะดีหรือไม่ดี

ณวันพฤหัสบดี ที่ ๔ เดือนธันวาคม เวลาเย็น มองซิเออร์ เคอตาตูแบได้ไปหาท่านสังฆราชเคอเมเคโตโปติส ท่านสังฆราช ได้ปฏิเสธรว่า ไม่เคยได้ขอร้องต่อมองซิเออร์คอนซกันซ์เลย ที่จะ ไม่ให้ประกาศสัญญาซึ่งพระราชทานสิทธิต่าง ๆ ให้แก่ศาสนา และ ในข้อที่ว่าว่ามองซิเออร์คอนซกันซ์ได้พูดเมื่อครั้งพวกแขกมะกาซา ทำการจลาจลว่า สังฆราชเคอเมเคโตโปติสได้ชอบใจมองซิเออร์ คอนซกันซ์ในการที่ไม่ได้ประกาศสัญญานั้น ในข้อนี้ท่านสังฆราช ได้พูดกับมองซิเออร์เคอตาตูแบว่า จำไม่ได้แน่ว่าจะได้พูดกับมอง ซิเออร์คอนซกันซ์เช่นนั้นหรือไม่ แต่ท่านสังฆราชจำได้ว่าเคยพูด กับใครคน ๑ จริง ว่าการที่ไม่ได้ประกาศสัญญากสิทธิต่าง ๆ ให้ แก่ศาสนานั้นเป็นการเคราะห์ดีนักหนา เพราะถ้าได้ประกาศไปแล้ว ก็อาจจะมีคนหาว่า การที่พวกแขกมะกาซาทำการจลาจลนั้น ก็ เพราะพวกเขารัดเป็นต้นเหตุก็ได้ แต่ถ้ามีคนหาความเช่นนั้น ไม่มีมูล อย่างใดเลย

มองซีเออร์เคอดาดูแบ่จึงถามท่านสังฆราชว่า “ใครเล่าจะเป็นผู้ผิดเช่นนี้”

ท่านสังฆราชจึงได้ตอบว่า “บางทีก็จะเป็นมองซีเออร์คอนซตันซ์ผู้ผิดชั้ก่อนก็ได้ เพราะมองซีเออร์คอนซตันซ์เป็นคนที่มีนิสัยดีได้ยากนัก อันที่จริงคณะบาทหลวงก็ได้รับความเอื้อเฟื้อจากมองซีเออร์คอนซตันซ์มากต่อมาก ถ้าข้าพเจ้าจะเขียนจดความเอื้อเฟื้อของมองซีเออร์คอนซตันซ์ไว้แล้ว ก็อาจจะเขียนได้สมุดใหญ่ ๆ เต็ม ๓ ที่ทีเดียว แต่ข้าพเจ้าไม่เข้าใจเลยว่า มองซีเออร์คอนซตันซ์ได้เอื้อเฟื้อทำความดีต่อคณะบาทหลวงไว้แล้ว เหตุใดจึงได้ทำดีเสียโดยเร็วเช่นนี้ได้”

แล้วท่านสังฆราชเคอเมเตโอบิตส์ จึงบรรยายถึงคุณความดีของมองซีเออร์คอนซตันซ์ให้มองซีเออร์เคอดาดูแบ่ฟังว่า ๑ มองซีเออร์คอนซตันซ์ได้ออกทรัพย์สินส่วนตัวซื้ออาหารเลี้ยงนักเรียน ซึ่งอยู่ในโรงเรียนของท่านสังฆราช อันเป็น โด่หุ้มหนึ่งไม่ต่ำกว่า ๗๐๐ ถึง ๘๐๐ แพร่ง ๒ โรงเรียนนั้นก็เป็นที่มองซีเออร์คอนซตันซ์ได้ให้สร้างขึ้นตั้งแต่เชอวาเดียได้กลับไปจากเมืองไทยแล้ว แต่ในข้อนี้เป็นเรื่องที่มองซีเออร์เคอดาดูแบ่ได้ทราบมาจากทางอื่นอยู่แล้ว ๓ ภรรยาของมองซีเออร์คอนซตันซ์ก็เอาเด็ก ๆ ทั้ง ชาย และ หญิง ไปเลี้ยงไว้เป็นอันมาก และเมื่อเด็กหญิงเหล่านั้นเติบโตขึ้นแล้ว ภรรยาของมองซีเออร์คอนซตันซ์ก็จัดการหาสามีให้

ณวันที่ ๒ เดือนธันวาคม มองซิเออร์คอนชตันซ์ได้นำให้
 ข้าพเจ้าไปยังที่พักพวดบาทหลวงเยซิวิตเพราะเป็นที่สงบดี เพื่อ
 จะได้ปรึกษาหรือทำงานกันต่อไป ครั้นเวลาเย็นข้าพเจ้าจึงได้ไป
 ยังกักพวดบาทหลวงเยซิวิตตามที่ได้นัดกันไว้ เมื่อข้าพเจ้าได้นัดสนทนา
 กับมองซิเออร์คอนชตันซ์สักครู่หนึ่ง ก็ได้เห็นท่านสังฆราชเดอเมเต
 โดโปติคีเดินเข้ามา เพราะมองซิเออร์คอนชตันซ์ได้ให้คนไปเชิญ
 มา อีกสักครู่หนึ่งพวดบาทหลวงคาซากับพวดบาทหลวงเยซิวิตอีก ๓-๔ คน
 ก็ได้เดินเข้ามา ฝ่ายมองซิเออร์คอนชตันซ์หาได้พูดเรื่องการค้าขาย
 ซึ่งพูดค้างอยู่กับข้าพเจ้าไม่ แต่กลับไปพูดเรื่องอื่น ๆ และได้ถาม
 ข้าพเจ้าว่า ได้มีคนแทนพวกเขารัดที่เมืองคงเกีย ๒ คน ได้มายื่น
 คำร้องต่อข้าพเจ้าและมองซิเออร์เดอตาตูแบ ขอให้แต่งตั้งพวด
 บาทหลวงเป็นมิชชันนารีไปเมืองคงเกียจริงหรือไม่ ข้าพเจ้าจึงได้ตอบ
 มองซิเออร์คอนชตันซ์ว่า ในข้อนี้ข้าพเจ้ายังไม่เคยได้ยินใครพูดเลย
 มองซิเออร์คอนชตันซ์จึงได้อธิบายความประสงค์ของคนแทนพวก
 เขารัด และได้ชี้แจงว่าการที่ปล่อยให้พวกเขารัดล้มตายโดยไม่มี
 ใครไปช่วยขันทนทางขณสัตว์รคนั้น เป็นกรทวารุณร้ายกาจมาก

พวดบาทหลวงคาซาจึงได้พูดหนุนความเห็นมองซิเออร์คอนชตันซ์
 แล้วพวดบาทหลวงคาซาจึงได้หันไปพูดกับสังฆราชเดอเมเตโดโปติคี ขอ
 ให้ท่านสังฆราชได้ออกคำสั่ง ให้ส่งพวดบาทหลวงเยซิวิตไปยังประเทศ

ตั้งเกี่ย เพื่อให้ไปช่วยขทางชนตวรรคให้แก่พวกเขารัต เพราะ
พวกเขารัตได้ขอพวกเยซิวิตเข้ามาแล้ว

ท่านตั้งฆราชเคอเมเตโตโปติศอีกอักษอยู่นานไม่ใคร่จะคอบเป็น
เต็ดขาดได้เลย แล้วท่านตั้งฆราชจึงได้พูดกับบาดหลวงคาซาว่า
จะได้เอาคำตั้งที่ไว้รับมาจากสำนักกรุงโรมมาให้บาดหลวงคาซาว่า
เมื่อบาดหลวงคาซาว่าเห็นคำตั้งแล้ว จะเห็นควรทำอย่างไรต่อไป
ตั้งฆราชจะได้ปฏิบัติตาม

มองซิเออร์คอนชตันซ์จึงได้พูดกับท่านตั้งฆราชเคอเมเตโตโป
ติศว่า สำนักกรุงโรมได้ห้ามพวกหัวหน้าคณะเยซิวิต มิให้ส่ง
นักพรตไปยังเมืองตั้งเกี่ยก็จริงอยู่ แต่ข้อห้ามอันนั้นมิได้ห้ามมิให้
ท่านตั้งฆราชเคอเมเตโตโปติศ ตั้งบาดหลวงเยซิวิตออกไปเป็น
มิชันนารี อาปอสตอลิกยังเมืองตั้งเกี่ย คุงเดียวกับที่เคยได้ตั้ง
บาดหลวงดำมัญญไปแล้ว และในเวลานั้นพวกบาดหลวงเยซิวิตก็ยอม
อาสาจะออกไป ด้วยคิดจะไปทำทานแก่พวกเขารัต เพราะพวก
เขารัตได้เร่งขอให้มิบาดหลวงออกไปอยู่แล้ว การที่ท่านตั้งฆราช
เคอเมเตโตโปติศยกเหตุผลมาอ้าง เพื่อจะไม่ตั้งบาดหลวงออกไป
นั้น มองซิเออร์คอนชตันซ์ไม่เห็นเป็นการขัดข้องอย่างใดเลย
เพราะเหตุผลต่าง ๆ ที่ทำให้สำนักกรุงโรมต้องถอนบาดหลวงเยซิวิต
ปอคุเกศออกจากเมืองตั้งเกี่ย ไม่ได้เกี่ยวแก่พวกเยซิวิตที่ขอให้
ท่านตั้งฆราชส่งออกไปเลย เพราะพวกเยซิวิตเหล่านั้นได้ดำบาดตัว

แล้ว อันเป็นสิ่งที่บาดหลวงเยซุอิตปอตุเกสมิได้ยอม เพราะพวกเยซุอิตปอตุเกศได้รับคำสั่งจากสังฆราชเมืองโกอาห้ามมิให้ลำบาก ถิ่นลำบากก็จะต้องถูกขับไล่ออกจากวัดดังนี้

เหตุผลต่าง ๆ ที่มองซิเออร์คอนซตันซียกมาอย่างนี้ ก็ตรงกันกับที่ข้าพเจ้าและมองซิเออร์เดอลาดูแบได้ยกมาอ้าง เพื่อขอให้ท่านสังฆราชได้สั่งบาดหลวงเยซุอิตออกไปเมืองตังเกี๋ย ซึ่งนับว่าเป็นเหตุผลที่มโนทัศน์มากอยู่ ท่านสังฆราชเห็นจวนตัวเข้าเต็มที่แล้ว ก็ไม่มีคำใดที่จะตอบลงดังเหตุผลที่มองซิเออร์คอนซตันซียกมาอ้างนั้นได้ จึงได้นิ่งอยู่ หาได้ตอบประการใดไม่ ในระหว่างที่ท่านสังฆราชนั่งอยู่นั้น มองซิเออร์คอนซตันซียกกับบาดหลวงเยซุอิต ก็มารบเร้าขอให้ข้าพเจ้าช่วยพูดกับสังฆราชเคอเมเตโดโปติศ เพื่อให้ท่านสังฆราชได้จัดการตามความประสงค์ด้วย ฝ่ายข้าพเจ้าเองก็อึดอัดในใจอยู่บ้าง เพราะข้าพเจ้าจะขอให้ท่านสังฆราชได้ปฏิบัติในสิ่งที่ได้ทำไปแล้วอย่างไรได้ เพราะเรื่องที่จะสั่งบาดหลวงเยซุอิตไปเมืองตังเกี๋ยนั้น ก็หมกบังปัญหาเป็นอันคดงงจะได้สั่งอยู่แล้ว หากว่าเป็นเรื่องที่ปดมิให้มองซิเออร์คอนซตันซียกและบาดหลวงคารูเท่านั้น ข้างฝ่ายมองซิเออร์คอนซตันซียกและพวกบาดหลวงเยซุอิตเห็นว่าข้าพเจ้านิ่งอยู่มิได้ช่วยพูดขอร้องสังฆราชเคอเมเตโดโปติศ ก็ไปเข้าใจเสียว่า ข้าพเจ้าไม่ยอมช่วยในการที่จะให้ตั้งคณะเยซุอิตที่เมืองตังเกี๋ยขึ้นใหม่ ซึ่งเป็นการที่พระเจ้ากรุงฝรั่งเศสต้องพระ

ราชประสงค์นัก ข้าพเจ้าจะนิ่งอยู่ไม่ได้ จึงได้ทำความตกลงในใจ
 เดียวนั้นเองว่า จะทำอย่างไรต่อไป ข้าพเจ้าจึงได้พูดคุยกับมอง
 ซิเออร์คอนชตันซ์และบาดหลวงคาซาว่า มองซิเออร์เคอดาดูแบ
 และตัวข้าพเจ้าเอง ก็ได้พูดคุยกับท่านสังฆราชเคอเมเตโโปติค และยก
 เหตุผลอันมีน้ำหนักให้ท่านสังฆราชฟังหลายครั้งหลายหนแล้ว เพื่อ
 จะได้ให้ท่านสังฆราชจัดการตามความประสงค์ของมองซิเออร์คอนช
 ตันซ์และบาดหลวงคาซาว่า เพราะฉะนั้นถ้าจะเอาเรื่องขึ้นมาพูดคุยกับ
 ท่านสังฆราชอีก ก็จะเป็นความซ้ำซากทำให้ท่านสังฆราชเบื่อหน่าย
 เปตา ๆ เพราะเหตุผลอย่างอื่นที่จะยกมาอ้างต่อท่านสังฆราชอีก
 ก็ไม่มีแล้ว ส่วนท่านสังฆราชนั้นเป็นผู้ที่เข้าใจได้ดีว่า หน้าทีของตัว
 จะต้องทำประการใด ข้าพเจ้าจึงเชื่อว่า ท่านสังฆราชคงจะพยายาม
 จัดการให้ได้ตามความประสงค์ของพวกเขชีวิตทุกอย่าง และ
 ยิ่งเรื่องนี้เป็นเรื่องที่ต้องถึงพระราชประสงค์ของพระเจ้ากรุงฝรั่งเศส
 ด้วย เพราะฉะนั้นท่านสังฆราชคงจะยิ่งพยายามจัดการให้เป็นผล
 ดำเนินให้เร็วขึ้น

ในทันใดนั้นท่านสังฆราชเคอเมเตโโปติคได้พูดคุยกับมองซิเออร์
 คอนชตันซ์ว่า ท่านสังฆราชได้ทำทุกอย่างเท่าที่จะทำได้แล้ว จะทำ
 อย่างอื่นอีกไม่ได้ นอกจากนี้ท่านสังฆราชไม่จำเป็นจะต้องอธิบาย
 ให้ยืดยาวไปกว่านี้

มองซีเออร์คอนชตันซ์กับพวกเขเซวิตได้ฟังท่านตั้งพระราชพูด
เช่นนั้น ก็เข้าใจว่าเป็นคำปฏิญ์เดชของท่านตั้งพระราชจะไม่ยอมดั่งบาด
หลวงออกไปเมืองตังเกี๋ย มองซีเออร์คอนชตันซ์จึงแต่งกิริยา
โกรธเคืองผู้ที่กักกันไม่ยอมให้ตั้งคณะเขเซวิตที่เมืองตังเกี๋ยขึ้นใหม่
การที่มองซีเออร์คอนชตันซ์ได้แสดงความโกรธเช่นนั้น ท่านตั้งพระราช
เคอเมเตโดโปติศหาได้โต้ตอบประการใดไม่ อีกสักครู่ ๓ ท่าน
ตั้งพระราชก็ตากดับไป และข้าพเจ้าก็ทำการปรึกษาหารือกับมอง
ซีเออร์คอนชตันซ์ต่อไป

รุ่งขึ้นวันที่ ๗ เดือนธันวาคม ข้าพเจ้าได้ไปฟังสดที่คณะ
เขเซวิต มองซีเออร์คอนชตันซ์ทราบว่าข้าพเจ้าได้ไปที่วัด จึงได้
ให้คนไปคอยดักข้าพเจ้าที่หน้าวัด พอข้าพเจ้าได้เดินออกมาจาก
โบสถ์ คนที่มองซีเออร์คอนชตันซ์ได้ให้ไปคอยดักข้าพเจ้านั้น ก็ได้
บอกกับข้าพเจ้าว่ามองซีเออร์คอนชตันซ์อยากพบข้าพเจ้า ข้าพเจ้า
จึงได้ถามคนใช้ว่า มองซีเออร์คอนชตันซ์อยู่ที่ไหน ก็ได้ความว่า
มองซีเออร์คอนชตันซ์อยู่ที่บ้าน ข้าพเจ้าจึงได้ไปยังบ้านมองซีเออร์
คอนชตันซ์ซึ่งอยู่ใกล้ ๆ นั้นเอง ได้พบมองซีเออร์คอนชตันซ์กำลัง
โกรธอยู่ เพราะได้มีคนมารายงานว่า บินใหญ่กับลูกแตกซึ่ง
มองซีเออร์คอนชตันซ์ได้ขอไปสำหรับไปถวายให้พระเจ้ากรุงสยาม
ทอดพระเนตรนั้น ไม่มีพานะที่จะบรรทุกเอาขึ้นไปในเมืองลพบุรีได้

พอมองซีเออร์คอนชตันซ์ได้เห็นข้าพเจ้าก็พูดตัดพ้อต่อว่า ๆ ในหนังสือที่ทำเป็นคำตั้ง ซึ่งเราได้มอบให้บาดหลวงคาซามายน์ต่อมองซีเออร์คอนชตันซ์นั้น ได้มีข้อความกล่าวถึงสิ่งของต่าง ๆ ที่พระเจ้ากรุงฝรั่งเศสได้ส่งมาถวายพระเจ้ากรุงสยาม และได้กล่าวถึงตุ๊กแตก บินใหญ่ และทหารบินใหญ่ด้วย แต่ถึงดังนั้นเจ้าพนักงานฝรั่งเศสไม่มีใครจะยอมให้เอาตุ๊กแตกกับบินใหญ่ขึ้นจากเรือเลย ทั้งนายทหารผู้บังคับกองทหารบินใหญ่ ก็คิดจะกลับไปประเทศฝรั่งเศส และจะพาพสกนิกรบินใหญ่ไปด้วย โดยอ้างว่าพระเจ้ากรุงฝรั่งเศสได้มีรับสั่งให้พากลับไปดังนั้น การที่เป็นไปดังนั้นไม่ตรงกับความเป็นหนังสือของเราเลย มองซีเออร์คอนชตันซ์จึงขอให้ข้าพเจ้าชี้แจงว่า เหตุใดการจึงได้เป็นดังนั้นไปได้ เพราะเมื่อพระเจ้ากรุงฝรั่งเศสได้ส่งสิ่งของมาถวายพระเจ้ากรุงสยามแล้ว พระเจ้ากรุงฝรั่งเศสจะมีรับสั่งให้เอาสิ่งของเหล่านั้นกลับไปประเทศฝรั่งเศสอย่างไรได้

ในเวลาที่มองซีเออร์คอนชตันซ์พูดอยู่นั้น ก็ได้ถือหนังสือคำตั้งที่เราได้มอบไว้กับบาดหลวงคาซามายน์ในมือ และในหนังสือนั้นก็กล่าวถึง ตุ๊กแตก บินใหญ่ และทหารบินใหญ่จริง ๆ ด้วย และมองซีเออร์คอนชตันซ์ก็จะถือเอาความเป็นหนังสือฉบับนี้เป็นหลักต่อไป แต่หนังสือฉบับนี้แต่เดิม ๆ มากก็ไม่มีใครพูดถึงเลย ฟังจะมาโมทนาคราวนี้เอง และเป็นหนังสือที่บาดหลวงคาซามายน์บอกกับเรา

จ้ามองซีเฮอร์คอนชตันซ์ไม่ยอมรับ ข้าพเจ้าได้นึกปดาคใจเป็นอันมาก ที่บาดหลวงคาซามีได้พูดความจริงกับเราเช่นนี้ และในชั้นต้นบาดหลวงคาซามีได้ส่งหนังสือฉบับนี้ให้แก่มองซีเฮอร์คอนชตันซ์ ต่อมีเหตุซึ่งจะทำการให้ขัดต่อราชการของพระเจ้ากรุงฝรั่งเศสได้ บาดหลวงคาซาก็ได้ส่งหนังสือให้แก่มองซีเฮอร์คอนชตันซ์ ยึดถือไว้เป็นหลักฐาน

ถึงการจะเป็นอย่างไรก็ตาม ข้าพเจ้าก็ได้ตกลงในใจว่าจะได้ชี้แจงให้แก่มองซีเฮอร์คอนชตันซ์เข้าใจเหตุการณ์ทั้งปวง ดังข้าพเจ้ากับมองซีเฮอร์เคอตาตุแบได้ทำความตกลงกันไว้แล้ว ข้าพเจ้าจึงอธิบายแก่มองซีเฮอร์คอนชตันซ์ว่า กองทหารของพระเจ้ากรุงฝรั่งเศสก็ดี บินใหญ่ก็ดี ถูกแตกก็ดี กองทหารบินใหญ่ก็ดี และสิ่งของต่าง ๆ ที่มีบรรยายอยู่ในหนังสือฉบับนี้ก็ดี เป็นสิ่งของที่พระเจ้ากรุงฝรั่งเศสได้ส่งมาถวายพระเจ้ากรุงสยาม ถ้าหวั่นให้ช่วยพระเจ้ากรุงสยามปราบและสู้รบกับข้าศึก แต่สิ่งของเหล่านี้จะต้องจำแนกแยกว่า สิ่งใดที่พระเจ้ากรุงฝรั่งเศสได้ส่งมาถ้าหวั่นประจำอยู่ในเมืองไทย และสิ่งใดที่พระเจ้ากรุงฝรั่งเศสได้ส่งมาไว้ชั่วคราว และซึ่งมีคำสั่งไว้ให้พากลับไปประเทศฝรั่งเศส ก็เมื่อได้แยกของต่าง ๆ เป็น ๒ ประเภทแล้ว เรือรบของพระเจ้ากรุงฝรั่งเศสอย่าง ๓ ถูกแตกอย่าง ๓ บินใหญ่อย่าง ๓ กองทหารบินใหญ่อีก ๓ เป็นของที่ตกอยู่ในประเภทที่ ๒ คือเป็น

ตั้งของที่พระเจ้ากรุงฝรั่งเศสได้ตั้งมาชั่วคราว และจะต้องพากลับไปยังประเทศฝรั่งเศส กองทหารปืนใหญ่นั้นเดาก็อยู่ในงบทหารเรือ จึงเป็นส่วน ๓ ของกองทหารและกระดาดที่ประจำอยู่ในเรือรบ และส่วนถูกแตกกับปืนใหญ่นั้น ก็เป็นส่วน ๓ ของอาวุธและเครื่องใช้สำหรับประจำเรือรบ เพราะฉะนั้นถ้าจะถือว่ากองทหารปืนใหญ่ ถูกแตกและปืนใหญ่ เป็นสิ่งที่จะต้องเอาไว้เมืองไทยแล้ว ก็จะต้องเอาเรือรบของพระเจ้ากรุงฝรั่งเศสไว้ในเมืองไทยเสียด้วยจึงจะได้ เพราะผู้บังคับการกองทัพเรือได้รับคำสั่ง ให้มาช่วยพระเจ้ากรุงสยามต่อสู้กับศัตรูเท่านั้น พระราชดำริของพระเจ้ากรุงฝรั่งเศสในเรื่องนี้ก็คือว่า ให้มองซิเออร์เคฟาซและกองทหารฝรั่งเศสประจำอยู่ในเมืองไทยต่อไป แต่เรือรบพร้อมด้วยถูกแตก ปืนใหญ่ และทหารปืนใหญ่นั้น ให้กลับไปยังประเทศฝรั่งเศสให้ทันฤดู

เมื่อข้าพเจ้าได้ชี้แจงแก่มองซิเออร์คอนชตันซ์ตามที่มองซิเออร์คอนชตันซ์ได้ถามดังนี้แล้ว มองซิเออร์คอนชตันซ์จึงหันไปพูดกับนายทหารฝรั่งเศสซึ่งอยู่ในที่นั้นพร้อมด้วยมองซิเออร์เคฟาซ และมองซิเออร์เดอลาซาด และได้ถามว่า ท่านเหล่านี้ได้รับคำสั่งมาจากพระเจ้ากรุงฝรั่งเศส ให้มาปฏิบัติราชการตามคำสั่งของพระเจ้ากรุงสยามหรือไม่

แต่คำถามของมองซิเออร์คอนชตันซ์นี้ ได้ถามดุษฎี มิได้ถามใครโดยเฉพาะ แต่ก็ดูเหมือนจะถามมองซิเออร์เดอลาซาด

เพราะท่านผู้น้อยก็ติดกับมองซีเออร์คอนชตันซ์มากกว่าผู้อื่น แต่เมื่อมองซีเออร์คอนชตันซ์ได้ถามดอย ๆ เช่นนี้ ก็ไม่มีใครตอบจนคนเดียว มองซีเออร์คอนชตันซ์ก็โกรธหนัก เพราะไม่มีใครตอบ จึงได้หันไปถามมองซีเออร์เดอลาซาดว่า “ก็ท่านละ ได้รับคำสั่งให้ปฏิบัติตามคำสั่งของพระเจ้ากรุงสยามหรือไม่”

มองซีเออร์เดอลาซาดก็อึ้งก็ไม่ได้จะตอบว่าอะไร มองซีเออร์คอนชตันซ์ก็ถึงโกรธหนักขึ้น มองซีเออร์เดอลาซาดจึงได้ตอบว่า ถ้าพระเจ้ากรุงสยามได้มีรับสั่งให้ทำราชการของพระองค์อย่างใดแล้ว มองซีเออร์เดอลาซาดก็จะต้องทำตามรับสั่ง

ข้าพเจ้าเห็นว่าถ้าขึ้นปลดปล่อยให้พูดกันไป ก็จะเกิดเป็นปากเดียงกันขึ้น ข้าพเจ้าจึงได้พูดกับมองซีเออร์คอนชตันซ์ว่า “มองซีเออร์เดฟาซได้รับคำสั่งมาให้ปฏิบัติภารกิจทั้งปวงตามรับสั่งของพระเจ้ากรุงสยามแล้ว เพราะฉะนั้นมองซีเออร์เดฟาซจะได้ทำการตามรับสั่งของพระเจ้ากรุงสยามทุกอย่าง แต่ธรรมเนียมในประเทศฝรั่งเศสนั้น นายทหารผู้น้อยจะรับคำสั่งตรงจากพระเจ้าแผ่นดินไม่ได้ แต่จะต้องรับคำสั่งจากหัวหน้าหรือนายกองของตัว ยกตัวอย่างเช่นพระเจ้ากรุงฝรั่งเศสจะสั่งการไปในนามรบก็ หรือจะสั่งการไปยังกองทัพก็ ก็ต้องมีรับสั่งไปยังแม่ทัพหรือผู้ที่เป็นหัวหน้าอยู่ในที่นั้น แม่ทัพหรือผู้เป็นหัวหน้าจึงสั่งนายทหารซึ่งอยู่ใน

บังคับบัญชาของตัวอีกต่อไป เพราะฉะนั้นในทันทีที่พระเจ้ากรุงสยาม
จะทรงมีรับสั่งให้ทำประการใด ก็จะต้องรับสั่งแก่มองซิเออร์เดฟาซ
แถมองซิเออร์เดฟาซจะต้องเป็นหน้าที่จัดการให้เป็นไปตามรับสั่ง
ต่อไป”

มองซิเออร์คอนซตันซ์จึงได้ถามข้าพเจ้าว่า ที่ประเทศฝรั่งเศส
เสนาบดีไม่เคยสั่งการในนามของตัวเองในสิ่งที่เห็นราชการของพระเจ้า
กรุงฝรั่งเศส ต่อนายทหารบ้างเฉยหรืออย่างไร

ข้าพเจ้าจึงได้ตอบว่า เสนาบดีฝรั่งเศสมีอำนาจปกครองบังคับ
บัญชานายทหารและเจ้าพนักงานของพระเจ้ากรุงฝรั่งเศสก็จริงอยู่ แต่
ถึงดังนั้น เสนาบดีฝรั่งเศสไม่เคยออกคำสั่งโดยลำพังของตัวเองเลย
แต่คำสั่งเรื่องใดที่เสนาบดีสั่งไปนั้น ก็ต้องเป็นคำสั่งในพระนามของ
พระเจ้ากรุงฝรั่งเศสทุกเรื่อง และเมื่อจะมีคำสั่งไปอย่างไรก็ดี
เสนาบดีฝรั่งเศสก็มิได้สั่งแก่ผู้น้อย แต่ต้องสั่งไปยังหัวหน้าซึ่งประจำ
อยู่ที่ตำบลนั้น ๆ

ที่ข้าพเจ้าได้ตอบมองซิเออร์คอนซตันซ์ดังนี้ ก็เพื่อจะให้หมด
กระหายที่อยากตั้งการต่าง ๆ ตรงต่อนายทหารที่ประจำกองอยู่โดย
ไม่ให้หัวหน้าของกองทราบเฉย อันเป็นวิธที่ผิดด้วยระเบียบราชการ
ของพระเจ้ากรุงฝรั่งเศส และผิดด้วยพระราชดำริของพระเจ้ากรุง
ฝรั่งเศสด้วย

มองซิเออร์คอนซตันซ์จึงตอบด้วยความซัดเคื่องว่า ไม่ต้องการ

พวกฝรั่งในเมืองไทยที่จะไม่ยอมทำตามคำสั่งของตัว และที่พูด
เช่นมองซิเออร์คอนซตันซึกหันหน้าไปพูดกับนายทหารฝรั่งคดี ซึ่ง
เป็นเวลาเหมาะที่ข้าพเจ้ากำลังพูดอยู่กับบาทหลวงคาซา ข้าพเจ้า
จึงแต่งตั้งทำเป็นไม่ได้ยินเลย มิฉะนั้นข้าพเจ้าก็จำเป็นจะต้องคอย
มองซิเออร์คอนซตันซึกอย่างแรง ซึ่งจะไม่เป็นการทำให้ความด่ามคัก
คชนไต่เลย

ข้าพเจ้าได้พาบบาทหลวง คาซาออกไปห่างจากมองซิเออร์คอนซ
ตันซึก และได้ชี้แจงให้บาทหลวงคาซาเข้าใจว่า ที่มองซิเออร์คอนซ
ตันซึกพูดเช่นนั้นไม่ถูกเลย แล้วข้าพเจ้าจึงได้หาโอกาสเลี้ยงกลับ
ไปเสียโดยมิได้กล่าวถึงมองซิเออร์คอนซตันซึก

ครั้นเวลาเย็นข้าพเจ้าได้พบกับมองซิเออร์คอนซตันซึก จึง
ได้พูดกับมองซิเออร์คอนซตันซึกต่อต่อว่า การที่มองซิเออร์
คอนซตันซึกคิดเช่นนั้นไม่เป็นการถูกต้องอย่างใดเลย ในเวลานั้นคุณ
มองซิเออร์คอนซตันซึกค่อยสงบโทษะลงบ้างแล้ว จึงได้แก้ตัวว่า
เรื่องบั้นใหญ่กับลูกแตกนั้น มองซิเออร์คอนซตันซึกได้กราบทูล
พระเจ้ากรุงสยามไว้แล้วว่า จะเอาไปถวายให้ทอดพระเนตร เมื่อ
ทอดพระเนตรเสร็จแล้ว มองซิเออร์คอนซตันซึกจะจัดตั้งบั้นใหญ่
กับลูกแตกไปไว้ที่เรืออย่างเต็ม

ข้าพเจ้าก็หาได้โต้ตอบมองซิเออร์คอนซตันซึกประการใดไม่
เพราะข้าพเจ้าทราบอยู่ว่ามองซิเออร์เดฟาซได้ให้คนไปเอาบั้นใหญ่

แต่ดูตกแตกมาแล้ว เพราะฉะนั้นถ้าข้าพเจ้าจะขึ้นไป ก็จะเป็นเรื่องชดใจกันเปล่า ๆ

ในวันนั้นเองข้าพเจ้าได้หาโอกาสพูดกับมองซิเออร์คอนชตันซ์ ขอให้จัดการให้เราได้เฝ้าเพื่อทูลดาพระเจ้ากรุงสยามกลับไปประเทศฝรั่งเศส มองซิเออร์คอนชตันซ์จึงได้ตอบว่าจะต้องกราบทูลเสียก่อน รุ่งขึ้นมองซิเออร์คอนชตันซ์ได้ออกกับข้าพเจ้าว่า พระเจ้ากรุงสยามจะได้โปรดให้เราเฝ้าทูลดาในวันที่ ๑๐ ธันวาคม